

פרשת מקץ ה'תשס"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה

זה המזמור אמר דוד כשהעלה הארון לעיר דוד ויהי משורר אותו לפני הארון, וסיפר כל הניסים שעשה במצרים והיאך שלח לפניו יוסף ובא לבית האסורים והוציא אותם עד שבא למעלה גדולה לאסור שרי פרעה בלי רשות פרעה:

א הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּלוֹ וּמְרוּלוֹ שִׁיחוּ
בְּכָל־נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לָב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֹזוֹ בִּקְשׁוּ
פָּנָיו תִּמְיֹד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתּוֹי וּמִשְׁפָּטֵי־פָּיו: ו זֶרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צְוָה לְאַלְפֵי
דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית
עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלַתְכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וַיְגַרְמִם
בְּהַ: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלַכָּה אֶל־עַם אֲחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם וַיִּזְכַּח
עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וְלִנְבִיאֵי אֱלֹהֵי־תִרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב עַל־הָאָרֶץ
כָּל־מִטְהַלֵּל־לֶחֶם שָׁבֵר: יז שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעַבְד נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנָו בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ בְּרוֹל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עֲדִיעַת בְּא־דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צִרְפָּתָהּ: כ שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים
וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קַנְיָנוֹ: כב לְאִסֹּר שָׂרְיוֹ בְּנִפְשׁוֹ וּזְקָנוֹ יַחֲפֵם:
כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חָם: כד וַיִּפַּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרָיו:
כה הִפְקֹד לָבֶם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שָׁלַח מִשָּׂה עֲבָדוֹ אֶהֱוֶן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ:
כז שָׁמוּבֶם דְּבַרֵי אֹתוֹתָיו וּמִפְתּוֹי בְּאֶרֶץ חָם: כח שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרוֹ:
כט הִפְקֹד אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דָּגָתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם צִפְרָדַעִים בְּחֹדְרֵי מְלִכְיָהֶם:
לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב בְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּדָּ
גַּפְנִים וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עֵץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֶבָה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֵשֶׂב
בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרֵי אֲדָמָתָם: לו וַיִּדָּ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף
וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עָנָן
לְמִסָּד וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִיעֶם: מא פָּתַח צוּר וַיִּזְוֹבוּ
מַיִם הִלְכוּ בְּצִיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוֹ: מג וַיּוֹצֵא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן
בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בְּעַבְדוֹ | יִשְׁמְרוּ חֻקּוֹ
וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו

זה המזמור קאי על הקודם, ואמר המשורר חודו לח' על שעשה לנו עוד ניסים מה שלא זכרנו מקדם כאשר מי ימלל גבורות ה' אם באנו לספר מי יוכל למלל הכל:
 א תללויה | הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ישמיע בלתי הללו:
 ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל־עת: ד זכרני יהוה ברצון עמך פקדני בישועתך:
 ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויך להתהלל עם־נחלתך: ו חטאנו עם־אבותינו העוינו
 הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא־השפילו נפלאותיך לא זכרו את־רב חסדיך וימרו עליהם
 בים־סוף: ח וישיעם למען שמו להודיע את־גבורתו: ט ויגער בים־סוף ויחרב ויוליכם בפתח־מזות
 במדבר: י וישיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכפס־מים צריהם אחד מהם לא נותר:
 יב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא־חכו לעצתו: יד ויתאוו תאוה במדבר
 וינסו־אל בישמון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רוזן בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן
 קרוש יהוה: יז תפתח־ארץ ותבלע דתן ותכס על־עת אכירם: יח ותבער־אש בעדתם להכה
 תלהט רשעים: יט יעשו־עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את־כבודם בתבנית שור אבל
 עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נזראות עליהם־סוף:
 כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו
 בארץ חמדה לא־האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם
 להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבצל פעור ויאכלו
 זבחי מתים: כט ויכעיסו במעלליהם ותפרץ־בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה:
 לא ותחשב לו לצדקה לדר ודר עד־עולם: לב ויקציפו על־מי מריבה וירע למשה בעבורם:
 לג כיהמרו את־רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא־השמידו את־העמים אשר אמר יהוה להם:
 לה ויתערכו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את־עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו
 את־בניהם ואת־בנותיהם לשדים: לה וישפכו דם נקי דם־בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען
 ותחנף הארץ בדם: לו ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר־אף יהוה בעמו ויתעב
 את־נחלתו: מא ויתנם ביד־גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם ויפגעו תחת ידם:
 מג פעמים רבות יצילם והמה ימרו בעצתם וימכו בעונם: מד וירא בצר להם בשמעו את־רנתם:
 מה ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: מז ויתן אותם לרחמים לפני כל־שוכיהם: מז הושיענו |
 יהוה אלהינו וקבצנו מן־הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: מח ברוך־יהוה | אלהי

ישראל מן־העולם | ועד העולם ואמר כל־העם אמן הללויה:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהלים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה ואתה ברחמיך הרבים ש"פ מקץ, שבת חנוכה ה'תשמ"ח..... ה
- ג) משיחות ש"פ מקץ, זאת חנוכה ה'תשי"נ..... יא
- ד) שיחת כ"ח כסלו, נר ה' דחנוכה ה'תשי"נ..... יט
- ה) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת מקץ..... כא
- ו) שיעורי תניא לשבוע פרשת מקץ..... כג
- ז) אגרות קודש..... לג
- ח) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מקץ..... לד
- ט) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מקץ..... לו
- י) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מקץ..... נה
- יא) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת מקץ..... סה
- יב) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן..... סז
- יג) תורה אור מבואר - נר חנוכה פרק ח..... סח
- יד) ספר המאמרים - תרצ"ב (אות ז)..... ע
- טו) לקוטי דיבורים..... עא
- טז) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת מקץ..... עג

בס"ד. ש"פ מקץ, שבת חנוכה ה'תשמ"ח

ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם כו' מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כו', ומדייק כ"ק מו"ח אדמו"ר במאמרו ד"ה זה (שנאמר לפני חמישים שנה²), הרי עיקר הנס (דחנוכה) הוא הנס דנצחון המלחמה שהי' בכ"ד בכסלו³, ועד שזה הי' גם הסיבה להנס דפך השמן שהי' בכ"ה בכסלו, [כדאיתא בגמרא⁴ וכשגברו בית חשמונאי ונצחום (אז דוקא) מצאו פך אחד של שמן כו' נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים], ולמה קבעו התחלת ימי חנוכה בכ"ה בכסלו שבו הי' נס הנרות ולא בכ"ד בכסלו. ויש לומר, דזה שמדייק בהמאמר הטעם על שקבעו חנוכה בכ"ה בכסלו ולא בכ"ד בכסלו, ודלא כהדיוק בכמה דרושים⁵ (כולל גם דרושים שהתחלתם היא בד"ה זה) מדוע קבעו חנוכה על הנס דפך השמן ולא על הנס דנצחון המלחמה, הוא, כי בדרושים הנ"ל קאי להשיטה⁶ שהיו"ט דחנוכה נקבע (רק) על נס הנרות⁷, ולכן מדייק שלכאורה העיקר הוא נצחון המלחמה, ולמה עשו מהטפל עיקר ומהעיקר טפל⁸. ובמאמר זה קאי להשיטה⁹ שקביעת היו"ט דחנוכה היא גם מצד הנס דנצחון המלחמה⁹, ועד שההודאה דועל הנסים היא (בעיקר¹⁰) על נס זה [וההודאה על הנס דפך השמן היא על ידי הדלקת נר חנוכה], ולכן הדיוק במאמר זה הוא זה שימי חנוכה [שנקבעו גם על הנס דנצחון המלחמה, ואדרבא, ענין זה הוא (לכאורה) עיקר הנס, ועד שזה הי' גם הסיבה להנס דפך השמן] מתחילים בכ"ה בכסלו שבו הי' נס הנרות ולא בכ"ד בכסלו¹¹.

חנוכה (פר"ח לשו"ע או"ח הל' חנוכה ר"ס תרע), או זה שתיקנום לימי הלל והודאה (כי באם היו"ט הי' רק מפני הנס דנצחון המלחמה היו ימי שמחה ולא ימי הלל והודאה) – ראה בארוכה לקו"ש שבהערה 6.

10) בהמאמר דשנת חצרות, שבההודאה דועל הנסים "הולך ומונה פרטי עניני נצוח המלחמה . . . ואח"כ מבאר ענין הנרות . . . מציאת פך השמן וכו'". ולכאורה צריך לומר דבמאמר זה מפרש ש"והדליקו נרות בחצרות קדשך" קאי על נרות המנורה (וראה בארוכה השקו"ט בזה בלקו"ש חכ"ה ע' 236 ואילך). אבל גם לפי פירוש זה – "והדליקו נרות כו'" הוא רק הזכרת כללות המאורע (מבלי לפרט הנס), ועיקר ההודאה דועל הנסים הוא על נצחון המלחמה.

11) ראה גם לקו"ת צו טז, א [ועד"ז בתו"א ס"פ וישב], שמדייק מה שהיו"ט דחנוכה הוא ביום המנוחה. ולכאורה צ"ל שגם שם קאי להשיטה שהיו"ט נקבע (גם) על הנס דנצחון המלחמה. והחידוש שבמאמר זה הוא, דבלקו"ת שם הטעם על זה שנקבע בכ"ה (למחרת הנצחון) הוא לפי שהוא יום המנוחה (שלאחרי הנצחון), ובמאמר זה – מפני שבכ"ה הי' נס הנרות, כדלקמן ס"ז.

(* יצא לאור בקונטרס חנוכה – תש"נ, "לקראת ימי החנוכה . . . עש"ק וערב חנוכה שנת ה'תש"נ").

1) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה.
2) משנת אמירת מאמר זה (תשמ"ח) – ש"פ מקץ ש"ה, צ"ח. נדפס בסה"מ תרח"ץ ע' קעא ואילך.
3) כ"ה דעת המאירי (שבת כא, ב). וברוב המקומות בחסידות (תו"א ס"פ וישב. לקו"ת צו טז, א. מקומות שבהערה 5) מבואר כדיעה זו. וראה לקו"ש ח"ל ע' 206 הערה 22.
4) שבת שם.

5) סה"מ תקס"ג ח"א ע' נז. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ג (כב, א). סה"מ"צ להצ"ע ריש מצות נר חנוכה (דרמ"צ עא, א). ד"ה ואתה ברחמיך הרבים תרפ"ד (סה"מ תרפ"ד ע' קנז) ותרפ"ו (סה"מ תרפ"ו ע' קסד).

6) ע"ד ב' שיטות אלו – ראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 143 ואילך. ח"ל ע' 204 ואילך.

7) כפשטות ל' הש"ס (שבת שם) "מאי חנוכה . . . ולא מצאו אלא פך אחד כו' נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים". ובפרש"י שם: "מאי חנוכה – על איזה נס קבעוה".

8) ראה שערי אורה שם. סה"מ"צ להצ"ע שם.

9) ופירוש "מאי חנוכה" בשבת שם הוא זה שתיקנו ד' ימי

(ב) וממשיך בהמאמר, שבנס השמן גופא היו שני נסים. הנס¹² שמצאו פך אחד שמן טהור חתום בחותמו של כהן גדול¹³, שנס זה (דמציאת פך השמן) הי' בכ"ה בכסלו, והנס שלא הי' בו אלא להדליק יום אחד והדליקו ממנו שמונה ימים¹⁴, דנס זה הותחל בכ"ו בכסלו¹⁴. ומדייק בהמאמר, מפני מה לא הוקבע איזה תוספות דבר ביום כ"ו בכסלו שבו הותחל נס הספקת השמן לשמונה ימים.

(ג) ונקודת הביאור בזה בהמאמר, שהנס דנצחון המלחמה הוא יחודא תתאה, והנס דמציאת פך שמן טהור הוא יחודא עילאה. וזהו שהנס דנצחון המלחמה הי' בכ"ד כסלו והנס דמציאת פך השמן הי' בכ"ה כסלו, כי מספר כ"ד רומז על יחו"ת כנגד כ"ה האותיות¹⁵ שבברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד¹⁶, ומספר כ"ה רומז על יחו"ע כנגד כ"ה האותיות¹⁵ שבפסוק¹⁷ שמע ישראל גו' הוי' אחד. והנס דהספקת השמן לשמונה ימים שהתחיל בכ"ו בכסלו, כ"ו בגימטריא הוי', הוא למעלה גם מיחו"ע. דהגם שגם יחו"ע הוא בשם הוי' (הוי' אחד), כמבואר בכ"מ¹⁸ שהביטול שמצד שם אלקים הוא ביטול היש (יחו"ת), והביטול דיחו"ע (ביטול במציאות) הוא דוקא מצד שם הוי', מ"מ, זה דכתיב בי' הוי' אחד (ולא יחיד) שישנם ז' רקיעים וארץ וד' רוחות העולם אלא שהם בטלים ומיוחדים עם אוא"ס אלופו של עולם¹⁹, הוא לפי שהוי' זה הוא הוי' דהשתלשלות, הוי' דלתתא. דזהו מ"ש¹⁷ הוי' אלקינו הוי' אחד, דהוי' הראשון הוא הוי' דלעילא²⁰ שלמעלה מהשתלשלות, ובהוי' זה לא שייך לומר שהוא אחד בז' רקיעים וארץ ובד' רוחות העולם, שהרי הוא יחיד ואפס זולתו, והוי' הב' הוא הוי' דלתתא²⁰, הוי' דהשתלשלות, ולכן שייך בו לשון אחד²¹. וזוהי מעלת הנס דהספקת השמן לשמונה ימים שהתחיל בכ"ו בכסלו (כ"ו בגימטריא הוי') על הנס דמציאת פך שמן טהור, שהנס דמציאת פך השמן שהי' בכ"ה (בכסלו) כנגד כ"ה האותיות שבשמע ישראל (יחודא עילאה), המשכתו הוא מהוי' דלתתא, הוי' אחד, והנס דהספקת פך השמן לשמונה ימים, דמספר שמונה מורה על בחינה שלמעלה מהשתלשלות²², המשכתו היא מהוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות.

ויש לומר, דזהו גם שבשמע ישראל יש כ"ה אתוון¹⁵ בחינת כה, אף שיחו"ע (בכלל) היא בחינת זה²³, כי הוי' דלתתא לגבי הוי' דלעילא נחשב כמו אלקים (צמצום)²⁴, והביטול

18) המשך תרס"ו ע' רכד. ובכ"מ.

19) סמ"ק הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע (ואדה"ז) שם ס"ו.

לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב.

20) אמרי בינה שבהערה הבאה. ובארוכה – המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקפו ואילך. ע' תתקצה.

21) ראה אמרי בינה שער הק"ש רפ"ח ואילך.

22) ראה ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה ה'תשל"ח (לעיל ע' קסב ואילך) ס"א. סוס"ב. ס"ז. וש"נ.

23) אוה"ת מטות ע' א'רפד. סה"מ תרס"ט ע' ה ואילך.

24) ראה תו"א ויצא כא, ד. כב, ג. לקו"ת דרושים לשבת שובה סד, ד. סה, ד.

12) ראה מאירי שבת שם. שערי אורה שם פמ"ב (יז, ב).

פנ"ג (כב, א). ד"ה (כתיב) כי אתה נרי פט"ז ורפ"ז (מב, א). וראה רד"ה ואתה ברחמיך הרבים תרפ"ד (סה"מ תרפ"ד ע' קנז).

13) שבת שם. בגמרא שם: מונח. אבל כ"ה גם בטור או"ח הלי' חנוכה סתר"ע. וראה ב"ח שם ד"ה ה"ג.

14) להעיר מב"י או"ח שם (ד"ה והטעם). ואולי יש לומר, דמ"ש בהמאמר שנס זה התחיל בכ"ו בכסלו – הכוונה בזה היא שנס זה הי' בשביל ההדלקה דכ"ו.

15) תקו"ז תי"ג (כט, רע"א). זח"ג רסד, ב.

16) פסחים נו, א. ועוד.

17) ואתחנן ו, ד.

דיחוו"ע שמצד הוי' דלתתא (לגבי הוי' דלעילא) הוא כמו יחו"ת²⁵, כה. ועד"ז הוא גם הנס דמציאת פך השמן שהי' בכ"ה בכסלו, שהוא בחי' כה²⁶ לגבי הוי' דלעילא, ואמיתית ענין בחי' זה הוא בהנס דהספקת השמן לשמונה ימים שהתחיל בכ"ו בכסלו, שהמשכתו הוא מהוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות.

ד) וממשיך בהמאמר, דהגם שנרות חנוכה תקנום מפני הנס שהי' בנרות המקדש, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון²⁷, מ"מ הם חלוקים בכמה ענינים. דבהמנורה (שבמקדש) היו ז' נרות ומקום עמידתה בדרום (ימין), ונרות חנוכה הם שמונה ומקום עמידתם הוא בשמאל. והענין הוא (כמבואר בהמאמר), דמלחמת היונים היתה מלחמה רוחנית להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך¹, ועי"ז נעשה התגברות החושך דלעו"ז, שעיקר יניקתו הוא מקו השמאל, ולכן כשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחו את היונים תקנו נרות חנוכה, בכדי להאיר את החושך. ולכן תיקנו שמונה נרות, דשמונה הוא למעלה מהשתלשלות (כנ"ל), כי בכדי להאיר את החושך הוא דוקא ע"י האור שלמעלה מהשתלשלות, והוי'²⁸ (בתוס' וא"ו) יגי' חשכ²⁹. ואור זה (שלמעלה מהשתלשלות) נמשך ע"י המס"נ דמתתיהו ובניו. והיינו, שהשייכות דאור זה עם החושך שהי' אז היא בשני ענינים, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. מלמטה למעלה, שמצד גודל החושך שהי' אז נתעורר אצלם כח המס"נ שלמעלה מהשתלשלות שבאדם ועי"ז המשיכו מעצמות אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, ומלמעלה למטה, שע"י אור זה מאירים גם את החושך, והוי' יגי' חשכי. וזהו שבחנוכת המקדש היו ז' נרות ומקומה בדרום, שהאור שהאיר במקדש (כיון שהמשכתו היתה לא ע"י מס"נ) הי' גילוי דהשתלשלות, ז' נרות, ולכן מקום המנורה הי' בדרום (ימין), כי באם היתה עמידתה בצפון (שמאל) הי' אפשר להיות יניקת החיצונים, ונרות חנוכה (שלאחרי המס"נ) הם ח' נרות, אור שלמעלה מהשתלשלות, שמתקן גם את קו השמאל.

ה) וע"פ המבואר בהמאמר שע"י המס"נ דמתתיהו ובניו המשיכו האור שלמעלה מהשתלשלות (הוי' דלעילא), יש לומר, שגם שרש הנס דנצחון המלחמה הוא בהוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות. כי המס"נ של מתתיהו ובניו היתה שהגם שהיו חלשים ומעטים מ"מ לחמו נגד גבורים ורבים, וכיון שעל ידי המס"נ שלהם (למעלה מהשתלשלות שבאדם) המשיכו האור שלמעלה מהשתלשלות, מובן, שהנס דמסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים שנמשך ע"י המס"נ שלהם, הוא מהוי' דלעילא. וזה שמבואר בהמאמר (הובא לעיל סעיף ג) שרק הנס דהספקת השמן לשמונה ימים נמשך מהוי' דלעילא, משא"כ הנס דנצחון המלחמה וגם הנס דמציאת פך השמן הם מבחינת השתלשלות, יש לומר, שבנסים אלו, ההמשכה היתה בלבושים דהשתלשלות (כדלקמן סעיף

29) תו"א מקץ ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה לר, א. ד"ה כי אתה

נרי מא, א. שם, ג. ועם הגהות – באוה"ת ד"ה זה ס"ז (שכה),
ב). שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו ספנ"ב. ד"ה (כתוב) כי אתה
נרי ספי"ח. שם פי"ט. ד"ה נר חנוכה מצוה להניחה עטר"ת (ע'
קמח). ועוד.

25) ראה המשך תרס"ו שבערה 18.

26) ראה אוה"ת מטות שם, שכ"ה בכסלו הוא בחי' כה (ע"ד
כ"ה באלול).

27) פסחים ל, ב. וש"נ.

28) שמואל-ב כב, כט.

ו), אבל שרשם הוא מהו' דלעילא. ויש לומר, שזהו גם מהטעמים על זה שבמאמר זה קאי להשיטה שהיו"ט דחנוכה נקבע גם על הנס דנצחון המלחמה, בכדי לרמז, שגם הנס דנצחון המלחמה שייך להו' דלעילא. כי זה שהיו"ט דחנוכה הוא במספר שמונה (יומי דחנוכה תמניא אינון⁴) הוא לפי שמספר זה מורה (כנ"ל סעיף ג) על אור שלמעלה מהשתלשלות, וזה שהיו"ט דחנוכה נקבע גם על הנס דנצחון המלחמה הוא לפי שגם השרש דנס זה הוא בהאור שלמעלה מהשתלשלות.

ו) והענין הוא, דהמס"נ של מתתיהו ובניו היתה זה שלחמו נגד היונים. ויש לומר, דזה שגם לאחרי המס"נ (הבאה ע"י גילוי היחידה) נרגש אצלם שישנו מנגד שצריך ללחום נגדו הוא לפי שגילוי היחידה הי' באופן ששייך לכחות הגלויים דהנשמה. דכאשר גילוי היחידה הוא כמו שהיא במקומה, מכיון שבחינת היחידה אין כנגדה לעומת זה³⁰, המס"נ היא באופן שאינו חושב כלל אודות המנגד, וזה שהמס"נ דמתתיהו ובניו היתה באופן שלחמו נגד המנגדים³¹ הוא לפי שגילוי היחידה הי' באופן כמו ששייך לכחות הגלויים³². ולכן גם האור שלמעלה מהשתלשלות שנמשך ע"י המס"נ שלהם, הנס דמסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, הי' מלוכש בטבע, ויתירה מזו – בטבע דעוה"ז התחתון שהקליפות גוברים בו³³, שהמנגדים הם גבורים ורבים (וצריך ללחום כנגדם). ויש לומר, דזהו מ"ש בהמאמר שהנס דנצחון המלחמה הוא יחו"ת, אף שגם נס זה נמשך מהאור שלמעלה מהשתלשלות, כי האור שלמעלה מהשתלשלות שנמשך בנס זה הי' בלבוש שנותן מקום למציאות וישות, יחודא תתאה (וע"ד המס"נ דחנוכה, שהגילוי דיחידה הי' בהתלבשות בכחות הגלויים)³⁴. ולאח"ז נמשך האור באופן נעלה יותר, שמצאו פך אחד חתום בחותמו של כהן גדול, שאינו נותן מקום למנגד, דכשהפך הוא חתום בחותם אינם יכולים לנגוע בהשמן שבו ולטמאו. ומכ"ש הענין דחתום בחותמו של כהן גדול בפנימיות הענינים שהוא אור כזה שאין החיצונים יכולים ליגע שם כלל³⁵. אבל גם נס זה הי' בלבושי הטבע, דזה שמצאו הפך, אין זה נס שיוצא מדרך הטבע. ויש לומר, דזהו מ"ש בהמאמר שהנס דמציאת פך השמן הוא יחודא עילאה, הו' דלתתא, כי לגבי שם הו', אין נתינת מקום למנגד, אבל מ"מ, גם שם הו' (דלתתא) הוא מקור להתהוות³⁶. ולאחרי זה נמשך

(30) לקו"ת תצא לו, ג. ובכ"מ.

בארוכה שם ע' רפה).

(31) אלא שאעפ"כ, המלחמה כנגד המנגדים היא באופן דמס"נ, שאמיתית הענין דמס"נ הוא שאי אפשר להיות באופן אחר (המשך תרס"ו ע' רסז. ובכ"מ), לפי שזה בא ע"י הגילוי דיחידה.

(32) אלא שמ"מ יש מעלה בהמס"נ שבאופן זה, כי ע"ז דוקא נעשה ביטול המנגד (גם) כמו שהוא במקומו. וע"ד המעלה בהגילוי דיחו"ע שמאיר ומתגלה ביחו"ת לגבי הענין דיחו"ע כמו שהוא מצד עצמו – ראה לקמן סעיף ז.

ולעיר מהמבואר בר"ה לך אמר לבי תש"כ (לקמן ח"ד ריש ע' רפד ואילך), דהארת נקודת הלב היא מה שמאיר מפנימיות הלב לחיצוניות הלב, ולכן כתיב בה "על אויביך – למעלה מאויביך" (לקו"ת תצא לו, א), שלשון זה מורה על שני ענינים: שיש לגבה מציאות האויב (כי ענינה הוא שמאיר לחיצוניות הלב); ואעפ"כ (להיותה הארה מפנימיות הלב) היא "למעלה מאויביך", שאין להאויב שליטה ואחיזה (ראה

(33) ראה תניא פ"ו (י"ד, סע"ב).

(34) ראה בהמאמר (דשנת חצרות ע' קפג) שהנס דנצחון המלחמה בכ"ד בכסלו (כ"ד אותיות דבשכמל"ו) "בא ע"י המלחמה דביטול היש".

(35) ראה שערי אורה ד"ה (כתיב) כי אתה נרי פ"ז (מב, ב).

(36) ראה בארוכה לקמן ח"ד ס"ע רפו. וש"נ.

האור באופן נעלה יותר, שהדליקו ממנו שמונה ימים, דנס זה אינו מלובש בטבע, גילוי הוי' דלעילא כמו שהוא למעלה מהתלבשות.

ויש להוסיף, דזה שגם הנסים דנצחון המלחמה ומציאת פך השמן הם מהוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות (אלא שנתלבשו בדרגות ההשתלשלות, יחו"ת ויחו"ע), הוא (בעיקר) מפני שהם היו הכנה להנס דהספקת השמן לשמונה ימים, נס שאינו מלובש בטבע. דנסים אלו מצד עצמם הם (בעיקר) הענינים דיחו"ת ויחו"ע. וע"י שהנס דנצחון המלחמה הי' סיבה להנס דמציאת פך השמן (כנ"ל בתחילת המאמר), הנה לאחרי שנעשה בו (בהפך שמצאו) נס והדליקו ממנו שמונה ימים, עי"ז נמשך גילוי הוי' דלעילא שלמעלה מהשתלשלות גם בהנס דמציאת פך השמן וגם בהנס דנצחון המלחמה.

ז) וזהו שקבעו התחלת ימי חנוכה בכ"ה בכסלו שבו הי' נס הנרות, כי השלימות של הנס דנצחון המלחמה³⁷ שהי' בכ"ד בכסלו (יחו"ת) הוא, שמגלים בו ע"י נס השמן שגם הוא (הנס דנצחון המלחמה) שרשו הוא למעלה מהשתלשלות. ואף שיש מעלה ביחו"ת על יחו"ע [ויש לומר, דזהו מה שהנס דנצחון המלחמה הי' הסיבה לנס השמן, דהסיבה היא למעלה מהמסובב³⁸], מ"מ, הרי השלימות דיחו"ת הוא שיהי' בו האור והגילוי דיחו"ע, כמבואר בהמאמר³⁹. והטעם על זה שביום כ"ו בכסלו לא חידשו דבר⁴⁰, הוא, כמבואר בהמאמר³⁹, לפי שעיקר הגילוי דהוי' דלעילא יהי' לעתיד לבוא, כנור של ימות המשיח של ח' נימין⁴¹, משא"כ בבית המקדש האיר רק הגילוי דהוי' דלתתא, שלכן כנור של ביהמ"ק הי' של ז' נימין⁴¹, והגילוי דהוי' דלעילא שהי' בהנס דהספקת השמן הי' רק לפי שעה (בהשנה שבה הי' הנס), ולכן לא קבעו שבכ"ו בכסלו יחדשו איזה דבר⁴².

שמוסיפים בכ"ו בכסלו נר שני – אין זה דבר חדש. וי"ל, כי ההדלקה בכ"ה בכסלו מלכתחילה היא באופן שבכל לילה יוסף עוד נר, עד לח' נרות. וראה להלן הערה 42.

41) ערכין יג, ב. וראה ד"ה ת"ר מצות נ"ח שבהערה 22 ס"ז (לעיל ס"ע קסו). וש"נ.

42) ומה שמדליקין בחנוכה ח' נרות מצד זה שהדליקו ממנו שמונה ימים – אולי יש לומר: כשהי' הנס שמצאו פך השמן – ידעו שהשמן ידליק (שמונה ימים) עד שיהי' שמן טהור, שהרי סברא לומר שהנס שעשה הקב"ה (שמצאו פך השמן) הי' בכדי שידליקו בשמן טהור כל הזמן*. ועפ"ז יש לומר, דבוה שדלק השמן שמונה ימים – שני ענינים: פרט בהנס דמציאת השמן, שבו נכלל גם שיוכלו להדליק ממנו עד שיהי' שמן טהור (ואין נוגע בזה המספר דשמונה); ושנעשה בו נס שהדליקו ממנו שמונה ימים – ענין שמונה שלמעלה מהשתלשלות. ועפ"ז יש לומר, דזה שאומר בהמאמר "שהי' הגילוי לפי שעה" הוא בנוגע לענין הב', אבל זה שמדליקין עכשיו ח' נרות הוא מצד הנס שהדליקו שמונה ימים כמו שהוא פרט בהנס דמציאת השמן**.

37) בהמאמר (דשנת חצר"ת ע' קפג) "וקבעו הנס בהדלקת נרות ולא הנס דנצחון המלחמה". אבל מזה שמבאר שם שהטעם על זה הוא כי "עיקר הכוונה . . . אשר ביחו"ת הי' האור והגילוי דיחו"ע", מוכח לכאורה (אף שהלשון דוחק קצת) שכוונתו ב"וקבעו הנס בהדלקת נרות כו" הוא לבאר הדיקן שבתחלת המאמר מה שימי חנוכה [שנקבעו גם על הנס דנצחון המלחמה] מתחילים בהיום שבו הי' נס הנרות.

38) להעיר מהמבואר בהמאמר (דשנת חצר"ת ע' קפ) בענין נר מצוה ותורה אור, דע"י המצוות נתברר ונעשה כלי לאלקות (בירור והעלאה מלמטה למעלה) ותורה אור היא המשכת וגילוי אוא"ס מלמעלה למטה. ומ"מ (ומצד זה גופא) יש מעלה במצוות לגבי תורה, דע"י בירור והעלאת הגשמי (ע"י המצוות) נשלמת הכוונה דדירה בתחתונים (שם ע' קעח), ולכן המשיל המצוות לנר "שגורם את האור (דתורה)".

39) בסופו.

40) כ"ה הלשון בהמאמר. ולכאורה הכוונה שבכ"ו בכסלו אין עושין דבר חדש שלא הי' כלל בכ"ה בכסלו. אבל זה

(* ועפ"ז מתורץ מה שהקשו על הבי' (דלעיל הע' 14 בתירוץ הא') שחילקו את השמן שבפך לח' חלקים.

** ולהעיר מהמבואר לעיל סניף ה-ג, שגם הנס דמציאת שמן טהור שרשו הוא בעצמות אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות (ענין שמונה), אלא שבא בלבד.

(ח) ויהי רצון, שיקויים בנו ענין זה דעמדת להם בעת צרתם, דקאי על כללות ענין הגלות שהוא הצרה הכי גדולה. [דהגם שכבר עברו כל השמדות ולא יהיו עוד כמ"ש אדמו"ר האמצעי⁴³, ולא תקום פעמיים גו'⁴⁴, כיון שכבר די במה שעברנו עד עתה, ועכשיו הכל הוא בטוב, ואדרבא, עוד בזמן הגלות מתקיים בכאו"א מישראל והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך⁴⁵, וכדאיתא בגמרא⁴⁶ שענין זה כבר הי' בפועל בזמן הש"ס, ובפרט כשהמלכות עוזרת לישראל בעסק התומ"צ, וגם כשנדמה שיש איזה בלבול הרי הולכים בדרכו של אברהם אבינו, היהודי הראשון, שבראותו נהר המעכבו מלקיים ציווי השם, עמד בתוקף ולא נתפעל, ואז נתגלה שלא הי' לזה שום מציאות אלא הוא דמיון בלבד⁴⁷, מ"מ, המצב דגלות (באיזה אופן שיהי') הוא צרה]. והבקשה היא שבקרוב ממש יהי' עמדת להם בעת צרתם. וכיון שבכל צרתם לו צר⁴⁸ (לו בו'⁴⁹), הרי בודאי שבקרוב ממש מוציא הקב"ה את ישראל מהגלות, כמ"ש⁵⁰ ושב ה' אלקיך את שבותך, והשיב לא נאמר אלא ושב, ועד שבאים להודות ולהלל לשמך הגדול, והדליקו נרות בחצרות קדשך¹, בבית המקדש השלישי, מקדש אד' כוננו ידיך⁵¹.

(48) ישעי' סג, ט. תענית טז, א.
 (49) חדא"ג מהרש"א לתענית שם (מסוטה לא, רע"א). זח"א
 קכ, ב.
 (50) נצבים ל, ג. מגילה כט, א. פרש"י עה"פ שם. ספרי
 בהעלותך י, לה. מסעי לה, לד.
 (51) בשלח טו, יז ובפרש"י. וראה זח"ג רכא, א.

(43) שערי תשובה ח"א שער התשובה ספ"ה (ה, ב).
 (44) לשון הכתוב – נחום א, ט. וראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ג
 ע' 306 הערה 55.
 (45) ישעי' מט, כג.
 (46) זבחים יט, רע"א.
 (47) תנחומא וירא כב.

בס"ד. משיחות ש"פ מקץ, זאת חנוכה ה'תש"נ.

חנוכה, מובן, שכשקביעותם בשבת ה"ז מדגיש את השייכות דכל ימי חנוכה לשבת; ומקביעות זו למדים שישנה שייכות דחנוכה לשבת¹² גם בשאר השנים שהקביעות דיום ראשון ויום שמיני דחנוכה היא באמצע השבוע.

ויש לבאר הלימוד וההוראה מחנוכה שחל תחלתו וסיומו בשבת בנוגע לכללות העבודה בקיום התומ"צ, "נר מצוה ותורה אור"¹³, במשך כל השנה כולה¹⁴, כדלקמן.

ב. ובהקדים הביאור בענינו העיקרי של חנוכה – "מאי חנוכה (על איזה נס קבעה). . בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול, ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"⁶ – נס השמן:

ידועה קושיית הבית-יוסף¹⁵ "למה קבעו ח' ימים דכיון דבשמן שבפך הי' בו כדי להדליק לילה א'¹⁶ נמצא שלא נעשה הנס אלא בו' הלילות". וא' התירוצים על זה – שהנס דיום הראשון הוא שמצאו פך השמן¹⁷.

אבל כו"כ מפרשים אין מביאים תירוץ זה, ובטעם הדבר יש לומר – כיון שמציאת פך השמן אינה נס גלוי, ובפרט בהשוואה להנס ש"לא הי' בו אלא להדליק יום

א. מהמיוחד בימי חנוכה בשנה זו¹ – שיש בהם שתי שבתות: בקביעות שנה זו חל יום ראשון דחנוכה בשבת², ובמילא חל גם יום השמיני דחנוכה, "זאת חנוכה", בשבת³.

ויש להוסיף בהקשר שבין יום ראשון ליום שמיני דחנוכה (נוסף לכך ש"נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"⁴) – ששניהם כוללים כל ימי חנוכה, שביום הראשון כלולים כל השמונה ימים בכח (שבו נמצא פך השמן שהדליקו ממנו כל שמונה הימים⁵), וביום השמיני ישנם כל השמונה ימים בפועל, ובפרט במנהגנו – להדליק בו כל שמונת הנרות שכנגד שמונת הימים היוצאין⁶.

וכנרמז גם בקריאת התורה בקרבנות הנשיאים לחנוכה המזבח⁷ – שביום הראשון קורין ע"ד "חנוכה המזבח ביום המשה אותו"⁸, וביום השמיני קורין "זאת חנוכה המזבח אחר המשה אותו"⁹, ובלשון המדרש¹⁰ "העלה עליהם הכתוב כאילו כולם הקריבו ביום ראשון, וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון", אלא שביום ראשון כלולים כל הקרבנות בכח, וביום האחרון ישנו הסך-הכל דכל הקרבנות בפועל¹¹.

וכיון שיום הראשון ויום השמיני כוללים כל ימי

(10) במדבר"ר פ"ג, ט. פ"ד, יג (בסופו).

(11) ראה גם לקו"ש שם ע' 243 ואילך.

(12) להעיר שהסוגיא דחנוכה היא במסכת שבת. וסיום הלכות חנוכה ברמב"ם (בסוף ספר זמנים, ונעוץ סופן בתחלתן – התחלת ספר זמנים בהלכות שבת*) במעלת נר שבת (ראה בארוכה לקו"ש חט"ו ע' 372 ואילך).

(13) לשון הכתוב – משלי ו, כג. וראה פרש"י שבת כג, ב: "נר מצוה דשבת וחנוכה".

(14) כידוע הרמז בהמאמר שנרות חנוכה אין בטלין לעולם (רמב"ן ר"פ בהעלותך. וראה לקמן ס"ז) – שפעולתן נמשכת גם לאחר ימי חנוכה, בכל השנה כולה (ראה לקו"ש ח"ב ע' 500).

(15) לטווא"ח סי' עת"ר. וראה בארוכה "המועדים בהלכה" (להרש"י זיין) ע' קפח ואילך. וש"נ.

(16) משא"כ להגירסא "לא הי' בו להדליק אפילו יום אחד" (שאלות סוף שאילתא כו), הי' נס השמן גם בלילה הראשון. אבל, הגירסא הנפוצה היא "לא הי' בו להדליק אלא יום אחד".

(17) ראה מאירי שבת כא, ב (וראה הערה הבאה). ובשערי אורה שם: ידוע הקושיא דא"כ הנס לא הי' רק ד' ימים ויום הא' אינו מן הנס, והענין הוא, דאדרבה, עיקר הנס ביום הא', והוא במה שהדליקו ממנו ח' ימים. . . עד"מ מן הכלל ופרט. . . כשיוצא הפרט לגילוי מן הכלל איך לא ימנה הכלל מאחר שממנו יצאו. וכ"ה בד"ה כתיב כי אתה פת"י: זה הי' עיקר הנס שמצאו פך א' שמן טהור חתום כו'.

(1) נוסף על החידוש דכללות השנה – תש"נ, "תהא שנת נסים". וראה לקמן ס"י.

(2) כמו ראש השנה שחל בשבת, ופועל על כל השנה כולה – בדוגמת ה"ראש" שכולל ומנהיג כל אברי הגוף (ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ) – שהשנה כולה היא בבחינת "שבת", ועאכו"כ השבתות (וימים טובים) שבה.

(3) ועד"ז בחג הסוכות – שיום ראשון דסוכות ושמיני-עצרת הם בשבת (וידוע שהחנוכה וסוכות שייכים זל"ז – ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' יז ואילך. וש"נ).

ולהעיר, שהקביעות דיום ראשון דסוכות ושמיני-עצרת היא לעולם באותו יום שבו חל ר"ה, משא"כ הקביעות דחנוכה, שתלוי' בחודש מרחשון

(חסר או מלא), ולכן, החידוש יותר שגם יום ראשון ויום שמיני דחנוכה הם בשבת (וראה לקמן הערה 78).

(4) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(5) ראה שערי אורה שער החנוכה ד"ה בכ"ה בכסלו פמ"ב: פך זה יש בו להדליק יום א' שכולל ז' ימים.

(6) שבת כא, ב ובפרש"י.

(7) להעיר, שלכמה דעות נקרא חנוכה (מלשון חינוך) ע"ש חנוכה המזבח שבימי החשמונאים שנסתר ובנאוהו מחדש (ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 244 הערה 19).

(8) נשא ז, יו"ד.

(9) שם, פח.

(* שהתחילו ללמוד (בשיעורי הרמב"ם דג"פ ליום) בערב שבת זה.

ולקדש אז הלבנה, ולמה אמר רק המזמור "הללו את ה' מן השמים", ולא קידש הלבנה מיד? ולא אחרי ש(נסתיים הנס ו)הספינה המשיכה ללכת, חזר וביקש מהפקיד שיעמיד הספינה? אף שאפשר שגם לאחר שראה הפקיד בעיניו שהספינה עמדה מעצמה יתכן שלא יתרצה להעמיד הספינה²⁶, ויצטרך לפעולה נוספת²⁷ (ואולי לנס נוסף) כדי לקדש הלבנה?!

והביאור בזה²⁸ – ע"פ הידוע שקיום מצוה צריך להיות בדרך הטבע (ולא בדרך נס)²⁹, ויתירה מזה, לא רק קיום המצוה עצמה, אלא גם ההכנה המוכרחת להמצוה צ"ל בדרך הטבע, ולכן רצה רבינו הזקן שהפקיד יעמיד הספינה מרצונו, כדי שגם ההכנה למצוה תהי' בדרך הטבע, ולא עוד, אלא, שגם לאחר שהוצרך להעמיד הספינה באופן נסי (כיון שהפקיד סירב להעמידה), לא קידש הלבנה, אלא המתין וביקש עוה"פ מהפקיד להעמיד הספינה, כדי שההכנה למצוה תהי' באופן היותר קרוב לדרך הטבע (אף שיש בזה מעין ודוגמת נס, כיון שהסכמת הפקיד להעמיד הספינה (היפך רצונו הקודם) היתה רק אחרי שראה שרבינו הזקן העמיד הספינה באופן נסי).

ד. ועד"ז י"ל בנוגע לנס השמן בחנוכה: מהטעמים לנס השמן (אף שע"פ דין מותר להדליק בשמן טמא כיון שטומאה הותרה או דחוי' בציבור³⁰) – כדי להראות חיבתן של ישראל שמקיימים המצוה בשמן טהור³¹.

אמנם, כיון שהמצוה (וכן ההכנה למצוה) דהדלקת המנורה צ"ל (כמו כל המצוות) ע"פ דרך הטבע³², לכן, גם כשהקב"ה עושה נס כדי להראות חיבתן של ישראל

אחד. . והדליקו ממנו שמונה ימים¹⁸, ועד שאפשר הי' לומר שהי' זה באופן טבעי, דכיון שהי' הפך "בהצנע"¹⁹, ויתירה מזה, "שהי' מונה בחותם בקרקע"²⁰, לא הבחינו בו היונים ולא טמאוהו²¹.

וצריך ביאור: למה עשה הקב"ה נס השמן באופן שהתחלתו (מציאת פך השמן שממנו הדליקו שמונה ימים) תהי' כמו דבר טבעי, והמשכו יהי' נס גלוי: אם רצונו של הקב"ה שיהי' נס – היתה צ"ל גם ההתחלה באופן נס (שירד פך שמן מן השמים), ואם רצונו של הקב"ה שהנס יהי' כמו דבר טבעי – הי' צ"ל כן בכל הימים שלאח"ז, עי"ז שימצאו שמן טהור בכמות שתספיק (בדרך הטבע) לשמונה ימים?!

ג. ויש לבאר זה ע"פ הסיפור הידוע²² אודות רבינו הזקן בעת מאסרו²³, שכאשר הוליכוהו בספינה ממקום למקום, ביקש מהפקיד שיעמיד הספינה כדי שיוכל לקדש הלבנה מעומד²⁴, וכשסירב, אמר לו רבינו הזקן שאם ירצה יעמיד הספינה בעצמו, וכשהפקיד עמד בסירובו, עמדה הספינה מלכת, ואמר רבינו הזקן "הללו את ה' מן השמים", עד הברכה, ולא אמר הברכה עצמה, ואז המשיכה הספינה ללכת, ואח"כ ביקש עוה"פ מהפקיד להעמיד הספינה, וכשהפקיד העמיד את הספינה קידש רבינו הזקן את הלבנה. ונשאלת השאלה²⁵ – ע"ד ודוגמת השאלה האמורה בנוגע לנס חנוכה:

כיון שרבינו הזקן הי' יכול לעשות ועשה כן בפועל נס שהספינה תעמוד מעצמה – למה ביקש מהפקיד שיעמיד הספינה? ועוד ועיקר: לאחר שכבר העמיד הספינה באופן נסי – הי' לו (לכאורה) לנצל הנס

18) ולהעיר, שגם לדעת המאירי (בהערה הקודמת) "מברכין (בלילה הראשון) על הגאולה ועל הודאת מציאת פך השמן", די"ל, שבגלל

מציאת פך השמן בלבד לא היו קובעים יום טוב, כיון שאינו נס (ובלשון המאירי: "לילה הראשון שלא הי' שם נס השמן מברכין. . על הודאת מציאת הפך, ושאר הלילות על נס השמן"), אלא ביחד עם נס הגאולה.

19) פרש"י שבת שם.

20) תוס' שם.

21) ראה לקו"ש חט"ו ע' 369.

22) לקו"ד ח"ד תשנב, ב.

23) להעיר מהשייכות לימי חנוכה – כידוע ששלימות הגאולה די"ט כסלו היתה בימי חנוכה, כשחזר לביתו (ראה לקו"ש חכ"ה ע' 399).

וראה לקמן ס"ח – השייכות דחנוכה לגילוי והפצת פנימיות התורה.

24) כדי שיוכל לברך בישוב הדעת. – ובמכ"ש וק"ו מההילוך בעגלה ביבשה, כי ההילוך בספינה הוא גם סכנה, שלכן, יורדי הים כשעלו ליבשה חייבים להודות (ברכות נד, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י הח"ה. טושו"ע או"ח ר"ט. סדר ברה"ג לאדה"ז פ"ג ה"ב).

25) לקו"ד שם תשנב, א.

26) ע"ד שמצינו בפרעה שגם אחרי שראה כמה נסים – הכביד

את לבו כו', וכדי לפעול עליו הי' צורך ב"רבות מופתי בארץ מצרים" – עשר מכות (שכל א' מהם כוללת ירכיבי מכות – ראה מכילתא בשלח יד, לא).

27) וכפי שהי' בפועל – שהפקיד שאל: מה תתן לי? ורבינו הזקן נתן לו ברכה בפתקא בכי"ק!

ולהעיר מלקו"ד שם, שכללות הענין שכי"ק של רבינו הזקן יהי' אצל אינו-יהודי הוא מפליאות תמים דעים ית' ויתעלה!

28) לקו"ד שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 80.

29) ומהטעמים לזה – כיון שהמצוה צריכה לפעול בירור וזיכוך בדברים הגשמיים שבעולם, ולכן צ"ל קיומה בדרך הטבע, כדי לפעול בירור וזיכוך בטבע העולם.

30) פסחים פ, סע"א. וש"נ.

31) ראה פני יהושע וראש יוסף שבת שם. שו"ת חכם צבי סי' פז. ועוד.

32) ומטעם זה צ"ל שבליילה הראשון נתנו כל כמות השמן (כתירוץ הב' והג' דהב"י) ולא רק חלק שמיני (כתירוץ הא' דהב"י) – כי, גם אם נאמר שבנדוד"ז היו רשאים לסמוך על הנס (כיון שהיו בטוחים שהנס דמציאת פך השמן הוא כדי שידליקו בשמן טהור כל הזמן), נתנו כל כמות השמן כדי שההדלקה בלילה הראשון (עכ"פ) תהי' בשמן טבעי.

כתיב⁴¹ "אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וגו'", כל הברכות האמורות בפרשה. ומבאר הרמב"ם⁴² התוכן דיעודים הגשמיים שבתורה – ש"הבטיחנו בתורה. . שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה. . וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידנו לעשות התורה, כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, כדי. . (ש)נשב פנויין ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כו", היינו, שטבע העולם הוא באופן שמסייע לבניי לקיים תומ"צ, ובפרט שהטבע הוא אלקות, כידוע ש"אלקים" (א' משבעה שמותיו של הקב"ה שאינם נמחקין⁴³) בגימטריא "הטבע"⁴⁴.

והידוש בדבר – שכן הוא גם כאשר מצב העולם הוא באופן של העלם והסתה, כמו בזמן שלפני נס חנוכה, "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך"⁴⁵, ועד כדי כך, ש"נכנסו יונים להיכל (ו)טמאו כל השמנים שבהיכל"⁴⁶, היינו, שמצב העולם הוא בניגוד לקיום התומ"צ, ואעפ"כ, לא זו בלבד ש"גברה מלכות בית חשמונאי ונצחום"⁴⁶, שנתבטל המנגד, אלא יתירה מזה, שהטבע עצמו נעשה באופן הראוי ומוכשר לקיום התומ"צ, כמודגש בנס השמן שהי' באופן טבעי⁴⁶ – הן בנוגע למציאת פך השמן, שע"פ טבע נשאר במקדש שמן טהור, והן בנוגע להדלקה ממנו שמונה ימים, עיי' שניתוסף בהשמן זית טבעי, כנ"ל.

זאת ועוד:

שמדליקים בשמן טהור³³, עושה הנס באופן שקיום המצוה יוכל להיות בדרך הטבע, שאז קיום המצוה בשלימות³⁴.

ולכן היתה התחלת (ועיקר) הנס ביום הראשון באופן ש"מצאו. . פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול" ("בהצנע", מונח בחותם בקרקע"), ולא באופן שירד פך שמן מן השמים וכיו"ב – מציאת הפך הוא באופן טבעי.

וגם בשבעת הימים שלאח"ז שבהם הי' נס גלוי ("לא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים") – הי' זה באופן השייך לשמן זית טבעי:

להדעות שניתוסף בכמות השמן (ש"נשאר הפך מלא כבתחילה", או ש"בבוקר מצאו הנרות מלאים שמן"³⁵) – התוספת כדין העיקר³⁶, שמן זית טבעי.

ולהדעות שניתוסף באיכות השמן (ש"חילקו שמן שבפך לח' חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק א' והי' דולק עד הבוקר"³⁷, או ש"שפכו כל השמן במנורה ושמינית ממנו נדלק בכל לילה"³⁸) – זה שנתחזק כח השמן מוסיף באיכות וכח שמן זה³⁹, שמן זית טבעי⁴⁰.

ה. ויש לומר, שבנס השמן דחנוכה מודגש ענין כללי ועיקרי בנוגע לכללות קיום התורה ומצוותי ("נר מצוה ותורה אור") – שהקב"ה עושה שטבע העולם הי' באופן הראוי ומוכשר לקיום התומ"צ.

והביאור בזה:

44 פרדס שיי"ב פ"ב. וראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' צג הערה 76. וש"נ.

45 נוסח "ועל הנסים".

46 ויומתק יותר ע"פ המבואר בדרושי חסידות (תו"א פרשתנו מ, ב ואילך. ובכ"מ) שענינו של חנוכה הוא להאיר את החושך, "והוי גי' חשכי" * נכבהדלקת נר חנוכה ש"מצוהה משתשקע החמה", "מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ" (שבת שם), להאיר את החושך שמבחוץ – שענין זה מודגש בכך שטבע העולם ראוי לקיום התומ"צ יותר מאשר בנס גלוי שהוא היפך טבע העולם.

נ"י"ל שגם חיבתן של ישראל מודגשת בנס זה ויתור מאשר בנס גלוי – כידוע שנסים השייכים לטבע (מלובשים בטבע) שרשם למעלה יותר מנסים גלויים (ראה לקו"ש שם ע' 370. וש"נ).

ועפ"ז יש להמתיק מ"ש בשערי אורה שניקר הנס הי' ביום ראשון שמצאו פך השמן (כנ"ל הערה 17) – דכיון שענינו של חנוכה הוא להפוך החושך שבעולם, לכן, עיקר הנס דחנוכה הוא מציאת פך השמן, באופן היותר קרוב לטבע העולם, שמצד טבע העולם (כמו שהוא) יש שמן טהור להדלקת המנורה, משא"כ בשבעת הימים שלאח"ז שניתוסף בהשמן הטבעי עיי' נס גלוי.

33 שאז מותר וצריך לקיים המצוה עיי' נס (ראה גם לקו"ש שם הערה 27).

34 שהרי, לא מסתבר שבשביל להראות חיבתן של ישראל יחסר ח"ו בהשלימות דקיום המצוה שצ"ל ע"פ דרך הטבע.

35 ב"י שם (בתי' הב' והג').

36 ראה אנציק' תלמודית ערך חנוכה ס"ב (ע' רמו). וש"נ.

37 ב"י שם (בתי' הא'). וכ"ה בתוס' הרא"ש שבת שם. ועוד.

38 פרי"ח או"ח שם סק"א (ד"ה עוד תירוק). וכ"ה בתוס' הרא"ש שם.

39 וכנראה במוחש ששמנים שונים (אפילו בשמן זית עצמו – "שלשה זיתים הם ובהם שלשה שלשה שמנים" (מנחות פו, א)) אינם שוים במהירות הכליון בהדלקתם.

40 ועאכ"כ להביאור שהנס הי' באופן שלא נחסר השמן עיי' הדלקתו (ע"ד מארז"ל בנוגע ל"אש של מעלה" ש"שורפת ואינה אוכלת" (שמו"ר פ"ב, ה)) – היתה ההדלקה בכל הימים בשמן טבעי ממש (ראה לקו"ש חט"ו ע' 186).

41 ר"פ בחוקותי.

42 הל' תשובה רפ"ט.

43 שבועות לה, סע"א. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.

* ובהדגשה יתירה בשבת הב' דחנוכה – כמבואר במק"א (קונטרס משיחות ש"פ מקץ תשמ"ז ס"ט) שבשבת הא' דחנוכה מודגש החידוש בענין האור, שיכול להאיר גם את החושך, ובשבת הב' דחנוכה מודגש החידוש בענין החושך, שנעשה כלי ראוי שיתגלה בו האור, עיי"ש בארוכה.

אע"פ שכללות ענין הגלות הוא היפך טבע העולם (שנברא "בשביל התורה ובשביל ישראל"⁵¹), כדי שישראל יוכלו לקיים כל תרי"ג מצוות התורה), החל מסיבת הגלות, "מפני חטאינו גלינו מארצנו"⁵², היפך טבעו של יהודי ש"רוצה להיות מישראל . . לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות"⁵³, ורצון זה מתגלה ופועל על ההנהגה במעשה בפועל – מ"מ, כיון שבפועל ה' שינוי (לפי שעה) בהטבע דישראל, ובמילא גם בטבע העולם, הרי מצד הטבע בהווה (כל זמן משך הגלות) – קיום המצוות התלויות בארץ ישראל ובבית המקדש במעשה בפועל, דים שיהיו באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו"⁵⁴, שעיי"ז נעשית העבודה אז בשלימות האפשרית אז⁵⁵.

ז. ויש לומר, שבנס השמן דחנוכה ישנו חידוש נוסף – נתינת-כח מיוחדת שטבע העולם יהי ראוי להשלימות דגאולה העתידה:
בטעם הסמיכות דפרשת המנורה לפרשת הנשיאים (כמודגש גם בקריאה ד"זאת חנוכה", שלאחרי הסך-הכל דקרבנות הנשיאים קורין פרשת המנורה) מפרש רש"י⁵⁶: "לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא ה' עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". והעילוי דהדלקת המנורה לגבי קרבנות הנשיאים ("שלך גדולה משלהם") – איתא במדרש⁵⁷ "הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו . . אינן בטלין לעולם". ומקשה הרמב"ן⁵⁸: "דבר ידוע שכשאינן בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו, אף הנרות בטלות?" ומתקן, "לא רמזו אלא לנרות של חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו".

ויש לומר, שיש מעלה ויתרון בהשייכות דנרות חנוכה לנרות המקדש⁵⁸ לגבי השייכות ד"ונשלמה פרים שפתינו" להקרכת קרבנות הנשיאים במשכן⁵⁹

ענין זה הוא לא רק בנוגע לדברים המוכרחים לקיום התומ"צ (שבליעדס אי-אפשר לקיים המצוה), אלא גם בנוגע להידור מצוה: נס השמן (שידליקו בשמן טהור) ה' לצורך הידור מצוה (כיון שע"פ דין היו יכולים להדליק בשמן טמא, כנ"ל).

וכל זה אפילו במעמד ומצב דהתחלת העבודה – שזהו"ע דחנוכה, מלשון חינוך, כמו חנוכה המזבח בזמן המשכן, ודוגמתו בחנוכה המזבח בזמן החשמונאים⁴⁷, ואין אומרים שבהתחלת העבודה (זמן החינוך) יכולים להסתפק בקיום המצוה ע"פ דין, ואח"כ יוסיפו גם הידור מצוה, שהרי נס חנוכה ה' באופן שטבע העולם ראוי לקיום (א) המצוה (ב) באופן של הידור.

ומזה למדים בנוגע לכללות העבודה דקיום התומ"צ בזמן הגלות – שגם בצוק העתים דחשכת הגלות, ועד לחושך כפול ומכופל דסוף הגלות, עקבתא דמשיחא, כאשר "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"⁴⁸, נותן הקב"ה לכאו"א מישראל האפשרות לקיים עניני התומ"צ שמחוייב בהם, כולל גם הידור מצוה, ועד ל"מהדרין מן המהדרין" (גם בהיותו בהתחלת העבודה)⁴⁹, ובאופן שטבע העולם מסייע לכאו"א מישראל בעבודתו בקיום התומ"צ, ובפשטות – הקב"ה נותן לכאו"א מישראל כל המצטרך לו, בני חיי ומזונא רויחא ובכולם רויחא, כדי שיוכל לקיים התומ"צ מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

ו. ויש להוסיף בהאמור שבנס השמן דחנוכה מודגש שטבע העולם נעשה ראוי לקיום המצוות – שבענין זה נכללת גם הנתינת-כח לקיום המצוות בתכלית השלימות, בגאולה האמיתית והשלמה. ובהקדמה:

לכאורה יש להקשות על האמור לעיל – שהרי ישנם ריבוי מצוות (ועד לרוב המצוות⁵⁰) שאי-אפשר לקיימם בזמן הגלות ובפרט בחוץ לארץ?!

והביאור בזה:

(47) כנ"ל הערה 7.

(48) ישע"י ס, ב.

(49) כפי שלמדים מנר חנוכה – שהנהגה ד"מהדרין מן המהדרין" (יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך") נעשית "מנוחה פשוט" דכאו"א מישראל (רמ"א או"ח סתרע"א ס"ב).

(50) ראה גם ד"ה לה"ע לקחת אנשי חיל כו' לאדהאמ"צ – נדפס במגדל עז (כ"פ תש"מ) ע' ת' ואילך.

(51) פרש"י בראשית בתחלתו. ובכ"מ.

(52) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(53) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(54) הושע יד, ג.

(55) וראי' לדבר – מדין גירות, דאף שבזמן הבית "קרבנו ענבו

להיות גר גמור" (רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"ב), הרי, בזמן הזה נעשה "גר גמור" (גם לענין נישואין, בנין עדי עד, עד סוף כל הדורות) ע"י מילה וטבילה בלבד (הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ה), ו"לא מחסר כלל בשביל הקרבן" (צפע"ג שם. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 160 ואילך).

(56) ר"פ בהעלותך.

(57) במדב"ר פט"ו, ו.

(58) אע"פ שאסור (לעשות ו) להדליק במנורה בת שבעה קנים דוגמת המנורה דביהמ"ק (ע"ז מג, סע"א. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"י. שו"ע יו"ד סו"ס קמא).

(59) כולל גם ע"י הקריאה בתורה – "כשקורא בתורה בקרבנות הנשיאים . . כאלו מתקיימת עכשיו ע"י קריאה זו . . כידוע בפי' קורא

הפצת המעיינות חוצה אתי מר דא מלכא משיחא⁶⁶, וטעם הדבר, כיון שהפצת המעיינות חוצה היא התחלה מעין ודוגמת שלימות הגילוי דפנימיות התורה ע"י משיח צדקנו⁶⁷.

ובענין זה מודגשת ביותר הנתינת-כח דנס השמן שבחנוכה – "מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ"⁶⁸, היינו, שהשמן שבתורה, פנימיות התורה, מאיר גם בחוץ, "עד דכליא רגלא דתרמודאיי"⁶⁹, שפועל בחוץ שאין חוצה ממנו – שטבע העולם הוא באופן הראוי לעבודה דהפצת המעיינות חוצה, הן מצד החיוב לעסוק בעבודה זו בזמן הזה (כמו שטבע העולם ראוי לקיום כל המצוות שחיובן בזמן הזה), והן מצד ההכנה להשלימות דגאולה העתידה (שהרי בחנוכה נכללת גם הנתינת-כח להשלימות דגאולה העתידה).

ט. ובה גופא – י"ל שעיקר הפעולה דהכשרת טבע העולם להפצת המעיינות חוצה התחילה עם בוא כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו למדינה זו:

בבוא כ"ק מו"ח אדמו"ר למדינה זו – הפצת המעיינות חוצה היא מחצי כדור התחתון, אשר, עם היות שמתן-תורה הי' בחלק דכדור העליון⁶⁸, מ"מ, ממנו מתפשטים המעיינות ובאים באופן של הפצה בכל קצוי תבל, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, ע"י פעולתו של נשיא דורנו, הנשיא דתורת החסידות, שהחדיר גילוי המעיינות במציאות העולם, ועד כדי כך, שהפצת המעיינות חוצה נעשית ממקום בעולם שבו לא הי' מתן-תורה, שבה מודגש יותר שהעולם עצמו (מצד ענינו הוא) נעשה באופן שראוי להפצת המעיינות חוצה.

זאת ועוד:

מהחידושים במדינה זו (שבה התחילה הפצת המעיינות חוצה ע"י נשיא דורנו) לגבי המצב שהי' מעבר לים (כולל ובמיוחד במדינה שבה הי' הגילוי והפצת המעיינות בדורות שלפנ"ז) – שבחסדי ה' נעשה אצל בני מעמד ומצב של הרחבה בגשמיות, ועד שענין זה נעשה כמו טבע, שאינם מסתפקים בלחם צר ומים לחץ (כמו בדורות שלפנ"ז), אלא זקוקים

(שלכן נאמר ש"הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו . . אינן בטלין לעולם", גם כאשר הקרבנות בטלין), ומהטעמים לזה – כיון שבנרות חנוכה נרמזת השלימות דהדלקת המנורה בביהמ"ק בגאולה העתידה, כידוע שמספר שמונה נרות רומז על הגאולה העתידה ("של ימות המשיח – שמונה"⁶⁰), שאז תהי' הדלקת המנורה באופן נצחי שלא יבטל לעולם.

ועפ"ז י"ל, שבנס השמן דחנוכה נכללת גם הנתינת-כח שטבע העולם יהי' ראוי להשלימות דגאולה העתידה – כיון שנס השמן הוא ש"מצאו . . פך אחד של שמן . . והדליקו ממנו שמונה ימים", היינו, שמצד טבע העולם (נס שקשור ושייך לטבע העולם) היתה אפשרות דהדלקת המנורה במשך שמונה ימים, ולכן קבעו היו"ט לשמונה ימים, ושדליקו בו שמונה נרות, שבה נרמז שטבע העולם נעשה ראוי להשלימות דלעתיד לבוא, בדוגמת מספר שמונה, שומר ההיקף⁶¹, למעלה משבעת ימי ההיקף, שבעת ימי הבנין (טבע העולם), וביחד עם זה, יש לו שייכות אליהם, שה"ה שומר ההיקף⁶².

ח. ויש לומר, שענין זה (שנס השמן דחנוכה כולל הפעולה בטבע העולם שיהי' ראוי לגאולה העתידה) נעשה בפרט ע"י העבודה דהפצת המעיינות (פנימיות התורה, בחי' השמן שבתורה⁶³) חוצה – עבודה שחיובה בזמן הזה, וביחד עם זה, קשורה במיוחד עם השלימות דגאולה העתידה:

הפצת המעיינות חוצה היא מעניני העבודה השייכים לזמן הזה – כ"מ"ש האריז"ל . . (ש)בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה⁶⁴, ועאכו"כ לאחרי התגלות תורת החסידות ע"י הבעש"ט והמגיד, ועד להתגלות תורת חסידות חב"ד ע"י רבינו הזקן (ובפרט לאחרי הגאולה די"ט כסלו⁶⁵), ורבותינו נשיאינו ממלאי מקומם, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שהכריז שהעבודה דהפצת המעיינות חוצה היא המצוה המיוחדת שהזמן גרמא, צו-השעה, בדורנו זה; וביחד עם זה, קשורה העבודה דהפצת המעיינות חוצה עם השלימות דגאולה העתידה – כידוע שע"י

בתורה (ראה גם תניא ספ"ז) שהוא לשון המשכה מן ההעלם לגילוי, וכמו שקורין לאדם שיבוא מן המרחק כו" (סידור עם דא"ח שער החנוכה רעז, ג).

60 ערכין יג, ב.

61 ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

62 וי"ל באופן אחר קצת: למעלה מטבע העולם – לאחרי שנשתנה בזמן הגלות, ושייך לטבע העולם – מצד בריאתו (לפני שנשתנה ע"י ענינים בלתי-רצויים, ועד לתכלית השלימות – בגאולה העתידה).

63 ראה בארוכה אמ"ב שער הק"ש פנ"ד ואילך.

64 אגה"ק רס"ו (קמב, ב).

65 ראה סה"ש תו"ש ס"ע 112 ואילך.

66 אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

67 ועד שהצ"צ אמר שהקץ שהי' על שנת תר"ח נתקיים ע"י הדפסת הלקוטי-תורה, והי' צורך במענה של אדמו"ר מהר"ש "מען דארף האבן משיחין למטה מעשרה טפחים" (ראה גם ד"ה ביום השמיני נשיא גו' תשמ"ו (קונטרס זאת חנוכה שנה זו) פ"ז. וש"נ).

68 ראה אג"ק אדמו"ר מהרי"צ ח"ב ע' שלא. וש"נ.

ויש לומר, שגם ענין זה הוא מהחידושים של נשיא דורנו – שהעולם עצמו נעשה ראוי להפצת המעיינות חוצה, שלכן, ההרחבה והעשירות בענינים גשמיים שבעולם ניתנת לבניי (הפרט והכלל), ומנוצלת להוסיף עוד יותר⁷⁶ בהפצת המעיינות חוצה (ביחד עם ההוספה בכללות עניני העבודה בקיום התומ"צ).

י. ובכנה"ל יש נתינת-כח מיוחדת מהקביעות דימי חנוכה בשנה זו – שיום ראשון ויום שמיני דחנוכה (הכוללים כל ימי חנוכה) הם ביום השבת:

ענינו של יום השבת הוא – ש"כל מלאכתך עשוי"⁷⁷, היינו, שהמלאכה בבירור וזיכוך עניני העולם ("מלאכתך") עשוי כבר, ובמילא, נעשה טבע העולם באופן נעלה יותר, ראוי לעניני קדושה – ע"ד האמור לעיל בנוגע לנס השמן דחנוכה, ובהדגשה יתירה בחנוכה שחל בשבת.

ומחנוכה שחל בשבת נמשך על וכלל הימים שלאח"כ (נוסף על ההמשכה מראש השנה שחל בשבת) – שהעבודה בכל עניני "נר מצוה (קיום המצוות) ותורה אור" (לימוד התורה, נגלה ופנימיות) חדורה בהפעולה דשבת וחנוכה (וצירוף שניהם), שטבע העולם⁷⁸ הוא באופן הראוי לקיום התומ"צ בשלימות, ועד להשלימות דלעתיד לבוא, המרומזת בחנוכה (כנ"ל ס"ז), וכן בשבת – השייך ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁷⁹.

ובלשון הכתוב – "כי תבואו אל הארץ⁸⁰ גוי ושבתה הארץ שבת לה"⁸¹, וההסברה בזה נדלכאורה, הסדר הוא שתחילה צ"ל "שש שנים תזרע שדך גוי", ואח"כ "ושבתה הארץ שבת לה", ועד"ז בכל שבוע, "ששת ימים תעבוד גוי (ואח"כ) ויום השביעי שבת

להרחבה בהצרכים הגשמיים, מזון לבוש ובית.

ופשוט, שהכוונה והתכלית שבגללה נותן הקב"ה (ויתן עוד יותר) הרחבה בגשמיות, היא, כדי שעיי"ז יתוסף עוד יותר בכל עניני תורה ומצוותי – קיום המצוות בהידור⁶⁹, ולימוד התורה מתוך הרחבת הדעת, כולל ובמיוחד – בנוגע ללימוד פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, כמ"ש⁷⁰ דע"ז את אלקי אביך (ועיי"ז) ועבדהו בלב שלם", שבזה מודגש יותר הצורך בהרחבת הדעת⁷².

כלומר: בדורות שלפנינו עסקו בלימוד החסידות והפצת המעיינות מתוך עוני, כמו בזמן רבינו הזקן, כפי שכותב בכמה אגרות קודש ש"לא נעלם ממני זוק העתים אשר נתדללה הפרנסה כו"⁷³, ואעפ"כ, תובע שלא ימעטו בנתינת הצדקה, וכיו"ב, ועאכו"כ בזמנו של אדמו"ר האמצעי, שדוחק הפרנסה אצל החסידים הי' עד כדי כך שלא היתה אפשרות כמה מכתבי החסידות שלו בפעם אחת, כיון שלא יהי' בהישג ידם של החסידים לקנות זה, אא"כ ידפיסו כל גליון ("בויגין") בפ"ע, כדי ש"המקח מכל בויגין לא יהי' רק ששה קט' לבד. . שלא להכביד על הקונים"⁷⁴, וביחד עם זה, היתה אמירת והפצת החסידות באופן של "רחובות⁷⁵ הנהר!"

אבל בשנים האחרונות, ובפרט מזמן בוא נשיא דורנו למדינה זו, ומוסיף והולך, נעשה לימוד החסידות והפצת המעיינות חוצה מתוך הרחבה, שכן, ככל שהולכים ומתקרבים לזמן דביאת המשיח, הולך וניתוסף עוד יותר בהפצת המעיינות חוצה עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כולל גם עיי"ז שמנצלים את ההרחבה בענינים גשמיים כדי להוסיף עוד יותר בהפצת המעיינות חוצה מתוך הרחבת הדעת.

ע"ש "יוסף ה' לי בן אחר" (ויצא ל, כד), שענינו להפוך גם ענינים שהם בבחי' "אחר" (ראה אוה"ת עה"פ. ועוד).
77) מכילתא ופרש"י יתרו כ, ט. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סש"ז ס"ח (סכ"א).

78) וי"ל שענין זה מודגש בכך שהקביעות דחנוכה בשבת תלוי (לא בהקביעות דר"ה שחל בשבת, אלא) בחודש מרחשון (כנ"ל הערה 3) – שענין השבת מודגש גם מצד העבודה בעולם, תוכנו של חודש מרחשון, שנקרא ע"ש הגשמים (מרחשון, טיפת גשמים) הקשורים עם עבודת האדם בעולם, כמ"ש (בראשית ב, ו) "ואד יעלה מן הארץ והשקה את פני האדמה", "כשבא אדם וידע שהם צורך לעולם כו" (פרש"י שם, ה).

79) תמיד בסופה.

80) כולל גם בנוגע לעבודה דעשיית ארץ ישראל במקומו – כפתגם והוראת הצ"צ (לא) החסידים, ועיי"כ כ"ק מו"ח אדמו"ר נתפרסם (לכל) "עשה כאן (בחור"ל) ארץ ישראל" (אג"ק שלו ח"א ע' תפה).

81) ר"פ בהר.

69) וכדרשת חז"ל (שבת קלג, ב) "זה א-לי ואנוהו, התנאה לפניו במצוות. . . ספר תורה נאה. . . בדיו נאה בקולמוס נאה בלבול אומן וכורכו בשיראין נאין" (ועד"ז בנוגע לספרי קודש* שבכל בית פרטי – בית מלא ספרים – ספרים בדפוס נאה ובכריכה נאה), וכן בכל המצוות, כולל בנוגע לחנוכה – מגורת חנוכה נאה.
70) דה"א כח, ט. וראה תניא (קו"א) קנו, ב. ועוד.
71) כולל גם באופן של "דעת" – "שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאד ויתקע מחשבתו בחוק כו" (תניא ספ"ג).
72) כולל גם הרחבת הדעת ע"י דירה נאה וכיו"ב (ראה ברכות נו, ב).
73) אגה"ק רסט"ז.
74) אג"ק שלו (קונטרס מילואים) ס"ד.
75) ראה "התמים" ח"ב ע' עח. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שלד.
76) ופשיטא – שאינה פועלת מצב ד"וישמן ישרון גוי" (האזינו לב, טו), וי"ל, שגם ענין זה הוא בכחו של נשיא דורנו (שהרי מצד הטבע יש מקום לחשש ד"וישמן גוי" אפילו אצל "ישרון", שם היותר נעלה דבניי (לקו"ת נצבים מה, רע"א)), כמרומו בשמו – "יוסף",

(* להעיר שמיום הש"ק זה מתברך יום השלישי שהוכפל בו כי טוב ה' סבת, שנקבע ל"יום סגולה" ו"עת רצון" בנוגע לנצחונם של הספרים (ע"י הלימוד בהם כו) – ראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ ויגש תשמ"ח.

כיון שבודאי ימציא הקב"ה ריבוי כסף וזהב ככל המצטרך, וכאמור, שטבע העולם ראוי להשלימות בהפצת המעיינות חוצה, ועד שהכסף וזהב ישנו כבר "במזומן" (אלא שיכול להיות בכמה אופנים – שנמצא בכיסו, או ע"ג המדף, או שצריך לילך למקום מסויים כדי ליקח הכסף וזהב שניתן כבר לרשותו).

ומה טוב – שיתחילו בזה ביום הש"ק, ע"י עריכת התועודות נוספת (לאחרי מנחה) בזמן "רעוא דרעוין"⁹¹, וכן במוצאי שבת, "סעודתא דדוד מלכא משיחא"⁹² (ובימים הסמוכים), שבהם יוסיפו בלימוד פנימיות התורה, ויקבלו החלטות טובות בנוגע לימים שלאח"כ: להוסיף בלימוד פנימיות התורה ובהפצת המעיינות חוצה, ביחד עם ההוספה בנגלה דתורה, בקיום המצוות בהידור, ובכל עניני טוב וקדושה.

ומפקחין על צרכי ציבור בשבת⁹³ – בנוגע למנהג ישראל לתת מעות חנוכה לבנים ובנות⁹⁴, שאלה שלא קיימו מנהג זה (בשלימות), ישתדלו להשלים בימים הסמוכים לחנוכה, וכל המקדים ה"ז משובח,

ובמיוחד בנוגע להחינוך כפשוטו⁹⁵ – להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בחינוך הבנים והבנות⁹⁶ (נוסף על חינוך עצמו), בתכלית ההידור והשלימות.

ובודאי יפרסמו הדברים בכל מקום ומקום, והעיקר – שהדברים יפעלו פעולתם במעשה בפועל.

יב. ויה"ר – והוא העיקר – שהדיבור וההחלטה בכהנ"ל ימהרו ויזרזו ויביאו תיכף ומיד את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפשטות – שבשבת זה עצמו זוכים לראות חנוכה המזבח, ומראה באצבעו ואומר "זאת חנוכה המזבח", בביהמ"ק השלישי, "מקדש אדני-כוננו ידך"⁹⁷, כולל – חינוך המנורה, "אין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרות" בין הערביים⁹⁸, "בהעלותך"⁹⁹, את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות⁹⁹,

לה"⁸², ואמרו חז"ל⁸³ "מי שטרח בערב שבת⁸⁴ יאכל בשבת" – שכבר בהתחלת העבודה צ"ל חדור בענין השבת, ועי"ז ממשיך קדושת השבת בעניני החול⁸⁵. ועוד ועיקר – בנוגע לדורנו זה – שעניני העבודה דש שנים גו' נעשו ונשלמו כבר בשנים שלפנ"ז, ע"י העבודה דדורנו זה, ועאכו"כ בצירוף עניני העבודה דדורות שלפנ"ז (שישנם בפועל גם בדורנו זה כיון ש"תחת אבותיך יהיו בניך"⁸⁶), ובמילא, צ"ל "ושבתה הארץ שבת לה" – "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" – תיכף ומיד.

ובכל זה ניתוסף גם העילוי דכללות השנה – תש"נ, "תהא שנת נסים", "נס הוא לשון הגבהה והתנשאות. מאד נעלה כמו הנס על ההרים"⁸⁷, היינו, שטבע העולם עצמו נעשה באופן של נס והרמה, אפילו בימות החול, ועאכו"כ בשבת ובחנוכה, ובצירוף שניהם יחד, שבודאי נעשה העולם כולו ראוי להשלימות דהנס העיקרי – גאולה העתידה.

יא. והמעשה הוא העיקר⁸⁸:

בעמדנו ביום הש"ק זאת חנוכה, סיום וחותם ימי חנוכה, צריך כאו"א מישראל לקבל החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני "נר מצוה ותורה אור", החל מלימוד התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, ובפשטות – להוסיף בלימוד התורה בשופי, הן באיכות הלימוד והן בכמות הזמן, עי"ז ש"גוזל" מהזמן שעוסק בעניני פרנסה, ובודאי ימציא לו הקב"ה ריבוי כסף וזהב עבור כל צרכיו, הידור בקיום המצוות, שכר לימוד עבור בניו ובנותיו, נדוני' ומתנות לנישואי בניו ובנותיו, נוסף על כל המצטרך להנהגת הבית באופן של הרחבה, כפי שראוי לכאו"א מישראל, בני אברהם יצחק ויעקב⁸⁹.

ועד"ז בנוגע להתעסקות בהפצת התורה והיהדות ובפרט הפצת המעיינות חוצה⁹⁰ – שההתעסקות בזה צריכה להיות מבלי לגרוע ח"ו מפני ההוצאה שבזה,

(82) יתרו כ, ט-י"ד.

(83) ע"ז ג, סע"א.

(84) שכולל כל ימי השבוע – כמודגש בהנהגת שמאי שהי' מתקן חלק יפה לשבת מאחד בשבת (שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב ס"י, ושי"ג).

(85) ראה קונטרס משיחות ש"פ בהו"ב תשמ"ח ס"ח. ועוד.

(86) תהלים מה, יז.

(87) סהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה פ"ב (דרמ"צ עג, א).

(88) אבות פ"א מ"ז.

(89) ראה גם תו"א פרשתנו לא, ג: מצינו בנבוכדנצר בשביל שהלך ג' פסיעות לכבוד השי"ת פסקו לו מלוכה על כל העולם ולזרעו אחריו עד ג' דורות, ואין לך אדם מישראל שלא כיבד את המקום בכך, וכל טוב עוה"ז כדאי הוא לו.

(90) גם יושבי אוהל שכל עסקם בלימוד התורה, תורתם אומנתם – ע"ד שמצינו אצל ר' יוחנן שלאחרי שהתעייף מהעיון והיגיעה בלימוד

התורה, "הוה קא אזיל ויתיב כו" (ברכות כ, א. ושי"ג).

(91) זח"ב פח, סע"ב.

(92) סידור הארז"ל במקומו. ועוד.

(93) ראה שבת קג, א. רמב"ם הל' שבת פכ"ד ה"ה. טושו"ע

(ואדה"ז) או"ח סש"ו ס"ו (סי"ב).

(94) ראה "היום יום" כ"ח כסלו. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' שנה.

(95) להעיר מהשייכות דחנוכה לחינוך כפשוטו, "חנוך לנער" – ראה

תו"א וישב כט, ד. לקו"ת נשא כט, א. ובכ"מ.

(96) כולל גם החיוב ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן יוצאי

ירכו (ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ב. הל' ת"ת לאדה"ז שם ה"ח.

טושו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ג).

(97) בשלח טו, יז.

(98) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"ג הי"א.

(99) כולל גם הרמז על כללות נש"י שנמשלו למנורה בת שבעה

בתפלת מנחה – "ויגש אליו יהודה"¹⁰⁶, ההגשה והחיבור דיהודה ליוסף (שרומו על הקב"ה ובנ"י¹⁰⁷) באופן ש"אחד באחד יגשו ורוח לא יבוא ביניהם"¹⁰⁸, וכמ"ש¹⁰⁹ "ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד", דיש לומר, ש"שמר" קאי גם על ישראל, כמארז"ל¹¹⁰ "עתידין צדיקים ("עמך כולם צדיקים"¹¹¹) שנקראין על שמו של הקב"ה", ישראל וקב"ה כולא חד¹¹².

ע"י אהרן הכהן שידליק המנורה של משה¹⁰⁰, שהרי ברגע הראשון של הגאולה יהיו "משה ואהרן עמהם"¹⁰¹, ביחד עם מעשה ידי משה שהם נצחיים¹⁰² ויתגלו בשלימותם בגאולה העתידה¹⁰³.

וכמודגש בפרשת השבוע – "מקץ", שקשור ורומז על כל עניני קץ¹⁰⁴, "קץ הימים" ו"קץ הימין"¹⁰⁵, ומיד לאח"ז באים למ"ש בפרשה שמתחילין לקרוא

(בתמי"), היינו, שענין זה מוכרח גם מצד גברי העולם.
 104) ע"ד שכל עניני גאולה קשורים ושייכים זל"ז – "כיון דשם גאולה עלה" (פרש"י מגילה יז, ב – ד"ה אתחלתא דגאולה היא).
 105) ראה בארוכה אוה"ת ריש פרשתנו. וש"נ.
 106) ר"פ ויגש.
 107) "יהודה" – ש"נקרא כולו על שמו של הקב"ה" (סוטה יו"ד, ב. וש"נ), ו"יוסף" – ש"כל ישראל נקראים ע"ש יוסף" (פרש"י תהלים פ, ב).
 108) איוב מא, ח. וראה תו"א ויגש מד, ב.
 109) זכרי' יד, ט.
 110) ב"ב עה, ריש ע"ב.
 111) ישעי' ס, כא. סנהדרין ר"פ חלק.
 112) ראה זח"ג עג, א.

קנים ("מנורת זהב כולה"), ע"ש ההתחלקות בעבודתם לז' מדות (לקו"ת ר"פ בהעלותך. ועוד).
 100) כמו בבית ראשון, שאף שעשה שלמה עשר מנורות, כמ"ש (מ"א ז, מח-מט – הפטרה דשבת הב' של חנוכה) "ויעש שלמה גו' את המנורות חמש מימין וחמש משמאל", מ"מ, "לא היו מדליקין אלא בשל משה" (מנחות צט, א).
 101) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.
 102) ראה סוטה ט, סע"א.
 103) וכיון שישנם בפועל בעולם נכמו הארון, שנגנז תחת בית קד"ק "במטמוניות עמוקות ועקלקלות" (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד), וי"ל שכן הוא בנוגע למנורה ושאר הכלים] – נמצא, שמצד טבע העולם מוכנים להתגלות בפועל ממש.
 וי"ל שכן הוא גם בנוגע לתחיית המתים (משה ואהרן עמהם) – כמובן ממארז"ל (סנהדרין צא, א) "דלא הוו חיי דהוי חיי לא כ"ש"

בס"ד. שיחת כ"ח כסלו, נר ה' דחנוכה ה'תש"נ.

- ל"צבאות השם" שיחיו -

- תרגום מאידית -

ואומר זה¹², - בדוגמת נרות חנוכה המאירים שהודלקו זה-עתה, והם דולקים כך שכולם רואים ואומרים "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה"¹³, ובכלל זה - ברכת "שהחיינו" על הרגע האחרון של הגלות שהופך להיות הרגע הראשון לגאולה, ורואים כיצד אהרן כהן גדול מדליק את המנורה בבית המקדש. וכולם ביחד שרים "הנרות הללו כו" - "ברוב עם הדרת מלך".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לשיר "הנרות הללו" פעם נוספת בכל המקומות הנ"ל ביחד].

ג. נרות החנוכה מלמדות את היהודי הוראות שונות בדרך עבודתו את ה'.

א) המקום שבו מדליקים את נרות החנוכה הוא - "על פתח ביתו מבחוץ"¹⁴, וזמן ההדלקה הוא - "משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, עד דכליא ריגלא דתרמודאי"¹⁴. וההוראה מזה: בנוסף ל"נר מצוה ותורה אור"¹⁵, של עבודתו הפרטית (על פתח ביתו), צריך יהודי להפיץ את אור היהדות, התורה והמצוות גם בחוץ - בסביבתו וברשות הרבים. ואת זה עליו לעשות עד שישפיע ויפעל ביטול וכליון (כליא)¹⁶, באלו שמורדים (תרמודאי)¹⁷ בהקב"ה ר"ל, ובהם - עד לדרגות הנמוכות ביותר שבהם (ריגלא). כך שהם הופכים לטוב וקדושה¹⁸.

ב) את נרות החנוכה מדליקים באופן ד"מוסיף והולך" מיום ליום¹⁹, (בהתאם ל"מנהג פשוט"²⁰ של כל ישראל בזמן הזה). עובדה זו נותנת ביטוי להוראה שתמיד יש להוסיף ב"נר מצוה ותורה אור" - הן ביחס לאדם עצמו והן ביחס להארה בחוץ, בסביבה.

ד. בלימוד מימי החנוכה ישנו חידוש בשנה זו - כאשר ההתחלה (והסוף) של ימי החנוכה היא ביום

א. [לאחר תפילת מנחה אמרו בכל קצוי תבל* (בניו-יורק, בירושלים עיה"ק, במוסקבה, בלונדון ובפריז) את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל, אחר כך הדליקו נרות חנוכה (חמשה נרות) וכולם שרו "הנרות הללו".]

ב. כאשר יהודים מתאספים ביחד להי לכל לראש עליהם לעסוק בתורה. כמבואר במשנה¹: "אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה"² [שהרי גם יהודי אחד ויחיד שנמצא בודד במדבר חייב בלימוד התורה בכל רגע³] - יש בלימודו מעלה נפלאה ש"שכינה עמו"⁴, כמו שכתוב⁵ "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך". ועל אחת כמה וכמה "שנים שיושבין ועוסקין בתורה", וכל-שכן בדרגות הנעלות ביותר שבענין זה (המנויות במשנה במפורט⁶) - "שלשה", "חמשה", "עשרה", ועאכו"כ בנדון זה - מצב שבו התאספו יחדיו הרבה יותר מעשרה, ממאה ומאלף מבני ישראל, אנשים נשים וטף, ובזמן זכאי, בימי חנוכה, ובמקום זכאי, בבית הכנסת ובית המדרש, שכל אלו מוסיפים יותר ב"ברוב עם הדרת מלך"⁷.

והנהגת הקב"ה היא "מדה כנגד מדה"⁸. ויתר על כן כמה פעמים ככה - שהוא "משלם" לכל המתאספים, וביתר שאת לאלו שארגנו את האסיפה - בכל המצטרך להם. ולכל לראש - ביחס ל"צורך" העיקרי של כל יהודי: "אני . . . נבראתי . . . לשמש את קוניי"⁹, לעבוד את הקב"ה בלימוד התורה ובקיום המצוות ללא כל בלבולים, מתוך הרחבה ובריאות הנכונה בטוב הנראה והנגלה. ועד שיבואו לגאולה האמיתית והשלילה, כאשר קיום המצוות יהי' בשלימות ("כמצות רצונך"¹⁰) מתוך מנוחה אמיתית¹¹, ובאופן גלוי - "מראה באצבעו

(9) משנה וברייתא סוף קידושין.

(10) תפלת מוסף.

(11) ראה רמב"ם הל' תשובה ספ"ט. הל' מלכים ספ"ב.

(12) ל' חז"ל - שמו"ר ספכ"ג. וראה תענית בסופה.

(13) שפעולת אמירתה בלילה הא' נמשכת עד סוף ימי חנוכה.

(14) שבת כא, ב.

(15) משלי ו, כג. וראה פרש"י ד"ה בנים - שבת כג, ב.

(16) אוה"ת חנוכה תתקמב, א. ד"ה מצותה תשלי"ח (סה"מ מלוקט

ח"ב ע' כה ואילך) ס"א. וש"נ.

(17) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קה, א). קהלת יעקב

ערך תרמוד.

(18) ראה גם ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 174. ועוד.

(19) שבת כא, ב.

(20) רמ"א או"ח הל' חנוכה סתרע"א ס"ב.

(* הכינוס נערך בו-זמנית במדינות שונות. והדברים דלהלן נשמעו ונראו בעת ובעונה אחת (באמצעות הלוויין) מסביב לעולם: בכותל המערבי שבירושלים עיר הקודש; בבית הכסת המרכזי במוסקבה (ברוסיה); בלונדון (אנגליה) ובפריז (צרפת). כן נשמעו ונראו האירועים במקומות אלו בבית הכנסת ובית המדרש של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(1) אבות פ"ג סוף משנה ו. וראה ברכות ו, א.

(2) ראה אבות שם מ"ב.

(3) ראה מנחות צט, סע"ב. סנהדרין צט, סע"ב. סנהדרין צט, א

(הובא בתניא פ"א). הל' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ג ס"ה. וראה לקו"ש

חי"ד ע' 21. וש"נ.

(4) ברכות שם.

(5) יתרו כ, כא.

(6) אבות שם מ"ו. וראה ברכות שם.

(7) משלי יד, כח.

(8) סנהדרין צ, סע"א.

ו. ענין זה מודגש גם בפרשת היום בתורה - "ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלום גו"²⁷, ויוסף הובא מבית האסורים לפתור את החלום²⁸, וע"י זה נעשה "משנה למלך"²⁹: בעת חלום פרעה הי' יוסף בבית האסורים. ואחר כך - לא זו בלבד שיצא משם אלא שמיד נעשה משנה למלך, "מבית האסורים יצא למלך"³⁰, עד אשר "בלעדך"³¹ לא ירים איש את ידו ואת רגלו!

בדומה לכך הוא גם ביחס ל"חלום" הגלות הזו³², "היינו כחולמים"³³, שמבלי הבט על כך שנמצאים ב"בית האסורים" בגלות (שהיא "חול", ולמטה מזה), באה מיד הגאולה (שבת), וכל יהודי (בהיותו בנו יחידות של הקב"ה) נעשה "משנה למלך" - למלך מלכי המלכים הקב"ה, "בני מלכים"³⁴, עד ל"מלכים"³⁵ ממש.

והטעם לכך הוא מפני ש"ירידה צורך עלי", ומהירידה הגדולה ביותר נעשית עלי גדולה ביותר. ז. כל האמור מודגש יותר בנר חמישי של חנוכה - היום שבו ישנו המנהג המיוחד (כפי שראו אצל רבותינו נשיאינו³⁶) לתת "דמי חנוכה" לילדים כי זה התוכן של "דמי חנוכה": לעשות מדבר של חול (כסף) - "חנוכה", קדושה. וזה מעורר גם על מנהג ישראל - כמדובר פעמים רבות - שכדאי לתת לילדים "דמי חנוכה" לפחות פעמיים במשך ימי החנוכה, ומה טוב - בכל יום [כולל גם בערב שבת - לפני כניסת השבת], ובנר חמישי - להוסיף בזה, בהתאם למנהג הנ"ל.

ח. על-פי האמור נסיים עתה בנתינת "דמי חנוכה" - בתוספת לצדקה הרגילה. ויהי רצון שכל זה ימהר יותר את חנוכת בית המקדש השלישי, שתהי' השלימות של הדלקת "נר מצוה ותורה אור" "על פתח ביתו מבחוץ" - בכל העולם כולו, כולל גם את שבעים האומות - "והיתה לה' המלוכה", בגאולה האמיתית והשלימה, ע"י דוד מלכא משיחא, "דוד מלך ישראל חי וקיים"³⁷, תיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לכאו"א מהילדים והילדות שיחיו ד' מטבעות של עשר סענט. אח"כ נתן ל"טנקיסטים" שטרות של דולר, לתת לכאו"א מהנוכחים שיחיו ב' שטרות של דולר].

שבת קודש [בנוסף לכך שכל השנה התחילה בשבת] וברוחה של ההתחלה יש להביט על הדבר כולו (כל ימי החנוכה):

המשמעות של "שבת קודש" היא - "קדושה", ההפרשה וההבדלה של הקדושה (לגבי החול). לאמיתו של דבר כל חייו של יהודי הם בדרגת "שבת", שהרי "אני נבראתי לשמש את קוני"⁹ והתורה מצווה ואומרת: "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"²¹ - כך שבמשך כל ימי חייו צריך יהודי להיות חודר בקדושה אלוקית. אמנם, ב"שבת" עצמה יש דרגות שונות: הקדושה שבהתנהגות של ימי החול איננה דומה לקדושה שביום השבת כאשר מובדלים מ"עובדין דחול"; כך גם ביחס לבני ישראל - אינה דומה הקדושה (שבת) של אברך "כולל" או תלמיד ישיבה וכיו"ב ש"תורתו אומנותו"²² לקדושה שבחייו של איש עסקים שעושה את מלאכתו לשם שמים.

וההבדל הוא פשוט: בימי החול, וכן בעיסוק של חול - הרי הקדושה היא בתוך "לבושים" של חול, אלא שהיהודי בעבודתו מגלה את הקדושה הנסתרת בהם; בשבת, ובמעשים של תורה (קדושה), לעומת זאת - הקדושה נמצאת מלכתחילה בצורה גלויה (ללא לבושים). זהו, אפוא, החידוש של חנוכה שמתחיל בשבת: בשנה כזו מקבלים כח שהעבודה ד"נר מצוה ותורה אור" (בחנוכה) תהי' מלכתחילה "שבתית" בגלוי (לא כפי שהקדושה מכוסה ונעלמת בלבושים של "חול"), וההתחלה פועלת ומשפיעה שהעבודה במשך כל ימי החנוכה - גם ימי החול שבהם (ובכלל זה - גם בחוץ וב"תרמודאי") תהי' מלאה וחדורה בשלימות ב"שבתיות". נכמודגש גם בהדלקת נר ראשון של חנוכה (בערב שבת), הדליקו את הנר משך זמן לפני כניסת השבת, אבל זוהי הדלקת נר ראשון של חנוכה - שבת (ולכן שיעור הנר צריך להיות כדי שימשיך לדלוק כהשיעור בתוך השבת)²³.

ה. קביעות היום הראשון (והאחרון) של חנוכה ביום השבת מדגישה גם את השייכות של חנוכה עם הגאולה האמיתית והשלימה [חנוכת בית המקדש השלישי] - שהרי כל שבת קשורה²⁴ ב"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"²⁵ - שאז הקדושה (שבת) תעמוד בגלוי בכל הבריאה כולה "והיתה לה' המלוכה"²⁶.

(21) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

(22) אבות פ"ב מי"ב. משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

(23) ראה גם ס' השיחות שם ע' 179 ואילך.

(24) ראה המשך תרס"ו ע' תקמב. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קכז. ועוד.

(25) תמיד בסופה.

(26) עובדי' א, כא.

(27) ר"פ מקץ (מא, א).

(28) שם, יד ואילך.

(29) שם, לט ואילך.

(30) קהלת ד, יד.

(31) מקץ שם, מד.

(32) ראה תו"א וישב כה, ג.

(33) תהלים קכו, א.

(34) שבת סז, א.

(35) תקו"ז בהקדמה (א, ב).

(36) "היום יום" כ"ח כסלו (יום דכינוס זה).

(37) ר"ה כה, א. נוסח קידוש לבנה.

לקוטי שיחות פרשת מקץ כרך ג'

מתורגם ללשון הקודש

ההנחות והתאוות הלא-טובות שלו בטובות, יחלפו אלו גם בעולם.

יתר על כן: גם במידה ואי אפשר לומר שהנסינות נובעים מהאדם, משום שהוא נקי מהנחות ותאוות אלו, אפילו בדקות, באים הם, לפחות, בגללו - שכן כל הבריאה היא "בשביל ישראל שנקראו ראשית"³ - כדי שיעמוד בנסיון, וכאשר יעורר בקרבם את התוקף לבל יתפעל, יתגלה אז, שכל הנסיון אינו אלא דבר דמיוני, כי כל סדרי עולם תלויים בתהלוכות האדם בעניונו.

ב. אף כי חלומות פרעה באו כתוצאה מחלומות יוסף, מנוגדים היו במהותם: חלומות יוסף הם בקדושה וחלומות פרעה - ב"לעומת זה". מכאן כמה החילוקים ביניהם בסדר ובפרטי החלומות⁴.

(א) חלומות יוסף פותחים מיד בעבודה - "מאלמים אלומים". לעומתם בחלומות פרעה אין מדובר כלל בעבודה. הטעם לכך: ההשפעות דקדושה, כיון שנמשכות מהקב"ה לישראל (והקב"ה הוא הרי שלם בתכלית והוא עצמו תכליתו; גם הנשמה שהיא חלק אלקה ממעל ממש⁵, תכליתה בה עצמה ולא בדבר אחר, ועל כן גם השפעות אלו) הם בתכלית השלימות והטוב, ולפיכך חייבים לבוא דוקא על ידי עבודה, כדי שלא יהיו בבחינת "נהמא דכיסופא" (= לחם בוש), שאינו תכלית הטוב. לא כן הוא בלעומת זה, בקליפה, שבה עצמה אין שום תכלית, כל מציאותה הוא שהיא טפלה לדבר אחר, במילא אין נדרשת לצורך השפעותיה שלימות של העבודה, והן נשפעות "חנם", משום שגם כך אינם מהוים מציאות.

(ב) חלומות יוסף הם באופן של "מעלין בקדש": תחילתם ב"שבליים", שהם נפרדות אחת מן השניה, ומהם מתחברים יחדיו "אלומים" - מדברים נפרדים נעשה ענין של אחדות (בחלום הראשון); עד לענינים שמימיים (שמש ירח וכוכבים - בחלום השני). כן, לפי פשוטם של דברים מבחינה גשמית, ה"אלומים" יקרים יותר מ"שבליים", ואבנים טובות ומרגליות שאורם נובע מהכוכבים⁶, מורים על עשירות גדולה יותר מאשר ה"אלומים". מה שאין כן חלומות פרעה הם באופן של "פוחת והולך": החלום הראשון הוא ב"פרות" - סוג החי, והחלום השני הוא ב"שבליים", שהם מסוג תחתון יותר - צומח. הדבר בולט

א. בתחילת פרשת מקץ מספרת התורה באריכות על שני חלומות פרעה - חלום הפרות וחלום השבליים; כן מסופר על הפתרון שנתן יוסף לחלומות, שהם מהוים רמז לשנות השבע ושנות הרעב.

לשם מה מספרת התורה, ובהרחבה כזו, את כל פרטי חלומות פרעה? בעיקר הרי חשוב לדעת שיוסף הודיע מראש לפרעה על שבע שני השבע ושבע שני הרעב, שעקב כך נעשה יוסף משנה למלך במצרים - אבל מה ההבדל אם הדבר בא באמצעות חלומות או בדרך אחרת ואפילו אם רוצה התורה לספר לנו שחלומות פרעה גרמו ליוסף להיות משנה למלך במצרים, הרי היה אפשר לספר זאת בקיצור, שאיש לא ידע לפתור את חלומות פרעה, מלבד יוסף, ושפתרונו היה: שבע שני שבע ושבע שני רעב. לשם מה חשוב לנו לדעת את כל הפרטים שראה גוי בחלומות?

המענה לכך: המשך הענינים בתורה, מלמד שזה שהודיעו לפרעה על שני השבע ושני הרעב באמצעות חלומות, הוא תוצאה מכך שכן היה אצל יוסף תחילה, שהודיעו לו מלמעלה, על עניונו, על ידי חלומות, כמסופר בפרשה הקודמת. מדוע היה זה כך אצל פרעה? משום שיוסף הצדיק היה נשמה כללית, והוא המשיך בעולם את כל עניני יעקב אבינו¹. וכיון שיוסף הוא "צדיק יסוד עולם", כל ההשפעות שבעולם צריכות לעבור דרכו, וכשם שאצלו היה הסדר של גילוי ענינים מלמעלה על ידי חלומות, נקבע הסדר כך בכל העולם, עד שכאשר היו צריכים להודיע דבר אפילו לפרעה מלך מצרים, "מושל בכיפה"², היה זה באמצעות חלום.

זוהי הוראה עיקרית בעבודתינו: כאשר יהודי נתקל בנסינות של הנחות ותאוות מזיקות, עליו לדעת שהם נובעים ממנו, היהודי. לא כדעת הסוברים שיש ללכת בעקבות העולם; גם לא כאלו הסוברים, כי על מנת לקיים תורה ומצוות צריך אדם להתאים עצמו ל"עולם", אלא אדרבה, מציאות העולם תלויה ביהודי: מפני שאצלו רווחת הנחה מסויימת או שהוא מתחשק לאיזו תאוה, באים אותם ענינים גם בעולם, אלא כשהם באים בעולם ("עולם" מלשון העלם), אין מקורם נרגש בהם, ומופיעים כאילו מעצמם, וגוררים אותו ללכת אחריהם. ברם מאחר שבאמת באים הם מהאדם, הרי על ידי כך שימיר את

1 - באבער - ג. רש"י ורמב"ן בראשית א, א.
2 - ראה בכ"ז לעיל פ' וישב ובהמצויין שם.
3 - תניא רפ"ב.
4 - לקו"ת ראה ד"ה ושמת כדכד.

1) ראה ביאורי הזהר ר"פ ויחי (ל, א ואילך). אוה"ת ד"ה בן פורת יוסף (שפו, א) ובכ"מ. ועייג"כ להלן פ' ויחי.
2) ראה תרגום שני למג"א בתחילתו.
3) אותיות דע"ק אות ב. סדר רבה דבראשית ד. ויק"ר פל"ו, ד. תנחומא

כמה וכמה בספירת המלכות, הרי תמיד כוונת הירידות היא לשם תנלית העליה שיהיה לאחר מכן - "מנוחה לחיי העולמים" - אם כן הרי "במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא", ואם כן, כל הירידות, בפנימיותן אינן שינויים, כי אם אדרבה, "מנוחה" - היפוכו של השינוי המתאים לרצון ולכוונה שבהם).

אבל ב"קליפה" ישנם שינויים, ובאופן של "פוחת והולך". הטעם לכך הוא, כאמור, משום שהקליפה אינה מציאות לעצמה, כל ישותה אינה אלא לנסות את האדם ולעורר אצלו כוחות פנימיים של קדושה. וככל שהאדם מתגבר יותר ומתעלה ב"עבודתו", כך פוחת אצלו הצורך בנסיון, ובמילא גם נחלשת מציאות הקליפה, "פוחת והולך", כמאמר רז"ל¹⁰: "כשזה קם זה נופל".

זהו גם כללות החילוק בין פרי החג, ש"כנגד שבעים אומות"¹¹, שהם "מתמעטין והולכין"¹² - ובין נרות חנוכה, קדושה, שבהם הסדר הוא "מוסיף והולך", "מעלין בקודש".

ד. ההוראה מכך בעבודה היא: כשעולה בדעתו של אדם, שיוכל להשיג השפעות מסוימות ללא עבודה, מתוך הנחה, שמפני סיבות מסוימות יקבל ההשפעות גם ללא גייעה - עליו לדעת שרעיון כזה מקורו בנפש הבהמית, מה"לעומת זה", ששם אין העבודה הכרחית; כמו כן צריך שידע שההשפעה שבכוונתו לקבל באופן זה, היא, ככל מציאות של לעומת זה, "פוחת והולך", עד שלא נשאר ממנה מאומה¹³. ולאידך גיסא: כשיתייגע בעבודה, יכול להיות בטוח ש"יגעת ומצאת", יתנו לו מלמעלה מציאה, עוד יותר מכפי עבודתו, וככל שיתקדם יקבל יותר - "מעלין בקודש".

(משיחת ש"פ וישב תש"כ)

יותר בשים לב, שלפי סדר הטבע היה צריך להיות: תחילה שבלים ואחר כך פרות, כי פרות "בריאות בשר" ופרות "דקות בשר", שעליהם מדובר בחלום הראשון, תלויים במזונם, בשבלים, בין אם "בריאות" או "דקות". והיה צריך החלום השני להיות ראשון. אבל כיוון שבלעומת זה הסדר הוא "פוחת והולך", היו חלומות פרעה בסדר הפוך.

וכך בכל אחד מחלומות פרעה, היה באופן של "פוחת והולך": תחילה ראה "שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר" ואתר כך "רעות מראה ודקות בשר"; שבלים "בריאות וטבות" ואחר כך "דקות ושדופות קדים" ויתירה מזו: כל כך "פוחת והולך" בקליפה הטוב והיפה, עד שהפרות והשבלים היפות והטובות נאכלות לגמרי ("ותבלענה") על ידי הפרות והשבלים הרעות והדקות.

אף בפתרון ובקיום החלומות, היה בסדר דומה: תחילה היו שנות השבע ואחריהם שנות הרעב - "פוחת והולך" - במדה כזו, עד ש"לא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא". (דבר שנות השבע שהגיעו לאחר שנות הרעב - לא הוזכר בחלומות פרעה, כיון שדבר זה אינו קשור לפרעה. ברכת שנות השבע המאוחרות באה על ידי ברכת יעקב).

ג. ובה מתבטא ההבדל בין קדושה ל"לעומת זה". קדושה יש לה קיום נצחי ואינה נתונה לשינויים. השינויים בקדושה צריכים להיות רק באופן של הוספה ועליות - "מעלין בקודש", "ילכו מחיל אל חיל" - וכיון שהם בכל פעם רק למעליותא, הרי לאמיתותו של דבר אין בהם שינויים. (יתרה מזו - אפילו זה שלעתים ישנן ירידות בישראל, וכן - מה שבכנסת ישראל (ספירת המלכות) ישנן ירידות (לפעמים עולה ולפעמים יורדת)⁷ אין משמעותם שינויים מוחלטים, שכן רצון האדם מישראל אפילו כאן למטה⁸ הוא לעולם אותו רצון, ועוד, הוא תמיד באמנה אתו⁹ - לקיים תורה ומצוות ולהעלות בקודש. ועל אחת

(10) רש"י בראשית כה, כג. תניא פ"ג.
(11) סוכה נה, ב. הובא ברש"י במדבר כט, יח.
(12) סוכה מז, א. רש"י שם.
(13) ראה קונטרס ומעין סוף מאמר ז'.

(7) הוספות לתו"א (ק"ח, א).
(8) משא"כ בקליפה דרק בשרשן - לשם שמים נתכוונו (לקו"ת חוקת סב, א).
(9) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

יום ראשון כ"ו כסלו

ה"אם", המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו². – אהבת ה' ויראתו הן מקבוצת ה"מדות" שבנפש, הנולדות מן השכל. כיצד הן נולדות מהשכל? כי השכל שפנפש המשפלת, כשמתבונן ומעמיק מאד בגדלת ה', איך הוא "ממלא כל העולמות באור אלקי ובחיות – כמו

ליקוטי אמרים

כי השכל שבנפש

הנשמה הממלאת ומחיה כל חלקי ואברי הגוף. אור וחיות אלקי זה מתלבש ומתאחד בכל בריה והוא מותאם לתכונתו המיוחדת של כל נברא, ו"סובב כל עלמין" – אור וחיות אלקי שלמעלה מהיכולת להתלבש בתוך העולמות; מדובר כאן באור אלקי הפועל בצורה "עקיפה", בדרך מקיף. או כשמתבונן בענין של ו"בלא קמיה בלא חשיב" – איך

המשכלת כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית ופחד ה' בלבו ושוב יתלהב לכו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב"ה והיא כלות הנפש כדכתיב נכספה וגם כלתה נפשי וגו' וכתיב צמאה נפשי לאלהים וגו' וכתיב צמאה לך נפשי וגו' והצמאון הוא מיסוד האש שבנפש האלהית וכמ"ש הטבעיים וכ"ה בע"ה שיסוד

כי הנה השכל שפנפש המשפלת, – למדנו הרי, ש"שכל" הוא שם כללי על שלשת כוחות חב"ד. על איזה כוח מהם הוא מדבר כאן? – הוא מסביר מיד, שהוא המשפיל כל דבר – מדובר כאן על כוח ההבנה הראשון. הנקודה, ה"ברק המבריק", שעדיין אין בו פרטים וקוים בהירים של השכל, והוא נקרא בשם "חכמה", "פת מה". – כלומר, כוח כזה שעדיין שואלים עליו "מה?", מה הוא? שכן, אין כוח זה פועל עדיין במלוא היקפו ובהירותו, וכשמוציא פחו אל הפעל, שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו – לכל פרטיו, היוצרים בנין שלם של אותו שכל, לאורכו ולרוחבו. "אורך" היינו: הורדת השכל

שכל הבריאה נחשבת לכלום לגבי הקב"ה. ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, איך שכל הנבראים בטלים לגביו באופן מוחלט, היא עליידי התעמקות מחשבתו, באחד מהענינים האמורים, בגדולתו של הקב"ה, ואז: נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו, לירא ולהתבושש – יראת בושח, יראה הבאה וחדורה בבושה, כמי שמפחד מחכם וצדיק גדול – הרי זו יראה המתבטאת גם בבושה ובריאת הכבוד שיש לו כלפי גדולתו של אותו חכם וצדיק כך גם כאן, מביאה ההתבוננות בענינים האמורים לירא ולהתבושש, מגדלתו ונתעוררת שאין לה סוף ותכלית, ופחד ה' בלב. – עד כאן דובר על ההתבוננות בגדולתו של הקב"ה, המביאה ומעוררת יראה ופחד – ביטוייה של מדת הגבורה. ושוב – ההתבוננות בגדולת ה' מביאה גם להתעוררות מדת החסד, כשההתבוננות היא ב"טוב" שבאלקות, ויתלהב לכו פאקה עזה כרשפי אש, בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה, – ביטויים שונים של אהבה שלכל אחד מהם מובן שונה, לגדלת אין סוף ברוך הוא. – כלומר, שבמקרה המדובר מעוררת ההתבוננות אהבה חזקה להקב"ה, והיא כלות הנפש, – אהבה זו עשויה להתלקח בצורה כזו, שהנפש תכלה מרוב אהבה, ובאמת היתה הנפש כלה לגמרי אילו האדם לא היה משתלט על עצמו ומרסן אהבתו הגדולה באמצעות עבודה עצמית, להפסיק תהליך זה של כלות הנפש, ולהישאר כנשמה בגוף, כדי לבצע כוונתו של הקב"ה, כדכתיב: "נכספה וגם כלתה נפשי וגו'", וכתיב: "צמאה נפשי לאלהים וגו'", וכתיב: "צמאה לך נפשי וגו'". והצמאון הוא מיסוד האש שפנפש האלהית, וכמו שכתבו

ממעמדו הגבוה והבלתי מושג, למעמד נמוך יותר, כדי שיהיה מובן יותר. כמו ה"משלים" שממשילים על דבר שכל, עליידם ממשיכים ו"מאריכים" את השכל לדרגה נמוכה יותר, כדי שיהיה קל יותר לתלמיד להבין אותו. באם המשל המובא, עדיין עמוק מדי להבנתו של התלמיד, מן ההכרח להביא משל נוסף על המשל הראשון, ובכך מתהווה ירידה נוספת של השכל (כמו שנאמר בשלמה המלך: "יידבר שלשת אלפים משל", שלמה המלך נתן שלשת אלפים משלים על מושכל אחד. כדי שהחכמה כפי שהבין אותה שלמה המלך תוכל להיקלט בהבנתו של האדם הפשוט, נדרש ממנו לומר שלשת אלפים משלים, משל ראשון על השכל עצמו, ולאחר מכן משל על המשל הראשון, וכך הלאה, משל אחרי משל, עד שלשת אלפים משלים). זהו מובנו של "אורך" בשכל – הירידה הארוכה של השכל לדרגות הנמוכות ביותר. "רוחב" בשכל הוא: התפשטותו של השכל לרוחב – המספר הרב של הפרטים מהם מורכב השכל; כמו כן ענפיו המרובים של השכל, ולמשל שמשכל מסויים בעניני טריפות נבנית סברה שנוגעת לדיני ממונות. זהו פירוש המושג "לאשורו" – בנינו השלם של השכל לאורכו ולרוחבו. ולעמקו, – כל שכל יש בו עומק ועומק בתוך עומק. וכשארם מבין "שכל" כראוי לאורכו, לרוחבו ולעמקו, והוא מבין אותו, מתוך איזה דבר חכמה המשכל בשכלו – ממה שלפני זה היה בבחינת העלאת רעיון בלבד של "כוח החכמה" – צורה זו של הפרדת הפרטים, של נקודת השכל, ביסודיות, נקרא "בינה". – "בינה" מייצגת, איפוא, את הכוח המפרק את הפרטים של נקודת השכל "לאשורו ולעמקו", והן הם "אב" ו"אם" – ה"חכמה" היא ה"אב" וה"בינה" היא

1. מלכים א ה, יב. 2. "יראה" רומזת על מורא, המורגש (בעיקר) במוח, יראה "מוכנת" ואילו "פחד" הוא כזוה כבר מורגש בלב. לכן בתחילת הפרק, כשהוא מפרש את ה"מדות" באופן כללי, הוא מזכיר בתחילה "פחד" ולאחר מכן "יראה". שכן, פחד שבלב הוא יותר בחינת "מידה" מאשר יראה במוח – מאחר שמקומן של המדות הוא הרי בלב. ואילו כאן, בדברו אודות המדות כפי שהן נולדות ומתגלות מהשכל – הוא מזכיר בתחילה "יראה" ולאחר מכן – "פחד", שכן, בסדר ההולדה מהשכל, נוצרת בתחילה היראה במוח, ולאחר מכן היא הופכת לרגש של פחד בלב. 3. תהלים פד, ג. 4. שם, מב, ג. 5. שם, סג, ב.

ענין ואינו מסיח דעתו ממנו. **כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדלת אין סוף פרוץ הוא**, – גם אם הפעיל את ה"חכמה" ואת ה"בינה" בגדולת הקב"ה, הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוק ובהתמדה - לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית, כי אם דמיונות שוא. – רק יהיה נדמה לו יראה ואהבה אמיתיות. ברם, לאמיתו של דבר, בלי הפעלתו של כוח הדעת, אין לו מדות אלו, ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן, והוא כולל חסד וגבורה, פרוש אהבה וענפיה ויראה וענפיה: – מכאן, שגם "דעת" היא "אם" ומקור למדות. שכן, באמצעות כוח ה"דעת" נולדות מדות חיות ואמיתיות.

אחד מזקני חסידי הרבי מהרש"ב נשמתו ע"ן מליובאוויטש, הרשב"ץ – רבי שמואל בצלאל – הסביר פעם את כוח ה"דעת" כך: איכר החזיק בחוותו "מלמד", שלימד את בניו. כפי שהדבר קרה כמעט תמיד, היה האיכר יהודי פשוט, שגם לא היה ביכולתו לקרוא מכתב, ואחד מתפקידיו של ה"מלמד" היה גם לקרוא את המכתבים המגיעים אל האיכר. פעם אחת הגיע מכתב לאיכר בו מודיעים לו שאביו נפטר לעולמו. האיכר הרי לא יכול היה לקרוא את המכתב, ומסר אותו ל"מלמד" שיקרא לו את תוכנו. בשמעו את תוכן המכתב – נפל האיכר והתעלף. נשאלת השאלה: האיכר הרי רק שמע את תוכן המכתב מפיו של ה"מלמד". ואילו המלמד ידע את התוכן על-ידי "ראיה", הוא עצמו ראה וקרא את המכתב – ולמעשה התעלף האיכר, ולא ה"מלמד" אלא, לגבי האיכר, הרי מדובר בקשר לאבא שלו, לכן הוא חש והרגיש בדבר אחרת מאשר ה"מלמד". כך גם במי שמבין היטב דבר שכל, הרי אפשרי הדבר, שהוא וה"שכל" הם שני דברים נפרדים, וה"שכל" אינו משפיע עליו, אין זה ה"אבא" שלו. ואילו כשמשתמשים בכוח ה"דעת", על ידו הוא מתקשר ונעשה דבר אחד עם ה"שכל" – שלא רק שהוא מבין את ה"שכל", אלא הוא גם מרגיש וחס בו – משפיע אז ה"שכל" עליו, עד שהוא מתעורר באהבה או ביראה, בהתאם לתוכן ה"שכל", זה נעשה ה"אבא" שלו.

המבטעים, וכן הוא בעין חיים, שיסוד האש הוא בלב, ומקור המים והליחות מהמת, וכמו שכתוב בעין חיים שער ג, שהיא בחינת חכמה, שנקרא מים שבנפש האלהית. – הלב שהוא מקום הרגשות, הוא חם "יסוד האש", ואילו המוח, מקומו של השכל המתון והמחושב – הוא קר. כמו שרואים במוחש, ההבדל שבין מי שהוא בעל לב לבין מי שהוא בעל מוח. כך גם לגבי המוחין והמדות של הנפש האלקית: החום וההתלהבות של האהבה באים לידי ביטוי בלב ומבחינתו של הלב, יכול האדם להגיע עד לידי כלות הנפש. ואילו המוח הוא קר ומיושב. ואותה הבנה מתונה ומחושבת שכונתו של הקב"ה היא שתהיה דוקא נשמה בגוף, כדי לקיים תורה

ומצוות – מצננת את האש שבלב, ואינה מרשה לאדם להגיע לכלות הנפש. עד כאן דובר כיצד שתי המדות יראה ואהבה נולדות מ"חכמה" ו"בינה". ושאר המדות כגון ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן, כמו שכתוב במקום אחר. – ממילא מובן גם איך נולדות שאר חמש המדות מ"חכמה" ו"בינה". האמור לעיל מסביר לנו מדוע "חכמה" ו"בינה" נקראות "אב" ו"אם" של המדות: מההתבוננות של "חכמה" ו"בינה" נולדות המדות. חכמה נקראת "אב": כשם שבטיפת מוח האב ישנם כבר כל פרטי האברים של הילוד, אלא ששם הם בצורה עדינה ומוסתרת – כך גם בנקודת ה"חכמה", ישנה כבר, בצורה מוסתרת, כל פרטי השכל בו הוא מתבונן. וכשם שה"אם" מביאה את פרטי אבריו של הילוד לידי גילוי והתגשמות – כך כוח ה"בינה" מפריד ומגלה כל פרטיו של השכל, ולכן נקראת בינה – "אם". אך עדיין לא הוסבר לנו מה תפקידו של כוח הדעת בהולדת המדות. שכן, כאמור, גם דעת היא "אם" ומקור למדות, ועל כך הוא מסביר: והדעת, הוא מלשון "והאדם ידע את הוה", והוא לשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאד, ויתקע מחשבתו בחוק בגדלת אין סוף פרוץ הוא, ואינו מסית דעתו. – הוא מקשר בצורה חזקה את ה"דעת" שלו, בכל מה שהבין, ומרכז את מחשבתו באותו

ליקוטי אמרים

האש הוא בלב ומקור המים והליחות מהמוח וכמ"ש בע"ח שער ג' שהיא בחי' חכמה שנקרא מים שבנפש האלהית ושאר המדות כולן הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן כמ"ש במקום אחר. והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמין וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונבון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פי' אהבה וענפיה ויראה וענפיה:

יום שני כ"ז כסלו

אפשר ללבשו ואפשר לפשוט אותו: כשהנפש פועלת באמצעות שלשה כוחות אלה – היא מלובשת בהם, וכשאין היא משתמשת בהם – היא מופשטת מהם. וכשם שהבגדים בהם לבוש האדם, מבליטים את יופיו וחיבורו של האדם – כן גם כשהנפש משתמשת בכוחות "לבושים" האמורים

– באים על-ידי-כך לידי ביטוי השכל או רגשות הנפש, שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה; שפשהאדם מקיים

ליקוטי אמרים

פרק ד ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה שכהאדם מקיים במעשה כל

פרק ד. בפרק השלישי הסביר רבנו חזקן, שכל נפש אלקית יש בה עשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כלליים: "שכל" ו"מדות".

בפרק הרביעי יוסבר שלנפש האלקית גם שלשה "לבושים", שלשה כלי שרת וביצוע: מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש האלקית בשעה שהיא חושבת, מדברת או עוסקת בעניני תורה ומצוות.

ועוד יש לכל נפש אלהית שלשה לבושים, – שלשה כלי שרת וביצוע המשמשים את הנפש כמו "לבוש", בגד,

וענפיהן ותולדותיהן - מלבושות בקיום המצות במעשה ובדבור, שהוא תלמוד תורה שנגד בל"ג. - מה שנאמר קודם, שבהבנת התורה מתלבש חלק השכל שבנפש, במחשבה - אינו דורש ביאור. שכן, הדבר מובן מאליו, שהשכל משיג את התורה

באמצעות לבוש המחשבה דוקא. ברם, מה שנאמר כאן, שהמדות מתלבשות בקיום המצוות, על-ידי מעשה או דיבור של תורה - דורש ביאור: איזה קשר יש בין מדות אהבה ויראה, שהן רגש, ל"מעשה" ול"דיבור"? מקומן של המדות הוא הרי בלב - כיצד, איפוא, מתלבשות המדות ב"מעשה" המתבצע ביד למשל (כמו הנחת תפילין ביד), או ב"דיבור", בפה (בשעת לימוד התורה בכוח הדיבור)? על כך הוא מסביר שלימות קיום המצוות, כלומר, שהמצוות תיעשנה בשלימות מתוך רגש פנימי של חיות-נשמתית - זה בא

דוקא מיראה ואהבה: כי האהבה היא שרש כל רמ"ח - (248). מצות עשה, וממנה הן נמשכות, ובלעדה אין להן קיום אמיתי, - באם חסרה האהבה, חסר אז גם בקיומן האמיתי של המצוות, כי המקומן באמת הוא האהבה את שם ה' והפנין לדבקה בו באמת, ואי אפשר לדבקה בו באמת, כי אם בקיום רמ"ח פקודין, - 248 מצוות-העשה, שהם רמ"ח אברין דמלכא - אברי המלך, בביכול, כמו שכתוב במקום אחר; - כמו, למשל, באבריו של אדם, משמש כל אבר כלי מיוחד לכוח מסוים של הנפש המתלבש באותו אבר: העינים הן כלי לכוח הראיה, האזנים - לכוח השמיעה, וכו' - כך גם כל מצוה משמשת כלי לפרט מסוים ברצונו של הקב"ה, הרצון העליון, המתלבש באותה מצוה. כי כל מצוה מייצגת את רצונו של הקב"ה לעשותה ואיך לעשותה - ממילא מובן שעל-ידי קיום המצוות, שהן ה"אברים" והכלים לרצון הקב"ה, מתאחדים עם הקב"ה, בעל הרצון. הרי, שמדת האהבה להקב"ה, מתלבשת בקיום המצוות והיא "פנימיות" של המצוות, היא השרש וכוח החיות לקיומן של רמ"ח מצוות-העשה בשלימותן המלאה. שכן, כשהוא מקיים את המצוות כתוצאה מאהבתו להקב"ה ומרצונו להידבק אליו, נעשה אז קיום המצוות בחיות ובעונג - בשלימות; כמי שעושה דבר לידידו מתוך אהבתו אליו, הרי זה נעשה בחיות ובעונג. והיךאה היא שרש לשם"ה לא תעשה, כי ירא למרד במלך מלכי המלכים הקדושים-ברוך-הוא, - שציוה שלא לעשות אותה עבירה - מדובר כאן בסוג יראה שהוא פחד מחומרת הצו שלא לעבור אותה עבירה. או יראה פנימית מזו, שמתבטא מנולתו, למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו, כל תועבת

במעשה כל מצות מעשיות, - בשעה שהוא מניח תפילין או מקיים מצות ציצית וכדומה, ובדבור הוא עוסק בפירוש כל תרי"ג מצות והלכותיהן, - דיבורו שקוע בלימוד התורה, שהיא פירושן של המצוות, ולמשל: מסכת ברכות, בה מדובר אודות מצות ודיני

ברכות; מסכת שבת - בה מדובר אודות מצות ודיני שבת, וכו', ובמחשבה הוא משיג כל מה שאפשר לו להשיג בפרד"ם התורה - אז הרי כללות תרי"ג אברי נפשו מלבושים בתרי"ג מצות התורה; - שכן, כשם שישנן שש מאות ושלוש עשרה (תרי"ג) מצוות בתורה, הנחלקות לשני סוגים: מאתים ארבעים ושמונה - מצוות-עשה, ושלוש מאות ששים וחמש מצוות-לא-תעשה, וכנגדן ישנם, בגוף האדם, מאתים ארבעים ושמונה אברים, ושלוש מאות ששים וחמשה גידים, שהם ביחד תרי"ג (613) - כך גם הנפש

האלקית, יש בה שש מאות ושלושה עשר "אברים" רוחניים נשמתיים, כל אבר כנגד מצוה מסוימת. וכשהנפש מקיפה באמצעות שלשת לבושיה (מחשבה, דיבור ומעשה), כל תרי"ג המצוות, מלובשים אז כל תרי"ג אברי הנפש בכל תרי"ג המצוות - כל אבר של הנשמה במצוה שיש לו אליה שייכות פנימית (משום כך מדייק ומדגיש רבנו הזקן את המלה "כל": "כל מצות מעשיות", "בפירוש כל תרי"ג מצות התורה", "כל מה שאפשר לו להשיג" - שכן, אם שלשה הלבושים אינם מקיפים את כל תרי"ג המצוות, במצוה אחת אין הם עוסקים, נשאר אז חלק מסוים בנשמה בלי המצוה, בלי הלבוש, שלו). כל האמור הוא באופן כללי, שעל-ידי קיום כל המצוות, במעשה, דיבור ומחשבה, לבושה הנפש כולה בכל תרי"ג מצוות התורה - כאן יבוא הסבר מפורט על כל לבוש בנפרד ועל החלק בנפש המתלבש בו: ובפרטות, - איזה חלק מיוחד בנפש מתלבש במחשבה, איזה בדיבור וכו': קהינת הקמה-גינה-הרעת שבנפשו - המהוות יחד באופן כללי את כוח השכל וההבנה, מלבושות בהשגת התורה שהוא משיג בפרד"ם - פשט, רמז, דרוש, סוד, כפי יכלת השגתו - כל אחד לפי כוח השגתו, אחד משיג יותר ואחד פחות, ושרש נפשו למעלה; - מה להבין, שכן, יש אשר אחד יש לו, מצד שורש נשמתו, שייכות לחלק ה"פשט" שבתורה, ומסוגל, לכן, להבין ענינים בתורה שיש להם שייכות ל"פשט", ויש אשר מצד שורש נשמתו הוא מסוגל יותר להבין את חלק ה"רמז", ה"דרוש" או ה"סוד" שבתורה. הרי כשאדם מבין בתורה עד כמה ששכלו יכול להשיג, מלובשות אז החב"ד שבנפשו ב"מחשבה" והשגה של תורה. והמדות, שהן יראה ואהבה

המצוות במעשה או בדיבור. עד כאן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה לבושים בהם היא מתלבשת: מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות. כאן מתחיל רבנו הזקן להסביר שאם כי מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים "לבושים" בלבד לנפש האלקית,

וכרגיל הלבוש נחות במעלה מן הדבר שהוא משמש לו לבוש – הרי ביחס ללבושים אלה (מחשבה, דיבור ומעשה) שונה הדבר והם

גבוהים במדרגתם מן הנפש עצמה; וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא חושבת ומדברת בתורה ומקיימת מצוות – מתעלית הנפש למדרגה נעלה יותר. שכן, תורה ומצוות הן דבר אחד עם הקב"ה, ולכן על-ידי לבושים אלה של תורה ומצוות – מתאחד יהודי בקב"ה. וכך מסביר ה"תניא" את הדברים:

ליקוטי אמרים

יניקתם מהאדם התחתון ואחיותם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה.

ה' אשר שנת, הם הקלפות וסמרא אחרא, אשר יניקתם מהאדם התחתון, ואחיותם בו הוא בשם"ה מצות לא תעשה. – כשאדם עובר על "לא תעשה" ועובר חלילה עבירה, מקבלות מכך ה"קליפות" ו"סמרא אחרא" – הצד האחר, המנוגד, של הקדושה – יניקה וחיות.

ומפני שהקליפות וסמרא אחרא מכסות על אלקות ועל קדושה והקב"ה שונא אותן – נזהר היהודי ומתבייש מלעבור עבירה, כדי שלא לחזק אותן ושלא לתת להן חיות. הרי, ש"יראה" מתלבשת בקיום מצוות "לא- תעשה": הפחד מהקב"ה מהווה הכוח הפנימי שמונע את היהודי מלהיכשל בעבירות. מכל האמור מובנת שייכותן של יראה ואהבה לקיום המצוות; ואיך המדות מהוות שורש וחיות המתלבשים בקיום

יום שלישי כ"ח כסלו

ורצונו של הקב"ה – בשעה שחכמתו של הקב"ה (כמו שהקב"ה עצמו) היא למעלה באין ערוך מהבנתו המוגבלת של האדם? – וכך מסביר ה"תניא" את הדברים: ואף דהקדוש-פרוך-הוא נקרא "אין סוף"¹⁰, ולגדלתו אין חקר, ולית מהשכחה תפיסא ביה כלל¹¹, – שום מחשבה אינה

מסוגלת "לתפוס" (להשיג) את הקב"ה, וכן ברצונו וחקמתו, – שום מחשבה אינה מסוגלת "לתפוס" גם את רצונו וחכמתו של הקב"ה, דכתיב: "אין חקר לתבונתו"¹², – ואין ביכולת שום חקירה להגיע להבנתו של הקב"ה, וכתיב: "החקר אלוה תמצא"¹³, וכתיב: "כי לא מהשבותי מהשבותיכם"¹⁴ – ממילא אין ביכולת מחשבות ורעיונות אנושיים להשיג את מחשבותיו של הקב"ה –

כיצד איפוא, אומרים כאן, שעל-ידי הבנת התורה מבינים את חכמתו ורצונו של הקב"ה, שהם למעלה לגמרי מהשכל האנושי? מסביר ה"תניא" להלן, שאם כי חכמתו ורצונו של הקב"ה הם, אכן, למעלה לגמרי מההבנה האנושית, צמצם, אבל, הקב"ה את רצונו וחכמתו, "הורידם" והלבישם בענינים גשמיים של תורה ומצוות – וזאת כדי שהשכל האנושי יוכל על-ידי-כך להשיגם ולהתאחד עם הקב"ה. הנה על זה אמרו¹⁵: – חכמינו זכרונם לברכה, "במקום שאתה מוצא גדלתו של הקב"ה, ענינותו" – על-ידי "ענינותו" וירידתו של הקב"ה, יש לנו גישה ויכולים אנו להתקשר בגדולתו של הקב"ה, וצמצם הקדוש-פרוך-הוא רצונו וחקמתו בתרי"ג מצות התורה ובהלכותיהן, – בכל

והנה, שלשה לבושים אלו מהתורה ומצותיה, אף שנקראים לבושים לנפש רוח ונשמה, – והלבוש הוא, כרגיל, למטה במדרגה מהאדם הלוש את הלוש, עם כל זה, נבחה וגדלה מעלתם – של לבושי התורה והמצוות, לאין קץ וסוף על מעלת

נפש רוח ונשמה עצמן, כמו שכתוב בזהר¹⁶ דאורייתא וקדשא ברוך הוא בלא חר, – כמו שכתוב ב"זהר" שהתורה והקב"ה הם דבר אחד, פרוש: דאורייתא, היא חכמתו ורצונו של הקדוש-פרוך – הוא, וחקדושו¹⁶ – ברוך – הוא בכבודו ובעצמו – בלא חר, – כלומר, כיצד התורה היא דבר אחד עם הקב"ה? – מפני שתורה, שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה (ההבנה שבתורה מייצגת את חכמתו

ושכלו של הקב"ה ופסק ההלכה, איך יהיה הדין, כשר או פסול, טמא או טהור, מייצג את רצונו של הקב"ה, והקב"ה בכבודו ובעצמו – הם דבר אחד. כי הוא היוצר והוא המדע וכו', כמו שנתפאר לעילי בשם הרמב"ם. – כל האספקטים השונים של ההבנה האנושית, הם לגבי הקב"ה אותו "הוא" אחד ויחיד – זה הכל הקב"ה עצמו. מכאן, שהתורה שהיא הבנתו של הקב"ה היא דבר (עצם) אחד עם הקב"ה עצמו, וכשיהודי מבין ומתאחד עם חכמתו והבנתו של הקב"ה, הוא ממילא מתאחד עם הקב"ה עצמו. מובן, הרי, שלבושי המחשבה והדיבור בתורה ובקיום המצוות, כיון שהם מאוחדים עם הקב"ה, הרי הם למעלה במדרגה מהנפש עצמה. ברם, נשאלת השאלה: כיצד אנו אומרים שעל-ידי הבנת התורה "לוקחים" את חכמתו

8. חלק א' דף כד, א; חלק ב' דף ס, א. 9. בפרק שני. 10. תהלים קמה, ג. 11. תקוני זהר בהקדמה, יז, א. 12. ישעי' מ, כח. 13. איוב יא, ז. 14. ישעי' נה, ח. 15. מגילה לא, א.

הוא פלא חד, - התורה והקב"ה הם דבר אחד, ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. - אין שום מחשבה יכולה "לתפוס" אותו כלל. וכאשר התורה היא במדרגה נעלה כזו - אין מחשבה שתוכל להשיג אותה. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות, ממדרגה למדרגה, בהשתלשלות העולמות, - כפי שהוסבר

ליקוטי אמרים

ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיג בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה וע"י זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. ולכן נמשלה התורה למים מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבודה שהיא רצונו וחכמתו יתברך ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ולית מחשבה תפיסא ביה כלל. ומשם נסעה וירדה בסתר המדרגות ממדרגה למדרגה בהשתלשלות העולמות עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה שהן רוב מצות התורה ככולם והלכותיהן ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים כדי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן ואפי' בחי' דבור ומעשה שלמטה ממדרגת מחשבה תפיסא בהן ומתלבשת בהן

מצוה ישנו רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים אותה, ובכל הלכה של תורה ישנם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ההבנה של ההלכה (חכמתו), ופסק הדין (רצונו), ובצרופי אותיות תנ"ך, - במלים ובאותיות התנ"ך ישנם רצונו וחכמתו של הקב"ה. ולכן, כשיהודי אומר מלות

ואותיות התנ"ך, כשהוא אומר תהלים או פסוקי תנ"ך, גם כשאינו מבין את הרעיון הגלום באותן אותיות - הוא מקיים מצות הדיבור בתורה. שכן, באותיות עצמן ובצירופן למלים, גלומה קדושה - חכמתו ורצונו של הקב"ה, ודרשותיהן שפאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל, - שעל אותיות ומלות התנ"ך, בכלן צמצם והלביש הקב"ה את רצונו וחכמתו, בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיג בדעתה, - כדי שכל נשמה, לאו דוקא מדרגת הנשמה שהיא

בפרק שני, יש בעולמות סדר של מדרגות, מעלין לתחתן, הקשורים אחד בשני, כחוליות בשרשרת, עד לעולם הגשמי התחתון ביותר - והתורה עברה ונסעה דרך כל המדרגות האלו שבעולמות, עד שנתלבשה בדברים גשמיים וענייני עולם הזה, - שהוא עולם גשמי וחומרי, שכן רוב מצות התורה ככלם והלכותיהן, - שכן כמעט כל מצוות התורה, מלוכשות בענינים גשמיים, כמו מצות יציאת - בצמר גשמי, מצות תפלין - בקלף

גשמי, לולב וארבעה מינים - בצומח גשמי וכו', כך גם רוב ההלכות והדינים במצוות ה"רוחניות", המופשטות, עוסקים בענינים גשמיים, כמו "מצות ואהבת לרעך כמוך, שההלכה היא שצריך להטיבו בנכסים בפרנסתו וכו'" (לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א) - עצם מצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רוחנית, שכן, אהבה היא מדה רגשית מופשטת, ואילו הלכותיה של מצוה זו מתבטאות בענינים גשמיים: להטיב עם הזולת פשוט בגשמיות. לעזור לו בפרנסה וכו'. הרי, שגם רובן של המצוות הרוחניות, הלכותיהן קשורות בענינים גשמיים, ובהן מלוכשות חכמתו ורצונו של הקב"ה - וכך הן גם כן לבושות, ובצרופי אותיות גשמיות בדיו על הספר, עשרים וארבעה ספרים שבתורה נביאים וכתובים, - באותיות-הדיו עצמן ישנה קדושה, חכמתו ורצונו של הקב"ה, וכל זה, כפי שתהא כל מחשבה תפיסא בהן, - כדי שהמחשבה האנושית תוכל להשיגן (ועל-ידי כך "לתפוס" את חכמתו ורצונו של הקב"ה), ואפילו בחינת דבור ומעשה, שלמטה ממדרגת מחשבה, תפיסא בהן ומתלבשת בהן. - לא רק מחשבה, כי אם גם דיבור ומעשה, שהם למטה במדרגה ממחשבה, תהיה להם אחיזה ויוכלו להתלבש בחכמתו ורצונו של הקב"ה שבתורה ומצוות. שכן, על-ידי לימוד תורה וקיום מצוות, יש לשלשלת הלבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, "תפיסה" והתלבשות בחכמתו וברצונו של הקב"ה שבמצוות.

הנעלית בין שלשת הבחינות: נפש, רוח ונשמה, אלא גם רוח או נפש שבגוף האדם, תוכלנה להשיג את חכמתו ורצונו של הקב"ה בדעתה ובהבנתה, ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה, - ולקיים את התורה והמצוות שהן חכמתו ורצונו של הקב"ה, על-ידי מעשה, דיבור ומחשבה, ועל ידי זה תתלבש בכל עשר בחינותיה בשלשה לבושים אלו. - על-ידי לימוד התורה וקיום המצוות תתלבש הנשמה, הנפש והרוח, בכל עשר בחינותיהן ושלשלת לבושיהן: מחשבה, דיבור ומעשה. מכאן, ששלשה לבושי הנשמה: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ומצוות, הם למעלה בהרבה מהנשמה עצמה, והם מביאים להתעלות הנשמה בכך שהיא מתאחדת, על-ידם, בחכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל-ידי כך בהקב"ה עצמו. ולכן נמשלה התורה למים⁶, - כי מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך - טבע המים שהם עצמם זורמים ממקום גבוה למקום נמוך, לא כמו שהדבר הוא ב"אור", שהאור המאיר הוא הארה בלבד ממקורו, או כמו שהדבר הוא בהשפעת השכל שהרב משפיע לתלמידו, הרי הארה בלבד משכלו של הרב נמסרת לתלמיד ולא עצם השכל כמו שהוא אצל הרב. ואילו במים, אנו רואים, שאותם המים עצמם שהיו במקום גבוה, הם יורדים למקום נמוך, וכמשל זה ביחס למים, כך התורה ירדה ממקום גבוה, - מאותה מדרגה נעלית שם היתה, שהיא - התורה עצמה, רצונו והחכמתו יתברך, ואורייתא וקודשא בריך

יום רביעי כ"ט כסלו

חיי העולם-הבא. שכן, בעולם-הבא משיגה ומבינה הנשמה הארה אלקית בלבד, ואילו על-ידי תשובה ומעשים טובים בעולם-הזה, מתקשר יהודי בקב"ה עצמו. ואף שהתורה נתלכשה בדרך-התחנות גשמיים – לכאורה קשה: כיוון שהתורה התלבשה, כאמור, בדברים גשמיים,

משיג, הרי, האדם בשכלו רק את הענינים הגשמיים בהם מלוכבת התורה, ולא את עצם חכמתו ורצונו של הקב"ה? – התשובה על כך היא: הרי זה כמחבק את המלך דרך משל, שאין הפרש – אין כל הבדל, במעלת התקרבותו ודבקותו במלך, בין מחבקו בשהוא – המלך, לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש בפה לבושים, מאחר שגוף המלך בתוכם; – כך גם כששכלו של אדם משיג "שכל" התורה, אף שרצונו וחכמתו של הקב"ה מלוכבים כאן בלוכשים של ענינים גשמיים, הוא "תופס" כביכול, על-ידי-זה, את המלך, את הקב"ה עצמו. כך גם מובן מהמשל, מעלה נוספת בהבנת התורה: שכלו

של האדם מוקף אז מחכמתו ורצונו יתברך שבתורה (כמו שיתבאר בפרק החמישי), כלפי זה אומר ה"תניא" להלן: וכן אם המלך מחבקו בורעו, גם שהיא מלכשת תוך מלכשויו, – ומביא ראיה לכך, שעל-ידי תורה "המלך מחבקו": כמו שכתוב: "וימינו" – של הקב"ה, תחבקנו"²², שהיא התורה שנתנה מימין, – התורה נקראת "ימינו" של הקב"ה, כי היא ניתנה מ"ידו הימנית" של הקב"ה, שהיא פחינת חסד ומים: – מבואר בתורת הקבלה, ש"ימין" רומז על חסד ועל מים (כפי שהוסבר לעיל, שהתורה נמשלה למים), ר"שמאל" – על גבורה ועל אש. מהפסוק האמור אנו רואים, שבתורה ישנו גם-כן הענין השני – מה ש"המלך מחבקו", המלך מקיף אותו בורעו, ששכל התורה שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה (ודבר אחד עם הקב"ה) – מקיף את היהודי הלומד תורה. כך שכלימוד תורה ישנה מעלה כפולה: הבנתו של האדם מקיפה ומוקפת בשכל התורה, ובכך ישנה מעלה מיוחדת נוספת בהבנת והשגת התורה לגבי שאר המצוות, כמו שיתבאר בפרק החמישי.

ומאחר שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר פחינות הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה – כל שש מאות ושלושה עשר "אברי" הנפש, מהכוחות הנעלים ביותר שבנפש עד למדרגה התחתונה ביותר שבנפש, הרי כלל צורה בצדור החיים את ה'¹⁷

ממש, ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה, כמו שכתוב: "צורי אהסה בו"¹⁸, – דבר שמגן על האדם, הרי הוא מקיף אותו מכל צדדיו, וכתוב: "כצנה רצון תעטרנו"¹⁹, שהוא רצונו וחכמתו ותבונה המלבישים בתורתו ומצותיה. –

הוסבר הרי, שאם כי רצונו וחכמתו של הקב"ה הם למעלה לגמרי מההבנה האנושית, הם "ירדו" והתלבשו בתורה ומצוות כפי שהן מתבטאות בענינים גשמיים, כדי שעל-ידן יוכל האדם להתקשר ולהתאחד עם הקב"ה ממש. ולכן אמרו: – חכמינו ז"ל: "פה שעה אחת פתושה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם תבא"²⁰, – שכן, לכאורה, כיצד אפשרי הדבר שרגע אחד בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה, יהיה יותר מאשר כל חיי העולם-הבא? – כי עולם הבא הוא שנהגין מיו השכינה²¹, – נשמות יושבות בעולם-הבא ונהנות מזיו השכינה, שהוא תענוג הששנה, – האלקית. שכן, התענוג האמיתי הוא כשמבינים את הדבר, ואי אפשר לשום נברא, אפלו מהעליונים, להשיג, – גם הנבראים הרוחניים שבעולמות העליונים, כמלאכים ונשמות, אין באפשרותם להבין, כי אם איזו הארה מאור ה', – רק הארה בלבד מאור ה', ולכן נקרא בשם "זיו השכינה"; – כי אין זו אלא הארה מהשכינה, אבל הקדושי-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו – לית מהשבה תפיסא ביה כלל, כי אם באשר – נפשו של יהודי, תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה, אזי היא תפיסא בהן ומתלבשת בהקדושי-ברוך-הוא ממש, דאורייתא וקרשא ברוך הוא כלל חד. – "תופסת" ומתלבשת בתורה ובמצוות, אז היא "תופסת" ומתלבשת בהקב"ה ממש, שכן, תורה והקב"ה הם דבר אחד. לכן, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה מכל

ליקוטי אמרים

ומאחר

שהתורה ומצותיה מלבישים כל עשר בחי' הנפש וכל תרי"ג אבריה מראשה ועד רגלה הרי כולה צרורה בצדור החיים את ה' ממש ואור ה' ממש מקיפה ומלבישה מראשה ועד רגלה כמ"ש צורי אהסה בו וכתוב כצנה רצון תעטרנו שהוא רצונו וחכמתו יתברך המלוכבים בתורתו ומצותיה. ולכן אמרו יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כי עולם הבא הוא שנהגין מזיו השכינה שהוא תענוג ההשגה ואי אפשר לשום נברא אפי' מהעליונים להשיג כי אם איזו הארה מאור ה' ולכן נקרא בשם זיו השכינה אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו לית מחשבה תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ומצותיה אזי היא תפיסא בהן* ומתלבשת בהקב"ה ממש דאורייתא וקב"ה כולל חד. ואף שהתורה נתלכשה בדברים תחתונים גשמיים הרי זה כמחבק את המלך ד"מ שאין הפרש במעלת התקרבותו ודבקותו במלך בין מחבקו כשהוא לבוש לבוש אחד בין שהוא לבוש כמה לבושים מאחר שגוף המלך בתוכם. וכן אם המלך מחבקו בורעו גם שהיא מלוכבת תוך מלכשויו כמ"ש וימינו תחבקני שהיא התורה שנתנה מימין שהיא בחי' חסד ומים:

17. שמואל א כה, כט. 18. תהלים יח, ג. 19. תהלים ה, יג. 20. אבות ד, יז. 21. ברכות טז, ב. 22. שיר השירים ח, ג.

יום חמישי ל' כסלו

השכל תופס את המשכל ומקיפו בשכלו, – כמי שמחזיק בידו דבר מסויים, הרי ידו מקיפה את הדבר. כך גם ביחס להבנה שכלית, הדבר שהוא מבין, נמצא בתוך שכלו, ושכלו מקיף את הדבר, והמשכל – הדבר שהוא מבין, נתפס ומקפף ומלכש בתוך השכל שהשיגו והשכלו, – עד

ליקוטי אמרים

פרק ה' ולתוספת ביאור באר היטב לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבה

תפיסא כך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפס ומוקף ומלוכש בתוך השכל שהשיגו והשכילו וגם השכל מלוכש במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו ד"מ כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלוכש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה שעלה ברצונו שכשיטעון ראובן כך וכך דרך משל ושמעון כך וכך יהיה הפסק ביניהם כך וכך ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם לבא למשפט על טענות ותביעות אלו מכל מקום מאחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה שאם יטעון זה כך וזה כך יהיה הפסק כך הרי כשאדם יודע

פְּרָק ה'. בסוף הפרק הקודם, הסביר רבנו הזקן, שכשיהודי לומד תורה, הרי זה כאילו הוא מקיף ומחבק את המלך. כלומר: הוא ושכלו מקיפים את הקב"ה ורצונו וחכמתו, שהם דבר אחד עם הקב"ה עצמו. מצד שני – גם המלך, הקב"ה ורצונו וחכמתו, מקיפים ומחבקים את היהודי בשעת לימודו תורה.

החלק הראשון של הענין – מובן ומוסבר לנו, שכן, כשיהודי לומד תורה ומשיג בשכלו את הענין בתורה שהוא לומד – הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה, ואילו החלק השני שבענין – שרצונו וחכמתו של הקב"ה מקיפים את היהודי בשעת לימודו תורה – דורש ביאור והסבר.

בפרק החמישי שלפנינו, יסביר רבנו הזקן בהרחבה, את הביטוי "תפיסא" שבמאמר "פתח 18 אליהו", בו נאמר ש"לית מחשבה תפיסא בר" – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בר, בקב"ה. על כך כבר למדנו, שלמרות שאין שום מחשבה שיכולה "לתפוס" בקב"ה, הרי

על-ידי תורה הוא "תופס" ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שהם דבר אחד עם הקב"ה.

רבנו הזקן יסביר, בפרק החמישי, שבשכל התורה, לא זו בלבד שהשכל האנושי מקיף את ה"מושכל" (הענין אותו הוא מבין), אלא שגם ה"מושכל" מקיף את שכלו של הלומד.

בעיקרו של דבר, בא כאן רבנו הזקן להסביר מעלתה של תורה לגבי מצוות: במצוות קיים רק הענין שרצונו של הקב"ה מקיף את האדם המקיים את המצוה, ואילו בתורה קיימת המעלה, שבנוסף למה שאנו אומרים לגבי מצוות, מקיף שכלו של האדם את רצונו וחכמתו של הקב"ה בשעה שהוא מבין ענין בתורה.

ולתוספת ביאור, באר היטב – להסביר ביתר הרחבה, לשון "תפיסא" שאמר אליהו: – הביטוי "תפיסא" שאמר אליהו (במאמרו המפורסם "פתח אליהו"): "לית מחשבה תפיסא בר כו" – אין מחשבה שיכולה "לתפוס" בר, בקב"ה. כשהוא רוצה לציין שאין שום מחשבה יכולה להבין את הקב"ה, הוא משתמש בביטוי "תפיסא", שאין שום מחשבה יכולה "לתפוס" בקב"ה. בהקשר לכך כבר הזכרנו, שלמרות זאת אפשר לתפוס בקב"ה על-ידי תורה שהיא דבר אחד עם הקב"ה עצמו. עלינו, איפוא, להבין היטב הביטוי "תפיסא", שאף מחשבה אינה יכולה "לתפוס" בקב"ה, ועל-ידי כך נבין גם כיצד על-ידי תורה אפשר לתפוס בו. הנה, פל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה משכל, – ענין שכלי, הרי

מקיף את שכלו. הרי שביחס להבנת מושג שכלי ישנם שני ענינים: השכל מקיף את ה"מושכל", ה"מושכל" מלביש את השכל, הַרְרָה מְשָׁל: כְּשֶׁאָדָם מֵבִין וּמְשִׁיג אִיזו הִלְכָה בְּמִשְׁנָה או בְּגִמְרָא לְאִשְׁוּרָה עַל בּוֹרְיָה – כלומר, כשהוא משקיע היטב את שכלו באותה הלכה, הרי שכלו תופס ומקיף אותה, – את ההלכה, וְגַם שֶׁכָּל מְלָכֶשׁ בָּהּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. – כשהוא מתייגע להבין את ההלכה²³. המשל שהשתמש בו, הוא, אכן, הנמשל עצמו: וְהֵנָּה, הִלְכָה זו, היא חכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא, – כמו שזכרנו בפרק הרביעי, ששכל ההלכה הוא חכמתו של הקב"ה, ופסק ההלכה – רצונו של הקב"ה, כך רצה הקב"ה שיהיה הדין: שְׁעָלָה בְּרִצּוֹנוֹ, שֶׁכְּשִׁיטְעוֹן רְאוּבֵן כִּי וְכִי הָרַךְ מְשָׁל וְשִׁמְעוֹן כִּי וְכִי – יְהִי הַפֶּסֶק בֵּינֵיהֶם כִּי וְכִי. וְאֵף אִם – אף שיתכן הדבר, כי לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם, לבא למשפט על מְעֻנּוֹת וְתִבְעוֹת אֵלוֹ, – הרי, אם כל ענין התורה הוא רק "לידע את המעשה אשר יעשוך", כדי לדעת כיצד לקיים את המצוות – ובנידון דידן: לדעת איך לפסוק את הדין כשדבר כזה יארע – ואם כן, אין כל תועלת, לכאורה, בידיעת ההלכה בקשר לדין-תורה שלא היה ושלא יהיה. אך, האמת היא לא כך, אלא, עצם ידיעת והבנת הלכה היא תכלית לכשעצמו, שכן, בהבנת ההלכה הוא מבין את רצונו וחכמתו של הקב"ה – וכך הוא אומר: מִכָּל מְקוֹם, מֵאֲחֵר שֶׁכֵּךְ עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ וְחִכְמָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוא, שְׁאִם יִטְעוֹן

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "סדר הבנת שכל – בתחלה תופס כללות הסברה והשכל, ואז השכל מקיף את המושכל, ואח"כ מתחיל לפרט הכלל ע"י שקו"ט וכו' ואז השכל מלוכש בהמושכל, וכאשר גמר זה (- כבר מבינו, כאמרו "שהשיגו והשכילו") אז השכל מקיף את המושכל. ולהעיר ג"כ מהגהות הצי"צ (הנדפסות) על הנ"ל."

הקב"ה, בהלכות הערוכות לפנינו, - זהו חלקו הראשון של הענין, שכשהוא מבין הלכה, הוא מקיף בשכלו את רצונו וחכמתו של הקב"ה. ענין נוסף קיים כאן: וגם שכלו מלבש בהם - שכלו מלוכב ברצונו ובחכמתו של הקב"ה, כלומר, רצונו וחכמתו של

הקב"ה מקיפים את שכלו. והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו, ולא בערכו נמצא כלל בגשמיות, - שני דברים שאין ערוך ביניהם, יתייחדו באיחוד כזה, להיות לאחדים ומיחדים ממש מכל צד ופניה. - כמו שהדבר בהבנת תורה, בה מתאחד שכלו של האדם עם שכל התורה - שהוא רצונו וחכמתו של הקב"ה - לכל צדדיו, ששכל האדם מקיף את שכל התורה ושכל התורה מקיף את שכל האדם.

זה כך וזה כך, יהיה הפסק כך, הרי בשארם יודע ומשיג בשכלו פסק זה בהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים - שונה הדבר כשהוא יודע את פסק הדין מחוקים אחרים, שלא מן התורה, אף שאפשרי הדבר שגם באותם חוקים אחרים נפסק, באותו

מקרה, אותו פסק דין כמו שהוא, להבדיל, בתורה - אין זה, אבל, רצונו וחכמתו של הקב"ה, אלא ידיעה והבנה אנושית. ואילו כשהוא שואב את ידיעותיו מן התורה: הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקדוש ברוך הוא, דלית מחשבה תפיסא ביה ולא בקצונו וחכמתו, - בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא ברצונו וחכמתו, כי אם בהתלבשותם - של רצונו וחכמתו של

ליקוטי אמרים

ומשיג בשכלו פסק זה כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו וגם שכלו מלוכב בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופניה.

הקדוש ברוך הוא, דלית מחשבה תפיסא ביה ולא בקצונו וחכמתו, - בלי תורה, אין מחשבה שתוכל "לתפוס" בקב"ה ולא ברצונו וחכמתו, כי אם בהתלבשותם - של רצונו וחכמתו של

יום שישי א' טבת

שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפס ולהשיג מידעת התורה, איש כפי שכלו וכה ידיעתו והשגתו בפרד"ס. - בארבעה חלקי התורה: פשוט, רמוז, דרוש, סוד. הרי, שבידיעת והבנת תורה, קיימת, בנוסף למעלה שקיימת בשאר

המצוות, שאור הוי' מקיף את הנפש, מעלה נוספת, והיא מה שהנפש מקיפה את אור הוי' עלידי ששכלו מקיף שכל של תורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. ולפי שבידיעת התורה, - והבנתה, התורה מלבשת בגוף האדם ושכלו ומקפת בתוכו, - בנפשו ובשכלו של האדם, לכן נקראת - התורה, בשם 'לחם' ו'מוזן הנפש'. כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף בשמכניסו בתוכו וקרבו ממש, ונהפך דם וקשר ככשרו, ואזי יהיה ויתקדם, כך בידיעת התורה והשגתה בגוף האדם שלומדה היטב פעין שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלוכב בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידעת התורה איש כפי שכלו וכה ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה התורה מלוכבת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכו לכן נקראת בשם לחם ומוזן הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יהיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מוזן לנפש וחיים בקרבה מחיי החיים אין סוף ברוך הוא המלוכב בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך

ליקוטי אמרים

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, - המעלה שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות עלידי עשיה, ואפלו על מצות התלויות בדבור, ואפלו על מצות תלמוד תורה שבדבור. - כמו שזכר

בפרק הקודם, שבלימוד תורה קיימת מצות הבנת התורה ומצות הדיבור בתורה: מצות הדיבור בתורה, בפה, מקיימים כשאמרים פסוקי התנ"ך גם אם לא מבינים פירוש המלים ומושגן. ואילו המעלה הגדולה שבמצות הבנת התורה, אינה קיימת בשום מצוה אחרת, גם בוז של דיבור בתורה, כי על ידי כל המצות שבדבור ומעשה - שיהודי מקיים, עלידי דיבור ועשיה, הקדוש ברוך הוא מלבש את הנפש - בלבוש אלקי, ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה, - מהבהינה העליונה עד לבהינה התחתונה שבנפש. ובידיעת התורה - כשהודי מבין

תורה, מלבד שהשכל מלבש בהכמת ה', - חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, הנה גם חכמת ה' בקרבו, - של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון ה'תניא': מה

וקיו לאחדים - הנפש והתורה נעשות לדבר אחד, ואזי נעשה - התורה, מוזן לנפש וחיים בקרבה, מחיי החיים אינסוף ברוך הוא המלבש את הנפש - האינסוף מלוכב, בהכמתו ותורתו

למעלה במדריגה מהדבר אותו הם מלבישים. במה, איפוא, קיימת מעלתה המיוחדת של תורה לגבי מצוות? – זאת הוא בא להבהיר בהגדה הבאה, בהסבירו מה משמעותם של מזון ולבוש במובנם הרוחני, ובכך מוסבר שבתורה ישנן שתי המעלות: היא גם מזון וגם

לבוש לנפש המשכלת הלומדת תורה, וכך הוא אומר: [תמזון היא בְּחִינַת אֹר פְּנִימִי, – לנשמה, וְהַלְבוּשִׁים מְקִיפִים. – אור שמקיף את הנפש, וְלִבְנֵי אִמְרוּ רַז"ל²⁴, שְׁתַּלְמוּד תוֹרָה שְׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּת, לְפִי שְׁהַמְצוּת הֵן לְבוּשִׁים לְבַד, וְהַתוֹרָה הִיא מְזוּן וְגַם לְבוּשׁ לְנֶפֶשׁ הַמְשַׁכֶּלֶת, – העוסקת בתורה, שְׁמַתְלֵבֶשׁ בָּהּ –

האדם מתלבש בתורה, בְּעֵינֵיהָ וְלִמְוָרָהּ, – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון בתורה, וְכָל שֶׁנֶּן בְּשִׂמּוּצֵי אֵת מַה שֶּׁהוּא מְבִין בְּתוֹרָה, כְּפִיּוֹ בְּדַבּוּר, – גם בדבור, שְׁהֵבֵל הַדְּבָר – היוצא מהפה, נֶעֱשֶׂה בְּחִינַת אֹר מְקִיפָה, – לנפש, כְּמֹ שֶׁתּוֹב בְּפָרִי עֵץ חַיִּים]: – בהתאם לאמור, יוצא, שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

שְׁבִקְרָבָה. – בנפש היהודי הלומד ומבין תורה, וְהוּ שְׁבִתּוֹב²⁴: "וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מְעִי", – כלומר, התורה נהיית מזונה הפנימי של הנפש, וְכִמוֹ שְׁבִתּוֹב בְּ"עֵץ חַיִּים" שְׁעַר מֵד פָּרָק ג', שְׁלִבּוּשֵׁי הַנְּשָׂמוֹת בְּגֵן עֵדֶן הֵן הַמְצוּת, – כדי שהנשמה שהיא מוגבלת,

תוכל "לקבל" את זו השכינה בג'עדן, שהוא אור אלקי בלתי מוגבל, מן ההכרח שהנשמה תצטייד ב"לבושים", שהם: המצוות שאדם מקיים אותן בעולם זה. וכאמור, שעלידי מצוה, מוקף הנפש באור אלקי כמו לבוש המקיף את הגוף; הרי זה לבוש לנשמה בג'עדן. וְהַתוֹרָה הִיא הַמְזוּן לְנֶשְׂמוֹת שְׁעָסְקוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּתוֹרָה לְשִׁמְהָ, וְכִמוֹ שְׁבִתּוֹב

בְּזֶהר וְנִקְהַל דָּף רִי; וְ"לְשִׁמְהָ", הִינּוּ²⁵ בְּרִי – כוונתו של הלומד היא, לְקַשֵּׁר נֶפֶשׁוֹ לְה' עַל יְדֵי הַשְּׁגַת הַתּוֹרָה, אִישׁ כְּפִי שְׁכָלוֹ, – על-ידי כך הוא מתקשר עם הקב"ה, כְּמֹ שֶׁתּוֹב בְּ"פָרִי עֵץ חַיִּים". – ה"תניא" הביא כאן מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים. ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה היא, שהיא מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן הן, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו, שלבושים ברוחניות יכולים להיות

שבת קודש ב' טבת

ומקבל חיותו מאלקות. הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על-ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר.

קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה מהשניה:

מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואו הוא נהפך לקדושה, ואפשר לעשות בו, חלילה, עבירה, ואו הוא יורד למדריגה נמוכה יותר.

המדריגה השנייה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים ש"מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיחפך לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם לנצל אותם לטוב.

פָּרָק ו'. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש). על-ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדולתו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה" רגשית, יראה מוקפ"ה או אהבה אליו.

כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשהיודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה.

בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה.

ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות שהכל נברא

24. תהלים מ, ט. 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'". 26. פאה פרק א', משנה א.

ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. וכן – במדת הגבורה, מתפעם ומתקצף מדברים קטנים, וכן בהתפארות – מדת התפארת, ושאר מדות. – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל –

“מקור” לשבע המדות.²⁹

ועשר פתינות אלו הטמאות, כשארם מחשב פהן – כשאדם חושב

מחשבות הנובעות מאחד

מעשרת הכוחות האמורים,

וכגון: כשהוא חושב איך

להשיג דבר מסוים שהוא

תאב לו, וכדומה, או מדבר

– דיבורים הבאים מאחד

מעשרת הכוחות האמורים,

או עושה – בכוח המעשה

שלו, פעולה המשמשת אחד

מעשרה הכוחות האמורים,

הרי מחשבתו שגמחו

ידברו שפיו וכה

המעשי שבדיו ושאר

אבריו, נקראים “לבושי

מסאבו” – לבושים לא

נקיים, לעשר פתינות אלו

הטמאות, שמתלבשות

פהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה. – אילו הם המחשבות,

הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש

האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם

לבושיה, והם, כמוסבר לעיל, המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה

ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן

הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא

רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל

המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר

ועושה, שאינם לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף

שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של קליפה –

ובלשונו של רבנו הזקן: והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת

השמש, – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי

לעבוד את השי"ת, אשר “הכל הכל ורעות רוח”³⁰, וכמו שכתוב

בזוהר בשלח³¹, שחן “תבירו דרוחא בו”, – דברים שרוח

והנה, זה לעמת זה עשה אלהים²⁷. – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות, – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, ומתלבשת

בשלושה לבושים קדושים,

– מחשבה, דיבור ומעשה

של תורה ומצוות, כך

הנפש דסמרא אחרא –

הנפש של ה“סטרא אחרא”,

הצד שכנגד (משמעות

המושג “סטרא אחרא”

יוסבר להלן) מקלפות נגה

– מהקליפות הנקראות

“נוגה”, שכפי שכבר

הסברנו, יש בהן גם טוב,

המלבשת גם האדם, –

הנפש המלוכשת, כמוכר

בפרק ראשון, בדם האדם

להחיות את גופו, גם נפש זו

כלולה – ומורכבת, מעשר

כתרין דמסאבותא²⁸, –

מעשרה “כתרים” של

טומאה (מעשרה כוחות

שבלשון הקבלה נקראים

בשם “כתרין” – “כתרים”).

שחן: – עשרה כוחות אלה: שבע מדות רעות – כגון: מדת

ה“חסד” שבטומאה מתבטאת בתאוה, מדת ה“גבורה” – בכעס,

מדת ה“תפארת” – בהתפארות, וכך הלאה, הנאות מארבע

יכודות רעים הנזכרים לעיל, – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר

מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש

הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה –

יסודותיה רעים, ומהם באות כל המדות הרעות, ושכל המולידן

הנחלק לשלש, שהן חכמה בינה ודעת – מקור המדות; – מדוע

הן מקור למדות? כי המדות הן לפי ערך השכל, – כשהשכל

גדול יותר – ה“מדות” מופנות לדברים נעלים יותר, ובאם ה“שכל”

קטן יותר – ה“מדות” הן לדברים נמוכים יותר. כי הקטן – הילד

הקטן, חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך, לפי ששכלו

קטן וקצר לחשיג דברים יקרים יותר מהם, – הרי, שמדת החסד,

המתבטאת בתאוה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים

27. קהלת ז, יד. ראה זוהר חלק ג מז, ב. 28. שביחס שם, מא, א; ע, א. 29. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחד לנפש האלקית, הוא

אומר, לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא “מקור” המדות, מפני

שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא “מקור”

המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל

והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת “אדם”, שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל,

כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא המדות והמדות

בה הן טבעיות – יש לה משיכה לעינוגים גופניים, ואין צריכה להתבונן ב“טוב” של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת

לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעוזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדרגתו הכללית של השכל – כך היא

מדרגת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא “מקור” למדות – רק מחמת שהמדות הן לפי ערך

השכל. 30. קהלת א, יד. 31. חלק ב נט, א.

קדושת השם. – כמו שיסביר להלן ב"תניא", שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי לשמך חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאיך שלא יהיה מצבו של יהודי מבחינה חיצונית, הנה

בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירות נפש". מכיון שכך – שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. ולכן אמרו רז"ל³², שאפילו אחד שישב ועוסק בתורה - שכינה שרויה בו, – עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין

רצונו וחכמתו של הקב"ה – והשכינה שורה אז עליו. ו"כל בן עשרא שכינתא שריא"³³ לעולם. – במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאינם לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד. שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה.

הקדושה שבורה בהם. וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, – וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שזהו פרוש לשון "סמרא אחרא", – זו משמעות הביטוי "סמרא אחרא", פרוש צד אחר, – "סמרא" בלשון ארמית

– צד, "אחרא" – אחר, שאינו צד הקדושה. – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סמרא אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה – הוא "סמרא אחרא". ומדוע צד הקדושה? – וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקדוש ברוך הוא, ואין הקדוש ברוך הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו ותפרה,

בין בפעל ממש – שגם בחיצוניות ניכר שהוא בטל, כמלאכים שעומדים תמיד בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, בין בבח – שהביטול הוא רק בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, ככל איש ישראל למטה, – בעולם הזה, שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקדוש ברוך הוא במסירת נפשו על

ליקוטי אמרים

כו' וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סמרא אחרא פי' צד אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שרויה בו' וכל בן עשרה שכינתא שריא לעולם

32. אבות פרק ג. משנה ו. 33. סנהדרין לט, א.

אגרות קודש

ביה, כ"ה כסלו, תשי"ח
ברוקלין.
ברכה ושלוש!

במענה למכתבה - שנתארך דרך הילוכו, - בו כותבת אודות היחסים אשר בבית, ושבתה מסוימת מפריע ללימודי' באופן הנראה לה, ושואלת באיזה דרך תוכל להסתדר בכדי ללמוד כראוי ובשיטה הראוי'.

וכיון שכותבת... מהראוי להודיע ע"ד האפשרות שתסדר שם בבית הספר אשר לבנות או בבית ספר בית יעקב מקום שיש שם פנימי, בכל אופן מובן שאין ליפול ברוח ח"יו ממה שיש מכשולים בדרך החיים, ולא הכל מן המוכן, אלא שזקוקים ליגיעה והשתדלות ולפעמים תכופות השתדלות יתירה, כי כן הוא הסדר דעולמנו זה, וכפי שידוע כאו"א בהנוגע אליו, אלא שמאי ידיעות בפרטיות הנעשה אצל חבירו, לפעמים טועה שהוא היוצא מן הכלל, במה שאין דרכו בחיים נוחה בתכלית, ורואים אשר דוקא נסיונות ועכובים אלו מחסנים את האדם ומכשירים אותו ללכת יותר בטוח בדרכו בחיים...

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליטיא
מזכיר

שבת **כו כסלו, ב חנוכה** ה'תש"ג

מברכים ר"ח טבת. אמירת כל התהלים בהשכמה.

שיעורים. חומש: וישב, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק ב. ונפש . . . בראשית.

יום התוועדות. טל ומטר. נ"ח אחר הבדלה וקודם אמירת ויתן לך. בביהכ"נ נ"ח קודם הבדלה.

יום

ראשון

ביום שבת קדש שמברכים החדש, השכם בבקר יתקבצו אנ"ש לביהכ"נ להגיד כל התהלים. אחר האמירה ילמדו כשעה מאמר של חסידות שיהי' מובן לכל, ואח"כ תפלה. מועד התוועדות כפי הזמן שיגבילו מתאים לתנאי המקום, מקום דירתם להצלחה בגו"ר. אחר אמירת כל התהלים בשבת מברכים יאמרו ק"י. ואם יש חיוב – יא"צ או אבל – אומרים ק"י אחר כל ספר.

יום ראשון **כז כסלו, ג חנוכה** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קכ"קלד.
תניא: פרק ג. והנה כל . . . 14" ופחדו.

במאסר השני של רבינו הזקן – בשנת תקס"א – לא ישב בתפיסא ומאסר כבד כבראשונה. אבל המלשינות היתה כבדה יותר, כי עיקר ההלשנה הי' על תורת החסידות, וההתנגדות היתה גדולה במאוד. היה תפוס "בטיינע סאָוועט" [המועצה החשאית]. יום שיצא לחרות: נר ג דחנוכה.

יום

שני

יום שני **כח כסלו, ד חנוכה** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שני עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: כי השכל . . . ויראה וענפיל.

הנהוג אצל הצ"צ, כי באחד מלילי חנוכה היו עושים כעין פארבריינגען [התוועדות] עם בני הבית, והיו באים גם כלותיו, ונקרא "לאַטקעס־אָווענט" [ערב לביבות]. וכן הי' אצל רבינו הזקן ואדמו"ר האמצעי. בין הספורים שהיו הרביים מספרים בסעודה זו, היו ספורים אשר בכל חנוכה היו משוחחים אודותם, אף שכבר דברו מזה בשנה העברה. אאמו"ר הי' נותן דמי חנוכה בליל נר הרביעי או החמישי.

יום

שלישי

ה'תש"ג

כט כסלו, ה חנוכה

יום שלישי

שיעורים. חומש: מקץ, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קמ"ב.

תניא: פרק ד. ועוד יש . . . זח"י, לא תעשה.

די עבירות פון די אידען (אין דער צייט פון די יונים) זיינען געווען: דאס חבר'ן זיך מיט די יונים, לערנען זייער קולטור, חילול שבת ומועד, עסען טריפות, ניט היטען די אידישע טהרה. די שטראף־צרה איז געווען דער גייסטיגער חורבן פון בית המקדש, הריגה און שקלאַפּעריי אין גלות. דורך תשובה און מסירת נפש איז געקומען די גרויסע ג־טליכע וואונדער־ישועה, דער נס חנוכה.

תרגום חפשי

חטאי היהודים (בזמן היוונים) היו: ההתיידות עם היוונים, לימוד תרבותם, חילול שבת ומועד, אכילת טריפות ואי שמירת הטהרה היהודית. העונש היה חורבנו הרוחני של בית המקדש, הריגה ושעבוד בגלות. על־ידי תשובה ומסירת נפש באה ישועת הפלא האלוקית הגדולה – נס חנוכה.

ה'תש"ג

א טבת, ר"ח, ו חנוכה

יום רביעי

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה שלשה . . . 16" לבושים אלו.

נוהגים אשר היחיד מברך – בהלל – תחלה וסוף גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל. הנוסח שאומרים הוא: יהללך ה"א כל מעשיך, בהשמטת תיבת "על". כל התפילין מניחים קודם מוסף, אבל השיעורים. לומדים אחר סיום כל התפלה.

ה'תש"ג

ב טבת, ז חנוכה

יום חמישי

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ולכן נמשלה . . . ט" ומצות'.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאָל מען לערנען תורה, זאָל מען מקיים זיין מצות [שילמדו תורה, שיקיימו מצוות] המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאָנען אין תומ"צ דעם ענין פון ג־טליכקייט [לא להזכיר בתורה ובמצוות ענין האלקות].

יום

רביעי

יום

חמישי

יום

שישי

שבת

קודש

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ו כסלו-ב' טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות מעשר פרק ד

א. אין הטבל נקבע למעשר מן התורה - עד שיכניסנו לביתו, שנאמר: "בערתי הקדש מן הבית"; והוא, שיכניסנו דרך השער - שנאמר: "ואכלו בשעריך"; אבל אם הכניס תבואתו דרך גגין וקרפפות - פטור מן התרומה ומן המעשרות.

ב. יראה לי, שאין לוקין מן התורה על אכילת הטבל, עד שיקבע בכניסתו לביתו, כמו שבארנו מפי השמועה; אבל אם נקבע בשאר הששה דברים שמנינו, אין לוקין עליו אלא מכת מרדות מדבריהם. וכן האוכל מפרות שדעתו להוליכן לשוק, אחר שנגמרה מלאכתן - אינו לוקה אלא מכת מרדות, כמו שבארנו; שאין הגומר למכר חיב במעשר, אלא מדבריהם.

ג. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות, אינו קובע. וכן הגגין אינן קובעין, אף על פי שהבית שלמטה קובע; ואם לא היה בגג ארבע אמות על ארבע אמות, כגון שהיה הבית משפע ועולה - אינו פוטר מן המעשר, אלא הרי גג זה כמקצת אזור הבית.

ד. הצריפין, והברגנין, ובתי הקיץ, והוא ארבעה עמודים ותקרה על גביהן שנמצא בלא פתלים, וכן סכות שעושין ביני כרמים וביני הגנות בימי הקיץ - אף על פי שדרין בהן בימי הקיץ, ויש בהן רחים ותונגולין - אינן קובעין למעשר; וכן ספת היוצרים החיצונה, וספת החג כחג - אינן קובעין; שכל אלו, אין דירתן קבע.

ה. הצריפין והברגנין טובלין לבעליהן, אף על פי שאינן טובלין לכל אדם. וכן בית הסופר ובית המדרש טובלין לזה שיושב בהן ומלמד, מפני שהן כביתו; ואין טובלין לאחרים.

ו. בית הפנסות ובית התלמוד - אם יש בהן בית דירה, קובעין; ואם לאו, אין קובעין. האורחות והאוצרות שבשדות העשויות למכנס, אינן קובעין; ואם היו לדירה, קובעין.

ז. כשם שהבית קובע למעשר, כך החצר קובעת למעשר; ומשיכנסו לחצר דרך השער - נקבעו, אף על פי שלא הכניסו לתוך הבית.

ח. איזו היא חצר הקובעת? כל שהכלים נשמרין בתוכה, או שאין אדם בוש מלאכל בתוכה; או חצר שאם יכנס אדם לה, אומרין לו: 'מה אתה מבקש'. וכן חצר שיש בה שני דיוורין, או שהיא לשני שתפין, שאחד פותח אותה ונכנס, ואחד בא ונכנס או יוצא ונועל - הואיל והן פותחין ונועלין, הרי זו קובעת.

ט. בית שער של חצר, והאכסדרה, והמרפסת - הרי הן

כחצר: אם היתה קובעת, קובעין; ואם לאו, אין קובעין. י. שתי חצרות זו לפני זו, שתייהן קובעות. ספת היוצרים זו לפני זו - הפנימית קובעת, והחיצונה אינה קובעת. והתנות - קובעת כבית.

יא. המוליך פרותיו ממקום למקום - אף על פי שהוא נכנס בהן לבתים ולחצרות בדרך, לא נקבעו; אלא אוכל מהן צראי, עד שיגיע למקום שהוא סוף מגמתו. וכן בחצרותו.

יב. הרוכלין המחזירין בעירות, שהן נכנסין מחצר לחצר - אוכלין צראי, עד שמגיעין לבית שלגין בו.

יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן המעשרות - שכח והכניס לתוך ביתו, הרי זה מתיר להוציאן ולאכל מהן צראי; וכן אם שכח והעלה לגג, אוכל מהן צראי בגג. הביאן לאכלן בראש גגו, ושכח והכניס לתוך חצר חברו - נקבעו, ולא יאכל עד שיעשר.

יד. חצר שהיא נעדרת - הרי היא כגנה, ואוכלין בתוכה צראי; והוא, שיעדר רבה. ואם זרע רבה, אין אוכלין בה צראי; וכן אם נטע רבה. ואם נטע לנואי חצר - הואיל והיא נעדרת, הרי זה אוכל צראי מאותן אילנות.

טו. תאנה שהיא עומדת בחצר - אוכל ממנה אחת אחת, ופטור; ואם צרף, חיב במעשר. במה דברים אמורים? בשתיה עומד בקרקע. אבל אם עלה לראש התאנה - ממלא את חיקו ואוכל שם, שאין אזור החצר קובע למעשר.

טז. היתה עומדת בחצר, ונוטה לגנה - הרי זה אוכל ממנה בגנה בדרכו, כאלו היתה נטועה בגנה; היתה נטועה בגנה, ונוטה לחצר - הרי זו כנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת אחת.

יז. גפן שהיא נטועה בחצר - לא יטל את כל האשכול ויאכל, אלא מגרגר אחת אחת; וכן ברמון - לא יטל את כל הרמון, אלא פורט את הרמון באילן, ואוכל הפרד משם. וכן באבטיח - סופת אותו בקרקע, ואוכלו משם. היה אוכל באשכול בגנה, ונכנס מן הגנה לחצר - אף על פי שיצא מן החצר, לא יגמר עד שיעשר.

יח. בסבר שהיא ורועה בחצר, מקרסם עלה עלה ואוכל; ואם צרף, חיב לעשר. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות מעשר פרק ה

א. הלוקח פרות תלושין לאכלן, נקבעו למעשר מדבריהם, כמו שבארנו. ומאימתי יקבעו? משיתן את הדמים, אף על פי שלא משף. הרי שלא נתן דמים, והיה בורך ומניח בורך ומניח, אפלו כל היום בלוי, ואף על פי שגמר בלבד לקח - לא נתחייב לעשר; ואם היה ירא שמים - משגמר בלבד, מעשר; ואחר כך יחזיר למוכר, אם רצה להחזיר.

או שיאכל אחר גמר מלאכתו בתלוש - הרי זה אסור לאכל עד שייעשר; הואיל ואוכל מפני התנאי שלו, הרי זה פלוקח.

י. שכרו לנפש עמו בזיתים, והתנה הפועל שיאכל בזיתים - הרי זה אוכל מן האילן אחת אחת, ופטור; ואם צרף, חיב.

יא. שכרו לנפש בכצלים, והתנה לאכל ירק - מקרסם עלה עלה, ואוכל; ואם צרף, חיב. קצץ הפועל שיאכל ליטרא של זיתים, אוכל אחת אחת; ואם צרף, חיב לעשר - הואיל והוא אוכל דבר קצוב, הרי זה פלוקח, שאם צרף נקבע. לא קצץ, אלא היה אוכל בדין תורה - מצרף ואוכל כל מה שירצה; והוא, שלא יספת במלח. אבל אם ספת במלח אחת אחת, מתר; שתיים שתיים - אסור, שהרי נקבעו במלח.

יב. פועל שהיה עושה בלבסין, לא יאכל בכנות שבע; בכנות שבע, לא יאכל בלבסין - עד שייעשר. אבל יש לו למנע עצמו, עד שיגיע למקום היפות.

יג. המוציא את פועליו לעשות לו מלאכה בשדה - בזמן שאין להן עליו מזונות - אוכלין מן הפרות שבשדה, ופטורין מן המעשר; והוא, שלא נגמרה מלאכתן. אבל אם יש עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו, ואף על פי שלא נגמרה מלאכתן; שאין פורעין חוב מן הטבל. אבל אוכלין אחת אחת מן התאנה - אבל לא מן הסל, ולא מן הקפה, ולא מן המקצה.

יד. אחד המבשל, ואחד השולק, ואחד הפוכש - קובע למעשר; אבל המעשן את הפרות עד שהכשירן, הרי הוא ספק.

טו. הטומן פרות באדמה או בתבן או בנבל, עד שהכשירן לאכילה - לא נקבעו למעשר.

טז. הנותן זין לתבשיל חם, או שנתן שמן לקודרה ואלפס כשהן מרתחין - נקבעו למעשר. מזג זין במים חמין, נקבע; ואין צריך לומר, שאם בשל היין, ואפלו בגת - שאסור לשתות ממנו עד שייעשר.

יז. השוים והשחלים והחרדל ששחקן בשדה בשמן, נטבלו למעשר. וכן הסוחט אשכול לתוף הפוס, נקבע; לתוף התמחוי, לא נקבע.

יח. המולח פרות בשדה, נקבעו; טבל הזיתים אחת אחת במלח ואכל, פטור. הפוצע זיתים כדי שיצא השרף מהן, פטור. הנוטל זיתים מן המעטן, טובל אחת אחת במלח ואוכל; ואם מלח ונתן לפניו, חיב. וכן כל פיוצא בזה.

יט. התורם פרותיו תרומה שצריך לתרם אתריה שניה, נקבעו למעשר; ולא יאכל מהן עראי, עד שיוציא התרומה השניה ויעשר.

כ. פרות שנגמרה מלאכתן, וחשכה עליהן לילי שבת - נקבעו; ולא יאכל מהן אפלו לאחר השבת, עד שייעשר.

כא. התינוקות שטמנו תאנים לשבת, ושכחו לעשרן - לא יאכלו למוצאי שבת, עד שייעשרו.

כב. תאנה שהיתה מיוחדת לו לאכל פרותיה בשבת,

ב. הלוקח במחבר לקרקע, או שלקח תלוש לשלח לחברו - לא נקבעו, ויש לו לאכל מהם עראי.

ג. האומר לחברו: 'הא לך אפר זה, ונתן לי בו חמש תאנים' - הרי זה אוכל אחת אחת, ופטור; ואם צרף, חיב לעשר. האומר לחברו: 'הא לך אפר זה, בעשרים תאנים שאבר לי' - בורר אחת אחת, ואוכל; 'באשכול שאבר לי' - מגרגר ממנו באילן, ואוכל; 'ברמון שאבר לי' - פורט אותו באילן, ואוכל; 'באבטיח שאבר לי' - סופת בקרקע, ואוכל. ואם קצץ את התאנים וצרפן, או שקצץ האשכול או האבטיח - חיב לעשר, שהרי לא קנה אלא הנתלש. אבל אם אמר לו: 'הא לך אפר זה, בעשרים תאנים אלו, 'בשני אשכולות אלו', 'בשני רמונים אלו', 'בשני אבטיחים אלו' - קוצץ בדרך, ואוכל עראי, ופטור; שלא נקבעו במקח, שהרי לקחן במחבר.

ד. המחליף עם חברו, זה לאכל וזה לאכל - שניהן נקבעו למעשרות, שהרי לקחו בתלוש. זה לקצות וזה לקצות - שניהן לא נקבעו, שאין המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו, כמו שבארנו. לקח האחד פרות שהחליף לאכילה, ולקח האחר חליפיהן להקצותן - זה שלקח לאכילה, חיב לעשר; וזה שלקח להקצות, לא נקבע למעשר.

ה. האומר לחברו: 'צא ולקט לך עשרים תאנים משלי, ואני אמלא את כרסי משלך' - שניהן פטורין; שאין זה חליפין, כדי שיהיה מכר. ואם צרף ואכל, חיב. והמתנה, אינה קובעת במקר.

ו. עם הארץ שהיה עובר בשוק, ואמר: 'טלו לכם תאנים' - אוכלים ופטורין; שאין המתנה קובעת. ואם הכניסו לבתייהן - אם רב העם מכניסים לבתים, מעשרין; ואם רב העם מכניסים לשוק, אינן מתקנין אלא דמאי - שפא עשר, ואחר כך הביא לשוק. ואם אמר: 'טלו לכם והכניסו לבתיכם' - כשמתקנין לבית, מעשר דמאי. נתן לו דבר מרבה, אפלו אמר לו: 'טל ואכל' - הרי זה כמי שאמר לו 'טל והכנס'; שאינו אוכל, עד שיתקן דמאי. וכן אם נתן לו דבר שאין דרכו להאכל מי, או שהיה אדם גדול שאין דרכו לאכל בשוק - הרי זה מתקן דמאי.

ז. היו שנים, אמר לאחד: 'טל ואכל', ואמר לשני: 'טל והכנס' - זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחיב.

ח. וכן אנשים שהיו יושבים בשער או בחנות, ואמר להן: 'טלו ואכלו' - הרי אלו אוכלין ופטורין. ובעל השער או בעל החנות, לא יאכלו עד שייעשרו דמאי - שנגמצא כאומר לאלו: 'טלו והכניסו לבתיכם', שהרי הם בבתיהם. וכבר בארנו, שאין הבית שאינו שלו קובע, כשיעברו הפרות בתוכו.

ט. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפרות, בין בתלושין בין במחברין - הואיל ויש להן לאכל מן התורה כמה שהן עושין, הרי אלו אוכלין ופטורין מן המעשר. ואם התנה עמהן שיאכלו מה שלא זכתה להן תורה, כגון שהתנה הפועל שיאכל בנו עמו, או שיאכל בנו משכרו,

או אינן קמין, צריך להוציא עליהן מעשרותיהן מפרות אחרות.

ח. המוכר פרות לחברו - מוכר אומר: 'על מנת שהן טבל מכרתי', ולוקח אומר: 'לא לקחתי ממך אלא מעשרין' - כופין את המוכר לתת; קנס הוא לו, מפני שמכר את הטבל.

ט. אין פורעין חוב מן הטבל, מפני שהוא כמוכרו.

י. מי שלקחו בית המלך את פרותיו, והם טבלים - אם מקמת חוב שהוא חייב להן, צריך להוציא עליהן מעשרות; ואם לקחום באנס, אינו חייב לעשר עליהן.

יא. והלוקח טבל משני מקומות, מעשר מזה על זה. המקבל שדה מישראל או מן הנכרי - חולק ונותן לבעל השדה בפניו, כדי שידע שטבל נטל. אכל החוכר שדה מישראל - אם נתן לו מזרע אותה שדה - תורם ואחר כך נותן לו מה שקצץ לתן לו, ובעל השדה מעשר לעצמו. ואם נתן לו מזרע שדה אחרת, או ממין אחר - מוציא המעשר, ואחר כך נותן לו.

יב. החוכר שדה מן הנכרי - מעשר, ואחר כך נותן לו; קנס קנסו אותו בזה - כדי שלא יחזיר מן הגוי, ונקצאת השדה בורה לפניו, עד שיצטרף, וימכרנה לישראל. וכן המקבל שדה אבותיו מן הגוי, קנסו אותו שיעשר ואחר כך יתן לגוי חלקו מעשר - כדי שלא יקפץ ויבזבזנה ממנו, מפני שהיא שדה אבותיו, עד שתשאר לפניו בורה, כדי שימכרנה לישראל.

יג. איזה הוא חוכר, ואיזה הוא מקבל? חוכר - שחוכר הקרקע בדבר קצוב מן הזרע בכך וכך סאה, בין עשת הרבה בין עשת מעט; ומקבל - הוא שיקבל אותה בחלק ממה שתעשה, חציו או שלישו או מה שיתנו ביניהן. והשוכר - הוא ששוכר הקרקע במעות.

יד. שנים שקבלו שדה באריות, או שירשו, או נשתתפו - יכול האחד לומר לחברו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני', 'אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני'; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני שעורים', 'אתה יין ואני שמן' - מפני שהן מוכרין את הטבל.

טו. כהן ולוי שלקחו פרות מישראל אחר שנגמרה מלאכתן - מוציאין את התרומה ואת המעשרות מידיהן, ונותנין אותן לכהנים וללויים אחרים; קנס הוא להם - כדי שלא יקפצו לגנות ולגתות ויקנו טבלים, כדי להפקיע מתנות אחיהם הפהנים. ואם קנו קדם שתגמר מלאכתן, כגון שלקחו תבואה קדם מרום - אין מוציאין מידן.

טז. כהן או לוי שמכרו פרות תלושין לישראל, קדם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר, אם מכרו במחבר - הרי התרומה או המעשר שלהן; ואם מכרו אחר גמר מלאכה - הרי התרומה והמעשר של לוקח, ומפריש ונותן לכל כהן או לוי שירצה.

יז. כהן ולוי שקבלו שדה מישראל - כשם שחולקין

ולקט ממנה כלכלה - לא יאכל עד שיעשר; הואיל ופרות אלו מיוחדין לשבת, והשבת קובעת.

כג. היה אוכל באשכול, וחשכה עליו לילי שבת - הרי זה לא יגמר אכילתו בשבת, עד שיעשר; ואם הניחו לאחר השבת, הרי זה גומר.

הלכות מעשר פרק ו

א. מחליקין בתאנים וענבים של טבל, ואין בזה הפסד. וכל שאסור לזרים לאכלו בתרומה, מן הגרעינין והקלפות והעלין והתרצנין וכיוצא בהן - כף אסור לאכלו מן הטבל; וכן המעשר שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו. וכל שמתר לזרים לאכלו בתרומה מדברים אלו - כף מתר בטבל, ובמעשר שלא נטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שלא נפדו.

ב. אין מדליקין בטבל טמא אפלו בחל, ואין צריך לומר בשבת - שגאמר: "את משמרת תרומתי"; מה תרומה טהורה, אין לה בה אלא משעת הרמתה - אף תרומה טמאה, אין לה להנות בה אלא משעת הרמתה ואילך.

ג. אין מחפין בטבל, ואין זורעין את הטבל; ואפלו פרות שלא נגמרה מלאכתן, אסור לזרע מהן עד שיעשר. במה דברים אמורים? בתבואה וקטניות וכיוצא בהן. אבל העוקר שתלים שיש בהן פרות, ממקום למקום בתוך שדהו - הרי זה מתר, ואינו כזורע טבל, שהרי לא אסף הפרות. וכן העוקר לפת וצננוות, ושתלן במקום אחר - אם נתפון להוסיף בגופו, מתר; ואם שתלן כדי שיקשו, ויקח הזרע שלהם - אסור, מפני שהוא כזורע חטים או שעורים של טבל.

ד. ליטרא מעשר טבול שזרעה, והשביחה, והרי היא עשר ליטרין - חייבת במעשר; ואותה ליטרא, מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון. ליטרא בצלים שתקנה וזרעה - אינו מעשר לפי חשבון התוספת, אלא מעשר לפי כלו.

ה. זרעונים שהביאו שלישי, ומרחן ועשרן, ואחר כך זרען והוסיפו, ואין זרען כלה - הרי זה ספק אם חייב במעשר מדבריהם הואיל והוסיפו, או אין חייבין; שהרי הזרע שעדין הוא קים ולא אבד, מעשר הוא; ואין אלו דומין לכבצלים, שהבצלים אין זרען להזרע.

ו. הזורע את הטבל, בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה - אם אפשר ללקטו - קונסין אותו, ומלקטו; ואם צמח - אין מחייבין אותו לעקר, והגדולין חלין. ואם היה דבר שאין זרעו כלה - אפלו גדולי גדולין אסורין, עד שלש גרנות; והרביעי מתר. ומפני מה הגדולין אסורין? מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שיש בו. וכן הדין בזורע מעשר שלא נטלה תרומתו. אין מוכרין את הטבל אלא לצרף, ולחבר; ואסור לשלח את הטבל, ואפלו חבר לחבר - שמא יסמכו זה על זה, ויאכל הטבל.

ז. המוכר פרות לחברו, וזכר שהן טבל, ורץ אחריו לתקנו, ולא מצאו - אם ידוע שאינן קמין ושפכר אבדו או נאכלו, אינו צריך לעשר עליהן; ואם ספק שהן קמין

ד. המניח פרות להיות מפריש עליהן מעשרות - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואוכל ושותה, עד שיעשו כל אותן הפרות שהניח מעשר, ונתנן ללוי. מצאן שאבדו - הרי זה חושש לכל שהפריש, ואינו מעשר ודאי.

ה. המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש על אותן המעות מחלקן - מפריש עליהן בחזקת שהן קמיין, ואינו חושש שמא מתו הכהן או הלוי, או העשיר העני.

ו. כיצד מפריש עליהן? מפריש התרומה או מעשר ראשון או מעשר שני מפרותיו, ומזכה בהן על ידי אחר לאותו הכהן או הלוי או העני שהלום; ואם היו רגילין לטל ממנו, והוא רגיל שלא יתן אלא להם - אינו צריך לזכות על ידי אחר. ואחר שפריש, מחשב כמה שזה שהפריש, ומנכה מן המלוה - עד שיפרע כל חובו; ומוכר התרומה לכל בהן שירצה, ואוכל המעשרות.

ז. כשהוא מחשב כמה שנים הפרות שהפריש - יש לו לחשב בפועל הזול, ואינו חושש משום רבית; ואין השביעית משמטת חוב זה. ואם בא בעל הבית לחזר, אינו חוזר; אבל אם רצו אלו ששקחו המעות לחזר, חוזרין. נתיאשו הבעלים מהן - אין מפרישין עליהן, שאין מפרישין על האבוד. מת הכהן או הלוי או העני שהלום - אינו יכול להפריש עליהן מחלקן כדרך הזו, עד שישל רשות מן היורשין; והוא, שניח להן קרקע, אפלו מלא מחט; אבל אם הניח כספים, אין רשות היורש מועלת. ואם הלום בפני בית דין על מנת שפריש על מעות אלו מחלקם, אינו צריך לטל רשות מן היורשין. העשיר העני - אין מפרישין עליו, אף על פי שהלוהו בבית דין; ונכה הלה כמה שבגדו.

ח. ישראל שאמר לכן לוי: 'כור מעשר יש לך בגדי' - רשאי בן לוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, אף על פי שלא משך; ואם נתנו הישראלי ללוי אחר, אין לו עליו אלא תרעמת.

ט. מי שהיו לו פרות במגורה, ונתן סאה ללוי וסאה לעני - לא מפריש שמונת סאין מן המגורה ויאכל אותן, אלא אם בן יודע ששתי סאין של מעשרות קמיין; אבל אם אכלו מהן הלוי והעני, אינו מפריש עליהן אלא לפי חשבון הנשאר משתי הסאין.

י. עניים שהחליפו מתנותיהן עם בעל הבית, כגון שנתנו לו סאה של לקט או שכחה ופאה ומעשר עני, ונטלו סאה מן הגרן - זה שנטל מהן פטור מן המעשרות, אף על פי שנעשה ברשות בעל הבית; וזה שנטלו ממנו חיב, אף על פי שהוא חלף מתנותיהן הפטורין.

יא. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטלה תרומתן, ואמר: 'מעשרות זו בזו' - הראשונה מעשרת. אמר: 'מעשרות זו בזו זו בזו' - הראשונה מעשרת, שהרי קבע מעשרותיה בשניה; ואין השניה מעשרת, שאין מפרישין מעשר מן הראשונה שפכר נפטרה על השניה שצדין היא חיבת במעשר שתיהן.

בחלין, כף חולקין בתרומה ומעשרות; והישראלי נוטל חלקו, ונותן לכל בהן או לוי שירצה. אבל ישראל שקבל שדה מכהן או מלוי - התרומה או המעשר לבעל השדה, ושאר המתנות חולקין.

יב. המקבל זיתים להוציא מהן שמן - בין ישראל מכהן או לוי, בין בהן או לוי מישראל - כשם שחולקין בחלין, כף חולקין בתרומה ומעשרות, מפני שהשמן, חשוב הוא. יט. כהן שמכר שדה לישראל, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלה שלי לעולם' - הרי הן שלו; כיון שאמר 'על מנת', נעשה כמי ששיר מקום המעשר. ואם מת הכהן, הרי בנו כשאר הכהנים. ואם אמר לו: 'על מנת שהמעשרות לי ולבני' - מת הוא, וטלם בנו. 'על מנת שהמעשרות שלי, כל זמן שהיא לפניך' - מכרה לאחר - אף על פי שחזר וילקחה, אין לכהן אותן המעשרות.

כ. ישראל שקבל שדה מכהן ולוי, ואמר לו: 'על מנת שהמעשרות שלי ארבע או חמש שנים' - מתו. 'על מנת שהן שלי לעולם' - אסור, שאין בהן עושה בהן. וכן בן לוי שהיה עליו חוב לישראל - לא יהיה ישראל זה גובה מאחרים, ומפריש עד שיפרע כנגד חובו; שאין לוי זה עושה בעל חוב שלו כלוי אחר, שייגבה מעשר מאחרים.

כא. ישראל שירש טבל ממרח מאבי אמו ואתו אבי אמו ירשו מאבי אמו ישראל - הרי זה מפריש ממנו מעשרותיו, והן שלו; שהמתנות הראויות לתרם - כמו שהורמו הן, אף על פי שצדין לא הורמו.

כב. הנותן שדהו בקבלה לגוי, או למי שאינו נאמן על המעשרות - אף על פי שלא באו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. נתנה לעם הארץ - עד שלא באו לעונת המעשרות, אינו צריך לעשר על ידם; ומשבאו לעונת המעשרות, צריך לעשר על ידם. כיצד הוא עושה? עומד על הגרן, ונוטל; ואינו חושש למה שאכלו, שאין אנו אחראים להם.

יום שני

הלכות מעשר פרק ז

א. מי שהיה לו מאה לג של יין טבול מן התורה, ואמר: 'שני לגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן תרומה, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני' - לא יתחיל וישתה עד שנייח בסוף שעור תרומה ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין אומרים: 'זה שהניח בסוף, כאלו נכר בתחלה'; מפני שחייב תרומה ומעשרות - מן התורה, ואין אומרים בשל תורה 'נחשב כאלו נכר', עד שיכר.

ב. הקובע מעשרותיו בפי החבית, לא ישתה משוליה; בשוליה, לא ישתה מפייה; מפני שהמשקין מערבין. אבל הקובע בפי המגורה, אוכל משוליה; קבע בשוליה, אוכל מפייה.

ג. ויש לאדם לקבוע מעשר שני ופודה אותו, וחוזר ועושה אותו מעשר ראשון על אותן הפרות, או תרומת מעשר למקום אחר.

י. ויהי טבל כלו מדמע, וימכרונו לכהן חוץ מדמי שתי התרומות שבו. ונמצא מפסיד מן המעשר אחד ממאה בו, שהוא כמו תרומת מעשר, ומפסיד ממנו כמו תרומת מעשר שבטבל. כיצד? מאה טבל, עם מאתים מעשר - מפריש מאה ושלש; והשלש הן תרומת מעשר של מאה טבל ושעור תרומת מעשר ממאתים מעשר, כדי שלא יבוא לטעות אם נתערב בכמותו. וישאר מאה שבע ותשעים, והם מעשר כשהיו.

ז. מי שהיו לו עשר שורות של עשר עשר בדי יין, וקבע כד אחת משורה החיצונה מעשר על מעשר על מקום אחד, ואין יודע איזו שורה חיצונה היא - נוטל שתי חביות באלקסון, ומערב שתייהן ומפריש מהן.

ח. קבעה בחצי שורה החיצונה, ואין ידוע איזה חצי שורה היא - נוטל ארבע חביות מארבע נזירות; קבעה בשורה אחת מהן, ואין ידוע איזו שורה היא - נוטל שורה אחת באלקסון; קבעה בחצי שורה, ואין ידוע איזו חצי שורה היא - נוטל שתי שורות באלקסון, שהרי נוטל חבית מכל חצי שורה. ומערב ומפריש.

ט. קבע המעשר בכד אחת מהן, ואין ידוע איזו היא - נוטל מכל כד וכד מן המאה, ומערב; ומפריש כדי כד אחת מעשר.

הלכות מעשר פקק ט

א. בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירין בתרומה גדולה, ומפרישין אותה; אבל מעשר ראשון, ומעשר שני, או מעשר עני - היו עמי הארץ מישראל מקליין על עצמן, ולא היו מפרישין אותן. לפיכך, גזרו שלא יהיה נאמן על המעשרות, אלא אנשים נאמנים כשרים; אבל עמי הארץ - פורתיהן ספק, ואין נאמנין לומר מעשרין הן. וזה הוא הנקרא 'דמאי'.

ב. והתקינו שלא יהיה אדם מפריש מן הדמאי אלא תרומת מעשר, מפני שהוא עון מיתה, ומעשר שני, שאין בזה הפסד, שהרי בעליו אוכלין אותו. אבל מעשר ראשון ומעשר עני, אין מפרישין מן הדמאי - מפני שהוא ספק, והמוציא מחברו עליו הראיה; לפיכך, אומרין ללוי או לעני: 'הבא ראיה שאינו מעשר, וטל מעשרו'.

ג. אף על פי שאין מפרישין מעשר עני מן הדמאי, צריך לקרות לו שם, ואינו מפריש; ואומר: 'עשור מה שיש כאן מעשר עני', כדי לקבע מעשר שני - שמעשר עני בשלישית ושלשית, במקום מעשר שני של שאר שני השבוע.

ד. כשמפרישין מן הדמאי תרומת מעשר ומעשר שני, אין מברכין עליהן - לפי שהוא ספק; לפיכך, מתיר להפרישן כשהוא ערם.

ה. כיצד מעשרין את הדמאי? מפריש כדי תרומת מעשר שהיא אחד ממאה מן הכל, ומניחה בצד הפרות, ואומר: 'זה מעשר, ושאר מעשר סמוך לו'. ואחר כך אומר: 'זה

יב. אומר: 'מעשרות שתי כלכלות אלו, מעשר כל אחת מהן קבוע בחברתה' - קרא שם, וכבר קבע מעשרותיהן בהן; ומוציא מהן המעשרות שלהן, ואינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

יג. וכיצד מעשרין? מוציא מעשר שתייהן מאחת מהן, או מעשר כל אחת מהן ממנה - אם היו שוות; ואם היתה אחת גדולה מחברתה - מפריש מן הקטנה מעשר הגדולה, ומן הגדולה מעשר הקטנה.

הלכות מעשר פקק ח

א. הפרות שהורם מהן תרומה גדולה ותרומת מעשר, הן הנקראין 'חלין'; ואם הפריש מהן שאר מעשרותיהן, הן הנקראין 'חלין מתקנין' בכל מקום.

ב. טבל שנתערב בחלין מתקנין מין במינו, שאי אפשר להלך אחר הטעם - אם יש לו פרות אחרות, מוציא על אותו טבל תרומה ומעשרות לפי חשבון. ואם אין לו פרות אחרות, הרי הפל אסור עד שיפריש; וכשהוא מפריש, מפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומת מעשר של טבל.

ג. כיצד? מאה סאה של טבל, שנתערב במאה סאה של חלין מתקנין - מפריש מן הפל מאה ואחת, וכל שהפריש טבל; וישאר תשע ותשעים חלין מתקנין. נמצא מפסיד סאה אחת. וכן אם היה אותו טבל טבול לתרומה, מפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומה ותרומת מעשר. ולמה מפסיד סאה זו? כדי שלא יאמר, מאה שהפריש הן מאה של חלין, והמאה שנשארה היא הטבל. וכן אם היה הטבל פחות מן החלין, או מרבה על החלין - מגביה הטבל וכדי תרומת מעשר שבטבל מן החלין, או כדי תרומה ותרומת מעשר, אם היה טבל טבול לתרומה.

ד. וכן אם נתערב מעשר טבול בחלין מתקנין, אוסר בכל שהוא. אם יש לו מעשר אחר, מוציא על אותו מעשר הטבול תרומת מעשר לפי חשבון; ואם אין לו מעשר - מגביה המעשר שנתערב, ומפסיד מן החלין המתקנין כדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול.

ה. כיצד? מאה מעשר, שנתערב במאה חלין מתקנין - מפריש מן הכל מאה ועשר, וכל שהפריש מעשר; והתשעים הנשארות, הן חלין כשהיו. וכן אם היו החלין מרביין על המעשר הטבול, או פחותין ממנו - מפריש המעשר וכדי תרומת מעשר שבמעשר הטבול מן החלין.

ו. טבל שנתערב במעשר טבול - אם היה הטבל כמעשר, מפסיד מן הטבל כדי תרומת מעשר שבו. כיצד? מאה סאה טבל, שנתערב במאה סאה מעשר - מפריש מאה ואחת, וזה שהפריש מעשר; והתשע ותשעים הנשארות טבל. היה הטבל מרבה על המעשר - מפריש המעשר בלבד, ולא יפסיד מן הטבל כלום; שאם יקרא שם לתרומת מעשר שבטבל, נמצא המעשר מדמע בתרומת מעשר של טבל שעלתה עמו. היה המעשר מרבה על הטבל - קורא שם לתרומת מעשר שבטבל, ומפריש הטבל וכדי תרומת מעשר של טבל ואחד ממאה מן המעשר;

יב. הנחתומין - לא חיבו אותן להפריש מעשר שני מן הדמאי, אלא תרומת מעשר בלבד, כדי שיפירישנה בטרה עם החלה; והלוקח מפריש מעשר שני. במה דברים אמורים? במוכר בתנאות או על פתח תנאות; אבל המוכר לפלוטר, או בתנאות הסמוכה לפלוטר - חיב להפריש אף מעשר שני.

יג. שנים שבצרו פרמיהן בתוך גת אחת, והאחד מהם אינו נאמן על המעשרות - אף על פי שעשר זה הנאמן על חלקו - קשה הוא נוטל חלקו מן היין, הרי זה חיב להפריש ממנו מעשר דמאי על חלק עם הארץ.

יד. ביצד? היו מחצה למחצה, ונטל בתצו מאתים לג' - הרי זה מפריש ממנו לג' אחד תרומת מעשר ועשר מעשר שני, כנגד המאה לג'; שהרי הפריש המעשר של ודאי תחלה על חצי כל שדרכו בנת. וכן אם היה לו שלישי או רביעי, מפריש לפי חשבון.

יום שלישי

הלכות מעשר פרק י

א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות, ולא יהיו פרוטיו דמאי - צריך לעשר את שהוא אוכל, ואת שהוא מוכר, ואת שהוא לוקח; ואינו מתארח אצל עם הארץ. וצריך שקבל עליו דברים אלו ברבים; וכשיבואו עדים נאמנין שקבל דברים אלו ברבים, ושהוא רגיל בהם תמיד - הרי זה נאמן על פרוטיו לומר 'מעשרין'.

ב. כל תלמיד חכמים - נאמן לעולם, ואינו צריך בדיקה אחריו; וכניו ובניו ביתו ועבדיו ואשתו של תלמיד חכמים - הרי הן כתלמיד חכמים, ונאמנין. תלמיד חכמים שמת, והניח פרות - אפלו באותו היום כנסן, הרי הן בתוקף מתקנין.

ג. פת עם הארץ או אשתו שנשאת לחבר, ועבדו שנמכר לחבר - צריכין לקבל עליהם בתחלה; ויבת חבר או אשתו שנשאת לעם הארץ, ועבדו שנמכר לעם הארץ - הרי אלו בתוקף ונאמנין, עד שיחשדו. בנו או עבדו של חבר שהיו למודין אצל עם הארץ, צריכין לקבל. בנו או עבדו של עם הארץ שהיו למודים אצל חבר - כל זמן שהן אצל החבר, הרי הן כחבר; יצאו, הרי הן כעם הארץ.

ד. מי שאינו נאמן, והיה אחד מבניו או מעבדיו נאמן, או אחד ממשפחתו - לוקחין ממנו ואוכלין על פיהו, ואין חוששין לדבר.

ה. היה הוא נאמן, ואשתו אינה נאמנת - לוקחין ממנו, ואין מתארחין אצלו. היתה אשתו נאמנת, והוא אינו נאמן - מתארחין אצלו, ואין לוקחין ממנו. ותבוא מארה למי שאשתו נאמנת, והוא אינו נאמן.

ו. לא ישמש חבר, לא במשתה עם הארץ ולא בסעודתו - אלא אם בן היה הכל מעשר ומתקן מתחת ידו; לפיכך, הרוצה חבר משמש במשתה עם הארץ או בסעודתו, הרי הכל בתוקף מעשר. ראוהו מסב עם עמי הארץ - אין הסעודה בתוקף מעשרת; שפא החבר על תנאין שבלבו הוא סומך.

שאמרתי עליו שהוא מעשר, הרי הוא תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו; ונוטל אותה, ונותנה לפנה; שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קדם המעשר, לכתחלה. ואחר כך מפריש מעשר שני.

ז. ומתן להפריש מעשר שני קדם הראשון, בדמאי. ואם רצה אומר: 'מעשר שני של פרות אלו בצפונם' או 'בדרומם, והרי הוא מחלל על המעות'. וכן הלוקח כפר מן הנחתום - מפריש ממנה כדי תרומת מעשר וחלה, ואומר: 'אחד ממאה ממה שיש כאן הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על שאר המעשר הסמוך לו, והיתר על אחד ממאה שיש בזה שהפרשתי - הרי הוא חלה, ומעשר שני בצפונה' או 'בדרומה, והרי הוא מחלל על המעות'; ואוכל.

ח. וכן המזמן את חברו שיאכל אצלו, והוא אינו מאמינו על המעשרות - אומר מערב שבת: 'מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו, ומעשר שני בצפונה' או 'בדרומו, והרי הוא מחלל על המעות'; מפני שמתן לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי, אף על פי שאינו ברשותו. אבל בודאי, אינו מתנה אלא על דבר שברשותו.

ט. ביצד? היה לו מאה תאנים של טבל בתוך ביתו, והוא בבית המדרש או בשדה, ומתירא שפא תחשך, ואינו יכול לעשר בשבת - אומר: 'שני תאנים שאני עתיד להפרישן, הרי הן תרומה; ועשר שאני מפריש אחריהן, מעשר ראשון; ותשע שאני מפריש אחריהן, מעשר שני'; ולמחר - מפריש ואוכל.

י. וצריך לרחש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו; ואינו כמתקן בשבת, שהרי הקדים תנאו. וטבל שיש עליו תנאי זה, מתן לטלטלו בשבת קדם שיפריש; ונותן עיניו בצד זה, ואוכל את השאר.

יא. נתן לו עם הארץ כוס לשתותו - אומר: 'מה שאני עתיד לשייר בשולי הכוס, הרי הוא מעשר, ושאר מעשר סמוך לו; וזה שעשיתי מעשר, עשוי תרומת מעשר על השאר הסמוך לו; ומעשר שני כפי הכוס, והרי הוא מחלל על המעות'; ושותה, ומניח כדי תרומת מעשר בשולי הכוס.

יב. וכן אם זמנו חברו לשתות אצלו בשבת, מתנה כתנאי הנה מערב שבת על כל מה שירצה שישתה אצלו. וכן פועל שאינו מאמין לבעל הבית - נוטל גרוגרת אחת ואומר: 'זו ותשע הבאות אחריה עשויות מעשר על המאה שאני עתיד לאכל, וזו האחת תרומת מעשר על העשר הבאות אחריה, ומעשר שני הוא העשר האחרונות, והרי הוא מחלל על המעות'; ונותן הגרוגרות שהפריש לפנה. והפועל מפריש לעצמו דמי מעשר שני; שתנאי בית דין הוא, שתהיה תרומת מעשר משל בעל הבית, ומעשר שני משל פועל.

ד. סלי ויתים וענבים, וקפות של ירק - אף על פי שהיא מוכרן אכסרה, אסור למכרן דמאי.

ה. אמר אחד מהן: 'בוא ונתנן הפרות האלו', בין שהיה מוכר בדקה או בגסה - המוכר מפריש תרומה, והלוקח מפריש מעשר שני; ודבר זה, תנאי בית דין הוא.

ו. חבר ועם הארץ שיירשו את אביהן עם הארץ - יכול הוא לומר לו: 'טל אתה חטים שבמקום פלוני, ואני חטים שבמקום פלוני, 'אתה יין שבמקום פלוני, ואני יין שבמקום פלוני'; אבל לא יאמר לו: 'טל אתה חטים ואני שעורים', 'טל אתה את הלח, ואני אטל את היבש' - מפני שזה מוכר דמאי.

ז. מי שהיה נושא ירק, וכבד עליו משאו, ורצה להשליף ממנו על הדרך כדי להקל ממשאו - לא ישליף עד שייעשר; כדי שלא יהיה תפלה לעמי הארץ שאוכלין אותו בדמאי.

ח. הלוקח ירק מן השוק, ומשך - אף על פי שלא שקל ולא מיד ולא נתן דמים, ונקלף להחזיר לבעל התנות - לא יחזיר עד שייעשר.

ט. המוצא פרות בדרך - אם רב מכניסין לבתיהן - פטור מלעשר, שעדין לא נקבעו למעשר. ואם רב מכניסין למכר בשוק, הרי אלו דמאי; ומחצה למחצה, דמאי.

י. נטלן לאכלן, ונמלך להצניען - לא ישנה אותן אצלו עד שייעשר, כדי שלא יהיה תפלה לאחרים. ואם מתחלה נטלן שלא יאכדו - הרי זה מתר לשהותן אצלו עד שיירצה לאכלן או לשלחן או למכרן, יעשר אותן דמאי.

יא. קנובת ירק הנמצאת בגנה, הרי זו פטורה מן הדמאי; ושל בעל הבית הנמצאת בבית, חיבת. שעל גבי האשפה בכל מקום, מתרת.

יב. הנותן לפנדקית לבשל לו ולאפות - מעשר את שהוא נותן לה, כדי שלא יהא תפלה לאחרים; ומעשר את שהוא נוטל ממנה, מפני שהיא חשודה להחליף של זה בזה. אבל הנותן לחמותו, בין שנשא בתה בין שארסה, או לשכנתו, פת לאפות, ותבשיל לבשל - אינו חושש לא משום מעשר ולא משום שביעית, מפני שאינה חשודה להחליף. במה דברים אמורים? בזמן שנתן לה שאור לעסה ותבלין לקדורה. אבל אם לא נתן - חושש משום מעשרות, ולפיכך מעשר מה שיטל ממנה; וחושש משום שביעית, ולפיכך אם היתה שנת שמטה - הפת אסורה, שקמא השאור מספיחי שביעית הוא.

יג. המוליך חטין לטחן עם עם הארץ - הרי הן פחוקתן, שאינו חשוד להחליף; הוליקן לטחן עם הנכרי - הרי הן דמאי, שקמא החליפן בחטין של עם הארץ. וכן המפקיד אצל עם הארץ - הרי הן פחוקתן, שאינו חשוד להחליף הפקדון.

יד. עם הארץ שהיה משתמש בתנותו של חבר - אף על פי שהחבר יוצא ונכנס - הרי זה מתר, ואינו חושש שקמא החליף.

טו. המפקיד פרותיו אצל הנכרי - הרי הן פרותיו של

ז. כשם שאדם סועד אצל עם הארץ, וסומך על תנאו - כך הוא צריך להיות מתנה על בנו, ואפלו היה בנו במקום אחר; אבל אינו צריך להיות מתנה על אחר חוץ מבנו, ואפלו היה עמו במשטה. לפיכך, בן חבר שהיה מסב במשטה עם הארץ - אין הסעודה פחוקת מעשרת, שקמא אביו התנה עליו.

ח. עם הארץ שנתן מעה לחבר, ואמר לו: 'קח לי אגדת ירק', או 'גלוסקה אחת' - לוקח לו סתם, ופטור מלעשר; ואם החליף את המעה - חייב לעשר, ואחר כך יביא לו. ואם פרש החבר, ולא לקח סתם, אלא אמר לחנוני: 'אגדה זו שאני לוקח ממך, לחברי אני קונה אותה, וזו לעצמי אני קונה אותה' - זו שלקח לעצמו, חייב לעשר אותה; וזו שלקח לחברו, אינו חייב לעשר אותה. ואם נתערבו, אפלו נתערבה אחת שלו במאה של חברו - מתקן הכל דמאי, ואחר כך יתן לחברו ששלחו לקח לו.

ט. חמשה שאמרו לאחד: 'צא והבא לנו חמש אגדות של ירק', והביא לכל אחד ואחד בפני עצמו - חברים שבהן, אין צריכין לעשר אלא על חלקן בלבד; הביא להן בערבוב - חברים שבהן צריכין לעשר על הכל.

י. עם הארץ שאמר לחבר: 'צא ולקט לי תאנים מתאנתי' - אוכל מהן החבר עראי, ומעשרן דמאי. ואם אמר החבר לעם הארץ לקט לו, ושמע חבר אחר - הרי החבר האחר אוכל, ואינו צריך לעשר; שאין החבר מוציא דבר שאינו מתקן מתחת ידו, וחוזקו שהפריש עליהן ממקום אחר. אף על פי שלא נחשדו חברים לתרם שלא מן המקף - כדי לסלק המכשול מלפני עם הארץ, תורמין.

יא. מתר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי, וצריך להודיען; והעני עצמו, והאורח - אם רצה לתקן, מתקן.

יב. גבאי צדקה גובין סתם מפל אדם, ומחלקין סתם; והרוצה לתקן, יתקן.

יג. רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ מפרות עם הארץ - נותן לתוף ידו, אבל לא לתוף פיו; ואם היה הדמאי של רופא, אפלו לתוף ידו לא יתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי, אפלו לתוף ידו אסור.

הלכות מעשר פרק יא

א. אסור למכר את הדמאי לעם הארץ, או לשלח לו דמאי - מפני שהוא מסייע לזה לאכל דבר האסור; אבל מוכרין ומשלחין אותו לתלמיד חכמים - שאין תלמיד חכמים אוכל עד שייעשר, או עד שיודיעו אדם נאמן שזה מעשר.

ב. פל המשפיעין במדה גסה, כגון הסיטונות ומוכרי תבואה - מתרין למכר את הדמאי ולשלחו; מפני שהן מוסיפין על המדה, התקינו חכמים שיהיה הלוקח או זה שגשפתלחו לו הוא המפריש מעשר דמאי. אבל המודדין במדה דקה - הואיל והמוכר משתכר, הוא מפריש; ולא ימכר ולא ישלח, אלא מתקן.

ג. וכמה היא מדה גסה? ביבש, חצי סאה; ובלח, מדה שהיא מחזקת שנה דינר מאותו דבר הלח.

פלוני, ואמר: 'לא מצאתיו, ולקחתי לך מאחר שהוא נאמן' - אינו נאמן.

ז. הנכנס לעיר, ואינו מכיר אדם שם, ואמר: 'מי כאן נאמן? מי כאן מעשר?' ואמר לו אחד: 'אני' - אינו נאמן. אמר לו: 'איש פלוני' - הרי זה נאמן; והולך ולוקח מאותו פלוני, אף על פי שאינו מכירו, ואוכל על פיו. הלך לקח ממנו, ושאל לו: 'מי כאן מוכר ישן?' אמר לו: 'זה ששלחך אצלי' - אף על פי שהן כגומלין זה את זה, הרי אלו נאמנים.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שאינו מכיר אדם שם. אבל אם מכיר שם אדם, לא יקח אלא מן הממחה; ואם שהה שם שלשים יום - אף על פי שאינו מכיר שם אדם, לא יקח אלא מן הממחה.

ט. ולא התירו דברים אלו, אלא בתרומות ומעשרות; אבל לענן פרות שביעית, או לענן טהרות - לא יקח אלא מן הממחה.

י. החמירין שנקנסו לעיר, ואמר אחד מהן: 'פרות אלו אינן מתקנין, אבל פרות חברי מתקנין ומעשרין' - אינו נאמן; שמה קנוניא הן עושין זה עם זה, ויהיה השכר ביניהן.

יא. המוכר פרות בסוניה, ואמר: 'משל ארץ ישראל הן' - חייב הלוקח לעשר; 'מעשרין הן' - נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. 'משלי הן' - חייב לעשר; 'מעשרין הן' - נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם ידוע שיש לו קרקע בסוניה, ויהיה רב ממכרו משדהו - חייב הלוקח ממנו לעשר, שחזקתו שהביא משדהו.

יב. עניים שאמרו: 'פרות אלו של לקט שכחה ופאה הן' - הרי אלו נאמנים כל זמן הגרנות, שהלקט והשכחה והפאה מצויין; והוא, שיהיה קרוב מן הגרן, כדי שיצא ויבוא בו ביום. ואם אמרו: 'של מעשר עני הן' - הרי אלו נאמנים, כל השנה שלו בלה. ואינן נאמנים, אלא על דבר שדרך בני אדם לתן אותו.

יג. כיצד? חטים אלו לקט שכחה ופאה הן, נאמנים. קמח זה מחטים של לקט שכחה ופאה הוא, אינן נאמנים. ואין צריך לומר, שאין נאמנים על הפת לומר 'משל מתנות עניים הוא', אלא מתעשרת דמאי.

יד. נאמנים על השעורה של ארז; ואין נאמנים עליו, בין חי בין מבשל. נאמנים על הפול; ואינן נאמנים על הגריסין, בין חיים בין מבשלים. נאמנים על השמן לומר: 'של מעשר עני הוא'; ואין נאמנים לומר: 'של ייתי נקוף הוא'. נאמנים על הקרק, חי; ואין נאמנים עליו מבשל, אלא אם בן היה דבר מועט, שכן דרך בעלי בתים, לתן מעט ירק מבשל מקדרתו לעני; ומתוף שכול לומר: 'בעל הבית נתנו לי', יכול לומר: 'אני בשלתיהו ממתנותי'.

טו. וכן בן לוי שאמר: 'פרות אלו, ממעשר שנטלה תרומתו הן' - הרי זה נאמן לעולם על תרומת מעשר, כשם שישראל נאמן על תרומה גדולה; אבל אינו נאמן עליו לפטרו ממעשר שני.

נכרי; שחזקתו להחליף הפקדון. והיאך דינם? אם היו פרות שעדין לא נגמרה מלאכתן, ונגמרו ביד ישראל אחר שלקח הפקדון - מפריש מעשרות כמו שבארנו. ואם היו פרות שהפקיד טבלים, ונגמרה מלאכתן - חייב להפריש, שמה לא החליף הגוי; ולפיכך נראה לי, שהמעשרות שיפריש ספק. אבל אם הפקיד חלין מתקנין, אינו צריך להפריש כלום; שאפלו החליף הגוי - פטורין, כמו שבארנו בהלכות תרומה: "דגנך", ולא דגן גוי.

הלכות מעשר פרק יב

א. הלוקח פרות ממי שאינו נאמן על המעשרות, ושכח לעשרן, ונכנסה שבת או יום טוב, שאינו יכול לעשר - הרי זה שואלו, ואם אמר לו: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו בשבת; וכן אם אמר לו אחד שאינו נאמן: 'מעשרין הן' - אוכל על פיו באותה שבת, ואפלו היו לו פרות אחרות מתקנין מאותו המין; מפני שאימת שבת על עמי הארץ, ואינו עובר בה עברה.

ב. אף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא יאכל מאותן הפרות למוצאי שבת, עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת, ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו, אלא לצרף אותה שבת. היתה שבת, ויום טוב סמוך לה, ושאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה לעשר בינתיים; וכן בשני ימים טובים של גלויות.

ג. הנשבע על חברו שיאכל אצלו בשבת, והוא אינו מאמינו על המעשרות - שואלו ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד; אבל בשבת שניה - אף על פי שגדר ממנו הנגיה אם לא יאכל אצלו - לא יאכל, עד שיעשר דמאי.

ד. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו בין למקום אחר בין למקומה, ואמר: 'חזרתי והפרשתי אותה' - נאמן אפלו בחל, ואוכל על פיו; כשם שאימת שבת על עמי הארץ - כף אימת דמוע עליהן, ואינן חשודין להאכיל את המדמיע.

ה. מי שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר ראשון מפרות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני - נאמן. הפריש בפנינו מעשר שני, ואמר שהפריש מעשר הראשון - אינו נאמן; שהשני שלו הוא, והנאמן על השני אינו נאמן על הראשון, והנאמן על הראשון נאמן על השני. לפיכך, מי שאינו נאמן שהוציא פרות מביתו, ואמר: 'אלו מעשר ראשון' - נאמן, ואין מפרישין מהן תרומה גדולה ומעשרות; ואם אמר: 'אלו מעשר שני' - אינו נאמן, והרי הן דמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר. ונראה לי, שהוא פודה את כלן.

ו. האומר למי שאינו נאמן על המעשרות: 'קח לי ממי שהוא מעשר, והלך ולקח והביא לו' - אינו נאמן. ואם אמר לו: 'קח לי מאיש פלוני' - הרי זה נאמן לומר: 'ממנו לקחתי'; שהרי מתירא, שמה שאלנו. הלך לקח לו מאותו

ה. החמרים שהביאו פרות לצור, חיבין בדמאי - שחזקתן מהארץ שהחזיקו עולי בבל, שהיא הקרובה לה; והארז, אין חוששין לו - אלא כל הארז הנמצא חוצה לארץ שהחזיקו עולי בבל, פטור מן הדמאי, אלא אם כן היה נפר, כמו שבארנו.

ו. הלוקח מבעלי אוצרות בצור - פטור מן הדמאי, ואין אומרים: 'שפא מפרות הארץ אצרו'. וכן תמור יחידי שנכנס לצור, והוא טעון פרות - פטור מן הדמאי, שחזקתן משדה העיר.

ז. הלוקח מבעלי אוצר בצידון - חיב בדמאי, מפני שהיא קרובה יתר מצור, שחזקתה שאוצרין מפרות הארץ שהחזיקו עולי בבל; אבל הלוקח מן החמרים בצידון - פטור מן הדמאי, מפני שחזקתן שמביאין מחוצה לארץ.

ח. הלוקח מן הגוי בארץ שהחזיקו עולי בבל - אם היה תגר גוי שהוא לוקח מישראל, הרי פרותיו דמאי; לפיכך, בראשונה, בזמן שהיה רב ארץ ישראל ביד ישראל, היה הלוקח מקל תגר גוי מעשר דמאי כלוקח מעם הארץ.

ט. איזה הוא תגר? זה שהביא ושנה ושלש; אבל אם הביא פעם אחת, אפלו הביא שלשה משואין בבת אחת, או שהביא הוא ובנו ופועל - עדין לא החזק תגר.

י. כשגזרו על הדמאי, לא גזרו על פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ.

יא. פרות הארץ שרבו על של חוצה לארץ, הרי אלו חיבין בדמאי; ושל חוצה לארץ שרבו על פרות הארץ, וכן דברים שחזקתם תדיר מחוצה לארץ, כגון אגוזים ודרמסקניות - הרי אלו פטורין מן הדמאי.

יב. לא הלכו חכמים בפרות חוצה לארץ, לא אחר המראה, ולא אחר הטעם, ולא אחר הריח - אלא אחר הרב: כל שרבו לו, מתר; ושל רבו לו, אסור. כיצד? רבו בעיר אבל לא במדינה, או שרבו במדינה ולא רבו בעיר, רבו בעיר ולא רבו בכפעה, או שרבו בכפעה ולא רבו בעיר, רבו לחנוני ולא רבו לבעל הבית, רבו לבעל הבית ולא רבו לחנוני - זה שרבו בו, מתר; ומקום שלא רבו בו, חיב בדמאי.

יג. רבו פרות חוצה לארץ בשוק, ונתמעטו - חזר השוק לישנו: הלוקח ממנו חיב בדמאי.

יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פרות לזריעה או להאכיל לבהמה, או קמח לעורות או למלוגמא או לרטיה, שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הכלים, יין לקילור, וחסלת עם הארץ, והמדמע, והלקוח בכסף מעשר שני, ושיגרי המנחות, ותוספת הבכורים - כל אלו פטורין מן הדמאי; וכינן שאמר לו עם הארץ: 'מתקנין הן', אינו צריך לעשר.

טו. הלוקח פרות לאכילה, ונמלף עליהן לבהמה - הרי זה לא ימכרם לגוי, ולא יאכילם לבהמה אפלו לבהמת אחרים, עד שיתקנם דמאי.

טז. שמן ערב - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו לאכילה. שמן שלוקח הסורק לתת אותו בצמר - פטור מן הדמאי,

טז. אין כל הדברים האלו אמורין אלא בעם הארץ, שאינו לא חשוד ולא נאמן. אבל מי שהוא חשוד למכר תרומה לשם חלין - אסור לקח ממנו כלל דבר שיש בו זקת תרומה ומעשר, אפלו קרבי דגים, מפני שנותנין בהן שמן. ואין אסור אלא כל שלפניו; אבל אוצרו - מתר לקח ממנו, מפני שהוא מתנרא לערב תרומה באוצרו - שפא יודע הדבר, ויפסיד הכל. וכן החשוד על מעשר שני למכרו לשם חלין, אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זקת מעשר. וכל זה - קנס מדברייהם.

יז. חשוד שהעיד על של אחרים - נאמן; חזקה, אין אדם חוטא ולא לו. ואין צריך לומר, עם הארץ. לפיכך, עם הארץ שאמר: 'זה טבל וזה תרומה, זה ודאי וזה דמאי' - אפלו בשלו, נאמן. אמר: 'אלו פרות מתקנין' - בשל אחרים, נאמן; והוא, שלא ירא בעושה קנוניא, כמו שבארנו.

יח. המוכר פרות לחברו, ואחר שיצאו מתחת ידו, אמר ללוקח: 'פרות שמכרתי לך טבלים הן', 'הבשר בשר בכור היה', 'היין יין נסף' - שורת הדין שאינו נאמן, אפלו היה המוכר חבר. והזריז, מחמיר על עצמו; ואם האמינו - הרי זה משבח, אפלו היה המוכר עם הארץ.

יום רביעי

הלכות מעשר פרק יג

א. פרות שחזקתן מן ההפקר - כגון השיתין, והרימין, והעוררין, ובנות שוח, ובנות שקמה, והגפנן, ונובלות תמרה, והן שעדין לא הטילו שאור, והנצפה, והפספר, וכיוצא בהן - פטורין מן הדמאי. והלוקח אותן מעם הארץ - אינו צריך להפריש מהן לא תרומת מעשר ולא מעשר שני, מפני שחזקתן מן ההפקר. אפלו אמר לו עם הארץ 'אינן מעשרין' - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שיודע לו שהן מן השמור.

ב. הבכורות והספיפות שבבקעה, פטורין מן הדמאי; ושבגנה - חיבין, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הבכורות? כל הפרות שבפרו עד שלא הושיבו שומר על הבקעה לשמור פרותיה; והספיפות - הן הפרות שישארו אחר שיקפלו המקצועות מן השדות, ויניחום בלא שומר. וכן החמץ העשוי מן התמרים, פטור מן הדמאי.

ג. כשגזרו על הדמאי, לא גזרו אלא על פרות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל בלבד, שהוא מפזיב ולפנים; וכיזב עצמה, כלהוץ. וכל הפרות הנמצאות מפזיב ולחוץ - פטורין מן הדמאי, שחזקתן מפרות מקום שנמצאו בו.

ד. פרות שידוע שהן מפרות הארץ שהחזיקו עולי בבל, אף על פי שהן נמצאות בסוריה, ואין צריך לומר, בארץ שהחזיקו עולי מצרים בלבד - הרי אלו חיבין בדמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר ומעשר שני. לפיכך, הדבילה השמנה שאין כמותה אלא בארץ שהחזיקו עולי בבל, וכן התמרים הגדולים, והחרובין הגדולים השוין, והארז הלכן ביותר, והכמוז הגדול - מתעשרין דמאי בכל ארץ ישראל ובסוריה; וכן כל כיוצא בפרות אלו.

ו. הלוקח מן הפלטר - אף על פי שהן דפוסין הרבה - מעשר מאחד על הכל; שהנחתום שהוא מוכר לפלטר עושה עֶשֶׂתו דפוסין הרבה. אבל הלוקח מן המנפול - מעשר מכל דפוס ודפוס; שהמנפול לוקח משני נחתומין. ז. תשעה מנפולין שלוקחין מעשרה נחתומין - הואיל ואחד מהן לוקח משנים - כל הלוקח מאחד מן התשעה, מעשר מכל דפוס ודפוס.

ח. הלוקח מן העני, וכן העני שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבילה - מעשר מכל אחת ואחת. ובתמרים ובגרוגרות, בולל הכל ומעשר. אימתי? בזמן שהמתנה מרבה; אבל במתנה מועטת, מעשר מכל מתנה ומתנה.

ט. שחק את הפת ועשה אותה פרווין, ואת הגרוגרות ועשה אותן דבילה - מעשר מאחד על הכל.

י. פוצלים או אורחים שהיו מסבין ואוכלין, והותרו פרוסות - מעשר מכל אחת ואחת.

ברייך רחמנא דסייען

הלכות מעשר שני ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצוות - שלש מצוות עשה, ושש מצוות לא תעשה; וזה הוא פֶּרֶט: (א) להפריש מעשר שני; (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי האדם, חוץ מאכילה ושתייה וסיכה; (ג) שלא לאכלו בטמאה; (ד) שלא לאכלו באנינות; (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים; (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים; (ז) שלא לאכל מעשר יצהר חוץ לירושלים; (ח) להיות נטע רבעי פלו קדש, ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר; (ט) להתנדות ודוי המעשר. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק א

א. אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה - מפרישין מעשר שני, שנאמר: "מעשר תעשר את כל תבואת וזרעך"; ובשנה שלישית וששית - מפרישין מעשר עני חלה מעשר שני, כמו שבארנו.

ב. באחד בתשרי, הוא ראש השנה למעשר תבואה וקטניות וירקות; וכל מקום שנאמר 'ראש השנה' סתם, הוא אחד בתשרי. ובחמשה עשר בשבט, ראש השנה למעשר האילנות. כיצד? תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ראש השנה של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו בשלישית, מפרישין מהן מעשר שני; ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ראש השנה של שלישית, מפרישין מהן מעשר עני. וכן פרות האילן שבאו לעונת המעשרות קדם חמשה עשר בשבט של שלישית - אף על פי שנגמרו ונאספו אחרי כן בסוף שנה שלישית, מתעשרין לשעבר ומפרישין מהן מעשר שני. וכן אם באו לעונת המעשרות קדם חמשה עשר בשבט של רביעית - אף על פי שנגמרו ונאספו ברביעית, מפרישין מהן מעשר

מפני שהוא נבלע בצמר; אבל שהאורג לוקח לסוף בו אצבעותיו, חזב בדמאי - מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה בשתייה היא בכל מקום.

יז. גוי ששאל מישראל לתן לו שמן על מפתו - בנדאי, אסור; ובדמאי, מתר. נתן הגוי שמן על גבי טבילה להתעגל עליה - משעמד, מתר לישראל לישב אחריו.

יח. מי שנפל שמן דמאי על בשרו - משפשו, ואינו חושש. הלוקח יין למויזס או לאלונתית, קטניות לעשותן טחינין - חזב בדמאי. אבל הלוקח מויזס שיש בו יין אלונתית, או שלקח טחינין - הרי אלו פטורין מן הדמאי; שלא גזרו על תערובת דמאי. ואם היה הדבר שחזב בדמאי שנתערב, כגון תבלין ושאר - הואיל וטעמו נפר, אינן בטליו, ונמצאת כל התערובת חזבת בדמאי.

יט. כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו עליהן - אם התקינו דמאי והפריש מהן תרומת מעשר ומעשר שני, מה שעשה עשוי; אבל אם תקן את הדמאי כודאי והפריש ממנו תרומה גדולה ומעשרות, או שתקן את הודאי כדמאי - לא עשה כלום.

כ. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי, ולקח ואין ידוע ממי לקח - ביצד מתקן? מפריש תרומה ותרומת מעשר, ונותנן לכהן; ומפריש מעשר שני בלבד, והרי הוא כמעשר שני של דמאי.

כא. וכן אם היו לפניו שתי קפות, אחת טבל ואחת מתקן, ואבדה אחת מהן - הרי זה מפריש מן השניה תרומה גדולה ותרומת מעשר, ונותן לכל כהן שירצה; ומפריש מעשר שני בלבד, כדמאי.

הלכות מעשר פרק יד

א. הלוקח מן הסיטון, וחסור ולקח ממנו פעם שניה - לא יעשר מזה על זה, אף על פי שהוא מין אחד, אפלו מקפה אחת, אף על פי שמפיר את החבית שהיא היא; מפני שהסיטון לוקח מאנשים הרבה ומוכר, ושמה לקח זה שמכר בתחלה מעם הארץ שפירותיו דמאי, וזה שלקח בסוף מחבר שפירותיו מתקנין; וכבר בארנו, שאין מעשרין מן החזב על הפטור, ולא מן הפטור על החזב. ואם אמר הסיטון: 'משל אחד הן' - נאמן.

ב. היה מוכר קשות או ירק, והן מביאין וצוברים לפניו - הלוקח ממנו מעשר מכל קשות וקשות, ומכל אגדה ואגדה, ומכל תמרה ותמרה.

ג. הלוקח מבעל הבית, וחסור ולקח ממנו שניה - מעשר מזה על זה, אפלו משתי קפות, אפלו משתי עירות; שחזקתו שאינו מוכר אלא משלו.

ד. בעל הבית שהיה מוכר ירק בשוק - בזמן שמביאין לו מגנותיו, מעשר מאחד על הכל; ובזמן שמביאין לו מגנות אחרות - אם לקח ממנו וחסור ולקח ממנו פעם שניה, לא יעשר מזה על זה.

ה. הלוקח פת מן הנחתום, לא יעשר מן הנחמה על הצוננת - שאני אומר: 'חטים של אמש היו משל אחד, ושל היום משל אחד'.

שהביא שלישי לפני ראש השנה; אבל הביא אחר ראש השנה, אף על פי שלא נמנע מלארות ממנו שלש אריות. וזרעו לזרע, ועשה פלו קצצים גמורים לפני ראש השנה - וזרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; מקצתו עשה קצצין גמורין, ומקצתו לא עשה - זה הוא שאמרו: 'צובר גרנו לתוכו, ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו'.

יא. פרות שנה שניה שנתעברו בפרות שלישית, או של שלישית ברביעית - הולכין אחר הרב. מחצה למחצה - מפריש מעשר שני מן הכל, אבל לא מעשר עני; שמעשר שני חמור, שהרי הוא קדש, ומעשר עני חל. וכן פרות שהן ספק אם פרות שניה הן או פרות שלישית, מפריש מהן מעשר שני.

יב. כל הפטור מעשר ראשון, פטור מן השני ומן העני; וכל שחייב בראשון, חייב בהן. וכל התורם, מעשר; וכל שאינו תורם, אינו מוציא מעשר זה. וכל מי שאם תרם, תרומתו תרומה - כף אם עשר מעשר זה, הרי הוא מעשר; וכל מי שאין תרומתו תרומה - כף אם הוציא מעשר זה, אינו מעשר.

יג. פרות שהוציא מהן מעשר ראשון קדם שיקבעו למעשר - הרי זה אוכל מהן עראי, קדם שיוציא מעשר שני; שאין הראשון קובע לשני. אבל משנקבעו למעשר - אף על פי שהוציא את הראשון - אסור לאכול מהם עראי, עד שיוציא את השני או את מעשר עני.

יד. מעשר שני - הואיל והוא טעון הבאת מקום - אין מביאין אותו מחוצה לארץ, ככבוד בהמה; לפיכך, לא חייבו להפריש מעשר שני בסוריה. ויראה לי, שמעשר שני שמפרישין בארץ שנער ובארץ מצרים - פודין אותו שם, ומביאין דמיו לירושלים; וכן יראה לי, שלא חייבו מקומות אלו במעשר שני, אלא כדי לקבע מעשר עני - כדי שיהיו עניי ישראל סומכין עליהן.

יום חמישי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ב

א. מעשר שני נאכל לבצעו לפניו לפנים מחומת ירושלים - שנאמר: 'ואכלת לפני ה' אלהיך, במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו'.' ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית, שנאמר: 'מעשר דגנך תירשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך' - מפי השמועה למדו, מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר שני לא נאכל אלא בפני הבית.

ב. מדת חסידות, שפודין מעשר שני בזמן הזה בשוניהו, כדרך שפודין אותו בפני הבית. והורו הגאונים, שאם רצה לפדות שנה מנה בפרוטה לכתחלה בזמן הזה - פודה; לא יהיה זה חמור מן ההקדש; ומשליף הפרוטה לים הגדול.

ג. וכן אם חלל מעשר שנה מנה על שנה פרוטה מפרות אחרות, הרי זה מחלל; ושורף את הפרות שחלל עליהן, כדי שלא יהיו תקלה לאחרים, כפדיון נטע רבעי בזמן הזה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

עני. ואם באו לעונת המעשרות אחר חמשה עשר בשבט, מתעשרין להבא.

ג. והתרוכין - אף על פי שחנטו פרותיהן קדם חמשה עשר בשבט - מתעשרין להבא, הואיל ומעשרותיהן מדברי סופרים. יראה לי, שאין הדברים אמורים, אלא בתרובי צלמונה וכיוצא בהן - שאינן ראויין למאכל רב אדם, והן הן שמעשרותיהן מדברי סופרים; אבל שאר התרובין, יראה לי שהן בשאר פרות האילן.

ד. הירק - בשעת לקיטתו, עשורו. ביצר? אם נלקט ביום ראש השנה של שלישית - אף על פי שבאו לעונת המעשרות ונגמר בשניה, מפרישין ממנו מעשר עני; ואם נלקט ברביעית, מעשר שני.

ה. וכן האתרוג בלבד משאר פרות האילן - הרי הוא כירק, והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעית. ביצר? אם נלקט בשלישית אחר חמשה עשר בשבט - מפרישין ממנו מעשר עני, אף על פי שנגמר בשניה; נלקט בה קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר שני. וכן אם נלקט ברביעית קדם חמשה עשר בשבט, מפרישין ממנו מעשר עני.

ו. ואף על פי שהולכין אחר לקיטתו, אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית - אפלו היתה פזית ונעשת ככד, חייבת במעשרות.

ז. האבינות של צלף - נותנין עליהן חמרי אילן וחמרי זרעים: שאם היו משנה שניה שנכנסה לשלישית, ונלקטו קדם חמשה עשר בשבט - מפרישין מעשר ראשון, ואחר כך מפריש מעשר אחר ופודהו; ואחר שפודהו - נותנו לעניים, ואוכל פדיונו בתורת מעשר שני. ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ומעשר עני.

ח. הארו והדחן והפרגין והשמשמן - אף על פי שהשרישו קדם ראש השנה - אין הולכין בהן אלא אחר גמר הפרי, ומתעשרין להבא. וכן פול המצרי - אף על פי שמקצתו השריש קדם ראש השנה, ומקצתו לאחר ראש השנה - צובר גרנו לתוכו, ותורם ומעשר מן הפל פאחד; שהכל הולך אחר גמר הפרי.

ט. הבצלים הסריסים שמנע מהן מים שלשים יום לפני ראש השנה, ושל בעל שמנע מהן שלש עונות לפני ראש השנה - מתעשר לשעבר; מנע מהן פחות מכאן - אף על פי שהתחילו ליבש קדם ראש השנה, מתעשרין להבא.

י. פול המצרי שהביא שלישי לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, מתעשר לשעבר; וזרעו לירק, מתעשר להבא. וזרעו לזרע ולירק, או שזרעו לזרע וחשב עליו לירק - מעשר מזרעו על ירקו, ומירקו על זרעו. לא הביא שלישי לפני ראש השנה - אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר, וירקו בשעת לקיטתו; והוא, שלקט ממנו לפני ראש השנה, אבל אם לקט אחר ראש השנה - בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא. זרעו לזרע, וחשב עליו לירק - הולכין אחר מחשבתו. זרעו לירק, וחשב עליו לזרע - אין מחשבת זרע חלה עליו, אלא אם פן מנע ממנו שלש אריות; והוא,

פי שנגמרה מלאכתן, ועברו בירושלים ויצאו - פודין מעשר שני שלהן בחוץ.

יב. פרות מעשר שני שנטמאו בירושלים, ופדין - אם נטמאו בולד הטמאה - אסור להוציאן, אלא יאכלו בפנים; מפני שולד הטמאה מדבריהם. ואם נטמאו באב הטמאה, או שנטמאו בחוץ ואפלו בולד הטמאה - אף על פי שנגנסו לירושלים - הרי אלו נפדין, ונאכלין בכל מקום.

יג. במה דברים אמורים? בשהכניסן על מנת שלא תתפשן המחיצות; אבל אם לא התנה - הואיל ונגנס והרי הוא טהור מן התורה, שאין ולד מטמא שני מן התורה, ככר קלטהו מחיצות, ואינו יוצא.

יד. תלתן של מעשר שני - מתר לאכלה צמחונין, שפך היא ראויה לאכילה; וכן פרשיגי מעשר שני, יאכלו צמחונין. ואם עשה מהם עשה - הרי זו מתרת להכנס לירושלים ולהוציאן, שאינן בכלל הפרות; ואם נטמאו בירושלים, יפדו ויאכלו בחוץ.

טו. אילן שהוא עומד לפניו מן החומה, ונזפו נוטה חוץ לחומה - אין אוכלין תחת נופו מעשר שני; ומעשר שנגנס תחת נופו - אין פודין אותו, שהרי הוא כמה שנגנס לירושלים.

טז. בתים שפצד החומה, שפתחיהן לפניו מן החומה וחדלן לחוץ - מפנגד החומה ולפנים, כלפנים לכל דבר; ומפנגד החומה ולחוץ, אין אוכלין שם ואין פודין שם להחמיר. הנה חללן לפניו ופתחיהן לחוץ - מפנגד החומה ולחוץ כלחוץ, פודין בו ואין אוכלין; ומפנגד החומה ולפנים, אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר. והחלונות ועבי החומה, כלפנים.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג

א. האוכל מעשר שני בטמאה לוקה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא" - בין שהמעשר טמא והאוכל טהור, בין שהמעשר טהור והאוכל טמא; והוא, שיאכל אותו בירושלים קדם שיפדה - שאינו לוקה על אכילתו בטמאה, אלא במקום אכילתו. אבל אם אכלו בטמאה חוץ לירושלים, מפין אותו מכת מרדות.

ב. ואפלו להדליק בו את הגר אחר שנטמא - אסור עד שיפדה, שנאמר: "ולא בערתי ממנו בטמא".

ג. ככר בארנו, שהמעשר שנטמא, אפלו בירושלים - פודין אותו, ויאכל; ואוכלין את דמיו בטהרה, בתורת פרות מעשר, כמו שיתבאר. אפלו נטמאו הפרות בלן כשהן טבל - מפריש מעשר שני בטמאה, ופודהו.

ד. הערל - פטמא; ואם אכל מעשר שני - לוקה מן התורה, כדרך שלוקה על אכילת תרומה; שהתרומה קרויה 'קדש', ומעשר שני קרוי 'קדש' - שהרי נאמר בו: "קדש לה". וטמא שטבל - אוכל מעשר שני, אף על פי שלא העריב שמשו.

ה. האוכל מעשר שני באנינות של תורה - לוקה,

ד. כשם שאין אוכלין מעשר שני בזמן הזה בירושלים - כך אין פודין אותו שם, ואין מחללין אותו שם, ואין מוכרין אותו. ואם נכנס לירושלים, אף בזמן הזה - אין מוציאין אותו משם, אלא מניחין אותו שם עד שיירקב. וכן אם עבר והוציאו משם, מניחין אותו עד שיירקב. לפיכך, אין מפרישין מעשר שני בירושלים בזמן הזה, אלא מוציאין את הפרות בטבלן חוץ לעיר, ומפרישין אותו שם, ופודהו. ואם הפרישו שם בזמן הזה, ירקב.

ה. כל האוכל בזית מעשר שני, או ששתה ממנו רביעית יין חוץ לחומת ירושלים - לוקה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך וגו'"; ולוקה על כל אחד ואחד בפני עצמו. לפיכך, אם אכל שלשתן חוץ לחומה, לוקה שלש מלקיות - שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", ונאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך וגו'"; למה פרטן, ולא נאמר 'לא תאכלם בשעריך'? לחיוב על כל אחד ואחד בפני עצמו.

ו. אינו לוקה מן התורה, עד שיאכל אותו אחר שנגנס לחומת ירושלים - שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך וגו'", "ואכלת לפני ה' אלהיך וגו'"; בין שנגנס למקום אכילתו, ואכלו חוץ - לוקה; אבל אם אכלו קדם שיכנס לירושלים, מפין אותו מכת מרדות מדבריהם.

ז. מקצת מעשר בפנים, ומקצתו בחוץ - האוכל מזה שעדין לא נכנס, מפין אותו מכת מרדות; והאוכל בחוץ מזה שנגנס, לוקה.

ח. אין פודין מעשר שני בירושלים אלא אם כן נטמא, שנאמר: "פי ירחק ממך המקום" - ברחוק מקום הוא נפדה, ואינו נפדה במקום. הנה הוא בפנים ומשאו בחוץ, אפלו הנה אוחו אותו בקנה - הואיל ולא נכנס המעשר, הרי זה מתר לפדותו שם בצד החומה.

ט. מעשר שני שנגנס לירושלים - אפלו של דמאי - אסור להוציאו משם, שפכר קלטהו מחיצות; וכן פרות הנלקחין בכסף מעשר, שנאמר: "ואכלת שם, לפני ה' אלהיך". עבר והוציאן, או שיצאו בשגגה - יחזרו ויאכלו בירושלים. וקליטת מחיצות, מדבריהם. אפלו מעשר שאין בחמשו שנה פרוטה, שהוא מדבריהם - מחיצות קולטות אותו, ואסור להוציאו; אבל מעות מעשר שני - נכנסין לירושלים, ויוצאין.

י. פרות שנגמרה מלאכתן, ועברו בתוך ירושלים, ויצאו - אינו יכול להוציא עליהן מעשר שני מפרות אחרות שלא נכנסו לירושלים; אלא יחזר מעשר שני שלהן ויאכל בירושלים, ואינו נפדה בחוץ. אפלו עשה כל הפרות האלו מעשר שני אחר שיצאו, על פרות אחרות שלא נכנסו - יחזרו בלם, ויאכלו בירושלים; חמור הוא במחיצות - הואיל וקלטו, קלטו.

יא. פרות שלא נגמרה מלאכתן, שעברו בירושלים ויצאו, כגון סלי ענבים לגת, וסלי תאנים במקצה - מתר לפדות מעשר שני שלהן בחוץ; וכן פרות דמאי - אף על

השִׁבְחָה לְפִי חֶשְׁבוֹן; וְכֵן דְּגִים שֶׁנִּתְּבַשְׁלוּ עִם קְפֻלוֹת עִם קְפֻלוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַשְּׁבִיחוּ, הַשִּׁבְחָה לְפִי חֶשְׁבוֹן.

יד. עֶסֶה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁאֵפִיָּה וְהַשְּׁבִיחָה, הַשִּׁבְחָה לְשָׁנִי. זֶה הַכֹּל: כָּל שֶׁשִּׁבְּחוּ נֶכֶד - אִם הוֹתִיר בַּמִּדָּה, הַשִּׁבְחָה לְפִי חֶשְׁבוֹן; וְאִם לֹא הוֹתִירָה מִדָּה, הַשִּׁבְחָה לְשָׁנִי בַלְבָד. וְכָל שֶׁאֵין שִׁבְּחוּ נֶכֶד - אֶפְלוּ הוֹתִיר בַּמִּדָּה, הַשִּׁבְחָה לְשָׁנִי בַלְבָד.

טו. בְּצִד הַשִּׁבְחָה לְפִי חֶשְׁבוֹן? יֵינן שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁשֹׁנָה שְׁלֹשָׁה, שֶׁנִּפְל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין שֶׁנָּה זֶה אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ בַּמִּדְתּוֹ, וְהַשְּׁבִיחוּהוּ וְהִירָה הַכֹּל שֶׁנָּה חֲמִשָּׁה - חוֹשְׁבִין הַכֹּל בְּאַרְבָּעָה וּרְבִיעֵ. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׂאֵר הַדְּבָרִים.

טז. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּתְּנָה לְסִיכָה - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גְּבֵי צִנִּית, וְלֹא עַל גְּבֵי חֲזוּזִית; וְאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ קָמִיעַ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ: שֶׁהִרִי לֹא נִתֵּן לְרַפּוּאָה.

יז. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵה' הוּא". לְפִיכָף, אֵינוּ נִקְנָה בַּמִּתְנָה, אֲלֵא אִם נִתֵּן לוֹ הַשִּׁבְלִי וְהַמְקַבֵּל מִפְּרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר; וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְרַהֲיִנִן וְאֵין מְחַלִּפִּין אוֹתוֹ.

יח. בְּצִד אֵין מְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ, וּיִמְשַׁכְּנֵנוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלוֹ. עֶבֶר וּמִשְׁכָּן, מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ. בְּצִד אֵין מְרַהֲיִנִן אוֹתוֹ? לֹא יֵאמַר לוֹ: 'הָא לָךְ מַעֲשֵׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ, וְתֵן לִי עֲלֵי חֲלִין'. בְּצִד אֵין מְחַלִּפִּין אוֹתוֹ? לֹא יֵאמַר: 'הָא לָךְ יֵינן מַעֲשֵׂר, וְתֵן לִי שְׁמֵן מַעֲשֵׂר'. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הָא לָךְ יֵינן, שְׁאֵין לִי שְׁמֵן', וְאִם רָצָה חֲבָרוֹ לִתֵּן לוֹ שְׁמֵן, מִתֵּר - שֶׁהִרִי לֹא הִחְלִיף עִמּוֹ, אֲלֵא הוֹדִיעֵנוּ שְׁאֵין לוֹ, וְאִם רָצָה הִלָּה לִתֵּן, יִתֵּן.

יט. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אֵין שׁוֹקְלִין כְּגִידוֹ אֶפְלוּ דִּיגְרֵי זֶהָב, וְאֶפְלוּ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֵר; גְּזֵרָה - שְׁמָא יִכְנוּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹת, וְנִמְצְאוּ הַפְּרוֹת חֲסֵרִין, וְהוּא שׁוֹקֵל בֵּהֶן מַעוֹת לְחַלֵּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר אַחֵר, וְנִמְצָא מוֹצִיא מַעֲשֵׂר לְחִלִּין בַּפְּחוֹת מִדְּמִי.

כ. הָאֲחִים שֶׁחֲלָקוּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, לֹא יִשְׁקְלוּ זֶה כְּגִידוֹ זֶה. וְכֵן מַעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אֵין שׁוֹקְלִין כְּגִידוֹ, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתָן, וְאֵין מְחַלִּפִּין, וְלֹא מְרַהֲיִנִן, וְלֹא יִתְּנֵם לְשִׁלְחָנֵי הַהֲתַנְאוֹת בֵּהֶן, וְלֹא יִלְוֶה אוֹתָן לְהַתְּגַדֵּל בֵּהֶן; וְאִם הִלְוִן שְׁלֵא יַעֲלוּ חֲלָדָה, מִתֵּר.

כא. וְאֵין פּוֹרְעִין מִהֵן אֶת הַמִּלּוּה, וְאֵין עוֹשִׂין מִהֵן שׁוֹשְׁבֵינּוֹת, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִהֵן תְּגִמּוּלִין, וְאֵין פּוֹסְקִין מִהֵן צְדָקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת; אֲבָל מְשַׁלְּמִין מִהֵן דְּבָרִים שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסָדִים, וְצָרִיף לְהוֹדִיעַ.

כב. לֹא יֵאמַר אָדָם לְחֲבָרוֹ: 'הֵעַל אֶת הַפְּרוֹת הָאֵלוּ לִירוּשָׁלַיִם, וְאִתָּה נּוֹטַל מִהֵן חֲלָקָד' - שֶׁנִּמְצָא זֶה כְּנֻתָן שֶׁכָּר מַעֲשֵׂר שְׁנֵי עַל הַבְּאֵתוֹ לִירוּשָׁלַיִם; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: 'הֵעַלְם, שֶׁנֶּאֱמַרְם וְשֶׁנִּשְׁתַּם בִּירוּשָׁלַיִם'.

כג. וְאוֹמֵר אָדָם לְחֲבָרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם לְסוּף אוֹתוֹ בְּשִׁמּוֹן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְאֵף עַל פִּי שֶׁיָּדוּ נְסוּכָה; וְאֵין זֶה כְּשֹׁכֵר סִיכָתָה.

כד. כָּכָר בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מִמּוֹן גְּבוּהָ. לְפִיכָף אֵין אוֹמֵר,

שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא אֲכַלְתִּי בְּאֵי מִמֶּנּוּ"; וְהוּא, שִׁיאֲכַל אוֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל אִם אֲכָלוּ בַּחוּץ בְּאַיִנוֹת, אוֹ שֶׁאֲכָלוּ בְּפָנִים בְּאַיִנוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדוֹת.

ו. אֵיזָה הוּא אוֹנָן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חָיֵב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וְכִיּוֹם הַמִּיתָה בַלְבָד - הוּא אוֹנָן מִן הַתּוֹרָה, וְלִלְלָה - אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֲכַלְתִּי חֲטָאת הַיּוֹם, הֵיטֵב בְּעֵינֵי ה'", הַיּוֹם אֲסוּר וְלִלְלָה מִתֵּר. נִשְׁתַּהֵה הַמֵּת יָמִים רַבִּים, וְאַחַר כֵּף נִקְבַר - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁאַחַר יוֹם הַמִּיתָה, עִם יוֹם הַקְּבוּרָה, הוּא אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶם; וְאֵין יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׁ לִילוֹ.

ז. וְלֹא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בַלְבָד, אֲלֵא כָּל הַקְּדָשִׁים כָּלָן - אִם אֲכָלָן בְּאַיִנוֹת שֶׁל תּוֹרָה, לּוֹקָה; וְכִבְּאַיִנוֹת דְּבָרֵיהֶם, מִפִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדוֹת.

ח. אֵין נוֹתְנִין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא פְּרוֹת הַנְּלֻקְחוֹת בְּמַעוֹת מַעֲשֵׂר, וְלֹא מַעוֹת מַעֲשֵׂר - מִפִּין שֶׁהוּא בְּחֻקֵּת טְמֵאָה. וּמִתֵּר לְאֲכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי בְּאַיִנוֹת, וְלִתְּנוֹ לְעַם הָאָרֶץ; וְהוּא, שִׁיאֲכַל כְּגִידוֹ. אֵין מִפְּקִידִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֲצֵל חֶבֶר, שְׁמָא יָמוֹת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר תַּחַת יָד בְּנוֹ עִם הָאָרֶץ; אֲבָל מִפְּקִידִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי אֲצֵל עִם הָאָרֶץ.

ט. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, אֲסוּר לְאֲבֹד אֶפְלוּ מַעוֹטוֹ בְּדָרְכִים, אֲלֵא מוֹלִיכוֹ כָּל שֶׁהוּא, אוֹ מוֹלִיף דְּמִי לִירוּשָׁלַיִם; וּמִתֵּר לְאֲבֹד מַעוֹט מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי בְּדָרְכִים. וְכַמָּה הִיא מַעוֹט? פְּחוֹת מִכְּגִירוֹגְרָת, בֵּין בְּאֲכַל שְׁלֵם בֵּין בְּפִרוּד; אֲבָל כְּגִירוֹגְרָת, אֵין מְאֻבְדִין אוֹתוֹ. הַמִּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמַאי פְּחוֹת מִכְּגִירוֹגְרָת - הִרִי זֶה נוֹתְנוֹ לְעַם הָאָרֶץ, וְאוֹכֵל כְּגִידוֹ. אֲבָל לֹא יִפְרִישֵׁנוּ לְכַתְּחִלָּה לְאֲבֹדוֹ, שְׁאֵין מִפְּרִישִׁין לְאֲבֹד.

י. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי נִתֵּן לְאֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֲכַלְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיךָ וְכו'"; וְסִיכָה, כְּשִׁתִּיָּה. וְאֲסוּר לְהוֹצִיאָהּ בְּשִׂאָר צְרָכָיו, כְּגוֹן שִׁיכָה בּוֹ פְּלִים וּבְגָדִים וְעֲבָדִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נִתְּנִי מִמֶּנּוּ לְמֵת", כְּלוּמַר לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מִקְּדָשׁ אֶת הַגּוֹף; וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בְּשִׂאָר דְּבָרִים - אֶפְלוּ בְּדָבָר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁלְקַח מִמֶּנּוּ אֶרֶן וְתַכְרִיכִים לְמֵת מִצְוָה - הִרִי זֶה אוֹכֵל כְּגִידוֹ בַּתּוֹרָת מַעֲשֵׂר.

יא. בְּמַעֲשֵׂר - אוֹכֵל דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְהִתְאַבֵּל, וְשׁוֹתָה דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְשִׁתוֹת, וְסוּף דָּבָר שֶׁדָּרְכּוֹ לְסוּף; וְלֹא יִסוּף יֵינן וְחִמּוּץ, אֲבָל סוּף הוּא אֶת הַשְּׁמֵן. וְלֹא יִסְחֹט אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיאָה מִהֵן מִשְׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים וְעִנְבִים בַּלְבָד. וְאֵין מִפְּטָמִין אֶת הַשְּׁמֵן, אֲבָל מִפְּטָמִין אֶת הַיֵּין. וְאֵין מְחַיְבִין אוֹתוֹ לְאֲכַל פֶּת שֶׁעַפְשָׁה וְשִׁמּוֹן שֶׁנִּסְרַח; אֲלֵא בֵּין שֶׁנִּפְסַל מֵאֲכַל אָדָם, פְּקָעָה מִמֶּנּוּ קִדְשָׁה.

יב. כָּל שֶׁמִּתֵּר לְזָרוֹת לְאֲכֹלוֹ בְּתוֹמָה, כֵּף מִתֵּר בְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְאֲכֹלוֹ בַּתּוֹרָת חֲלִין. שְׁמֵרִים שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁנִּתְּנָה עֲלֵיהֶן מִים - רֵאשׁוֹן הִרִי זֶה אֲסוּר בְּמַעֲשֵׂר, וְשְׁנֵי מִתֵּר כְּחִלִּין; שֶׁל דְּמַאי, וְאֶפְלוּ רֵאשׁוֹן - מִתֵּר.

יג. יֵינן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁנִּפְל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין וְהַשְּׁבִיחוּ,

י. אין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום - שנגמר: "ונתתה הכסף בכל אשר תאנה נפשך", עד שיהיה ראוי להוצאה; ומטבע מלכים הראשונים - אם יוצא משמם, פודין בו.

יא. אינו פודה במעות שאינן ברשותו, שנגמר: "וצרף הכסף בידך". נפל פיסו לבור, והוא יכול להוציאו - פודה בו, מפני שהוא ברשותו.

יב. היה בא בדרך ומעות בידו, ואנס בא כנגדו - אם יכול להציל על ידי הדחק, פודה בהן פרות שבביתו; ואם אינו יכול להציל, ואמר: 'פרות שיש לי בתוך ביתי מחליין על המעות האלו' - לא אמר פלוס.

יג. המניח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני, הרי זה פודה בהן בחזקת שהן קמיני; מצאן שאבדו, חושש לכל מה שפדה בהן למפרע.

יד. מי שהיה בטבריה, ויש לו ממטבע בבבלי - אינו מחלל עליהן; הרי לו מעות ממטבע טבריה בבבלי, מחלל עליהן. וכן כל פיוצא בזה.

טו. האומר: 'מעשר שני מחלל על סלע שתעלה בדי מפיס זה', 'על סלע שאפרט מדינר זהב זה', 'על פונדיון שאפרט מסלע זה' - הרי זה חלל; וסלע שתעלה בידו או שיפרט, תהי מעשר.

טז. אמר: 'הרי המעשר מחלל על סלע שהיתה ביד בני' - לא חלל; שמא לא היתה בידו באותה שעה.

יז. הפודה מעשר שני קדם שיפריש אותו, כגון שאמר: 'מעשר שני של פרות אלו פדוי במעות אלו' - לא אמר פלוס, ולא קבע מעשר; אבל אם קבעו, ואמר: 'מעשר שני שלהן בצפון' או 'בדרום מחלל על מעות אלו' - הרי זה פדוי.

יח. כשפודין מעשר שני, פודין אותו בשויו. ויש לו לפדות בפשע הזול, כמות שהתנגני לזקת, לא כמות שהוא מוכר; ונותן המעות כמות שהשלקני פורט, לא כמות שהוא מצרף. ואם עבר ופדה שונה מנה בפרוטה, או חלל שונה מנה על שונה פרוטה - הרי זה מחלל.

יט. היתה הסלע חסרה שתות, או פחות משתות - אם היתה יוצאת על ידי הדחק - מחלל עליה לכתחלה בשונה סלע, ואינו חושש; פדה בסלע, ונמצאת רעה - יחליף אותה.

כ. אין פודין מעשר שני אכסרה; אלא מדקדק במדתו או במשקלו, ונותן דמיו. אם היו דמיו ידועים, יפדה על פי אחד. ואת שאין דמיו ידועין - כגון זין שהתחיל להחמיץ, ופרות שהקייבו, ומעות שהחלידו - יפדן על פי שלשה תגרים; ואפלו היה אחד מהן גוי, או בעל המעשר, ואפלו איש ושתי נשיו - פודין על פיהן. וכופין את הבעלים לפתח ראשון. וזה חמר במעשר מבהקדש.

כא. אין מוליכין פרות מעשר ממקום למקום לפדותן שם; והמוליך ממקום היקר למקום הזול, או ממקום הזול למקום היקר - פודה כשער מקום הפדיה. ואם היו דמאי - פודין אותו בפשע הזול, הואיל ונראו להמכר בזול.

שהגונב מעשר שני, אינו משלם תשלומי כפל; והגוזלו, אינו משלם חמש.

כה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית - הרי זה פודה אותו מי שפודהו, על מנת לתן להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ד

א. הרוצה לפדות פרות מעשר שני, פודה אותן בדמיהן; ואומר: 'הרי המעות האלו תחת הפרות האלו', או 'הרי הפרות האלו מחללות על המעות האלו'. ואם לא פרוש, אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות - דיו, ואינו צריך לפרש; ויצאו הפרות לחלין. ויעלו המעות לירושלים ויוציאם שם, שנגמר: "וכי ירבה מקד הדרך, כי לא תוכל שאתו".

ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות אחרות - על הפרות השניות, ויאכלו בירושלים. ולא יחלל ממין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע ואפלו באותו המין; ואם חלל, הרי אלו מחללות.

ג. הפודה מעשר שני, מכרף על פדיון מעשר שני; ואם חללן על פרות אחרות, או שחלל מעות על הפרות - מכרף על חלול מעשר שני. והפודה או המחלל מעשר שני של דמאי, אינו צריך ברכה.

ד. כשפודין את המעשר, אין פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חלין; ואמרין כמה שוין פרות חלין אלו, ואף על פי שהכל יודעין שהן מעשר - כדי שלא יתבזה.

ה. אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות - בין שהיו אלו ואלו כסף, או אלו ואלו נחשת, או הראשונות כסף והשניות נחשת, או הראשונות נחשת והשניות כסף; ואם עבר וחלל, הרי אלו מחללין.

ו. אין מחללין מעות מעשר על הפרות; ואם חלל - יעלו הפרות, ויאכלו בירושלים. ולא יחללם על בהמה חיה ועוף חיים; ואם חלל - לא קנה מעשר, שמא יגדל מהן עדרים. אבל אם חללן על השחוטין - הרי הן כשאר הפרות, ויעלו ויאכלו בירושלים, ויצאו המעות לחלין.

ז. בשעת הדחק, מתר לחלל מעות הכסף על של נחשת - לא שיקים פן, אלא עד שימצא רוח, ויחזר ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף.

ח. מעשר שני של דמאי - מחללין אותו לכתחלה כסף על כסף, וכסף על נחשת, ונחשת על כסף, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות; ויעלו אותן הפרות, ויאכלו בירושלים.

ט. אין פודין פרות מעשר אלא בכסף, שנגמר: "וצרף הכסף"; וכן אם פדה לעצמו והוסיף חמש, לא יהיה החמש אלא כסף כקרן. ואין פודין בכסף שאינו מטבע, אלא בכסף מפתח שיש עליו צורה או כתב; ואם פדה בלשון של כסף וכיוצא בו, הוא הנקרא 'אסימון' - לא עשה פלוס. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני שהוא כפודה באסימון.

לא קנה בעל; לפיכך, אם פדה אותו, אינו מוסיף חמש. **יב.** הפודה מעשר שני לעצמו, ונתן את הקרן ולא נתן את החמש - אף על פי שאין החמש מעכב, והרי נתחלל - לא יאכל עד שיתן החמש, ואפלו בשבת; גזרה, שמה פשע ולא יתן.

יג. מעות מעשר שני - אם רצה לצרף אותן כדיגרי וזהב כדי להקל משאן, מצרף; ואם צרפן לעצמו - אינו מוסיף חמש, שאין זה דרוך פדיה.

יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני, בין בירושלים בין חוץ לירושלים - לא יצרף אותה בלה במעות הנחשת, אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחשת.

טו. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות המעשר, על הכסף; והוא, שיהיה בפרות פחות משנה דינר. אבל אם היה שנה דינר - לא יחלל אותן עם הכסף, אלא בפני עצמן. כיצד? היו לו פרות שנה דינר, ושלושה דינרין של מעשר שני - אינו מחלל הכל על סלע אחת; אבל אם היה לו חצי דינר פרות, וחצי דינר מעות - מחלל שניהן על דינר אחד.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ו

א. מעות חלין ומעות מעשר שנחפרו, ולקט מכאן ומכאן - מה שלקט, לקט למעשר עד שישלים; והשאר חלין. ואם בלל וחרפן, או שלקט מצד אחד, ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. כיצד? היו מאתיים מעשר שני, ומאה חלין, נחפרו ובללן וחרפן הכל, נמצאו מאתיים ושבעים - הרי מאה ושמונים מהן מעשר, ותשעים חלין. זה הכלל: המתלקטין, למעשר שני; והנבללין, לפי חשבון. ומתנה ואומר: 'אם אלו שבדי הן המעשר, השאר חלין; ואם הן חלין, הרי מעות המעשר בכל מקום שהן מחללין עליהן'. **ב.** סלע של מעשר שני ושל חלין שנתערבו - מביא בסלע מעות, ואפלו מעות נחשת, ואומר: 'סלע של מעשר שני בכל מקום שהוא, מחללת על המעות האלו'; ואחר כך בורר את היפה שבשתיהן ומחלל המעות של נחשת עליה, ותחזור הסלע היפה למעשר.

ג. האומר לבנו: 'מעשר שני בנותי זו', ונמצאת בנותי אחרת - הרי אלו חלין; אמר לו: 'הרי שם מנה', ומצא מאתיים - השאר חלין; 'הרי שם מאתיים', ומצא מנה - הרי היא חלין. הניח מנה מעשר ומצא מאתיים, מאתיים ומצא מנה - אפלו היה בשני כסין, הכל חלין.

ד. אמר לו אביו: 'כיס מעשר שני לי בבית', הלך ומצא שם שלושה כסין - הגדול שבכלן מעשר, והשאר חלין; ואף על פי כן לא יאכל מן הקטנים, עד שיחללם על הגדול.

ה. מי שנשתתק, ואמרו לו: 'מעשר שני שלך במקום פלוני', והרפין בראשו - בודקין אותו שלשה פעמים בדרך שבדרך לבגדיו לגטין, ויהיו דבריו קמיין.

ו. אמרו לו בחלום: 'מעשר שני של אביך שאתה מבקש, הרי הוא במקום פלוני' - אף על פי שמצא שם מה

כב. היו לו פרות מעשר שני בגרן, והוציא עליהן יציאות מביתו עד שהביאן לעיר, והשביחו - פודה בשער העיר, והפסיד יציאתו.

יום שישי

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ה

א. הפודה מעשרו לעצמו - בין שהוא שלו, בין שנפל לו בירשה, בין שנפחן לו בטבלו מתנה כמו שבארנו - הרי זה מוסיף עליו חמש; אם היה שנה ארבעה, ונתן חמשה, שגאמר: 'ואם גאל וגאל איש ממעשרו - חמשיתו יסף עליו'.

ב. ואשה שפדת מעשר שני שלה לעצמה, אינה מוסיפה חמש - מפי השמועה למדו: 'איש ממעשרו', ולא אשה. וכן אם פדה פדיון פרות המעשר לעצמו, מוסיף חמש.

ג. פדה פרות מעשרו, והוסיף חמש, ותר ופדה הפדיון לעצמו פעם שניה - מוסיף חמש שני על הקרן בלבד, ואינו מוסיף חמש על החמש.

ד. מעשר שני שאין בחמשו פרוטה, אינו מוסיף עליו חמש; וכן מעשר שאין דמיו ידועין, דיו שילאמר: 'הוא וחקשו מחלל על הסלע הזה'. וכל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו, אינו מוסיף חמש; ומעשר שני של דמאי, אינו מוסיף עליו חמש.

ה. הפודה מעשר שני, והיה לו מעשר שני אחר שלא נפדה - אם אין בחמשו שנה פרוטה - דיו שילאמר: 'הוא וחקשו מחלל על מעות הראשונות', לפי שאי אפשר לאדם לצמצם את מעותיו.

ו. והפודה מעשר ביתר על דמיו, לא נתפסה התוספת למעשר.

ז. בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע - בעל הבית קודם, מפני שהוא מוסיף חמש. בעל הבית אומר בסלע, ואחד אומר בסלע ופרוטה - האחר קודם, מפני שהוסיף על הקרן.

ח. מתר להערים על פדיון מעשרו. כיצד? אומר אדם לבנו ובתו הגדולים, וילעבדו העברי: 'הא לך את המעות האלו, ופדה לך בהן המעשר' - כדי שלא יוסיף חמש; אבל לא יאמר לו: 'פדה לי בהן'. וכן אם אמר לו: 'פדה לך משלך' - אינו מוסיף חמש.

ט. אבל לא יתן המעות לפדות לבנו ובתו הקטנים, לעבדו ושפחתו הנכנעים - מפני שידן כידו. נתן לשפחתו העבריה - אם מעשר שני זה מדבריהם, כגון שהיה מעצין שאינו נקוב - דבריו קמיין; שאמה עבריה קטנה היא, ואין הקטן זוכה לאחרים אלא בדבר שהוא מדבריהם.

י. וכן מערים, ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבלו ואומר הנותן: 'הרי הפרות האלו מחללין על מעות שבבית'.

יא. שני אחין, שני שתפין, אב ובנו - פודין זה לזה מעשר שני, כדי שלא יוסיפו חמש. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני - הואיל והוא ממון גבוה כמו שבארנו,

ג. אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם שגדוליו מן הארץ, או גדולי גדוליו מן הארץ - כגון הפרט המפרש בתורה, "בבקר ובצאן, ובזין ובשכר".

ד. לפיכך, אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח, כמיהין ופטירות - לפי שאין גדוליהן מן הארץ; ולא פרות מחברין לקרקע, ולא פרות שאינן יכולים להגיע לירושלים - לפי שאינן דומין לבקר וצאן.

ה. הדבש והחלב והביצים, הרי הן כבקר וצאן - שאף על פי שאינן גדולי קרקע, הן גדולי גדוליהן.

ו. התמד - עד שלא החמיץ - אינו נלקח בכסף מעשר, מפני שהוא כמים; ומשהחמיץ, נלקח כזין ובשכר. לקחו עד שלא החמיץ, והחמיץ - קנה מעשר.

ז. כמה דברים אמורים? בשנתן שלשה מים, ומצא פחות מארבעה; אבל אם נתן שלשה, והוציא ארבעה - הרי זה כזין מזווג, ונלקח בכסף מעשר.

ח. לולבי זרדין והחרובין - עד שלא ימתיקו, אין נלקחין; ואחר שימתיקו, נלקחין. אבל הלוח והחרדל והתורמוסין ושאר כל הנקבשין, בין משימתיקו בין עד שלא ימתיקו - נלקחין. והקור - נלקח בכסף מעשר.

ט. הפרכם - אינו נלקח בכסף מעשר, שאינו אלא למראה; וכן כל פיוצא בו מנותגי ריח ומראה וטעם - הואיל ואינו לאכילת גופן אלא לטעם שנותניו, אין נלקחין בכסף מעשר. לפיכך, ראשי בשמים, והפלפלין, והקשט, והחלתית, וחלות חריע, וכל פיוצא באלו - אין נלקחין בכסף מעשר.

י. השבת - אם לתן טעם בקורה, אינה נלקחת; ואם לכמך וכיוצא בו שהוא אוכל גופה, נלקחת בכסף מעשר. ערב מים ומלח - אם נתן לתוכן שמן - הרי הן כמוריס, ולוקח מהן בכסף מעשר; ומבליע דמי המים והמלח בדמי השמן.

יא. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר - מפני שהוא ממעט אכילתו ואכילתה; שאין אוכלין אותה אלא כהנים מערבי שמש, ומתרת לאונן, ונאקלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים, ולטבול יום, ואסור לאונן, ואינו נאכל אלא בירושלים. נמצא ממעט אכילת המעשר ואכילת התרומה. יב. לוקחין בהמה לזבחי שלמים מכסף המעשר, מפני שהשלמים נאכלין לזרים. בראשונה היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי להבריחה מעל המזבח; וזו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים בלבד. אבל חיה ועוף - לוקחין, שאינן ראויין לשלמים.

יג. ואין לוקחין פרות שביעית מכסף מעשר - לפי שהוא חיב לבער, כמו שיתבאר.

יד. הלוקח מים ומלח, או פרות מחברין, או פרות שאינן יכולין להגיע לירושלים - לא קנה המעשר, אף על פי שיצאו המעות לחלין.

טו. הלוקח פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר - בשוגג, כופין את המוכר להחזיר הדמים לבעלים, והן מעשר.

שנאמר לו, אינו מעשר; דברי חלומות, לא מעלין ולא מורדין.

ז. האומר לבניו: 'אפלו אתם מתים, אל תגעו בגוית זו', ומצאו שם מעות - הרי אלו חלין; טמן מעות בפניהם, ואמר להם: 'של פלוני הן', או 'של מעשר שני הן' - אם כמערים, אין חוששין לדבריו; ואם כמתפונן, דבריו קמין. ח. המוצא כלי, וכתוב עליו מם - הרי זה שבתוכו מעשר שני; דלת, דמאי; טית, טבל; תו, תרומה; קוף, קרן; ואם היה של מתכת, הוא ומה שבתוכו קרן; שכן היו כותבין אות אחת מן השם בשעת הסכנה.

ט. מעות הנמצאות בירושלים - אפלו דיגרי זהב עם הכסף ועם המעות - הרי אלו חלין, הואיל ושוקי ירושלים מתפדין בכל יום. מצא בתוכן חרש, וכתוב בו מעשר - הרי אלו מעשר שני. כמה דברים אמורים? בשאר זמות השנה; אבל בשעת הרגל, הכל מעשר.

י. מעות הנמצאות לפני סוחרים בהמה בירושלים, לעולם מעשר - שחזקת רב העם מביאין מעות מעשר שני, וקונין בו בהמות; והנמצאות בהר הבית, לעולם חלין - שחזקתן מתרומת הלשכה, שחללו הגוברים על הבהמה.

יא. תבה שנסתמש בה חלין ומעשר שני, ומצא בתוכה מעות - אם רב מניחי מעשר, הרי המעות מעשר; ואם רב מניחי חלין, חלין; מחצה למחצה, חלין.

יב. מצא פרות בין פרות מעשר לפרות תרומה, יפלו לקרוב. מחצה למחצה, יאכלו בחמרי שניהן - ואסורין לזרים וטעונין רחיצת ידיים והערב שמש, כתרומה; ואסורין לאונן וטעונין תבאת מקום, כמעשר. וכן במעות הנמצאות בין חלין למעשר.

יג. מעשר שני של דמאי ושל ודאי שנתערבו, יאכלו בחמר שלהן.

יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין - יאכל הכל בטרה במקום, או יפדה את המעשר. לפיכך, אם נתערבו בירושלים, אוסרין בכל שהן במינן - הואיל והוא בירושלים, הרי הוא כדבר שיש לו מתירין; ויאכל הכל בטרה.

טו. הזורע מעשר שני אחר שזנב לירושלים, הגדולין מעשר שני. אבל אם זרעו קדם שזנב - הגדולין חלין, ואפלו בדבר שאין זרעו כלה; ופודין אותו בשעת זריעתו.

טז. מעשר שני, בטל ברב. באיזה מעשר אמרו? במעשר שזנב לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות - שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם, ואי אפשר לפדותו מאחר שזנב, ואף על פי שאין בו שנה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, ובטל ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות.

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ז

א. פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אינן נפדין ברחוק מקום, אלא אם כן נטמאו באב הטמאה; אלא יעלו הן עצמן, ויאכלו בירושלים;

ב. זה חמר בלקוח בכסף מעשר, מפרות מעשר עצמן. ואם נטמאו בולד הטמאה, יפדו ויאכלו בירושלים.

שם ועשהו מעשר עד שלא סתם את פיהן, לא קנה מעשר; ואם משפתם קרא שם ועשהו מעשר - קנה מעשר את השקנן. הפקיד לתוך השקנן רביעית חלין, או שנס לתוך שמן או חמץ או ציר ודבש של מעשר שני סתם - בין שסתם בין שלא סתם, לא קנה מעשר את השקננין.

ו. צבי שלקחו בכסף מעשר, ומת - יקבר בעורו; לקחו חי, ושחטו, ונטמא - הרי זה יפדה כשאר פרות מעשר שנטמאו. המניח דינר של מעשר שני, להיות אוכל פנגדו עד שיצא לחלין, והנה הדינר יוצא בעשרים מעה, אבל עליו בעשר מעין, והוולו המעות לאחר זמן, והרי הדינר יוצא בארבעים מעה - צריך לאכל עליו בעשרים מעה, ואחר כך יצא לחלין; הוקרו המעות, והרי הדינר יוצא בעשר מעין - אוכל עליו בחמש מעין, ואחר כך יצא לחלין.

ז. הלוקח פרות בסלע של כסף מעשר, ומשך הפרות, ולא הספיק לתן הסלע, עד שהוקרו הפרות ועמדו בשתים - הרי זה מפריש עליהן סלע בלבד, שנאמר: "ונתן את הכסף, וקם לו", בנתינת הכסף קונה; והשכר למעשר.

ח. משך פרות בשתי סלעים, ולא הספיק לתן המעות, עד שהוולו הפרות ועמדו בסלע - אינו מפריש עליהן ממעות מעשר שני אלא סלע אחת; ומוסיף עליה סלע שניה מן החלין, ונותן למוכר. ואם היה המוכר עם הארץ, הרי זה מתר לתן לו סלע שניה ממעות מעשר שני של דמאי. נתן לו סלע של מעשר, ולא הספיק למשך את הפרות, עד שעמדו בשתים - מה שפדה פדה, והדין ביניהן.

ט. נתן לו שני סלעים של מעשר, ולא הספיק למשך הפרות, עד שחזרו להיות בסלע - מה שפדה פדה, ומדת הדין ביניהן; שמעשר שני, פדיתו היא משיכתו.

י. מי שהיו לו פרות חלין בירושלים, והיו לו מעות מעשר שני חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות ההם מחללין על הפרות האלו', ויאכל הפרות שם בטרה, ויצאו אותן המעות לחלין במקומן.

יא. היו לו מעות מעשר שני בירושלים, ויש לו פרות חוץ לירושלים - אומר: 'הרי המעות האלו מחללין על הפרות ההם', ויצאו המעות לחלין, ויעלו הפרות ויאכלו בירושלים; שאינו צריך להיות המעות והפרות במקום אחד בשעת החלול.

יב. מי שהיו לו מעות מעשר בירושלים, וצריך להם, ויש לחברו פרות חלין שרוצה לאכלן - אומר לחברו: 'הרי המעות האלו מחללין על פרוטיך', ונמצאו אותן הפרות לקיחין בכסף מעשר, ויאכל אותן חברו בטרה; ולא הפסיד כלום, ויצאו המעות לחלין.

יג. כמה דברים אמורים? בשניה חברו בעל הפרות חבר - שאין מוסרין פרות מעשר שני של ודאי אלא לחבר; לפיכך, אם היו המעות של דמאי, אומר בן אף לעם הארץ. ומתר לחלל מעשר שני של פרות עם הארץ, ועל מעותיו; ואין חוששין להן שמא של מעשר שני הן.

כמות שהיו. במזיד, יעלו הפרות ויאכלו בירושלים. ואם אין מקדש, ניחם עד שיגקבו.

טז. וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים. ואם לקח - בשוגג, יחזרו הדמים למקומן; במזיד, תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש, תקבר היא ועורה.

יז. לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, בין במזיד בין בשוגג - אם ברח המוכר, הרי זה יאכל פנגד אותן המעות בירושלים בתורת מעשר. זה הכלל: כל שהוציא חוץ לאכילה ושתייה וסיכה מדמי מעשר, וברח המוכר או מת - יאכל פנגדו; ואם היה המוכר קים, יחזרו דמים למקומן. וכן אם הביא עולות וחסאות ואשמות מדמי מעשר, יאכל פנגדו.

יח. לקח תנה לזבחי שלמים, ובהמה לבשר תאנה - הרי זה כמי שקנה שור לחרישה, ולא קנו שלמים. לקח בהמה לשלמים, ונפל בה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר, ופדה אותה; ואין הדמים מעשר. ואף על פי כן, אם פדיתה לעצמו - מוסיף חמש.

יט. המתפס מעות מעשר לשלמים - לא קנו שלמים; שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת מעשר, שהמעשר קמוץ גבוה הוא. ואין צריך לומר, אם התפס פרות המעשר עצמן לשלמים, שלא קנו שלמים.

כ. האוכל מעשר שני בתורת חלין, אפלו במזיד - אם פרות המעשר עצמן אכל, יצעק לשמים. ואם כסף מעשר אכל - יחזרו דמים למקומן, ויעלו ויאכלו בירושלים; או יאכל פנגדו בירושלים, אם אינו יכול להחזיר את הדמים.

שבת קודש

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ח

א. הלוקח בהמה לזבחי שלמים, וסיה לבשר תאנה, ממי שאינו תגר, ואינו מדקדק - יצא העור לחלין, אפלו היו דמי העור מרבין על דמי הבשר; אבל הלוקח מן התגר, לא יצא העור לחלין.

ב. וכן הלוקח פדי יין סתומות, מקום שדרךן להמכר סתומות, ממי שאינו תגר - יצא השקנן לחלין; לפיכך, צריך המוכר לפתח ראשי הפדין, כדי שלא יצא השקנן לחלין. ואם רצה להחמיר על עצמו ולמכר במדה - יצא השקנן לחלין.

ג. לקחן פתוחות או סתומות במקום שדרךן להמכר פתוחות, או שלקח מן התגר שמדקדק במכירתו - לא יצא השקנן לחלין. לקח סלי תאנים וענבים עם הפלי, לא יצאו דמי הפלי לחלין.

ד. לקח אגוזים ושקדים וכיוצא בהן, יצאו קלפיהן לחלין. לקח חותל תמרים, יצא החותל לחלין. קפה של תמרים - אם דרוסות, יצאו הקפות לחלין; ואם אינן דרוסות, לא יצאו הקפות לחלין.

ה. מי שהיה לו יין של מעשר שני, והשאל קנקניו לאותו מעשר - אף על פי שסתם את פיהן, לא קנה המעשר את הקנקנים. פנס את היין לתוכן סתם - אם קרא

- צריך לצינו בקוֹזוֹת אֲדָמָה, כדי שִׁפִּירוּ בוֹ, וְלֹא יֵאָכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שִׁיפְדוּ. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרָלָה - מְצִינִין אוֹתוֹ בְּחֶרֶסִית, כְּדֵי שִׁיפְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ; שְׂאֵם צִינּוֹ בְּקוֹזוֹת אֲדָמָה, שְׂמָא יתְפַרְדּוּ - שְׂאִסוֹר עֲרָלָה חֲמוֹר הוּא, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּהִנְיָה. וְהַצְנוּעִין הֵיוּ מְנִיחִין אֶת הַמְּעוֹת בְּשֵׁנֵת הַשְּׂמִטָּה, וְאוֹמְרִין: 'כָּל הַנְּלָקֵט מִפְּרוֹת רְבֻעֵי אֱלוֹ, מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוֹ' - שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשֶׁר לְפַדּוֹתוֹ בְּמַחְבֵּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. ח. בְּאֶחָד בְּתֻשְׂרֵי, רֵאשׁ הַשְּׂנָה לְעֲרָלָה וְלְרְבֻעֵי; וּמֵאִמְתִּי מוֹנִין לְעֲרָלָה וְלְרְבֻעֵי? מִשְׁעַת נְטִיעָה. וְאֵינּוּ מוֹנֵה מֵרֵאשׁ הַשְּׂנָה לְרֵאשׁ הַשְּׂנָה, אֲלָא שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשֵׁנָה חֲשׂוֹבִין שְׂנָה - וְהוּא, שֶׁתְּקַלֵּט הַנְּטִיעָה קִדְּם הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם; וְכַמָּה הוּא סֵתֵם קְלִיטָה לְכָל הָאֵילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת.

ט. נִמְצְאָתָ לְמַד, שֶׁהַנוֹטֵעַ אֶרְבָּעָה אֶרְבָּעִים יוֹם קִדְּם רֵאשׁ הַשְּׂנָה, עֲלֵתָה לוֹ שְׂנָה; וְאִף עַל פִּי כֵן, אֵין פְּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת מִתְּרִין בְּעֲרָלָה אוֹ בְּרְבֻעֵי, עַד חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם בְּשֻׁבָּת - שֶׁהוּא רֵאשׁ הַשְּׂנָה לְאֵילָן.

י. כִּיצַד? הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאָכַל בְּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בָּאֵב מִשְׂנָה עֲשִׂירִית בִּיּוֹבֵל - הָרִי הוּא בְּתוֹךְ שְׁנֵי עֲרָלָה, עַד חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשֻׁבָּת מִשְׂנָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְכָל מֵה שִׁיּוֹצִיא הָאֵילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי הוּא עֲרָלָה, אִף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים. וּמִחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשֻׁבָּת מִשְׂנָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בִּיּוֹבֵל, עַד חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בְּשֻׁבָּת מִשְׂנָה אֶרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא נִטֵּעַ רְבֻעֵי; וְכָל מֵה שִׁיּוֹצִיא בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הָרִי הוּא רְבֻעֵי, וְצָרִיף פְּדִיּוֹן. וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשְּׂנָה, נִתְעַבְּרָה לְרְבֻעֵי אוֹ לְעֲרָלָה.

יא. נִטְעוּ בְּשִׁשָּׁה עֶשֶׂר בָּאֵב מִשְׂנָה עֶשֶׂר - לֹא עֲלֵתָה לוֹ שְׂנָת עֶשֶׂר, אֲלָא הָרִי הוּא עֲרָלָה שְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כְּלָה; וְהָרִי הוּא נִטֵּעַ רְבֻעֵי מֵרֵאשׁ הַשְּׂנָה שֶׁל שְׁנַת אֶרְבַּע עֶשְׂרֵה, עַד סוֹפָה.

יב. נִטֵּעַ הַנְּטִיעָה מֵרֵאשׁ חֲדָשׁ עַד חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם בְּשֻׁבָּת - מוֹנֵה לָהּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם לְעֲרָלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לְרְבֻעֵי. וְרֵאִיתִי לְגֵאוֹנִים דְּבָרִים בְּחֻשְׁבוֹן עֲרָלָה וְרְבֻעֵי - אֵין רֵאִוִי לְהֶאֱרִיף וְלְהַשִּׁיב עֲלֵיהֶן, וְיִדְאִי טְעוֹת סוֹפְרִים הֵן; וְהֶאֱמַתָּ - כְּכֹר בְּאַרְנוֹ וְרַבָּה.

יג. הַעֲלִין, וְהַלּוּלְבִין, וּמֵי גִפְנִים, וְהַסְּמַדְר - מִתְּרִין בְּעֲרָלָה וּבְרְבֻעֵי. וְהַעֲנָבִים שֶׁשָּׂדֶפֶן הַקָּדִים וְהַפְּסִידָן, וְהַחֲרֻצִּין וְהַזִּיגִין וְהַתְּמָד שֶׁלֶהֶן, וְקַלְפֵי רְמוֹן וְהַנֶּזֶן שְׁלוֹ, וְקַלְפֵי אַגֻּזִים, וְהַגְּרַעֲיִנִין - אֲסוּרִין בְּעֲרָלָה, וּמִתְּרִין בְּרְבֻעֵי; וְהַנְּבֻלּוֹת, בְּלֶן אֲסוּרוֹת.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטֵּעַ רְבֻעֵי פָּרֵק י

א. כָּל שֶׁהוּא חֵיב בְּעֲרָלָה, יֵשׁ לוֹ רְבֻעֵי, וְכָל שֶׁפְּטוֹר מִן הַעֲרָלָה, אֵינוֹ חֵיב בְּרְבֻעֵי - שְׂנֵאָמַר: "שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָּכֶם עֲרָלִים, לֹא יֵאָכֵל. וּבְשֵׁנָה הַרְבִּיעִית, יִהְיֶה כָּל פְּרִי קִדְּשׁ הַלּוּלִים לָהּ".

ב. הַנוֹטֵעַ אֵילָן מֵאָכַל, וְדַעְתּוֹ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה סִיג לְגִנָּה, אוֹ שֶׁנִּטְעוּ לְקוֹרוֹת הָאֵילָן, לֹא לְפְרוֹתָיו - הָרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַעֲרָלָה; וְנִטְעוּ לְסִיג, וְחִזַּר וְחָשַׁב עָלָיו לְמֵאָכֵל, אוֹ שֶׁנִּטְעוּ

יד. הַמְּנִיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לְהִיּוֹת אוֹכֵל כְּנִגְדּוֹ וְהוֹלֵף - כִּינּוֹן שֶׁאֵכֵל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׂאָר מִמֶּנּוּ אֲלָא פְּחוֹת מִפְּרוֹטָה, יֵצֵא לְחֻלִּין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמֵאִי; אֲכָל בְּשֶׁל וְדֵאִי - לֹא יֵצֵא לְחֻלִּין עַד שִׁיִּשְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִשְׂנָה פְּרוֹטָה אַחַר שְׂמוֹסִיפִין אֶת הַחֲמֵשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי פְּרוֹטָה.

טו. טְמֵאִין וְטַהוֹרִין שֶׁהֵיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטַּהוֹרִין לְהִיּוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁלֶּהֶן - מְנִיחִין סֵלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְאוֹמְרִין: 'כָּל שֶׁהַטַּהוֹרִין אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, סֵלַע זֶה מִחֻלָּת עָלָיו'; וְנִתְצַא הַסֵּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהָרִי אֵכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשִׁוְיָה בְּטַהֲרָה - וּבְלִבְדָּה שֶׁלֹּא יִגְעוּ הַטְּמֵאִים בְּמֵאָכֵל, שֶׁלֹּא יִטְמְאוּהוּ.

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְנִטֵּעַ רְבֻעֵי פָּרֵק ט

א. נִטֵּעַ רְבֻעֵי - הָרִי הוּא קִדְּשׁ, שְׂנֵאָמַר: "וּבְשֵׁנָה הַרְבִּיעִית, יִהְיֶה כָּל פְּרִי קִדְּשׁ הַלּוּלִים לָהּ"; וְדִינוֹ הַהֲכָל לְבַעֲלָיו בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְכַשֵּׁם שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּסוּרְיָה, כִּף אֵין נִטֵּעַ רְבֻעֵי בְּסוּרְיָה. וּבְנִטֵּעַ רְבֻעֵי הוּא אוֹמֵר: "וְאִישׁ אֶת קִדְּשׁוֹ, לוֹ יִהְיֶה" - שֶׁאֵין לָהּ קִדְּשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרַשׁ דִּינוֹ בְּתוֹרָה לְמֵי הוּא, חוּץ מִנִּטֵּעַ רְבֻעֵי.

ב. הַרוֹצֵה לְפַדּוֹת נִטֵּעַ רְבֻעֵי, פּוֹדֶה כְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי; וְאִם פְּדָהוּ לְעֶצְמוֹ, מוֹסִיף חֲמֵשׁ. וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, עַד שִׁיִּגְיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת - שְׂנֵאָמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", עַד שִׁיִּעֲשֶׂה תְּבוּאָתוֹ; וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּמַחְבֵּר, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְהָרִי הוּא מְמוֹן גְּבוּהָ, כְּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי; לְפִיכָךְ, אֵינוֹ נִקְנָה בְּמִתְנָה, אֲלָא אִם נִתְנוּ בְּסֵר. וְדִינוֹ בְּשִׂאָר הַדְּבָרִים, לְעִגְנֵן אֲכִילָה וּפְדִיָּה - כְּמַעֲשֵׂר.

ג. וְהַפּוֹדֶה כֶּרֶם רְבֻעֵי - רְצָה, פּוֹדָהוּ עֲנָבִים, רְצָה, פּוֹדָהוּ יֵין; וְכֵן הַזֵּיתִים. אֲכָל שִׂאָר פְּרוֹת, אֵין מְשִׁינִין אוֹתָן מְבַרְיָתָן.

ד. כֶּרֶם רְבֻעֵי - אֵין לוֹ לֹא שִׁכְחָה, וְלֹא פָּאָה, וְלֹא פָּרַט, וְלֹא עוֹלָלוֹת; וְאֵין מְפָרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֵין מְפָרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי, אֲלָא כְּלוֹ עוֹלָה לְירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדָּה וְיַעֲלוּ הַדְּמַיִם וְיֵאָכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם - כְּמַעֲשֵׂר.

ה. עֲנָבִים שֶׁל כֶּרֶם רְבֻעֵי - הַתְּקִינוּ בֵּית דִּין, שִׁיִּהְיֶה עוֹלִין לְירוּשָׁלַיִם מִהַלֵּף יוֹם לְכָל צַד, כְּדֵי לְעַטֵּר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפְרוֹת; וּמִשְׁחִיר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִפְדָּה אֶפְלוֹ סְמוּךְ לַחֻמָּה. וְשִׂאָר כָּל הַפְּרוֹת, אֶפְלוֹ בְּזִמַּן הַמִּקְדָּשׁ, נִפְדִּין סְמוּךְ לַחֻמָּה.

ו. כִּיצַד פְּדִיּוֹן נִטֵּעַ רְבֻעֵי? מְנִיחַ אֶת הַסֵּל עַל פִּי שֶׁלֶּשָׁה, וְאוֹמֵר: 'כַּמָּה אֲדָם רוֹצֵה לְפַדּוֹת לוֹ בְּסֵלַע, עַל מִנַּת שִׁיּוֹצִיא יִצִּיאוֹת הַשׁוֹמְרִים מִבֵּיתוֹ, וְהַחֲמָרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ? וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת הַשְּׂעַר, מְנִיחַ אֶת הַמְּעוֹת, וְאוֹמֵר: 'כָּל הַנְּלָקֵט מִזֶּה - מִחֻלָּל עַל הַמְּעוֹת הָאֵלוֹ, מִשְׂעַר כִּף וְכָף סֵלִים בְּסֵלַע'. וּבְשִׁבְעִיעִית, פּוֹדָהוּ בְּשׁוּיָו; שֶׁאֵין שֵׁם לֹא שׁוֹמְרִים, וְלֹא פּוֹעֲלִים; וְאִם הָיָה הַפֶּקֶר, אֵין לוֹ אֲלָא שִׁכְר לְקִיטָה בְּלִבְדָּה.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ נִטֵּעַ רְבֻעֵי בְּשֵׁנֵת הַשְּׂמִטָּה, שֶׁיֵּד הַכָּל שְׂנָה

מאותה אדמה אלו לא נטעו, הרי הוא כמי שלא נעקר; ואם לאו, חייב.

יג. אילן שקצצו מעם הארץ, והחליף - חייב בערלה, ומונין לו משעת קציצה.

יד. אחד הנוטע, ואחד המכריף, ואחד המרכיב - חייב. במה דברים אמורים? בשחתף בד אחד מן האילן והכריכו בארץ, או הכריכו באילן אחר; אבל אם מתח בד אחד מן האילן הזקן והכריכו בארץ, או הכריכו באילן אחר ועקר הכד מערה באילן הזקן - הרי זה פטור.

טו. גדל זה הילד שהכריף ועשה פרות, ואחר כך נפסק עקרו שהיה מערה באילן הזקן - מונה משעה שנפסק. ואותן הפרות מתרין, מפני שגדלו בהתר; ואם הניחן אחר שנפסק העקר, עד שהוסיפו במאתים - הרי אלו אסורין.

טז. ילדה שסבכה בנקנה, והיו פרות בילדה - אפלו הוסיפו מאתים - הרי אלו הפרות של ילדה אסורין; שאין גדולי התר מעלין את העקר האסור.

יז. אילן שהכריף ממנו בד בארץ, ואחר כך נעקר האילן פלו, והרי הוא חזיה מן הכד שהכריף בארץ - נעשה אותו אילן כאלו עתה נוטע, וחייב בערלה; ומונה לאילן ולמה שצמח מן ההכרכה, משעה שנועקר.

יח. הרי שהכריף בד בארץ, וצמח, והכריף בד אחר ממה שצמח בארץ, וצמח, וחזר והכריף מן השלישי, אפלו הן מאה מערין זה בזה - הואיל ולא נפסקו מן העקר הראשון, הפל מתר; ואם נפסק עקר הראשון, מונה לכל משעה שנפסק.

יט. ואילן היוצא מן הגזע, פטור מן הערלה; מן השרשין, חייב בערלה. ילדה פחות מטפח, חייבת בערלה כל שנוחיה - מפני שהיא נראית כנטיעה בת שנתה. במה דברים אמורים? כנטיעה אחת, או שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב; אבל אם היה הכרם פלו פחות מטפח - הרי זה יש לו קול, ומונין לו כדרך שמונין לשאר האילנות.

כ. נוטעין וחזר של ערלה; ואין נוטעין אגוז של ערלה - מפני שהוא פרי, ופרות ערלה אסורין בהניה, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות. ואם עבר ונטע אגוז של ערלה, הרי הצומח מתר כשאר האילנות.

כא. וכן אין מרכיבין בפניות של ערלה בדקלים, מפני שהפניות כפרי. עבר והרכיב, מתר; שכל דבר שיש לו שני גורמין, אחד אסור ואחד מתר - הרי זה הנוגס משניהם מתר. לפיכך, הצומח מפרות ערלה - מתר, שהרי גרם לו לצמח הפרי האסור והארץ המתרת.

למאכל, וחזר וחשב עליו לסיג - כיון שערכ בו מחשבת חיוב, חייב. נטעו שלש שנים לסיג, ומכאן ואילוף למאכל - אין לו רבעי; שכל שאין לו ערלה, אין לו רבעי.

ג. נטע אילן וחשב שיהיה הצד הפנימי שלו למאכל והחיצון לסיג, או שיהיה הצד הפתוח למאכל והעליון לסיג - זה שחשב עליו למאכל, חייב בערלה; וזה שחשב עליו לסיג או לעצים, פטור; שהדבר תלוי בדעתו של נוטע. והעלף - חייב בערלה האכילנות בלבד, אבל הקפריסין מתרות.

ד. הנוטע לרבים בתוף שדהו, חייב בערלה - שנאמר: "ונוטעתם", אפלו לרבים. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בחוצה לארץ, פטור.

ה. הנוטע ברשות הרבים, והנוטע בספינה, והעולה מאליו ברשות היחיד, והנכרי שנטע בין לישראל בין לעצמו, והגזלן שנטע - חייבין בערלה וברבעי.

ו. העולה מאליו במקום חרשים, פטור; אפלו הנוטע במקום שאינו ישוב, פטור; והוא, שלא יהיה עושה כדי טפול שמטפל בפרותיו עד שמביאן לישוב. אבל אם היה עושה כדי טפולו, חייב בערלה.

ז. הנוטע למצה - כגון שנטע אתרוג ללולב, או זית למנורה - חייב בערלה. הקדיש ואחר כך נטע, פטור מן הערלה; נטע ואחר כך הקדיש, חייב בערלה.

ח. הנוטע בעציץ שאינו נקוב - חייב בערלה; אף על פי שאינו בארץ לורעים, הרי הוא בארץ לאילנות.

ט. ואילן שנטעו בתוף הבית, חייב בערלה. זה שנטעו גזים עד שלא באו אבותינו לארץ, פטור; אבל משבאו לארץ, אף מה שנטעו גזים חייב - שנאמר: "כי תבאו אל הארץ, ונטעתם", משעת ביאה.

י. וגוי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק, חייב בערלה. ויש לנכרי נטע רבעי - שאם בא לנהוג במצה זו, הרי הוא קדש כנטע רבעי של ישראל.

יא. אחד הנוטע גרעינה, או חזר מן האילן, או שעקר את כל האילן ממקום ונטעו במקום אחר - הרי זה חייב בערלה, ומונה משעת נטיעתו. ועזע את האילן ולא עקרו, ואחר כך מלא סביבותיו בעפר - אם יכול לחיות אלו לא מלא סביבותיו, הרי זה פטור; ואם לאו - הרי זה כמי שעקר ונטע, וחייב.

יב. וכן אילן שנועקר, ונשאר ממנו בארץ שרש אחד, אפלו כמחט שמלפפין עליה הרוקמים את השני, והחזירו למקומו ונטעו - פטור, מפני שיכול לחיות. נעקר פלו, ונעקרה הסלע ששרשיו בה עמו, וחזר ונטעו כמה שהוא, בכל האדמה שסביבות שרשיו - אם יהיה יכול לחיות

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ו כסלו ב' טבת ה'תשס"ז

יום ראשון

הלכות שבת פּרָק כד

א. יש דברים שהם אסורין בשבת, אף על פי שאינן דומין למלאכה, ואינם מביאין לידי מלאכה; ומפני מה נאסרו? משום שנאמר: "אם תשיב משבת וג'ך, עשות חפצך ביום קדש", ונאמר: "וכבדתו מעשות דרכיך, ממצא חפצך ודבר דבר". לפיכך, אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפילו לדבר בהן, כגון שידיבר עם שתפו מה ימכר למחר או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, וכאילו סחורה ילך למקום פלוני - כל זה וכיוצא בו, אסור, שנאמר: "ודבר דבר", דבור אסור; והרהור מתר.

ב. אסור לאדם לפקד גנותיו וישדותיו בשבת, כדי לראות מה הן צריכין, או היאך הן פרותיהן - שהרי זה מהלך לעשות חפצו. וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף התחום [אלפיים אמה] וישב שם עד שתחשף, כדי שיהיה קרוב לעשות חפציו במוצאי שבת - שהרי נמצא הלוכו בשבת לעשות חפציו.

ג. במה דברים אמורים? בשהחשיף על התחום לעשות דבר שאסור לעשותו בשבת; אבל אם החשיף לעשות דבר שמתר לעשותו בשבת, הרי זה מתר. כיצד? אין מחשיכין על התחום להביא פרות מחברין, או לשכר פועלין; אבל מחשיף הוא לשמר פרות, שהרי מתר לשמר בשבת, ומחשיף להביא בהמה או פרות תלושין; שהבהמה - קורא לה והיא באה, אף על פי שהיא חוץ לתחום; ופרות תלושין - אלו היו שם מחיצות, הנה מתר להביאן בשבת. וכן אומר אדם לחברו: 'לכרך פלוני אני הולך למחר', שאם היו שם ברגגין [סוכות סוכות במרחק של פחות מע' אמה וד' טפחים], הנה הולך לשם בשבת. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מתר לאדם לומר לפועל: 'הנראה שתעמד עמי לערב'; אבל לא יאמר לו: 'היה נכון לי לערב' - שנמצא עושה חפצו בשבת. ואסור לרוץ ולדלג בשבת, שנאמר: "מעשות דרכיך" - שלא יהא הלוכך בשבת כהלוכך בחל. ויורד אדם בור ושיח ומערה, אפילו הן מאה אמה; ומטפס ויורד ושותה, ומטפס ועולה. ואסור להרבות בשיחה בטלה בשבת, שנאמר: "ודבר דבר" - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חל.

ה. מתר לרוץ בשבת לדבר מצוה - כגון שירוצו לבית הכנסת, או לבית המדרש; ומחשיבין חשבונות של מצוה, ומודדין מדידה של מצוה - כגון מקנה לידע אם יש כשעור, או כגד לידע אם מקבל טמאה, ופוסקין צדקה לעניים. והולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואפילו לטרטאות וטרקלין של גוים, לפקח על עסקי רבים בשבת. ומשדכין על התינת לארס [מתחילים תהליך דיבור

אודות אירוסין שיטוכמו בצאת השבת], ועל התינוק [להתחיל בדיבורי סיכום עם המלמד כדי] ללמדו ספר וללמדו אמנות. ומבקרין חולים, ומנחמים אבלים; והנכנס לבקר את החולה, אומר: 'שבת היא מלועק, ורפואה קרובה לבוא'. ומחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה, ועל עסקי המת, להביא לו ארון ותכריכין. ואומר לו: 'לך למקום פלוני, לא מצאת שם - הבא ממקום פלוני, לא מצאת במנה - הבא במאמית' - ובלבד שלא יזכר לו סכום מקח [סכום מסויים שלא יוסיף עליו]. שכל אלו וכיוצא בהן - מצוה הן, ונאמר: "עשות חפצך" וכו'; חפצך אסורין, חפצו שמים מתרין.

ו. מפליגין בינם הגדול בערב שבת לדבר מצוה; ופוסק עמו [עם הנכרי] לשבת, ואינו שובת [אם אינו שובת אין בכך כלום]. ומפירין נדרים בשבת, בין לצרך שבת בין שלא לצרך שבת; ונשאלין לחכם על נדרים שהן לצרך השבת ומתירין, אף על פי שהיה להן פנאי להתירן קדם השבת; שדברים אלו, דברי מצוה הן.

ז. אין עונשין בשבת; אף על פי שהענש מצות עשה, אינה דוחה שבת. כיצד? הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה, אין מלקין אותו ואין ממתין אותו בשבת, שנאמר: "לא תבערו אש בכל משבתים ביום השבת" - זו אזהרה לבית דין, שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שרפה; והוא הדין לשאר ענשין.

ח. מתר לאדם לשמר פרותיו בשבת, בין תלושים בין מחברין; ואם בא אדם לטל מהן, או בהמה וחייה לאכל מהן - גוער בהן ומכה בהן, ומרחיק. והלא דבר זה מחפציו הוא, ולמה הוא מתר? מפני שלא נאסר אלא להקנות לעצמו חפצים שאינן עתה מצויין, או להשתכר ולהרויח ולהטפל [להתעסק] בהנאה שתבוא לידו; אבל לשמר ממונו שפכר בא לידו, עד שיעמד כמות שהוא - מתר; הא למה זה דומה? לנועל ביתו מפני הגנבים.

ט. המשמר ורעיו מפני העופות, ומקשאו ומדלעיו מפני החיה - לא יספק [כף אל אל] ולא ירקד [ברגליו] כדרך שעושה בחל; וגזרה שמא יטל צרור [רגב אדמה] ויזרק ארבע אמות ברשות הרבים.

י. כל הדברים שהן אסורין משום שבות [חומרה של חכמים להרבות השביתה], לא גזרו עליהן בין השמשות, אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין; אבל בין השמשות, מתרין - והוא, שיהיה שם דבר מצוה או דחק. כיצד? מתר לו בין השמשות לעלות באילן או לשוט על פני המים, להביא לולב או שופר; וכן מוריד מן האילן או מוציא מן הפרמלית, ערוב שעשה. וכן אם היה טרוד ונחפז, ונצרך לדבר שהוא משום שבות בין השמשות - הרי זה מתר. אבל אם לא היה שם דחק, ולא דבר מצוה - אסור. לפיכך, אין מעשרין את הודאי בין השמשות, אף

או לישוב במקומה. אבל אינו מטלטלה כדי שלא תשבר, ולא כדי שלא תגנב. וכן כל פיוצא בזה.

ו. וכל שאינו כלי - כגון אבנים, ומעות, וקנים, וקורות, וכיוצא בהן - אסור לטלטלן. אכן גדולה או קורה גדולה - אף על פי שהיא נטלת בעשרה בני אדם - אם יש תורת כלי עליה, מטלטלין אותה. דלתות הבית - אף על פי שהן כליים, לא הוכחו לטלטול; לפיכך, אם נתפרקו, אפלו בשבת - אין מטלטלין אותן. וכן העפר והחול והמת, אין מזיזין אותן ממקומן; וכן שמונה ירוחי לידה - חי - הרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו.

ז. מתר לטלטל הכלי, אפלו שלא לצורך תשמישו, אלא לעשות בו מלאכה שלא נעשה לשמשו. כיצד? נוטל אדם קורנס [פטיש] לפצע בו אגוזים, קרדס [גרזן] לחתוך בו דבלה [גוש תאנים], מגרה [מסור] לגור [לחתוך] בה את הגבינה, מגרפה לגרף בה את הגרוגרות, את הרחת [בה זורים התבואה להפריד הקליפה] ואת המזלג לתת עליו אכל לקטן, את הכוש [שיפוד קטן] ואת הפךכד [כלי מכלי האריגה] לדהף בו, מחט של סקאין [יוצרי שקים] לפתח בו את הדלת, את המכתשת לישב עליה, וכן כל פיוצא בזה.

ח. ומטלטל אדם מחט של יד השלמה [העשויה לחפירה], לטל בה את הקוץ; אבל אם נטל הקצה הנקוב שלה, או הקצה החד - אין מטלטלין אותה. ואם היתה גלם ועדין לא נקבה, מתר לטלטלה.

ט. כל כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו - כגון כלים המקצין [מיועדים] לסחורה, וכלים הנקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו - אסור לטלטלן בשבת; וזה הוא הנקרא 'מקצה מחמת חסרון כיס'; כגון המסר הגדול, ויתד של מחרשה, וספין של שחיטה, וספין של טבחים, וחרב של אשכפים [סנדלרים], וחצין [גרזן] החרשים [נגרים], וקורנס [פטיש] הבשמים, וכיוצא בהן.

י. כל כלי שהקצה מחמת האסור - אסור לטלטלו; כגון גר שהדליקו בו בשבת, והמנורה שהיה הגר עליה, ושלחן שהיו עליו מעות, אף על פי שפכה הגר או שנפלו המעות - אסור לטלטלן; שכל כלי שהיה אסור לטלטלו בין השמשות - נאסר לטלטלו כל השבת בלה, אף על פי שהלך הדבר שגרום לו האסור.

יא. אבל כלי המקצה מחמת מאוס - כגון גר ישן של גפס, וכלי הצואה, וכיוצא בהן - מתר לטלטלן בשבת, אם הצריך להן.

יב. כל הכלים הנטלין בשבת שנתפרקו דלתותיהן, כגון דלתות תבה ומגדל [סוגי ארונות] - בין שנתפרקו בשבת, בין שנתפרקו קדם השבת - מתר לטלטל אותן דלתות. וכן כל הכלים הנטלין בשבת שנתפרקו - בין קדם שבת, בין בשבת - שכריהן נטלין; והוא, שיהיו עושין מעין מלאכה; כיצד? שכריהן ערבה [קערה] לכסות בהן את פי החבית, שכריהן זכוכית לכסות בהן את פי הפך, וכן כל

על פי שאסור הפרשת המעשר בשבת משום שבות; אבל מעשרים את הדמאי [פירות עם הארץ שספק אם הופרשו].

יא. קטן שעשה בשבת דבר שהוא משום שבות, כגון שתלש מעצין שאינו נקוב, או טלטל בכרמלית - אין בית דין מזיזין להפרישו. וכן אם הניחו אביו, אין ממחין בידו. יב. אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת, כדרך שהוא עושה בחל. ומפני מה נגעו באסור זה? אמרו: ומה אם הנהירו נביאים וצויו שלא יהיה הלוחף בשבת כהלוחף בחל, ולא שיחת השבת כשיחת החל, שנגאמר: "ודבר דבר" - קל וחמור שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחל, כדי שלא יהיה כיום חל בעיניו, ויבוא להגביה ולתקן כלים מפנה לפנה, או מבית לבית, או להצניע אבנים וכיוצא בהן; שהרי הוא בטל ויושב בביתו, ויבגש [יחפש] דבר שיתעסק בו; ונמצא שלא שבת, ובטל הטעם שנגאמר בתורה "למען ינוח".

יג. ועוד, כשיבקר [יבדוק] ויטלטל כלים שמלאכתם לאסור, אפשר שיתעסק בהן מעט, ויבוא לידי מלאכה. ועוד, מפני שמקצת העם אינם בעלי אמניות, אלא בטלין כל ימיהן, כגון הטילין ויושבי קרנות, שכל ימיהן הם שובתין ממלאכה; ואם יהיה מתר להלך ולדבר ויטלטל כשאר הימים, נמצא שלא שבת שביטה הנפרת; לפיכך, שביטה מדברים אלו, היא שביטה השונה בכל אדם. ומפני דברים אלו, נגעו באסור הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אלא כלים הצריף להן, כמו שיתבאר.

יום שני

הלכות שבת פרק כה

א. יש כלי שמלאכתו להתר, והוא הכלי שמתר לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו - כגון כוס לשתות בו, וקערה לאכל בה, וספין לחתוך בו בשר ופת, וקורנס [פטיש] לפצע בו אגוזים, וכיוצא בהן.

ב. יש כלי שמלאכתו לאסור, והוא הכלי שאסור לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו - כגון מכתשת ורחים וכיוצא בהן, שאסור לכתש ולטחן בשבת.

ג. כל כלי שמלאכתו להתר - בין היה של עצ, או של חרש, או של אבן, או של מתכת - מתר לטלטלו בשבת, בין בשביל עצמו של כלי, בין לצורך גופו, בין לצורך מקומו. וכל כלי שמלאכתו לאסור - בין היה של עצ, או של חרש, או של אבנים, או של מתכת - מתר לטלטלו בשבת, בין לצורך גופו, בין לצורך מקומו; אבל בשביל עצמו של כלי, אסור.

ד. כיצד? מטלטל הוא את הקערה של עצ לאכל בה, או לישוב במקומה; או כדי שלא תגנב, וזה הוא בשביל עצמו. וכן אם טלטל אותה מן החמה, כדי שלא תיבש ותשבר, או מן הגשמים, כדי שלא תתפח ותפסד - הרי זה טלטול בשביל עצמה; ומתר, מפני שמלאכתה להתר. ה. וכן מטלטל הוא רחחים או המכתשת לשבר עליה אגוזים, או לעלות עליה למטה - וזה הוא לצורך גופו -

שני והקדש שלא נפדו כהלכתן - אסור לטלטלן; אבל הדמאי [ספק אם הופרשו], הואיל וראוי לעניים [הדמאי מותר להם], וכן מצער שני והקדש שפדן, אף על פי שלא נתן החמש - מתר לטלטלן.

כ. מטלטל ישראל התרומה, אף על פי שאינה ראויה לו [לאוכלה]; ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החלין, אם היו שניהם בכלי אחד. במה דברים אמורים? בשתיקה הטהורה למטה, והיו פרות המטנפין בקרקע - שאם ינער [ישפוך] אותן, יפסדו. אבל אם היו אגוזים וישקדים וכיוצא בהן - נוער הפלי, ונוטל הטהורה או החלין, ומניח הטמאה. ואם היה צריך למקום הפלי - בין שהטהורה למעלה בין שתיקה למטה, מטלטל הכל כאחד.

כא. מדבף [שורה] של אבנים שחשב [לישיבה] עליו מבעוד יום - אם למדום [סידרום לישיבה], מתר לישב עליהן למחר; ואם לאו, אסור. תריות [ענפים] של דקל שגרדן לעצים [להסיקן באש], ונמלף עליהן מערב שבת לישובה - מתר לטלטלן; וכן אם ישב עליהן מבעוד יום, מתר לטלטלן.

כב. הקש שעל המטה - לא ינענעו בידו, אבל מנענעו בגופו; ואם היה מאכל בהמה, מתר לטלטלו. וכן אם היה עליו [על הקש] פר או סדין וכיוצא בהן - מנענעו בידו, שהרי נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום. המכניס קפה של עפר לביתו - אם יחד לה קרן זוית מערב שבת - מטלטלו בשבת, ועושה בו כל צרכיו.

כג. אסור לבטל כלי מהכנו [ממה שהיה מוכן להיעשות בו מבעוד יום], מפני שהוא כסותר. ביצר? לא יתן כלי תחת הגר בשבת לקבל את השמן הנוטף - שהשמן שבגור אסור לטלטלו, וכשיפל לפלי, יאסר טלטול הפלי שהיה מתר; וכן כל כיוצא בזה. לפיכך, אין נוהגין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה, אבל כופה הוא הפלי עליה. וכן כופה הפלי על כל דבר שאסור לטלטלו, שהרי לא בטלו; שאם יחפץ, יטלנו.

כד. נוהגין כלי תחת הדלף [נוזלת מים], ואם נתמלא הפלי - שופף ושונה, ואינו נמנע; והוא, שיהיה הדלף ראוי לרחיצה. אבל אם אינו ראוי, אין נוהגין; ואם נתן מתר לטלטלו במים המאוסין שבו; שאין עושין [מפנים] גרף [כלי] של רעי [צואה] לכתחלה [אך בדיעבד מותר].

כה. חבית של טבל [יין שלא הופרש תרומות ומעשרות] שגשברה, מביא כלי ומניח תחתיה; הואיל ואם עבר [אל האיסור] ותקנו [תרום והפרישו], מתקן [מותר באכילה] - הרי הוא כמתקן. ונוהגין כלי תחת הגר לקבל ניצוצות [של השמן], מפני שאין בהן ממש, ומתר לטלטל הפלי. קורה שגשברה - אין סומכין אותה בספל [ספסל] או בארכות [קרשי] המטה, אלא אם כן היו רוחים [רפויים]; וכל זמן שיחפץ יטלם, כדי שלא יבטל כלי מהכנו. ופורשין מחצלת על גבי אבנים בשבת, או על גבי פורת דבורים, בתמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים - ובכלבד שלא יתפון לצוד; שהרי נוטלה בכל עת שירצה. וכופין

כיוצא בזה. אבל אם אין השברים ראויין למלאכה כלל, אסור לטלטלן.

יג. כל פסוויי הפלים - נטלין בשבת; והוא, שיש תורת כלי עליהן. היה כלי מחבר בקרקע, כגון חבית הטמנה בארץ - אם יש לפסוויי שלה בית אחיזה, מטלטלין אותו; ואם לאו, אין מטלטלין אותו. וכן פסוויי הקרקעות, כגון בורות ותיצין [חפירות ארוכות וצרות שבקרקע] - אין מטלטלין פסוויי שלהן, אלא אם כן יש לו בית אחיזה. פסוויי התנור - אף על פי שאין לו בית אחיזה, מתר לטלטלו.

יד. שני דברים, אחד אסור לטלטלו ואחד מתר לטלטלו, והם סמוכין זה לזה או על זה או זה בזה, ובזמן שמתלטל אחד מהם יטלטל השני - אם היה צריך לדבר שמתר לטלטלו, מטלטלו ואף על פי שדבר האסור מטלטל עמו; ואם היה צריך לטלטל דבר האסור, לא יטלטלו באותו דבר המתר.

טו. ביצר? פגה [תאנה לא מבושלת] שהיתה טמונה בתבן, והרהר [עוגה] שהיתה על גבי הגחלים - תוחבן בכוש או בכרד ונוטלן, ואף על פי שהתבן והגחלים ננערים בשעת נטילה; וכן לפת או צננות שהיו טמונים בעפר, ומקצת העלין מגלין - שומטן [שולפן] בשבת בעלה שלהן, ואף על פי שהעפר ננער. אבל אם היה כפר או תינוק על גבי האבן, או על גבי הקורה - לא יטלטל האבן או הקורה בכפר או בתינוק שיש עליה. וכן כל כיוצא בזה.

טז. נוטל אדם את בנו שיש לו געגועין עליו [משתוקק שירימו], והאבן בידו; אבל לא דינר - שאם פל הדינר, יטלנו האב בידו. כלפלה [משתוקק שירימו] שהיתה נקובה וסתם נקב שלה באבן - מתר לטלטלה, שהרי האבן נעשת כדפן. היתה כלפלה מלאה פרות, והאבן בתוף הפרות - אם היו הפרות רטבים, כגון ענבים ותותים, נוטל אותה כמות שהיא; שאם ינער [ישפוך] הפרות, יטנפו בעפר; ובמקום הפסד לא גרו.

יז. חבית ששכח אבן על פיה - מטה על צדה, והיא נופלת; היתה בין החביות, מגביהה למקום אחר והאבן עליה, ומטה על צדה שם, והאבן נופלת. וכן השוכח מעות על הכר, וצריך לפר - נוער את הכר, והן נופלות; ואם צריך למקום הכר, נוטל את הכר והמעות עליו. אבל אם הניח המעות מערב שבת על הכר, או הניח האבן על פי החבית - הרי אלו אסורין לטלטלן, ואפלו נפלו המעות והאבן; שהרי נעשו כסיס לדבר האסור.

יח. האבן [שמונחת לצורך הכבדה] שבקרויה [דלעת שבאמצעותה שואבים מים] - אם ממלאין בה ואינה נופלת [האבן מחוברת היטב], הרי היא כמקצת הקרויה [וחלק ממנה], ומתר למלאה בה; ואם לאו [שהיא רפויה ופרודה], אין ממלאין בה. בגד שעל הקנה, שומטו מעל הקנה.

יט. פרות שאסור לאכלן - כגון פרות שאינן מצושרין - אפלו הן חביבין במעשר מדבריהם [מדרבנו], או מצער ראשון שלא נטלה תרומתו, או תרומה טמאה, או מצער

לטלטל, ויהי הן ככל הפלים שמלאכתן להתר. כירה שמשמטה אחת מירכותיה [רגליה] - אסור לטלטלה, שמא יתקע [בחוץ את אותה רגל].

ז. סלם של עליה - אסור לטלטלו, שאין עליו תורת פלי. ושל שוכף - מתר להטותו, אכל לא יוליכו משוכף לשוכף, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחל, וכבא לצוד. קנה שמוסקין בו היתים [מהפכין בו הזיתים בבית הבד] - אם יש עליו תורת פלי, הרי הוא ככלי שמלאכתו לאסור; קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונוצל בו - אם יש תורת פלי עליו, הרי הוא ככלי שמלאכתו להתר.

ח. דלת שהיה לה ציר [יתד שהדלת טובבת עליה], אף על פי שאין לה עתה ציר, שהכניח לשתם בה מקום מקצה, והיא נגרת [על הארץ] שנוטלין אותה וסותמין בה, וכן תדקים [קוצים] שסותמין בהן הפרצה, וכן מתצלת הנגרת - בזמן שקשורין ותלוין בפתל, סותמין בהן; ואם לאו, אין נוטלין בהן. ואם היו גבוהין מעל הארץ, נוטלין בהן.

ט. דלת שהיא לוח אחר, ששומטין אותה ונוטלין בה - אם לא היה לה למטה פן [יסוד] כמו אסקפה [מפתח], שמוכח עליה שהיא כלי מוכן לנעילה - אין נוטלין בה; וכן נגר [יתד נעילה] שיש בראשו קלוטרטא [כמין רימון], שמוכח עליו שהוא כלי מוכן לנעילה, ואינו קורה כשאר הקורות - נוטלין בו בשבת.

י. נגר שאין בראשו קלוטרטא - אם היה קשור ותלוי בדלת, נוטלין בו; וכן אם היה נטל, ואגדו עמו [היה קשור לדלת בחבל]. אכל אם היה אגדו קבוע בדלת, והיה הנגר נשטט כמו קורה, ומניחין אותו בנות [במקום אחר], וחוזרין ונוטלין בו בעת שרוצין - הרי זה אסור לנעל בו; שאין עליו תורת פלי, ואינו אגדו, ואין בו אגד להוכיח עליו.

יא. מנורה של חליות [המורכבת מכמה חלקים], בין גדולה בין קטנה - אין מטלטלין אותה, שמא יחזירה [ירכיבה] בשבת. היו בה תדקים [חריצים הדומים לפרקים], והיא נראית כבעלת חליות - אם הייתה גדולה הנטלת בשתי ידים, אסור לטלטלה; הייתה קטנה מזו, מתר לטלטלה.

יב. מנעל שעל גבי האמום [סוליית הנעל], שומטין אותו בשבת. מכבש של בעלי בתים [שתי לוחות עץ שביניהם מיישרים את הבגדים] - מתירין [ליטול בגד מביניהם], אכל לא פוכשין [לא מכניסין ביניהם בגד לגהצו]; ושל פוכסין - לא יגע בו, מפני שהוא מקצה מחמת חסרון כים [- נמנע מלגעת בו שמא יתקלקל]. וכן גזי צמר - אין מטלטלין אותן, מפני שהוא מקפיד עליהן [לשמרם]; לפיכך אם יחדן לתשמיש, מתירין. והשלחין [עורות שאינו מעובדים] - מתר לטלטלן, בין שהיו של בעל הבית או של אמן; מפני שאינו מקפיד עליהן.

יג. כל דבר מטנף, כגון ראי וקיא וצואה וכיוצא בהן - אם היו בפתח שישבין [דריס] בה, מתר להוציאן לאשפה

את הסל בשבת לפני האפרוחין, בשביל שיעלו עליו וירדו - שהרי מתר לטלטלו כשירדו מעליו. וכן כל כיוצא בזה. כו. בהמה שנופלה לבור או לאמת [תעלת] המים - אם יכול לתן לה פונסה [מזונה] במקומה, מפרנסין אותה עד מוצאי שבת. ואם לאו, מביא פרים וקסות ומניח תחתייה; ואם עלתה, עלתה. ואף על פי שבטל כלי מהכנו, שהרי משליכו לבור לתוף המים - מפני צער בעלי חיים, לא גזרו. ואסור להעלותה בידו. וכן אין עוקרין [מגביהים] בהמה וחייה ועוף בפתח, אכל דוחין [דוחפים] אותן עד שיפנסו; ומדדין עגלים וסוּיחים [אוחזם בצווארם ומוליכום]. תרנגלת שברחה, אין מדדין אותה, מפני שהיא נשמטת מן היד, ונמצאו אגפיה [גפיים שלה] נתלשין; אכל דוחין אותה עד שתפנס.

יום שלישי

הלכות שבת פרק כו

א. כל פלי האורג, וחקלים וקנים שלו - מתר לטלטלן ככלי שמלאכתו לאסור; חוץ מכבד העליון וכבד התחתון [אבזרי מכונת האריגה] - לפי שאינן נוטלין, מפני שהן תקועין. וכן העמודים של אורג - אסור לטלטלן, שמא יתקן הגמות שלהן. ושאר פלי האורג, מתירין.

ב. מכבדות [מטאטא] של תמרה וכיוצא בהן שמכבדין בהן הקרקע - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר, שהרי מתר לכבד בשבת. לבנים שנושארו מן הכנף - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר, מפני שראויין להסב עליהן, שהרי שפין [משייפים] אותן ומתקנין אותן; ואם צבר אותן [סדון זה על זה] - הרי הקצץ, ואסור לטלטלם.

ג. חרש קטנה - מתר לטלטלה אפלו ברשות הרבים, הואיל וראויה היא בפתח לכסות בה פי פלי קטן. מגופת חבית שנתפתחה [שנשברה החבית] - היא ושכריה, מתר לטלטלה; ואם זרקה לאשפה מבעוד יום, אסור לטלטלה. פלי שנתרעע [נשבר] - לא יתלש ממנו חרש לכסות בו או לסמך בו.

ד. מתר להכניס לבית הפסא שלש אבנים מקרנולות [חדות הראויות לקינוח] לקנח בהן; וכמה שעורן? כמלא היד. אכל אדמה שהיא קרובה להתפרף, אסור לטלטלה לקנח בה. ומתר להעלות האבנים לגג לקנח בהן. ירדו עליהן גשמים ונשתקעו בטיט [שבגג] - אם רשומן נפר, מתר לטלטלן. אכן שיש עליה טנוף, שודאי לקנח היא - מתר לטלטלה, ואפלו היא גדולה.

ה. היה לפניו צרור [אבו קטנה] וחרש, מקנח בצרור; ואם היה החרש מאגני [אוחזי] בלים, מקנח בחרש. היו לפניו צרור ועשבים - אם היו עשבים רפים, מקנח בהן; ואם לאו, מקנח בצרור.

ו. שיגרי מחצלת שבלו [נרקבו] - הרי הם ככלי שמלאכתו להתר, מפני שראויין לכסות בהן הטנוף; אכל שיגרי בגדים שאין בהן שלש על שלש - אסור לטלטלן, שאינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. שכרי תנור - מתר

למאכל בהמה, מטלטלין אותן; ואם לאו, אין מטלטלין אותן. חבילי סיאה ואזוב וקורנית [מיני צמחים הראויים להסקה ולבהמה] - הכניסן לעצים, אין מסתפק מהן בשבת; למאכל בהמה, מסתפק מהן. וכן באמיתא, וכן בפיגם [מיני צמחים], וכן בשאר מיני תבלין.

יט. אין גורפין מאכל מלפני הפטם [שור שמפסמים אותו], בין באבוס [כלי האכלה לבהמה] של כלי בין באבוס של קרקע [שבנוי על הקרקע]; ואין מסלקין [המאכל] לצדדין מפני הראי [שלא יתלכך], גזרה שמא ישנה גמות. ונוטלין מלפני החמור, ונותנין לפני השור; אבל אין נוטלין מלפני השור, ונותנין לפני החמור - מפני שהמאכל שלפני השור מטנף ברירו, ואין ראוי למאכל בהמה אחרת. וכן עלין שריחם רע ומאוס, ואין בהמה אוכלתן - אסור לטלטלן. לפיכך, תלי של דגים [עט שתולים בו דגים], אסור לטלטלו; ושל פשר, מתר. וכן כל פיוצא בזה.

כ. אף על פי שאסור לטלטל את המת בשבת, סכין אותו ומדיחין אותו, ובלבד שלא יזיוו בו אבר. ושוטטין את הפר מתחתיו, כדי שיהיה מטל על החול, בשביל שימתין [ולא יסריח]. ומביאין כלי מקר [הגורם קרירות] וכלי מתכות, ומניחין לו על פרסו כדי שלא תפוח; ופוקקין את נקביו, שלא יפגס בהן הרוח. וקושרין את הלחי - לא שיעלה [לסגור מה שנפתח], אלא שלא יסריח; ואין מאמצין [עוצמים] את עיניו בשבת.

כא. מת המטל בחמה - מניח עליו כפר או תינוק, ומטלטלו. וכן אם נפלה דלקה בחצר שיש בה מת, מניח עליו כפר או תינוק ומטלטלו; ואם אין שם כפר ולא תינוק, מצילין אותו מן הדלקה מפל מקום - שמא יבוא לכבות, מפני שהוא בהול על מתו שלא ישרף. ולא התירו לטלטל בכפר או בתינוק, אלא למת בלבד, מפני שאדם בהול על מתו.

כב. היה מטל בחמה, ואין להם מקום לטלטלו, או שלא רצו להזיזו ממקומו - באין שני בני אדם, ויושבין משני צדדיו; הם להם מלמטה [מחוץ הקרקע] - זה מביא משתו ויושב עליה, וזה מביא משתו ויושב עליה; הם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת ופורש על גביו, וזה מביא מחצלת ופורש על גביו; זה זוקף משתו [שהמחצלת תהיה מונחת עליה] והולך לו, וזה זוקף משתו ונשקט והולך לו, ונמצאת מחיצה עשויה מאליה - שהרי מחצלת זה ומחצלת זה, גגיהן סמוכות זו לזו; ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת.

כג. מת שהסריח בפית, ונמצא מתבזה בין החיים, והם מתבזים ממנו - מתר להוציאו לכרמלית; גדול כבוד הבריות, שדוחה את לא תעשה שבתורה, שהוא "לא תסור מן הדבר אשר גידו לך". ואם היה להן מקום אחר לצאת לו, אין מוציאין אותו - אלא מניחין אותו במקומו, ויוצאין הן.

או לבית הפסא; וזה הוא הנקרא 'גרף של רעי'. ואם היו בחצר אחרת - כופין עליהן כלי, כדי שלא יצא הקטן ויתלכלך בהן. רק שעל הקרקע - דורסו לפי תמו, והולך. ומטלטלין כנונא [כלי לגחלים מנוחשת] מפני אפרו, אף על פי שיש עליו שכרי עצים, מפני שהוא כגרף של רעי. ואין עושין [מפנים] גרף של רעי לכתחלה בשבת; אבל אם נעשה מאליו, או שעבר ועשהו - מוציאין אותו.

יד. שמן שיוצא מתחת הקורה של בית הפד בשבת, וכן תמרים ושקדים המוכנין לסחורה - מתר לאכלן בשבת; ואפלו אוצר [מחסן] של תבואה, או תבואה צבורה - מתחיל להסתפק ממנה בשבת; שאין שם אכל שהוא מקצה בשבת כלל, אלא הכל מוכן הוא. חוץ מגורגרות [תאנים] וצמוקין שבמקצה [חצר שמאחורי הבית], בזמן שמיבשין אותן; הואיל ומסריחות בינתיים, ואינן ראוין לאכילה - הרי הן אסורין בשבת משום מקצה. חבית שנתגלתה [הוסר כיסויה], ואבטיח שגשברה - אף על פי שאינן ראוין לאכילה [שמה נחש שם בהם ארס], נוטלין ומניחין במקום המצנע. פיוצא בו, קמיע [קלף עם שמות הקודש לסגולה] שאינו ממחה [שכתבו מי שאינו מומחה] - אף על פי שאין יוצאין בו, מטלטלין אותו. מותר השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת - אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מקצה מחמת אסור.

טו. אוצר [מחסן] של תבואה או של כדי יין - אף על פי שמתר להסתפק ממנו, אסור להתחיל בו לפנותו אלא לדבר מצוה, כגון שפנהו להכנסת אורחין, או לקבע בו בית המדרש. וכיצד מפנין אותו? כל אחד ואחד ממלא ארבע או חמש קפות, עד שגומרים; ולא יכבדו [ינקו] קרקעיתו של אוצר, כמו שבארנו, אלא נכנס יוצא בו, ועושה שביל ברגלו בכניסתו וכיצאיתו.

טז. כל שהוא ראוי למאכל בהמה וניה ועוף המצויין, מטלטלין אותו בשבת. כיצד? מטלטלין את התורמוס [מין קטנית] היבש, מפני שהוא מאכל לעזים - אבל לא את הלח; את התצב [מין ירק], מפני שהוא מאכל לצבאים; את [גרעיני צמח] - החרדל, מפני שהוא מאכל ליונים; את העצמות, מפני שהן מאכל לפלבים. וכן כל הקלפין והגרעינין הראויין למאכל בהמה, מטלטלין אותן. ושאין ראוין - אוכל את האכל, וזורקן לאחוריו; ואסור לטלטלן. ומטלטלין בשר תפוח [סרוח], מפני שהוא מאכל לחיה. ומטלטלין בשר חי [שאינו מבושל], בין תפל [לא מדוח] בין מלוח, מפני שראוי לאדם. וכן דג מליח; אבל התפל, אסור לטלטלו.

יז. אין מטלטלין שכרי זכוכית, אף על פי שהן מאכל לנעמיות [בת יענה], ולא חבילי זמורות [ענפי הגפן], אף על פי שהן מאכל לפילים, ולא את הלוח [מין עשב], אף על פי שהוא מאכל לעורבים - מפני שאין אלו וכיוצא בהן מצויין אצל רב בני אדם.

יח. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ורדין - אם התקינן

יום רביעי

הלכות שבת פֶּרֶק כו

א. היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה, שְׁנֵאמַר: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי"; מקום זה, הוא תחום העיר. ולא נתנה תורה שעור לתחום זה; אֲבָל חֲכָמִים הֶעֱתִיקוּ (קיבלו במסורת), שְׁתַּחֲסוּם זֶה הוּא חוץ לְשָׁנִים עֶשֶׂר מִל כִּנְגַד מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל, וְכֵן אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבְּנוֹ: 'לא תצאו חוץ למחנה'. ומדברי סופרים, שלא יצא אדם חוץ לעיר, אלא עד אלפים אמה; אֲבָל חוץ לאלפים - אסור; שאלפים, הוא מגרש [מתחם] העיר.

ב. נמצאת למד, שמתר לאדם בשבת להלך את כל העיר בלה, אפלו היתה [גדולה] כנינה, בין שהיתה מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח מרבעות כטבלה מרבעת, כדי שיהיה נשכר [מרויח] את הנויות. ואם יצא חוץ לאלפים - מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן], עד שנים עשר מיל; אֲבָל אִם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפלו אמה אחת - לוקה מן התורה.

ג. המהלך חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה - הרי זה ספק [בגמרא] אם יש תחומין למעלה מעשרה; אֲבָל אִם הֵלֵךְ עַל מְקוֹם שֵׁישׁ בּו אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הרי זה כמהלך על הארץ, ויש אסור תחומין שם.

ד. מי ששבת בדיר [שטח מגודר לצאן] שבמדבר, או בסהר [מגרש מגודר], או במערה, וכיוצא בהן מרשות היחיד - מהלך את בלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ברבוע; וכן השוכת בבקעה. אפלו היה ישן בשעה שנקנס השבת, שלא קנה [לא התכוון לקנות -] שבתה - יש לו להלך ממקומו אלפים אמה לכל רוח ברבוע. היה מהלך בבקעה, ואינו יודע [היכן] תחום שבת - מהלך אלפים פסיעות בינוניות, וזה הוא תחום שבת.

ה. המהלך אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה - אינו מהלך אלא עד סוף מדתו; ואין אומרים: 'הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את בלה'. במה דברים אמורים? בשקלתה מדתו במקצת העיר, או במקצת המערה; אֲבָל אִם הִיְתָה אוֹתָהּ רְשׁוּת הַיְחִיד מְבֻלַּעַת [רובה] בתוך אלפים אמה שלו - תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות, ומשלימין לו את השאר.

ו. כיצד? הרי שהיה אלה ממקום שבייתו, או מחוץ לעיר, עד מדינה או מערה שיש בארצה אלה אמה, או פחות מאלף - מהלך את כל המדינה או המערה שפגע בה, ומהלך חוצה לה אלה אמה פחות ארבע אמות.

ז. אֲבָל אִם הָיָה בְּמִדְיָנָה או בַּמְעָרָה שִׁפְגַע בָּהּ בְּתוֹךְ מִדְיָנָה, אֵלֶּף אֵמָה וְאֵמָה - אינו מהלך בה אלא אלה אמה בלבד, שהוא תשלים אלפים שיש לו.

ח. מי שקלתה מדתו בחצי העיר - אף על פי שאינו מהלך אלא עד סוף מדתו, מתר לטלטל בכל העיר על ידי זריקה. וכן מי ששבת בבקעה, והקיפוהו גוים מחיצה בשבת - אינו מהלך בה אלא אלפים אמה לכל רוח, אף על פי שהוא בתוך המחיצה; ומתר לו לטלטל בכל המחיצה על ידי זריקה, אם הקיפוהו לשם דירה.

ט. מי שהיה בא בדרך לכנס למדינה, בין שהיה בא בים, בין שהיה בא בדרך [ביבשה] - אם נכנס בתוך אלפים אמה קרוב לעיר, קדם שיפגש השבת - אף על פי שלא הגיע למדינה [לעיר] אלא בשבת, הרי זה יכנס ויהלך את בלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

י. היה בא למדינה וישן בדרך, ולא נעור אלא בשבת, וכשנעור, מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה יכנס לה, ויהלך את בלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו, ולפיכך קנה שבייתה עם בני המדינה כמותן - שהרי נכנס עמהן בתחום.

יא. מי שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת - לא יכנס; שהארבע אמות שיש לו לאדם, תחלתן ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, בין שיצא חוץ מתחומו אמה או יתר, ישב במקומו, ואין לו להלך אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ. וכן מי שהחשיף חוץ לתחום המדינה, אפלו אמה אחת - הרי זה לא יכנס לה, אלא יהלך ממקום שנקנס עליו השבת והוא עומד בו, אלפים אמה בלבד. ואם פלתה מדתו במקצת העיר, מהלך עד סוף מדתו [בלבד], כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך התחום, ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יכנס.

יב. מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו - כגון שהוציא אמה או רוח רעה, או ששנג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר לדעת [בכוונה], אין לו אלא ארבע אמות; החזירוהו, כאלו לא יצא. ואם נתנהו ברשות היחיד - כגון שנתנהו גוים בדיר וסהר ומערה, או בעיר אחרת - יש לו להלך את בלה; וכן אם יצא לאחד מאלו בשנגה, ונזכר והוא בתוכן - מהלך את בלה.

יג. יצא חוץ לתחום לדעת - אף על פי שחזר שלא לדעת, כגון שהחזירוהו גוים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות; וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף על פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסהר - אין לו אלא ארבע אמות. המפרש [בספינה] בים הגדול - אף על פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו, מהלך את כל הספינה בלה, ומטלטל בכלה.

יד. מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחיצה בשבת - יש לו להלך כל אותה המחיצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מבלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשת שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחיצה, הרי זה נכנס לתחומו; וכיון שיכנס, הרי הוא כאלו לא יצא.

טו. כל מי שאין [שאסור] לו לזוז ממקומו, אלא בתוך ארבע אמות - אם נצרך לנקבו, הרי זה יוצא ומרחיק

והבור [עמוק] והשיט [ארוך וצר] והמערה [חצובה בסלע] והשוקף, ובית שבספינה - כל אלו וכיוצא בהן, אין מצטרפין עמה.

ה. היו שתי עירות זו סמוכה לזו - אם יש ביניהן מאה וארבעים ואחת ושליש, כדי שיהיה שבעים אמה ושירים לזו ושבעים אמה ושירים לזו - חושבין שתייהן כעיר אחת; ונמצאת כל עיר מהן, מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים אמה. היו שלשה כפרים משלשין - אם יש בין האמצעי ובין כל אחד מן החיצונים אלפים אמה או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים מאתיים שלש ושמונים פחות ושליש, כדי שיהיה בין כל אחד מהן ובין האמצעי כשתראה אותו כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה ושליש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין להם אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר שהקפה [חומה] ולכסוף ישבה [באוכלוסין], מודדין לה משיכתה; ישבה ולכסוף הקפה, מודדין לה מחומתיה.

ו. עיר שהיתה ארבה או מרבעת, הואיל ויש לה ארבע זוויות שוות, מניחין אותה פמות שהיא, ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה; היתה עגולה, עושין לה זוויות [מחשיבים אותה כמרובעת], ורואין אותה כאלו היא בתוף מרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע אלפים אמה לכל רוח - שנמצא משתכר [מרויח] הזוויות.

ז. וכן אם היתה משלשת, או שיש לה צלעות רבות - מרבעין אותה, ואחר כך מודדין חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח; וכשהוא מרבעה, מרבעה כרובע העולם [צפונה כנגד צפון העולם דרומה כנגד דרומו וכ"ו], כדי שתהא כל רוח ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם, ומכוננת כנגדה.

ח. היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד - רואין אותה כאלו היא פלה רחבה. היתה עשויה כמין גס [ג' יוונית כעין כ"ד סופית שלנו], או שהיתה עשויה כקשת - אם יש בין שני ראשיה פחות מארבעת אלפים אמה - מודדין לה מן היתר ["יתר" - בחבל הנמתח בשני קצות הקשת], ורואין את כל הרחב שבין היתר והקשת כאלו הוא מלא בתים; ואם היה בין שני ראשיה ארבעת אלפים - אין מודדין לה אלא מן הקשת [מהישוב עצמו].

ט. עיר שיושבת על שפת הנחל - אם יש לפניה רקה [יציקת קרקע גבוהה בשפת הנחל] רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל - נמצא הנחל בכלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ונעשה הנחל פלו בכלל המדינה, מפני הרקה הבנויה מצדו. ואם אין שם רקה, אין מודדין לה אלא מפתח בתייהן; ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם.

י. יושבי צריפין [רועי צאן הדרים בבתי קנים], אין מודדין לה אלא מפתח בתייהן; ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים [בתי עץ או אבן], הקבעו כלם [גם הצריפים נחשבים לבית קבוע], ומרבעין אותה ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח, כשאר העירות.

ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו, בעת שירחק להפנות - הואיל ונכנס יכנס, וכאלו לא יצא; והוא, שלא יצא בתחלה לדעת [בכוונה]; אכל אם יצא לדעת - אף על פי שנכנס, אין לו אלא ארבע אמות.

טז. כל מי שיצא ברשות בית דין - כגון העדים שבאו להעיד על ראית הלכנה, וכיוצא בהן ממי שמותר לו לצאת לדבר מצוה - יש לו אלפים אמה לכל רוח, באותו מקום שהגיע לו; ואם הגיע למדינה - הרי הוא כאנשי העיר, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה.

יז. היה יוצא ברשות, ואמר לו והוא הולך בדרך ככר: נעשת המצוה שיצאת לעשותה - יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח; ואם היה מקצת תחום שיצא ממנו ברשות, מבלע בתוף אלפים שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו, וכאלו לא יצא. וכל היוצאין להציל נפשות ושראל מיד גוים, או מן הנקה, או מן המפלת - יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו; ואם היתה נד הגוים תקיפה, והיו מפתדין לשבות במקום שהצילו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן, ובכלי זינן.

יום חמישי

הלכות שבת פרק כה

א. כל בית דירה שהוא יוצא מן המדינה [העיר] - אם היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי אמה, שהוא צלע [צג אחד מהמרובע של] בית סאתים המרבעת, או פחות מזה - הרי זה מצטרף למדינה, ונחשב ממנה; וכשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ מבית דירה זה.

ב. היה בית זה קרוב למדינה בשבעים אמה, ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה, ובית שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך פמה ימים - הרי הפל כמדינה אחת; וכשמודדין, מודדין מחוץ לבית האחרון; והוא שיהיה בית דירה זה, ארבע אמות על ארבע אמות או יתר.

ג. וכן בית הפנסט שיש בו דירה לחזנין [שמשים], ובית עבודה וזה שיש בו דירה לכמרין, והאוצרות [מחטני תבואה] שיש בהן בית דירה, והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושליש מחיצות שאין עליהן תקרה ויש בהן ארבע אמות על ארבע אמות, והברגנין [סוכות שומרים], והבית הבנוי בים, ושתי מחיצות שיש עליהן תקרה, והמערה שיש בניהן על פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה, אם היו בתוף שבעים אמה ושירים [שני שלישי אמה]; ומאותו הבית היצא, רואין כאלו חוט מתוח על פני כל המדינה [שבצד בית הדירה], ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה: שתי מחיצות שאין עליהן תקרה, אף על פי שדרין ביניהן; והגשר והקבר ובית הפנסט ובית עבודה וזה והאוצרות, שאין בהן בית דירה;

מחזיקין על הראשון שטענה ביתר על זה. לפיכך, אם רבה זה האחרון יתר על הראשון, אפלו בתמש מאות ושמונים בקרוב - שומעין לו; ביתר על זה, אין שומעין לו.

יט. אפלו עבד, אפלו שפחה - נאמנין לומר: 'עד כאן תחום השבת'; ונאמן הגדול לומר: 'זכור אני שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן, וסומכין על עדותו בדבר זה; שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל, מפני ששעור אלפים מדבריהם.

יום שישי

הלכות שבת פרק כט

א. מצות עשה מן התורה, לקדש יום השבת בדברים - שנאמר: "זכור את יום השבת לקדשו", כלומר זכרהו זכירת שבת קדושה; וצריף לזכרהו בכניסתו וביציאתו - בכניסתו בקדושת היום, וביציאתו בהבדלה.

ב. וזה הוא נוסח קדוש היום: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו, ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו - זכרון למעשה בראשית, תחלה למקראי קדש, וזכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשפת מכל העמים, ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו. ברוך אתה ה', מקדש השבת'.

ג. וזה הוא נוסח ההבדלה: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחושך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. ברוך אתה ה', המבדיל בין קדש לחל'.

ד. עקר הקדוש, בלילה; אם לא קדש בלילה, בין בשוגג בין במזיד - מקדש והולך כל היום פלו. ואם לא הבדיל בלילה - מבדיל למחר, ומבדיל והולך עד סוף יום רביעי; אבל אינו מקרף על האור, אלא בליל מוצאי שבת בלבד. **ה.** אסור לאדם לאכל או לשותת יין, משיקדש היום - עד שיקדש. וכן משיצא היום, אסור לו להתחיל לאכל ולשותת, ולעשות מלאכה, או לטעם פלום - עד שיבדיל; ולשותת המים, מתר. שבת או עבר, ואכל ושתה קדם שיקדש או קדם שיבדיל - הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל.

ו. מדברי סופרים, לקדש על היין ולהבדיל על היין. ואף על פי שהבדיל בתפלה, צריף להבדיל על הפוס; ומאחר שיבדיל ויאמר 'בין קדש לחל', מתר לו לעשות מלאכה, אף על פי שלא הבדיל על הפוס. ומקברף על היין תחלה, ואחר כף מקדש; ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש.

ז. כיצד הוא עושה? לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית או יתר, ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ, וממלאהו יין, ואוחזו בימינו, ומגביהו מן הקרקע טפח או יתר, ולא יסיע בשמאל. ומקברף על הגפן, ואחר כף מקדש; ומנהג פשוט בכל ישראל, לקרות בתחלה פרושת "וַיְכַלֵּנו", ואחר כף מקברף על היין, ואחר כף מקדש. ושוטה מלא לגמיו, ומשקה לכל בני חבורה; ואחר כף נוטל ידיו, ומקברף 'המוציא ואוכל'.

יא. אין מודדין אלא בקבל של חמשים אמה, לא פחות ולא יתר; ובקבל של פשתן, כדי שלא ימשך יתר. הגיע לגיא [עמק] - אם היה רחבו חמשים אמה, שיקול להבליעו בקבל המדה - מבליעו; והוא שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים.

יב. כמה דברים אמורים? בשניה חוט המשקלת [חוט שבראשו אבן לצורך מדידה] יורד כנגדו [כשמניח החוט בשפת העמק נופלת האבן ללא עיכוב], שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם אין חוט המשקלת יורד כנגדו, אינו מבליעו, אלא אם כן היה עמק אלפים, או פחות מכן.

יג. היה גיא מעקם [מדרונו משופע] - מקדד ועולה, מקדד ויורד [שיטת מדידה בבדילוגים לשיפוע המפורטת להלן]; היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול להבליעו [כיון שהחבל נ' אמה] - הולך למקום שהוא יכול להבליעו [מקום בגיא שיכול למדוד], ומבליעו, וצופה כנגד מדתו [מעריך את התחום לפי עיונו], וחוזר.

יד. הגיע לכתל, אין אומרין 'קב את הכתל'; אלא אומד [מעריך] רחבו, והולך לו. ואם אפשר להשתמש בו, מודדו מדידה יפה; ואם היה חוט המשקלת יורד כנגדו, מודד רחבו מדידה יפה.

טו. הגיע לתר - אם היה הר מתלקט [מיתמר] ממנו גבה עשרה טפחים בארץ חמש אמות, מבליעו [לא מחשיב השיפוע] וחוזר למדתו; ואם היה גבוה הרבה, עד שיתלקט ממנו עשרה טפחים מתוך משך ארבע אמות, אומדו, והולך לו. אם אינו יכול להבליעו, כגון שהיה רחבו יתר מחמשים - מקדדו מעט מעט [שיטת מדידה מיוחדת לשיפועים]; וזה הוא שאמרו: 'מקדדין בהרים' [ומפורט בסמוך].

טז. כיצד מקדדין בהרים או בגיאיות שאינו יכול להבליען? [כי השטח אינו ישר] אוחזין שנים קבל של ארבע אמות, העליון אוחד קצתו כנגד מרגלותיו [ורגליו], והתחתון אוחד בקצה השני כנגד לבו, וחוזר העליון לעמד במקום התחתון, והתחתון יורד ומרחיק ממנו מדת התכל; וכן מתגלגלים והולכין, עד שמודדין את פלו. וכשישלה המודד להבליע את הקר או הגיא [שמול העיר], לא יצא חוץ לתחום - שלא יראו אותו העוברים, ויאמרו: 'מדת תחומין באה לכאן' [ועלולים להיכשל].

יז. אין סומכין אלא על מדידת אדם ממחה, שהוא יודע מדת הקרקע. היו לנו תחומי שבת מחזקין, ובא ממחה ומדד, רבה בתחום מהן, ומעט בתחום - שומעין לו [רק] בתחום שרבה; וכן אם באו שנים ממחין ומדדי התחום, אחד רבה ואחד מעט - שומעין למרובה; ויבלבד שלא ירבה יתר ממדת אלכסונה של עיר [כמבואר מיד].

יח. כיצד [מהי צורת חישוב מידת הסטיה המקובלת]? בעת שירבה זה - נאמר: 'שמה הראשון [הממעט] מקרן אלכסון של עיר מדד האלפים, ולפיכך מעט מדתו, ונמצא צלע התחום בינו ובין המדינה פחות מאלפים; וזה האחרון, מדד אלפים מצלע המדינה' [מאמצע העיר בקו ישר]; ואין

יז. יין שריחו ריח חמץ וטעמו טעם יין - מקדשין עליו; וכן יין מזוג. ויין צמוקים - מקדשין עליו; והוא שיהיו צמוקים שיש בהם לחלוחית, שאם ידרף אותן יצא מהן דבש [מיי]. וכן יין חדש מגתו, מקדשין עליו; וסוחט אדם אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו. מדינה שרב יינה שכר - אף על פי שהוא פסול לקדוש - מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר המדינה.

יח. פשם שמקדשין בלילי שבת, ומבדילין במוצאי שבת - כף מקדשין בלילי ימים טובים, ומבדילין במוצאייהו ובמוצאי יום הכפורים - שפלים שבתות ה' הן. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלו של מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; וכן אין מבדילין במוצאי יום טוב לשבת.

יט. נוסח קדוש יום טוב: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, בחר בנו ונגדלנו, רצה בנו ויפארגנו; ותתן לנו ה' אלהינו באהבה, מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הנה, את יום חג המצות הנה - או חג השבועות הנה, או חג הסוכות הנה - זמן חרותנו - או זמן מתן תורתנו, או זמן שמחתנו - באהבה, זכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, ומועדי קדשתך בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה ה', מקדש ישראל והזמנים'. ואם חל להיות בשבת - מזכיר השבת וחומת פדרף שחותם בתפלה, 'מקדש השבת וישראל והזמנים'.

כ. בראש השנה אומר: 'ותתן לנו ה' אלהינו באהבה, את יום טוב מקרא קדש הנה, את יום הזכרון הנה, וזכרון תרועה באהבה, וזכר ליציאת מצרים; כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים, וזכרך אמת וקיים לעד. ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'. ואם חל להיות בשבת - חותם 'מקדש השבת וישראל ויום הזכרון', פדרף שחותם בתפלה.

כא. בלילי יום טוב, מקדש על היין ככשבת; ואם אין לו יין, או שהיה מתאנה לפת - מקדש על הפת. וכן ביום טוב מקדש קדושה רבא, פדרף שמקדש בשבת.

כב. פיצד מברכין בלילי יום טוב שחל להיות באחד בשבת [ולילו הוא מוצאי שבת]? בתחלה מברך על הגפן, ואחר כך מקדש קדוש יום טוב, ואחר כך מברך על הגר, ואחר כך מבדיל - וחומתם בהבדלה 'מבדיל בין קדש לקדש', ואחר כך מברך 'שהחיינו'.

כג. כל לילי יום טוב ובכליל יום הכפורים - אומרים 'שהחיינו'; ובשביעי של פסח אין מברכין 'שהחיינו', מפני שאינו רגל בפני עצמו, וכבר ברוך על הזמן בתחלת הפסח.

כד. סדר הבדלה במוצאי שבת - מברך על היין, ואחר כך על הכשמים, ואחר כך על הגר. וכיצד מברך על הגר? 'בורא מאורי האש'. ואחר כך מבדיל.

כה. אין מברכין על הגר, עד שאותו [יהנו] לאורו, כדי שיכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת; ואין מברכין על הגר של גוים, שסתם מסבתם לעבודה זרה;

ח. אין [נחשב] קדוש, אלא במקום סעודה. פיצד? לא יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר; אבל אם קדש בבית [פינה] זה, אוכל בבית שניה. ולמה מקדשין בבית הכנסת? מפני האורחין שאוכלין ושותין שם.

ט. היה מתאנה לפת יותר מן היין, או שלא היה לו יין - הרי זה נוטל ידיו תחלה, ומברך 'המוציא', ומקדש, ואחר כך בוצע ואוכל. ואין מבדילין על הפת, אלא על הכוס.

י. מי שנתכונן לקדש על היין בלילי שבת, ושכח ונטל ידיו קדם שיקדש - הרי זה מקדש על הפת, ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה. ומצוה לברך על היין ביום השבת, קדם שיסעד סעודה שניה; וזה הוא הנקרא 'קדושה רבא'. מברך 'בורא פרי הגפן' בלבד, ושותה, ואחר כך יטל ידיו, ויסעד; ואסור לו לאדם שיטעם כלום קדם שיקדש. וגם קדוש זה, לא יהיה אלא במקום סעודה.

יא. יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום, אף על פי שלא נכנסה השבת; וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום, אף על פי שעדין היא שבת; שמצות זכייה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו, בין קדם לשעה זו במעט.

יב. מי שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו היום והוא בתוך הסעודה - פורס מפה על השלחן ולכסות הפת עד אחר הקידוש, ומקדש; וגומר סעודתו, ואחר כך מברך ברפת המזון. היה אוכל בשבת, ויצא השבת והוא בתוך סעודתו - גומר סעודתו, ונוטל ידיו [מים אחרונים], ומברך ברפת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו; ואם היה בתוך השתיה [יין] - פוסק ומבדיל, ואחר כך חוזר לשתייתו.

יג. היה אוכל וגמר אכילתו עם הכנסת שבת, מברך ברפת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על כוס שני, ולא יברך ויקדש על כוס אחד - שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד; שמצות קדוש היום ומצות ברפת המזון, שתי מצוות של תורה הן.

יד. אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על גבי המזבח; לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור, אפלו כטפת חרדל בבית גדולה - אין מקדשין עליו; כך אנו מורים בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו, ואומר: לא נאמר היין הראוי לנסף על גבי המזבח, אלא להוציא יין שריחו רע, או מגלה [שעבר עליו לילה בגליון], או מבשל - שאין מקדשין על אחד מהן.

טו. יין שטעמו טעם חמץ - אף על פי שריחו ריח יין, אין מקדשין עליו. וכן שמרים שנתן עליהן מים - אף על פי שיש בהן טעם יין, אין מקדשין עליהן. במה דברים אמורים? בשנתן על השמרים שלשה [מידות מסוימות] מים, והוציא פחות מארבעה; אבל אם הוציא ארבעה - הרי זה יין מזוג [מעורב במים], ומקדשין עליו.

טז. כלי שהיה מלא יין, אפלו מחזיק כמה רביעיות - אם שתה ממנו מעט, הרי זה פגמו, ונפסל, ואין מקדשין על השאר; מפני שהוא פשירי כוסות.

ד. אסור לקבוע סעודה ומשקה [כגון לאירוסין] בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתיר לאכל ולשתות עד שתחשך; ואף על פי כן, מכבוד השבת שימנע אדם מן המנחה ומעלה מלקבוע סעודה, כדי שיכנס לשבת כשהוא מתאנה לאכל.

ה. מסדר אדם שלחנו בערב השבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזיז; וכן מסדר שלחנו במוצאי שבת, ואף על פי שאינו צריך אלא לכזיז - כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו. וצריך לתקן ביתו מבעוד יום לכבוד השבת; ויהיה נר דלוק, ושלחן ערוף, ומטה מצעת - שכל אלו לכבוד שבת הן.

ו. אף על פי שהיה אדם חשוב ביותר, ואין דרכו לקח דברים מן השוק, ולא להתעסק במלאכות שפבית - חוב לעשות דברים שהם לצורך השבת בגופו, שנה הוא כבודו. חכמים הראשונים - מהם מי שהיה מפצל העצים לכשל בהן, ומהם מי שהיה מבשל, או מולח בשר, או גידל [שוור] פתילות, או מדליק נרות, ומהם מי שהיה יוצא וקונה דברים שהוא צריך לשבת ממאכל ומשקה, אף על פי שאין דרכו בכך. וכל המרבה בדבר זה, הרי זה משבח. ז. איזה הוא ענוג? זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבשם, הכל לשבת - הכל לפי ממונו של אדם. וכל המרבה בהוצאת שבת ובתקון מאכלים רבים וטובים, הרי זה משבח. ואם אין ידו משגת, אפלו עשה שלק [תבשיל כל שהוא] וכיוצא בו משום כבוד השבת - הרי זה ענג שבת; ואינו חייב להצטרף לעצמו ולשאל מאחרים כדי להרבות במאכל שבת; אמרו חכמים הראשונים: 'עשה שבתך כחל, ואל תצטרף לבריות'.

ח. מי שהיה ענג ועשיר, והרי כל ימיו בשבת - צריך לשנות מאכל שבת ממאכל החל. ואם אי אפשר לשנות, משנה זמן האכילה: אם היה רגיל להקדים, מאחר; ואם היה רגיל לאחר, מקדים.

ט. חייב אדם לאכל שלש סעודות בשבת - אחת ערבית, ואחת שחרית, ואחת במנחה. וצריך להזהר בשלש סעודות אלו, שלא יפחות מהן כלל; ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, סועד שלש סעודות. ואם היה חולה מרב האכילה, או שהיה מתענה [כגון תענית חלוס] - פטור משלש סעודות. וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין, ולבצע על שתי כפורות. וכן בימים טובים.

י. אכילת בשר ושתיית יין בשבת, ענוג הוא לה - והוא, שתהיה ידו משגת. ואסור לקבוע סעודה על היין בשבת ובנימים טובים בשעת בית המדרש; אלא כף הוא מנהג הצדיקים: 'תפלל אדם בשבת שחרית ומוסף בבית הכנסת, ויבוא לביתו ויסעד סעודה שניה, ויגלוף לבית המדרש, יקרא וישמע עד המנחה, ויתפלל מנחה; ואחר כך יקבוע סעודה שלישית על היין, ויאכל וישקה עד מוצאי שבת'.

יא. אסור לו לאדם שיהלך בערבי שבתות יותר משלש

ואין מברכין לא על הגר של עבודה זרה, ולא על הגר של מתים.

כו. ישראל שהדליק מגוי, או גוי מישראל - מברכין עליו; גוי מגוי, אין מברכין עליו. היה מהלך חוץ לכרך, וראה אור - אם רב אנשי הכרך גוים, אינו מברך; ואם רב ישראל, מברך. אור של כבשן, של תנור, ושל פירים - לכתחלה לא יברך עליו; הגחלים - אם פשיכנים קיסם ביניהן דולק מאליו, מברכין עליהן. אור של בית המדרש - אם יש שם אדם חשוב שמדליקים בשבילו, מברכין עליו; של בית הכנסת - אם יש שם חזן [שממש] שהוא דרש, מברכין עליו. ואבוקה להבדלה, מצוה מן המבחר. ואין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על כל המצוות; אלא אם בא, מברכין עליו.

כז. אור שהדלק בשבת לחולה ולחיה [ויולדת], מברכין עליו במוצאי שבת. אור שהדלק [שהוצא] מן העצים ומן האבנים, מברכין עליו במוצאי שבת - שהיא היתה תחלת בריתו בידי אדם. אבל אין מברכין עליו במוצאי יום הכפורים, שאין מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על אור ששבת [שהיה דלוק מערב יום הכפורים ושבתי]; אף על פי שהדלק לחולה או לחיה ביום הכפורים, מברכין עליו - שהרי שבת מעברה.

כח. יום טוב שחל להיות באמצע שבת [- שבוע], אומר בהבדלה: 'המבדיל בין קדש לחל, ובין אור לחשך, ובין ישראל לגוים, ובין יום השביעי לששת ימי המעשה', כדרך שאומר במוצאי שבת - שסדר ההבדלות הוא מונה. ואין צריך לברך לא על הבשמים, ולא על הגר; וכן אינו צריך לברך על הבשמים במוצאי יום הכפורים.

כט. ולמה מברכין על הבשמים במוצאי שבת? מפני שהנפש דואבת ליציאת השבת, משמחין אותה ומישיבין אותה בריח טוב.

שבת קודש

הלכות שבת פרק ל

א. ארבעה דברים נאמרו בשבת - שנים בתורה, ושנים מדברי סופרים, והן מפרשין על ידי הנביאים. שבתורה - "זכור", ו"שמור"; ושנתפרשו על ידי הנביאים - כבוד וענג, שנאמר: "וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד".

ב. איזה הוא כבוד? זה שאמרו חכמים שמצוה על אדם לרחץ פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת, מפני כבוד השבת. ומתעטף בציצית, ויושב בכבד ראש, מיחל להקבלת פני השבת, כמו שהוא יוצא לקראת המלך. וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת, ומתעטפין ואומרין: 'בואו ונצא לקראת שבת המלך'.

ג. ומכבוד השבת, שילבש כסות נקיה. ולא יהיה מלבוש השבת כמלבוש החל; ואם אין לו להחליף, משלשל [מפשיח קפליה] טליתו, כדי שלא יהא מלבושו כמלבוש החל. ועזרא תקן, שיהו העם מכבסין בחמישי, מפני כבוד השבת.

שלא יפליגו בערב שבת כלל, אין מפליגין.

יד. תשמיש המטה, מענג שבת הוא; לפיכך, עונת תלמידי חכמים הבריאים, מלילי שבת ללילי שבת. ומתור לבעל בתולה לכתחלה בשבת, ואין בזה משום חובל ולא משום צער לה.

טו. השבת ועבודה זרה - כל אחת מהן, שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה; והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו, לעולם. לפיכך, כל העובר על שאר המצוות, הרי הוא בכלל רשעי ישראל; אבל המחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא כעובד עבודה זרה - ושניהם כגוים לכל דבריהם.

טז. לפיכך משבח הנביא ואומר: "אשרי אגוש יעשה זאת, וכן אדם יחזיק בה - שמר שבת מחללו" וגו'. וכל המשמר את השבת כהלכתה, ומכבדה ומענגה כפי כחו - כבר מפרש בקבלה שכרו בעולם הזה, יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר: "אז תתענג על ה', והינכתיך על בתי ארץ; והאכלתיך נחלת יעקב אביך - כי פי ה' דבר".

ברוך רחמנא דסייען

פרסאות מתחלת היום, כדי שיגיע לביתו ועוד היום רב, ויכין סעודה לשבת - שהרי אין אנשי ביתו יודעין שהיום יבוא, כדי להכין לו. ואין צריך לומר, אם היה מתארח אצל אחרים - שהוא מבישן, מפני שלא הכינו להם דבר הראוי לאורחים.

יב. אסור להתענות ולזעק ולהתחנן ולבקש רחמים בשבת; ואפלו בצרה מן הצרות שהצבור מתענין ומתריעין עליהן - אין מתענין ולא מתריעין בשבת, ולא בקימים טובים; חוץ מעיר שהקיפוה גוים או נהר, או ספינה המטרפת [מיטלטלת] בים - שמתריעין [תוקעים] עליהן בשבת לעזר אותן, ומתחננין ומבקשין עליהן רחמים.

יג. אין צרין על עירות של גוים, פחות משלשה ימים קדם השבת, כדי שתתישב דעת אנשי המלחמה עליהם, ולא יהיו מבהלים וטרודים בשבת. ומפני זה אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קדם השבת, כדי שתתישב דעתו עליו קדם השבת, ולא יצטער יותר מדי; ולדבר מצוה, מפליג בים אפלו בערב שבת, ופוסק עמו [עם הנכרי] לשבת, ואינו שוכת [אם לא עמד בהסכס אין כאן איסור]. ומצר לצידון [מקומות סמוכים] וכיוצא בהן - אפלו לדברי הרשות מתר להפליג בערב שבת; ומקום שנהגו

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ו כסלו ב' טבת ה'תשס"ז

יום ראשון, יום שני, יום שלישי

מצות עשה קכז.

המצוה הקכ"ז — הצווי שנגצטוינו להפריש מעשר מצמח הארץ, והוא אמרו יתעלה: "וכל-מעשר הארץ וגו' לה'" (ויקרא כז, ל) [כי את-מעשר בני-ישראל אשר ירימו לה' תרומה" (במדבר יג, כד)]. וכבר באר הפתוב (במדבר יח, כא), שהמעשר הזה ללוים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת מעשרות; וזהו הנקרא: מעשר ראשון, ואינו חובה מן התורה אלא בארץ-ישראל.

יום רביעי

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

המצוה הקכ"ז נדפסה בשיעור הקודם.

המצוה הקכ"ח — הצווי שנגצטוינו להפריש מעשר שני, והוא אמרו יתעלה: "עשר תעשר את כל-תבואת ורעף היצא השדה שנה שנה" (דברים יד, כב), ולשון ספרי (פרשת ראה): "שנה שנה —

מלמד שאין מעשרין אותו משנה לחברתה (אין לעשר יבול שנה אחת על-ידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אין לי אלא מעשר שני שבו דבר הכתוב, מנין לרבות שאר מעשרות? תלמוד לומר, עשר תעשר" ומפרש בתורה (שם, כג), שמעשר שני זה עולה לירושלים ובעליו אוכלים אותו שם. וכבר הזכרנו מקדם (מצות עשה קיט) את-דבריהם בענין זה וכבר עסק הפתוב בהלכות מצוה זו ואמר, שמה שאי אפשר להביאו מחמת רחוק הדרך, יפדה ויעלה דמיו לבית הבחירה ויוציאם שם על מזון בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וכי-ירחק ממך המקום כי לא תוכל שאתו" (שם, כד), גם אמרה התורה בהלכות מצוה זו, שאם יפדה אותו לעצמו יוסיף חמש והוא אמרו יתעלה: "ואם-גאל יגאל איש ממעשרו חמשיתו יסף עליו" (ויקרא כז, לא). וכבר נתבארו כל-דיני מצוה זו במסכת מעשר שני. וגם היא אינה חובה מן-התורה אלא לפרות ארץ ישראל ואין מעשר זה נאכל אלא בפני הבית. ולשון ספרי (פרשת ראה): "מקיש אכילת בכור למעשר שני: מה

(לירושלים) וטעונוין ודוי ואסורין לאונן. וכן כל-אונן אסור לאכל בקדשים מפסוק זה. ולשון התורה גם כן: "ותקראנה אותי פאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ויקרא י, יט). וכבר נתבארו דיני האנינות בפרק ח' מפסחים (צא:) ופרק ב' מזבחים (טז), והאוכל קדשים או מעשר שני באנינות — לוקה.

יום שישי

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

המצוה הקמ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של דגן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך" (דברים יב, יז). והאוכל מעשר שני בלי פדיון — לוקה; ודוקא בתנאי שנתבאר בסוף מכות (יט), והוא: שיאכלנו בחוץ (לירושלים) אחר שראה פני הבית, כלומר: לפנים מחומת ירושלים והוא אמרם שם: מאימתי חיבין עליו? משיראה פני הבית (ואחר כך יצא מירושלים ואכלו).

המצוה הקמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של תירוש (יין) חוץ לירושלים, והוא אמרו יתעלה: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך" (שם); והאוכלו — לוקה, ובאותו התנאי שנתבאר במעשר דגן.

המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו: "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך" (שם); והאוכל חיב מלקות ובאותו תנאי שקדם במעשר דגן. ושם תתמה על שמינינו מעשר דגן ומעשר תירוש ומעשר יצהר, שלש מצוות; דע שאם אכל שלשתן כאחד — לוקה על כל-אחת ואחת: לפי שלא זו שבפסוק זה אינו לאו שבכללות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק. ובפרוש אמרו בגמרא פרות (ד:): "אכל מעשר דגן ותירוש ויצהר — חיב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על לאו שבכללות? קרא יתירא כתיב (מצאנו פסוק מיותר ללמד

בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית".

המצוה הקנ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהוציא דמי מעשר שני (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —) בזולת האכילה והשתיה, והוא אמרו בו: "ולא-נתתי ממנו למת" (דברים כו, יד), ולשון ספרי (ריש פרשת כי תבוא): "שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכין". ואם הוציא ממנו איזה דבר — יאכל כנגדו, כמו שנתבאר במקומו. והזכיר את-המת לחזוק באלו יאמר: אף-על-פי שהיא מצוה — לא יוציא עליו מעות מעשר שני. ונראה לי שפיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר: "ונתתה הפסך וגו'" (שם יד, כו) — הרי המוציא אותו בזולת המזון, באלו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך (ולכן הזכיר צרכי המת).

יום חמישי

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המשלימה מאה וחסמים — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני בטמאה אפלו בירושלים, עד שיפדה. לפי שהכלל אצלנו שמעשר שני שנטמא פודין אותו אפלו בירושלים, כמו שנתבאר במכות (יט). והאזהרה על זה הוא אמרו: "ולא-בערתי ממנו בטמא" (דברים כו, יד), ובא בקבלה (מכות, שם): בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא. ובגמרא מפות נתבאר עוד, שהמעשר והבכורים אסור לבער (לאכול) מהם בטמאה, והאוכלם בטמאת עצמן — לוקה, ובתנאי שיאכל מעשר זה בטמאה בירושלים בלי פדיון ואז ילקה, כמו שזכרנו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף מכות (שם).

המצוה הקנ"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר שני באנינות (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), והוא אמרו יתעלה: "לא-אכלתי באני ממנו" (שם), ולשון המשנה (בכורים פרק ב משנה ב), שהמעשר והבכורים טעונוין הבאת מקום

שבת קודש

מצות עשה קיט.

המצוה הקי"ט — הצווי שנוצטוינונז שיהא נטע רבעי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) פלו קדש, והוא אמרו: "יהיה פלו קדש הלולים לה" (ויקרא יט, כד), ודינו: שיעלה לירושלים ויאכלוהו בעליו שם כמו מעשר שני, ואין לפהנים בו פלום. ולשון ספרי (פרשת נשא): "ואיש את קדשיו לו יהיו" (במדבר ה, י) — "משך הכתוב פלו הקדשים ונתנם לכהן ולא שיר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות בפירק אחרון מפיסקת מעשר שני.

שלוקה). מכדי (הנה), פתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וכו'" (שם יד, כג) ולמה לי להקדר למכתבינהו לכהו (לצורך מה חוזר ומפרט את כולם?) שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף, "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו). ובגמרא מפות אמרו: "מכדי, פתיב: "ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", לכתוב רחמנא: לא-תוכל לאכל אותם בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר ומפרש) לכהו למה לי? שמע מינה ליחודי (ליחד) לאו לכל-חד וחד". הרי נתבאר שכל-מה שזהיר עליו בפסוק זה, פל-ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזר להשלים שאר הלאוין שכלל אותם הפסוק.

משולחן-ערוך אדמו"ר הזקן הלכות יציאת סימן י

י דיני פנפות הטלית, סעיפים ב"ח.

הפנפות מקצעות בעגול ולא נשאר שם פנף, אף-על-פי-כן לא נפטר מהציצית, דכל כמה שלא נתקם לגמרי מן הטלית מפלל דעדין הוא צריך להם, וסופם לחזר לתחלתם, ועדין הם נחשבים מפלל הטלית, והרי יש לה ארבע פנפות. ותיב להטיל ציצית על מקום פנף הראשון אף-על-פי שהוא עכשו תפור לפגד, כיון שסופו לחזר לתחלתו. ואם לא פלל הפנפות בעגול, רק פללם בענין שנשאר עדין שם קרן על מקום הפלל — מטיל הציצית על מקום הפלל, כיון שיש בה תאר פנף:

ז מלבושים של עור — פטורים מן הציצית, שנאמר: "על פני בגדיהם", ואין נקרא בגד אלא שנארג:

ח הנה רב הטלית מן העור ומעוטה מן הפגד, אף על פי שפנייה הם גם כן מהפגד — פטורה. אבל אם רבה מן הפגד ומעוטה מן העור, אף-על-פי שפנייה הם גם כן מן העור — חייבת, לפי שהכל הולך אחר עקר הפגד, שנאמר: "אשר תכסה בה", משמע שחייב ציצית תלוי באותו חלק מהפגד המכסה את עקר הגוף:

ב והואיל ולא נתרבו בעלת חמש פנפות או יותר אלא מחמת שיש בהם ארבע פנפות, מכאן אתה למד שבעלת חמש פנפות או יותר — אין צריך להטיל ציצית לכל פנפות הטלית, אלא לארבע [מהם] בלבד. ואם עבר והטיל לחמש פנפות — עבר על "בל תוסיף":

ג כשהוא מטיל לבעלת חמש או יותר — טיל בארבע פנפות המרחקות זו מזו יותר, משום שנאמר: "על ארבע פנפות", והמרחקות זו מזו [הן יותר] נפרים שהן פנפות:

ד טלית שהיה לה ארבע פנפות וחתך קרן אחד באלכסון ועשהו שתי פנפות — הרי נעשית בעלת חמש פנפות ונשארה בחיובה. והוא הדין אם חתך שתי קרנות באלכסון — הרי נעשית בעלת שש פנפות:

ה אף-על-פי שהלכה שבעלת חמשה פנפות או יותר חייבת, מפל מקום טוב לזהר לכתחלה שלא לעשות בשום בגד יותר מארבעה פנפות, מפני שיש חולקין ופותרין אותו מן הציצית:

ו מי שהגביה פנפות טליתו ופתר הפללים עד שנראה כאלו

תורה אור (מבואר) נר חנוכה (פרק ח)

ימין מקרבת להעלות אליו ית' כל הבא לקרב אליו ית'.

ע"פ ביאור זה בתוכן מצות מזוזה יובן גם הטעם הפנימי של קביעת מזוזה מימין דוקא, כי כתיב "וימינו תחבקני", שפעולת יד ימינו של הקב"ה היא לחבק את האדם, ותוכן הרוחני של "חיבוק" זה הוא כמו אדם המחבק את חברו שהחיבוק גופא מקרב את חברו אליו, "ימין מקרבת"; וכך הוא ענין פעולת יד ימינו יתברך שהיא מקרבת ומעלה את האדם אליו ית', ולפיכך המזוזה שענינה להעלות את רכוש האדם להקב"ה היא בימין דוקא.

אבל נר חנוכה הוא המשכת אור התורה, כי היונים רצו להשכיחם תורתך, ולכן הוא משמאל, כי מימינו אש דת למו, שהתורה נמשלה לאש כנודע.

אך נר חנוכה ענינו "תורה אור", המשכת אור תורה, כי היונים רצו "להשכיחם תורתך", וכידוע הפירוש בזה, שלא התנגדו לחכמת התורה אלא בעיקר שיישכח שהתורה היא תורת הוי' ("תורתך"), וכך בימים ההם נתעלם ה"אור" דתורה, וענינו של הנצחון על היונים ונס המנורה הוא שנמשך ונתגלה מחדש אור התורה.

ומטעם זה נר חנוכה משמאל דוקא, כי התורה שייכת לשמאל, וכמ"ש "מימינו אש דת למו", שהתורה נמשלה ל"אש" שהיא בשמאל (כידוע דמים ואש הם חסד וגבורה, וחסד הוא בחינת ימין וגבורה - שמאל).

ובפרט שעיקר מצות נר חנוכה להאיר בחוץ ברשות הרבים, ובחינת רבים היינו מורא דפרודא, מבחינת ז' אומות, שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו, שלא יהא העלם והסתר כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו היונים להשכיחם תורתך, וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים מורי דפרודא.

וביאור שייכות נר חנוכה לשמאל דוקא בעומק יותר, הנה ענין גילוי אור תורה בימי חנוכה הוא - שיתגלה האור בחוץ ורשות הרבים דוקא (כי נר חנוכה הוא על פתח ביתו מבחוץ, כדי להאיר את רשות הרבים), שרשות הרבים מורה על אומות העולם וצד דלעומת-זה שהם נפרדים מאור הקדושה (והוא מקום

תוכן הפרק: הטעם הפנימי שמזוזה היא מימין ונר חנוכה הוא משמאל דוקא, ומדוע מקומו של נר חנוכה תלוי במזוזה

ובזה יובן ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ע"פ הביאור הפנימי הנ"ל בכתוב "נר מצוה ותורה אור" יובן גם ענין "מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל" - דמשמע, שרק לאחר שישנה מזוזה מימין אזי בא נר חנוכה משמאל, וגם מדוע נר חנוכה משמאל דוקא. כי מזוזה היא בחינת העלאה ממטה למעלה, כמו בחינת המצוה.

אך הענין, דהנה במצות מזוזה בא לידי ביטוי כללות הענין ד"נר מצוה", שענינו "העלאה מלמטה למעלה" (כנ"ל), היינו העלאת וזיכוך הדברים הגשמיים שבהם מקיימים המצוה.

וענין המזוזה הוא, שכותבין פ' שמע והיה אם שמוע, שכתוב שם אחד ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, בחינת העלאה.

כי במזוזה כותבים פרשיות שמע והי' אם שמוע שבהן כתוב מצוות אחדות השם ואהבת השם, "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שאהבת השם ענינה "העלאה", שהאדם משתוקק לעלות ולהתקרב אל הקב"ה.

וקובעין בפתח הבית, להעלות הבית וכל אשר בו, כל רכושו וקנינו, בכל התיבות, להיות בטלים לאהבת ה' בכל מאדך, בכל ממונך.

והחידוש דמצות מזוזה על מצות קריאת שמע הוא, דמזוזה קובעין על פתח הבית, דהתוכן הפנימי בזה הוא, שע"י המזוזה נקבע יחודו יתברך בהבית וכל רכושו וקנינו, ועי"ז "מעלה" את הבית וכל מה שבתוכו להיות בטל לתוכן הענין המבואר בתיבות קריאת שמע - אחדותו יתברך ואהבת השם.

וזהו ענין "ואהבת את ה' גו' בכל מאדך" ופירשו רז"ל "בכל ממונך", שאהבת השם בלב האדם צריכה לכלול גם כל ממונו, פירוש, שיגיע לכך שכל עניינו ותפקידו של רכוש האדם אינם אלא לסייע אותו להגיע לידי אהבתו יתברך ודביקות בהשם.

ולכן קובעין המזוזה בימין, כי וימינו תחבקני, כאדם החובק את חברו שמקרבו אצלו, כך נמשך

ונמשך גם במקום החשך בחינת טורי דפרודא, כי עיקר הדבר הוא להיות החשך דוקא מאיר, דהיינו בחינת אתהפכא חשוכא לנהורא.

וזהו תכלית הכוונה, שאור תורה יאיר גם את החשך דרשות הרבים, וכמו שנתבאר לעיל בפירוש "אתהפכא חשוכא לנהורא", שחשך הגשמי של עוה"ז יתהפך לנהורא להיות בו גילוי אור אין סוף ב"ה.

וזהו שאמרו רז"ל עלמא אמאי קא מקיים אאמן יהא שמי' רבא דאגדתא, כי אנדתא הוא בחינת תרגום, שכל התלמוד הוא בלשון תרגום, ותרגום הוא בחינת אחוריים דקדושה כנודע.

ענין זה, שעיקר התכלית הוא שאור התורה יאיר את החשך, נרמז גם בלשון חז"ל "עלמא אמאי קא מקיים אאמן יהא שמי' רבא דאגדתא", דלכאוי' מהו הדיוק אמן דאגדתא דוקא?

אך הענין בזה:

הלימוד באגדות שבתלמוד הוא בלשון תרגום דוקא, שהרי כל התלמוד הוא בלשון תרגום.

והענין בזה, דתרגום מורה על בחינת "אחוריים" (חיצוניות) דקדושה, פירוש, שזהו כפי שלשון הקודש תורגמה ומובנת על ידי שפות אחרות שהן חול, היינו שאין זה אור הקדושה כפי שהוא בעצמותו אלא כפי שמתגלה על ידי לבוש המעלים על מהות האור.

וכשנמשך להיות שמייה רבא מברך, ונמשך גם בבחינת תרגום שהוא בבחינת אחוריים, אזי אתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו עיקר קיום העולם: וזהו ענין "אמן יהא שמי' רבא דאגדתא", ד"יהא שמי' רבא מברך" מורה על המשכת וגילוי אור אין סוף ב"ה ממש, אולם תכלית הכוונה היא ש"שמו הגדול" יתגלה בעולם גופא, וזהו כאשר אור התורה ("אגדה") נמשך גם בלשון תרגום, שזה פועל שחשך העולם יתהפך לאור, וזהו עיקר קיום העולם.

הריבוי, היפך אחדות השם), שלכן נקראים בזהר בשם "טורי דפרודא" (הרים נפרדים);

ונר חנוכה ענינו שאור השם וקדושתו יאירו גם ברשות הרבים, דתמורת ההעלם וההסתור של אור התורה שנגרם ע"י היוונים, תיקנו להדליק נר חנוכה באופן שיאיר אור התורה גם ברשות הרבים.

והנה שרש ה' אומות רישיה דעשו בעטפא דיצחק, שהוא מבחינת גבורות, שהן בחינת שמאל.

ולכן נר חנוכה משמאל דוקא, כי תפקידו הוא להאיר את האומות והצד דלעומת-זה, שיניקתם היא מצד השמאל, כנרמז במאמר חז"ל "רישא דעשו בעיטפא דיצחק" (ראשו של עשו קבור בחיקו של יצחק), שהפירוש הפנימי בזה הוא, שיניקתו של עשו (שזהו ענין "ראשו" היינו מקורו) היא מיצחק, לפי שיצחק מדתו מדת הגבורה והצמצום. ולפיכך נר חנוכה משמאל, כי בא להאיר את האומות שיניקתם מגבורות וצמצומים, בחינת שמאל.

אך הגורם להיות המשכת נר חנוכה בשמאל היינו בחינת המזווה שבימין, שהיא בחינת ההעלאה, שעל ידי העלאה זו נעשה בחינת ההמשכה הנ"ל.

ומעתה מובן ג"כ הקשר והשייכות דנר חנוכה משמאל למזווה מימין, דמשמעות חז"ל היא דהא בהא תליא, כי הוא ע"ד משנ"ת לעיל בפירוש "נר מצוה ותורה אור", שדוקא ע"י "נר מצוה", שהיא "העלאה מלמטה למעלה", אפשר להיות "ותורה אור" - גילוי אור אין סוף ב"ה למטה [ראשית, כי כדי שאור האלקי יאיר במקום ה"חשך" (אתהפכא חשוכא לנהורא) צריכים להסיר קודם את ההעלם וההסתור (העבודה ד"טעים מרירו למתקא"); ; ובעומק יותר, שנר מצוה גורם להמשכת אור תורה ממקורו ושרשון - וכך הוא בענין מזווה וחנוכה, שע"י ה"העלאה" דמזווה (שמעלה את כל רכושו וקניינו לה) פועלים המשכת וגילוי נר חנוכה, "תורה אור".

(ז) אך הענין, דהנה ידוע דתכלית בריאת והתהוות העולמות, ותכלית הכוונה בירידת הנשמה בגוף הוא בכדי להמשיך גילוי אוא"ס בעולמות ע"י העבודה בקיום התומ"צ, והו"ע יחוד אוא"ס הסוכ"ע בממכ"ע, וכמו שאומרים קודם כל מצוה¹ לשם יחוד קוב"ה ושכינתי, בחי' יחוד סוכ"ע בממכ"ע, שו"ע המשכת גילוי עצמות אוא"ס ב"ה, שזוהו תכלית הכוונה בהתהוות העולמות ובירידת הנשמות למטה להתלבש בגוף גשמי, וכמא² נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, וכמו דירת אדם עד"מ הוא מה שעצמות האדם דר בהדירה³, הנה כמו"כ הוא למעלה כבי' שיהי' בחי' עצמות אוא"ס ב"ה בגילוי למטה, וכמבואר בעמה"מ בתחלתו דבריאת העולמות הוא ע"י הצמצום הראשון שהי' באוא"ס ונשאר חלל ומק"פ⁴, ומזה הוא שרש התהוות הכלים⁵ ומציאת העולמו' כולם כו', ואחר הצמצום נמשך גילוי הקו שהוא בחי' גילוי האור להאיר הכלים והעולמות כו', וכללות העולמות בבחי' אורות וכלים ה"ה בתוך החלל ומק"פ שנשאר אחר הצמצום כו', אמנם מ"ש⁶ ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה, דלעבדה זו רמ"ח מ"ע, ולשמרה שס"ה ל"ת, היינו להמשיך תוספות אורות ע"י הקו מאוא"ס שלפני הצמצום, עד שלעתיד יהי' גילוי אוא"ס במקום החלל כמו שהי' קודם הצמצום. ולכאור' א"מ מהו ההתחדשות בזה דע"י העבודה בתומ"צ ימשיכו במקום החלל אותו האור כמו שהי' קודם הצמצום, והלא גם קודם הצמצום הי' אוא"ס ממלא כל מקום החלל⁷, אך הענין הוא דתחלה קודם הצמצום כשהי' אוא"ס ב"ה ממלא מקום החלל הרי לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות כמו שהם עכשיו, וא"כ הרי לא הי' הגילוי בעולמו', אמנם לאחר שנתהוו העולמות הנה כשממשיכים גילוי אוא"ס שלפני הצמצום הרי הגילוי הוא בעולמות, ועם היות דתחלת התהוותם לא הי' אפשר להיות כשהי' מאיר האור שלפני הצמצום, מ"מ הנה לאחר שנתהוו העולמות ע"י הצמצום הרי יכולים לקבל גם האור הזה, והוא ע"ד דאי' בע"ח⁸ בענין גילוי הקו⁹, דהקו הוא מהאוא"ס שלפני הצמצום, דזוהו הלשון בע"ח⁸ חזר והאיר לאחר הצמצום, א"כ הנה זה מה שחזר והאיר הוא אותו האור ממש שלפני הצמצום, וא"כ יוקשה לאיזה צורך הי' כללו' ענין הצמצום ואח"כ יומשך אור הקו, הרי הי' יכול אור זה של הקו להשאר, ומתרץ דאם הי' נשאר בתחלה הקו הרי לא הי' אפשר להתהוות הכלים, אמנם אחר שנתהוו הכלים הנה אז גם שמאיר אור הקו אינם מתבטלים, וכמו"כ הוא גם בכללו' האוא"ס שלפני הצמצום דלאחר שנתהוו העולמות ע"י הצמצום, הנה יכולים לקבל אור זה ג"כ. והמשל בזה הוא כמו בהשפעת השכל מהרב לתלמיד, הרי אם הרב הי' משפיע לתלמידו בתחלה עומק פנימיות חכמתו, הרי התלמיד לא הי' אפשר לקבל, והי' מתבטל ממציותו לגמרי, והיינו שלא הי' מציאות מקבל, וצריך הרב להשפיע לתלמידו אור מצומצם שלפי ערכו של התלמיד, ואחרי שהתלמיד מקבל את האור המצומצם ונתפס ונקלט בשכלו, הנה אח"כ הרי התלמיד בא על עומק פנימיות שכל הרב, שזוהו מה דקאים אדעתי' דרבי"ו¹⁰ וביכולתו לקבל בפנימיות, והקבלה בפנימיות הוא שמתחדש אצלו ענינים חדשים בהשכלות עמוקות, דזוהו ג"כ מצד תיקון הכלי, דע"י שהתלמיד תופס השפעת הרב, והשפעת הרב נתפס בשכלו הנה בזה גופא הרי מתתקן ומזדכך הכלי מוחין של התלמיד, וכמו שאנו רואין במוחש דבהשפעת הרב לתלמיד הרי בריבוי השפעה נעשים חושי התלמיד באופן חושי הרב, אם בסוג ההשכלה, או הבנה או בסוג ההסבר, ולזאת הנה אור שכל עצמו שבתחלה לא הי' אפשר להתלמיד לקבלו והי' מתבטל לגמרי¹¹, הנה אחרי שתחלה השפיע לו הרב שכל מצומצם מה שלפ"ע, הנה בזה התתקן כלי שכלו שיוכל לקבל השכל העמוק, ובקבלה פנימיות. ובדוגמא כזאת יובן דלאחר שנתהוו העולמות ומאיר בהם אור הקו, הנה הגם שהקו הוא קו המדה שמודד מידת האורות והכלים, הנה בזה גופא נעשים כלים מקבלים, דידוע דהאור"פ מצחצח חצי הכלי מבפנים, והאור"מ מצחצח חצי הכלי מבחוץ, הנה לזאת יכולים העולמות לקבל אח"כ גם בחי' כללות האור שלמעלה מגילוי הקו. ונמצא הגם שהאור שממשיכים ע"י תומ"צ הוא אותו האור שהי' ממלא מקום החלל קודם הצמצום, אבל יש בזה התחדשות גדולה בב' ענינים, הענין הא' דתחלה לא הי' אפשר להיות מציאות העולמות, ועכשיו

* וכמו שאומרים: ראה לקו"ת פ' ואתחנן רד"ה וזאת המצוה [ט, א]. דרושי ר"ה ד"ה תקעו (השני) פ"ב [נה, ג].

* יחוד סוכ"ע בממכ"ע: ראה תניא פמ"א [נז, ב. נח, א]. ובלקו"ת המובא בהערה הקודמת.

* ע"ה בתחלתו: שער שעשועי המלך פ"א.

(7) בענין חיים שער א שם: "ממלא כל המציאות". ובסהמ"צ להצ"צ לר, א: "דא"ס ב"ה הי' ממלא כל החלל שעתה בו העולמות". אבל כ"ה כבפנים בכ"מ - ראה לקו"ת הוספות לויקרא נב, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ע' רפב. ועוד. וראה ד"ה בחודש השלישי תשל"ג (ספר המאמרים תשל"ג ע' 343).

(8) שבהערה 5.

(9) ראה גם המשך תערו"ב ח"א ע' כח. ח"ב ע' תתקכו. ספר המאמרים תרע"ח ע' רפג. תרפ"ד שבשוה"ג להערה 1. ועוד.

(10) ראה עבודה זרה ה, ב. ספר המאמרים תרנ"ז ס"ע מט ואילך.

(11) בכתי"ק: שבתחלה לא הי' אפשר להתלמיד לקבלו, דלא זו בלבד מה שלא הי' יכול לקבל הענין על בוריו, אלא אדרבא הי'

(1) "אנחנו אומרים לשם יחוד קודם התפלה ויוצאים בזה על כל היום בקיום המצות כו" - ספר המאמרים תרנ"ז ע' קצח. עטר"ת ע' תקיח. נתבאר בלקוטי שיחות חלק לט ע' 46 ואילך.

(2) ראה נתחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

(3) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות - אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ע' תתקצז. ספר המאמרים תרל"ה ח"ב ריש ע' שנג. תרס"ט ע' קס. תרע"ח ע' קצג.

(4) ראה גם עץ חיים שער א (דרוש עגולים ויושר) ענף ב.

(5) ראה עץ חיים שם ענף ג. וראה פרק ל (לקמן ע' עה).

(6) בראשית ב, טו.

העולמות יכולים לקבלו, והענין הב' והוא העיקר מה שבא ע"י עבודת התחתונים, וההמשכה הוא ע"י התורה וכת"י¹² הוי' עוז לעמו יתן, ואין עוז אלא תורה¹³, שהתורה היא הכלי להברכה העליונה, דבה ועל ידה נעשים ישראל כלים לקבל שפע רב, בשפע רוחני ושפע גשמי, ובה ועל ידה הוא המשכת אור העליון בעולם שלמעלה מהאור הקודם, וזהו התוס' אורות שנמשך ע"י התומ"צ שמאיר בחי' פנימיות ועצמות או"א"ס שלמעלה גם מהאור שהי' ממלא מקום החלל. **קיצור** יבאר דתכלי' הבריאה דעולמות וירידת הנשמה להיות יחוד סוכ"ע וממכ"ע שזהו"ע אמירת לשם יחוד קודם כל מצוה, ויבאר לשון עמה"מ דע"י תומ"צ ממשיכים העצמות שלפני הצמצום, והמשל בזה מרב ותלמיד שע"י השפעת הרב במדידה נעשה כלי לקבל, כמו"כ ע"י הקו נעשו הכלים מקבלים גם האור שלא הי' אפשר להתקבל בתחלה, וההתחדשות (א) ההמשכה בעולמות (ב) ע"י עבודה¹⁴.

ענינים ' התהוות העולמות ע"י הצמצום. ¹⁴ התהוות הכלים ע"י הקו. ¹³ תומ"צ ממשיכים העצמות שלפני הצמצום.

* דלעבדה זה: ילקוט ראובני בשם מדרש. וכ"ה בזח"א כז, א. זח"ב קסה, ב. ת"ז תי' כא קרוב לטופו [סב, א].
* דידוע דהאור: ע"ח ש"ב ענף ג.

מתבטל לגמרי. ובהעתקה - נשמט.
(12) תהלים כט, יא.

(בהוצאה החדשה - ח"ד ע' נט).
(14) הקיצור דשנת ה'שי"ת: תכלית הבריאה הוא שע"י התומ"צ יהי' דירה בתחתונים, המשכת האור שלפני הצמצום. החידוש הוא דהעולמות יכולים לקבלו (יביא דוגמא מהמשכת הקו ומשל בהשפעה מרב לתלמיד), ושבא ע"י עבודה.

(13) שהש"ר פ"א, ג (א). פ"ב, ג (ג). מדרש תהלים עה"פ ח, ג. וראה זבחים קטז, סע"א. ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז רמד. וראה ספר המאמרים תרפ"ז ע' קיב. ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' קצו

ליקוטי דיבורים [ב] א"ג ליקוט ב. ליל יו"ט וליל כ' כסלו תרצ"ג.

ליל א' יו"ט כסלו תרצ"ג, ריגא

בעלי הוראה כהוראת אאזמו"ר בכמה דינים כמו תיקוני מקוה, סכינים מלוטשים וכו' - התרחשה אז המלשינות. הדוד ר' נחום היה מספר כל פרטי עניני המלשינות, ופרטי הענינים, איך באו לקחתו לפטרבורג, וגודל השמחה שהיתה בין המתנגדים על נצחונם (עד כי כאשר ביום א' כ"ז תשרי באו השליחים לווילנה, מינסק ושקלוב והודיעו שהובילו את הסבא לפטרבורג בעגלה שחורה³, תחת שמירה גדולה של פרשים בחרבות שלופות - הכריזו ברבים, שביום ב' כ"ח תשרי יאמרו בכל בתי הכנסת ובתי המדרש הלל שלם, ויערכו סעודת יום-טוב, אלא שאחדים מזקני גאוני המתנגדים התנגדו לכך, כי בכל אחת משלוש העיירות האמורות כבר היו כאלה שהכירו את כ"ק רבנו הגדול, והם התאמצו שלא לתת מהלכים לרצון הנצחנים. וכך, ברוב בתי הכנסת לא קיימו את דברי ההכרזה בפועל, יהי זכרם ברוך), הישיבה במאסר, ופרטי הגאולה, ופרסום הבשורה הטובה בין

א. הדוד ר' נחום¹ היה מספר בכל שנה את סיפור "יו"ט כסלו", מתחילתו ועד סופו. סדר הסיפור היה מתחיל כך: הסבא, רבנו הזקן, היה במשך עשר שנים תלמיד אצל המגיד ממזריטש, וחמש שנים שימש ראש החבריה קדישא, עד שנתגלה ונתפרסם בשם המגיד ומדריך מישרים מליאזנא. עשרים שנה עמל ויגע כ"ק אאזמו"ר בהתיסדות שלושת ה"חדרים" ובהדרכת החסידים, ופעל לפרסם, לבאר ולהסביר את תורת רבותיו הבעש"ט והמגיד. את החלק הקשה ביותר בהתיסדות וקביעת עבודת החסידות על פי תורת הבעש"ט והרב המגיד נ"ע לקח הסבא על עצמו. גם המקום גרם לכך, הסבא היה קרוב יותר לליטא. כשנתפרסמו הקונטרסים² והיו כבר הרבה אלפי חסידים ב"ה, והרבה מורי הוראה, למדנים מופלגים,

גם אחר כך את ספר ה"תניא" בשם "קונטרסים".
(3) מחוייבי מלכות ונידונים ר"ל למשפט מוות היו מולכים בעגלות מכוסות בטסי ברזל (עם נקבים קטנים בשביל אויר), שצבעם היה שחור, מבהיל ומטיל אימה.

(1) כ"ק הרה"ק ר' נחום הוא בנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי, נכד כ"ק רבנו הגדול.
(2) לפני שנדפס ספר ה"תניא", היה הוא נפוץ בקונטרסים פרקים בודדים וחצאי פרקים ונקרא בשם "קונטרסים", ואלה שהורגלו בקריאת שם זה קראו

והיתה מרגלא בפומיה - הסבא מסר נפשו בפועל ממש לנטוע בחסידים עבודת הלב, בירור וזיכוך המדות. לעתים קרובות היה כ"ק דודנו הר' נחום חוזר על המאמרים, ששמע בעצמו מפי החסידים שזכו לשמוע בעצמם מפי קודש הקדשים רבנו הגדול בתחילת נשיאותו תקל"ח-תק"מ, וכשהיה חוזר היה מדייק בלשונו, ואף מהדר לומר באותו קול ונעימה ששמע. כפי שידוע, שחסידי רבנו הגדול כאשר היו חוזרים על התורות שזכו לשמוע מפי קודש כ"ק רבנו הגדול - היו משתדלים לשמור גם על הניגון וסגנון הקול.

זה אחד הדרושים של כ"ק רבנו הגדול ששמעתי, ממה שהיה כ"ק דודנו הר' נחום חוזר מה ששמע מאחד מראשוני תלמידי כ"ק רבנו הגדול:

"כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו"⁵ - כפירוש הרא"ש, שמתוך כעסו בא לידי עבירה ומשליט עליו גיהנם. והיה רבנו הגדול מבאר הסוגיא דנדרים באופן הירידה ר"ל, שכשלבנו של אדם רחב עליו מתולדתו, כמו שכתוב: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", ואינו עוסק בחסידות לברר מדותיו ונשאר בטבע תולדתו להתכעס, בא לידי עבירה, שעובר ח"ו מרשות הקדושה לרשות הסטרא אחרא. ולא עוד אלא שהתחנותיו שולטת בו, שנעשה חומרי השקוע בתחנותיו שבאדם. האדם כולל מעליונים ותחנותים, נשמתו היא למעלה מן הנאצלים וגופו למטה מן הנבראים התחנותים ביותר. וכאשר החומריות שולטת ר"ל באדם, אפילו שכינה אינה חשובה לפניו ח"ו ר"ל, ואז משכח תלמודו שלמדו אתו לפני יציאתו לאויר העולם. וכאשר מחדש חידושים בתורה על פי הבנתו, הוא רק מוסיף טפשות, עד כי בפסקי הלכותיו, עוונותיו - כלומר, עיוותיו - מרובים מזכויותיו, כלומר, יותר מאשר הזוף והבהירות שלו, שכן התחלת העבודה היא בירור המדות.

במאמר חסידות זה הכניס הסבא לב חדש ביהודים, וקירב אלפי יהודים לעבודת ה', שחלק גדול מהם נעשו לחסידים.

לסבא היתה מסירות נפש בפועל ממש על קביעת עבודת הלב, ולאבא היתה מסירות נפש על נטיעת עבודת המוח בחסידים. אברכים עסקו בהשכלות העמוקות ביותר באחדות ה' על פי היסודות האמיתיים.

כאשר כ"ק דודנו הר' נחום התמיד לשבת בהאדיטש נתמעטו הנוסעים לניעזין, ובבוא כ"ק דודי זקני הרה"ק מהרי"נ⁷ לניעזין, התרבו הנוסעים לניעזין. אבל כ"ק דודנו הר' נחום היה יושב בהאדיטש והיו החסידים תמהים על כך.

החסידים והמנגדים, וסדר נסיעותיו חזרה בכבוד גדול שניתן לו על ידי הרבה אלפים מישראל שליוו אותו בדרכו עד בואו ביום ג' ב' דחנוכה לויטבסק, שם יצאו לקבל את פניו אלפי אנשים, והתעכב שם כל ימי החנוכה.

ב. הדוד ר' נחום היה מספר את הסיפור לכל פרטיו בלשון קצרה ובשפה ברורה, ובשעה שסיפר על המאסר היה מדבר בקול נמוך ובקול בוכים - וכשהיה מספר על הגאולה, היה מגביה את קולו בשמחה ובצהלה, ואופן סיפורו היה כקריאת המגילה בלילה ולשנתה ביום, וכאשר היה נכנס מי מהמכובדים בתחילת הסיפור היה חוזר ומתחיל מחדש.

הדוד ר' נחום ישב בסוף ימיו כמה שנים בהאדיטש⁴ בכוונה מיוחדת, שבתחילה לא ידע אף אחד טעמו של דבר, מדוע הוא יושב זמן רב כל כך בהאדיטש.

כשהדוד ר' נחום עבר בקביעות מליובאוויטש לניעזין, היה לו בכל שנה ושנה זמן קבוע שהיה נוסע להאדיטש, ומתעכב שם זמן ממושך, כחדשיים ויותר. לרוב היה מקום ישיבתו בבית המדרש הסמוך ל"ציון", ובבית השמש של האוהל היה לו חדר, בו היה מתגרר במשך ימי שבתו בהאדיטש, כשלעיר עצמה היה בא רק לפרקים. כך היתה דרכו בקודש מדי שנה בשנה.

אמנם, בהגיעו לשנות השבעים ויותר, החל להתעכב משך זמן רב יותר בישיבותיו בהאדיטש. בפעמים הראשונות היה נוסע מניעזין לשבת מברכים אלול ומתעכב עד אחרי חנוכה, ואחר כך התחיל להקדים נסיעתו להאדיטש לשבת קודש נחמו ולאחר ישיבתו שם עד לפני פורים, ולאחר מכן התחיל להרחיב עוד יותר ולהתעכב שם עד אחרי פורים.

בשנת תרכ"ד היה בליובאוויטש כדי לבקר את גיסו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק", והתעכב בליובאוויטש מספר חדשים. ומשם נסע ישר להאדיטש. בנסיעה זו התעכב בהאדיטש כשלוש שנים, בהפסקות קצרות, שהיה נוסע לביתו לניעזין, ובשעת הסתלקות הוד כ"ק אדמו"ר אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" היה בהאדיטש. מני אז ישב כ"ק הר' נחום כמה שנים רצופות בהאדיטש, כמעט בקביעות, ומרגלא בפומיה - "אני אצל הסבא כאורח".

ג. ישיבתו בהאדיטש היתה מוקשה לחסידים, כי בכל האיזור ההוא היו נוסעים אל כ"ק דודנו הר' נחום כשישב בניעזין, ואף כי לא היה אומר דא"ח בקביעות, מכל מקום אותן הפעמים שהיה אומר, גם מאמרים קצרים, היו נהנים מאד, ובעיקר היו לומדים ממנו מדות טובות.

(6) בראשית ח, כא.

(7) ר' ישראל נח, בנו של הרבי ה"צמח צדק".

(4) מקום ציון קדשו של כ"ק אדמו"ר הזקן.

(5) נדרים כב, א.

מא א ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם
 והנה עמד על-היאר כס"י: ב והנה מן-היאר
 עלת שבע פרות יפות מראה ובריאת בשר
 ותרעינה באחו כס"י: ג והנה שבע פרות
 אחרות עלות אחריהן מן-היאר רעות מראה
 ודקות בשר ותעמדנה אצל הפרות על-שפת
 היאר כס"י: ד ותאכלנה הפרות רעות המראה
 ודקת הבשר את שבע הפרות יפת המראה
 והבריאת וייקץ פרעה כס"י: ה ויישן ויחלם
 שנית והנה ו שבע שבלים עלות בקנה אחד
 בריאות וטבות כס"י: ו והנה שבע שבלים
 דקות ושדופת קדים צמחות אחריהן כס"י:
 ז ותבלענה השבלים הדקות את שבע
 השבלים הבריאות והמלאות וייקץ פרעה
 והנה חלום כס"י: ח (ישראל) ויהי בבקר ותפעם
 רוחו וישלח ויקרא את-כל-חרטמי מצרים ואת-כל-חכמיה ויספר

א והנה מסוף תרתין שנין
 ופרעה חלם והא קאם על נהרא:
 ב והא מן נהרא סלקן שבע תורן
 שפירן למחזי ופטימן בשר ורענן
 באחיה: ג והא שבע תורן
 אחרנן סלקן בתריהון מן נהרא
 בישן למחזי וחסירן בשר וקמן
 לקבליהון דתורן על פיף נהרא:
 ד ואכלן תורתא בישן למחזי
 וחסירן בשר ית שבע תורתא
 שפירן למחזי ופטימתא ואתער
 פרעה: ה ודמוף וחלם תנינות
 והא שבע שבליא סלקן בקנא
 חד פטימן וטבן: ו והא שבע
 שבליא לקנן ושקיפן קדום צמחן
 בתריהון: ז ובלעא שבליא
 לקינתא ית שבע שבליא פטימתא
 ומלינתא ואתער פרעה והא
 חלמא: ח והנה בצפרא ומטרפא
 רוחה ושלח וקרא ית כל חרשי
 מצרים וית כל חכימיה ואשתעי
 פרעה להון ית חלמה ולית

רוחו וישלח ויקרא את-כל-חרטמי מצרים ואת-כל-חכמיה ויספר

רש"י

בלע"ז: בריאות. שיינ"ש בלע"ז: (ו) ושדופת.
 השליד"ש בלע"ז, ושקיפן קדום, חבוטות, לשון
 משקוף החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו:
 קדים. רוח מזרחית שקורין ביש"א:
 (ז) הבריאות. שיינ"ש בלע"ז: והנה חלום. והנה
 נשלם חלום שלם לפניו והצרך לפותרים:
 (ח) ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מקשקשת
 בתוכו כפעמון, ובנכוכדנאצר הוא אומר: (דניאל ב)
 "ותתפעם רוחו", לפי שהיו שם שתי פעימות:
 שכחת החלום והעלמת פתרונו (כ"ר): חרטמי.
 הנחרים בטימי מתים, ששואלים בעצמות (טימי),
 הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה: 'בית שהוא

(א) ויהי מקץ. בתרגומו: 'מסוף', וכל לשון
 'קץ', סוף הוא: על-היאר. כל שאר נהרות אינם
 קרויים יאורים, חוץ מגילוס, מפני שכל הארץ
 עשוין יאורים יאורים בידי אדם, ונגילוס עולה
 בתוכם ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין
 במצרים תדיר כשאר ארצות: (ב) יפות מראה.
 סימן הוא לימי השבע, שהבריות נראות יפות זו
 לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. באגם,
 מריש"ק בלע"ז, כמו: "ישגא אחו": (ג) ודקות
 בשר. טינבי"ש בלע"ז, לשון 'דק':
 (ד) ותאכלנה. סימן שפתה כל שמחת השבע
 נשפחת בימי הרעב: (ה) בקנה אחד. טואיד"ל

דְּפָשַׁר יִתְהוֹן לְפָרְעָה: ט ומליל
 רב שקי (עם) לְפָרְעָה לְמִימַר ית
 סְרַחֲנִי אָנָּא מְדַכַּר יוֹמָא דִּין:
 י פָּרְעָה רָגַז עַל עַבְדוּהִי וַיִּהַב יְתִי
 בְּמִטְרַת בֵּית רַב קְטוּלִיָּא יְתִי וַיִּת
 רַב נַחְתוּמִי: יא וְחַלְמָנָא חַלְמָא
 בְּלִילִיָּא חַד אָנָּא וְהוּא גָבַר
 כְּפִשְׁרֵן חַלְמָה חַלְמָנָא: יב וְתַמְנָן
 עֲמָנָא עוֹלָם עַבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב
 קְטוּלִיָּא וְאַשְׁתַּעֲיָנָא לָהּ וּפְשַׁר
 לָנָא יִת חַלְמָנָא גָבַר כְּחַלְמָה
 פְּשַׁר: יג וְהוּהּ כְּמָא דִּי פְשַׁר לָנָא
 כֵּן הָוָה יְתִי אֲתִיב עַל שְׁמוּשִׁי
 וַיִּתֵּהּ צָלַב: יד וַיִּשְׁלַח פָּרְעָה
 וַקְרָא יֵת יוֹסֵף וְאַרְהִיטוּהִי מִן בֵּית
 אֲסִירֵי וְסַפֵּר וְשָׁנִי כְּסוּתָהּ וְעַל
 לֹת פָּרְעָה: טו וְאָמַר פָּרְעָה
 לְיוֹסֵף חַלְמָא חַלְמִית וּפְשַׁר לִית
 לָהּ וְאָנָּא שְׁמַעִית עֲלֶיךָ לְמִימַר
 דְּאֵת שְׁמַע חַלְמָא לְמַפְשַׁר יִתָּה:
 טז וְאַתִּיב יוֹסֵף יֵת פָּרְעָה לְמִימַר

פָּרְעָה לָהֶם אֶת־חַלְמוֹ וְאִין־פּוֹתַר אוֹתָם
 לְפָרְעָה כְּסִי: ט וַיִּדְבַּר שַׁר הַמְּשָׁקִים אֶת־פָּרְעָה
 לֵאמֹר אֶת־חַטָּאִי אָנִי מִזְכִּיר הַיּוֹם: פָּרְעָה
 קֶצֶף עַל־עַבְדָּיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׁר
 הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׁר הָאֲפִים: יא וַנַּחֲלֵמָה
 חֲלוֹם בְּלִילָה אֶחָד אָנִי וְהוּא אִישׁ כְּפַתְרוֹן
 חֲלָמוֹ חֲלָמְנוּ כְּסִי: יב וְשָׁם אֲתָנוּ נָעַר עַבְדֵי עַבְד
 לְשַׁר הַטַּבָּחִים וַנִּסְפָּר־לוֹ וַיִּפְתַּר־לָנוּ אֶת־
 חֲלָמֵינוּ אִישׁ כְּחֲלָמוֹ פִּתַּר כְּסִי: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
 פִּתַּר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הַשֵּׁיב עַל־כַּנִּי וְאֵתוֹ
 תִּלָּה כְּסִי: יד וַיִּשְׁלַח פָּרְעָה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף
 וַיְרִיצֵהוּ מִן־הַבּוֹר וַיַּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלֵתוֹ וַיָּבֵא
 אֶל־פָּרְעָה כְּסִי: (ע"כ בחול) שְׁנֵי טו וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־
 יוֹסֵף חֲלוֹם חֲלָמֵתִי וּפִתַּר אֵין אֵתוֹ וְאִנִּי
 שְׁמַעֲתִי עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתַּר
 אֹתוֹ כְּסִי: טז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פָּרְעָה לֵאמֹר בְּלַעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה

רש"י

שָׁאֵמַר: "פָּרְעָה קֶצֶף עַל עַבְדָּיו", הָרִי מְקַרָּא קֶצֶר
 לְשׁוֹן וְלֹא פִּרַשׁ מִי הַשֵּׁיב, לְפִי שְׂאִין צָרִיף לְפִרַשׁ
 מִי הַשֵּׁיב. מִי שְׁבַנְדוֹ לְהַשֵּׁיב וְהוּא פָּרְעָה, וְכֵן דִּרְף
 כָּל מְקַרָּאוֹת קֶצֶרִים, עַל מִי שְׁעָלְיוֹ לַעֲשׂוֹת, הֵם
 סוֹתְמִים אֶת הַדְּבָר: (יד) מִן־הַבּוֹר. מִן בֵּית
 הַסֵּהַר, שֶׁהוּא עֲשׂוּי כְּמִין גָּמָא, וְכֵן כָּל בּוֹר
 שְׁבַמְקַרָּא לְשׁוֹן גָּמָא הוּא, וְאָף אִם אֵין בּוֹ מִים
 קְרוּי בּוֹר, פּוּשִׁי בְּלַעֲז: וַיַּגְלַח. מִפְּנֵי כְּבוֹד
 הַמַּלְכוּת (כ"ד): (טו) תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתַּר אֹתוֹ.
 תַּאֲזִין וְתַבִּין חֲלוֹם לְפִתַּר אֹתוֹ: תִּשְׁמַע. לְשׁוֹן
 הַבְּנָה וְהַאֲזִנָּה, כְּמוֹ: "שׁוֹמַע יוֹסֵף", "אֲשֶׁר לֹא
 תִּשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ", אַנְטִינְדֵר־א בְּלַעֲז: (טז) בְּלַעְדֵי.
 אֵין הַחֲכָמָה מְשָׁלִי, אֵלָא אֱלֹהִים יַעֲנֶה, יִתֵּן עֲנִיָּה

מְלֹא טְמִיא', מְלֹא עֲצָמוֹת): וְאִין־פּוֹתַר אוֹתָם
 לְפָרְעָה. פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לְפָרְעָה, שְׁלֹא
 הָיָה קוֹלֵן נִכְנַס בְּאֲזָנָיו, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרְת־רוּחַ
 בְּפַתְרוֹנָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: 'שְׁבַע בְּנוֹת אֶתָּה מוֹלִיד,
 שְׁבַע בְּנוֹת אֶתָּה קוֹבֵר' (כ"ד): (יא) אִישׁ כְּפַתְרוֹן
 חֲלָמוֹ. חֲלוֹם הָרְאוּי לְפַתְרוֹן שְׁנַפְתַּר לָנוּ וְדוּמָה לוֹ:
 (יב) נָעַר עַבְדֵי עַבְד. אֲרוּרִים הַרְשָׁעִים, שְׂאִין
 טוֹבָתָם שְׁלָמָה, שְׁמֻזְפִּירוֹ בְּלִשׁוֹן בְּזִיוֹן: נָעַר. שׁוֹטָה
 וְאִין רְאוּי לְגַדְלָה: עַבְרִי. אֲפֵלוּ לְשׁוֹנָנוּ אֵינוּ מְכִיר:
 עַבְד. וְכַתּוּב בְּנִימוּסֵי מְצָרִים שְׂאִין עַבְד מוֹלֵף, וְלֹא
 לוֹבֵשׁ בְּגָדֵי שָׂרִים (סְפָרִים אַחֲרִים: שִׁירִים, וְכֵן גֵּרֵס
 רַא"ם): אִישׁ כְּחֲלָמוֹ. לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעֲנִיָּנוּ:
 (יג) הַשֵּׁיב עַל־פְּנֵי. פָּרְעָה הַנּוֹזֵכַר לְמַעְלָה, כְּמוֹ

את־שְׁלוֹם פְּרַעָה כס"י: יז וַיְדַבֵּר פְּרַעָה אֶל־יוֹסֵף
 בַּחֲלֹמֵי הַנְּנִי עֹמֵד עַל־שַׁפְּתַי הַיָּאֵר: יח וְהִנֵּה
 מִן־הַיָּאֵר עֹלֹת שִׁבְעַת פְּרוֹת בְּרִיאֹת בְּשָׂר
 וַיִּפֹּת תֵּאֵר וַתִּרְעִינָה בְּאָחוּ: יט וְהִנֵּה שִׁבְעַת־
 פְּרוֹת אַחֲרוֹת עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן דָּלוֹת וְרַעוֹת
 תֵּאֵר מְאֹד וְרַקוֹת בְּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כַּהֲנָה
 בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרַע כס"י: כ וְתֹאכְלֶנָּה
 הַפְּרוֹת הַרַקוֹת וְהַרַעוֹת אֵת שִׁבְעַת הַפְּרוֹת
 הָרֵאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת: כא וְתִבְאֲנָה אֶל־קַרְפְּנָה
 וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קַרְפְּנָה וּמְרִאִיהֶן רַע
 כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וַאֲיָקִץ: כב וַאֲרָא בַּחֲלֹמֵי
 וְהִנֵּה ׀ שִׁבְעַת שַׁבְּלִים עֹלֹת בְּקִנְיָה אֶחָד מְלֹאֵת
 וְטֹבוֹת: כג וְהִנֵּה שִׁבְעַת שַׁבְּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת
 שְׂדֵפוֹת קָדִים צְמָחוֹת אַחֲרֵיהֶם כס"י:
 כד וְתִבְלַעְנָן הַשַּׁבְּלִים הַדַּקֹּת אֵת שִׁבְעַת
 הַשַּׁבְּלִים הַטֹּבוֹת וַאֲמַר אֶל־הַחֲרֻטָּמִים וַאֲיִן
 מִגִּיד לִי: כה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פְּרַעָה חֲלוֹם
 פְּרַעָה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֲשָׂה
 הַגִּיד לְפְרַעָה: כו שִׁבְעַת פְּרוֹת הַטֹּבוֹת שִׁבְעַת
 שָׁנִים הֵנָּה וְשִׁבְעַת הַשַּׁבְּלִים הַטֹּבוֹת שִׁבְעַת שָׁנִים

פר מן חֲכַמֵי אֱלֹהִים מִן קִדְמֵי יי
 יתתב ית שְׁלָמָא דְפְרַעָה:
 יז ומליל פְּרַעָה (עם) לְיוֹסֵף
 בַּחֲלֹמֵי הָא אָנָּה קָאָם עַל פִּיָּה
 נִהְרָא: יח וְהָא מִן נִהְרָא סִלְקִין
 שִׁבְעַת תּוֹרְתָא פְּטִימִן בְּשָׂר וְשַׁפְּרִין
 לְמַחְזִי וְרַעֲזִין בְּאַחֻוּ: יט וְהָא
 שִׁבְעַת תּוֹרְתָא אַחֲרֵנִין סִלְקִין
 בַּתְּרִיהוֹן חֲסִיכִין וּבִישָׁן לְמַחְזִי
 לְחֵדָא וְחֲסִיכִין בְּשָׂר לֹא חֲזַמִּי
 כֹּתֵהּוֹן בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם
 לְבִישׁוֹ: כ וַאֲכָלִין תּוֹרְתָא
 חֲסִיכְתָּא וּבִישְׁתָּא ית שִׁבְעַת תּוֹרְתָא
 קְדַמִּיתָא פְּטִימְתָּא: כא וְעֵלָא
 לְמַעֲיָהֶן וְלֹא אַתִּידַע אַרִי עֵלוּ
 לְמַעֲיָהֶן וּמַחְזִיָּהֶן בִּישׁ פִּד
 בְּקַדְמִיתָא וְאַתְעֲרִית: כב וְחֲזַמִּית
 בַּחֲלֹמֵי וְהָא שִׁבְעַת שַׁבְּלִיא סִלְקִין
 בְּקִנְיָא חֵד מְלִזִין וְטֹבִין: כג וְהָא
 שִׁבְעַת שַׁבְּלִיא נְצִין לְקִנְיִן שְׁקִיפִין
 קָדִים צְמָחִין בַּתְּרִיהוֹן: כד וּבְלַעֲזִין
 שַׁבְּלִיא לְקִינְתָּא ית שִׁבְעַת שַׁבְּלִיא
 טְבָתָא וְאַמְרִית לְחַרְשִׁיא וְלִית דִּי
 מַחְזִי לִי: כה וַאֲמַר יוֹסֵף לְפְרַעָה
 חֲלֹמָא פְּרַעָה חֵד הוּא ית דִּי יי
 עֲתִיד לְמַעֲבַד חֲזִי לְפְרַעָה:
 כו שִׁבְעַת תּוֹרְתָא טְבָתָא שִׁבְעַת שָׁנִין
 אַנּוּן וְשִׁבְעַת שַׁבְּלִיא טְבָתָא שִׁבְעַת
 שָׁנִין אַנּוּן חֲלֹמָא חֵד הוּא:

רש"י

בפני לשלום פְּרַעָה: (יט) דלֹת. פְּחוֹשׁוֹת, כְּמוֹ:
 (שמואל ב יג) "מדוע אתה ככה דל?" דְאִמְנוּן:
 וְרַקוֹת בְּשָׂר. כָּל לְשׁוֹן 'רַקוֹת' שְׂבִמְקָרָא חֲסָרִי
 בְּשָׂר, וּבְלַעֲזִי בְלוּא"ש: (כג) צְנֻמוֹת. צְנֻמָּא
 בְּלְשׁוֹן אַרְמִי, סַלַע, הָרִי הֵן כַּעֲזִין בְּלִי לְחֵלּוֹם וְקִשׁוֹת
 כְּסַלַע, וְתַרְגּוּמוֹ: 'נְצִין לְקִנְיִן', נְצִין, אֵינן בְּהֵן אֱלֹא
 הַנֶּזֶץ, לְפִי שְׁנַתְרוּקְנוֹ מִן הַזֶּרַע: (כו) שִׁבְעַת שָׁנִים
 וְשִׁבְעַת שָׁנִים. בְּלִין אֵינִין אֱלֹא שִׁבְעַת, וְאֲשֶׁר נִשְׁנָה
 הַחֲלוֹם פְּעַמִּים, לְפִי שֶׁהַדְּבָר מְזֻמֵּן, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ לוֹ
 בְּסוּף: "וְעַל הַשָּׁנֹת הַחֲלוֹם וְגו'". בְּשִׁבְעַת שָׁנִים
 הַטֹּבוֹת נֹאמַר: "הַגִּיד לְפְרַעָה", לְפִי שֶׁהִיא סְמוּךָ,
 וּבְשִׁבְעַת שָׁנִי רַעֲב נֹאמַר: "הִרְאָה אֵת פְּרַעָה", לְפִי

הִנֵּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא כִּשׁׁי: כו וְשִׁבַּע הַפְּרוֹת
הַרְקוֹת וְהִרְעֵת הָעֵלֶת אַחֲרֵיהֶן שִׁבַּע שָׁנִים
הִנֵּה וְשִׁבַּע הַשְּׂבָלִים הַרְקוֹת שְׂדֵפוֹת הַקְּדִים
יְהִיוּ שִׁבַּע שָׁנִי רָעֵב: כז הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֶל־פְּרָעָה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה
הִרְאָה אֶת־פְּרָעָה: כח הִנֵּה שִׁבַּע שָׁנִים בָּאוֹת
שִׁבַּע גְּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: ל וְקָמוּ שִׁבַּע
שָׁנֵי רָעֵב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁפַח כָּל־הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְכָל־הָרָעֵב אֶת־הָאֶרֶץ כִּשׁׁי: לא וְלֹא־
יִוָּדַע הַשִּׁבַּע בְּאֶרֶץ מִפְּנֵי הָרָעֵב הַהוּא אַחֲרֵי־
כֵּן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד כִּשׁׁי: לב וְעַל הַשָּׁנֹת
הַחֲלוֹם אֶל־פְּרָעָה פְּעָמִים כִּי־נִכּוֹן הַדָּבָר
מֵעַם הָאֱלֹהִים וּמִמָּהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ כִּשׁׁי:
לג וְעַתָּה יִרְא פְּרָעָה אִישׁ נִבּוֹן וְחָכֵם וַיִּשְׁיִתְהוּ
עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: לד יַעֲשֶׂה פְּרָעָה וַיִּפְקֹד
פְּקָדִים עַל־הָאֶרֶץ וְחָמֵשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם
בְּשִׁבַּע שָׁנֵי הַשִּׁבַּע כִּשׁׁי: לה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכְלֵי
הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֱלֹה וַיִּצְבְּרוּ־בָר
תַּחַת יַד־פְּרָעָה אֹכְלֵי בָּעָרִים וַשְּׁמְרוּ כִּשׁׁי:
לו וְהָיָה הָאֹכֵל לְפִקְדוֹן לְאֶרֶץ לְשִׁבַּע שָׁנֵי
הָרָעֵב אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִכְרַת

רש"י

כו ושבע תורתא חסיכתא
ובישתא דסלקן בתריהון שבע
(נ"י שבוע) שנין אנון ושבע שבליא
לקינתא דשקיפן קדוים יהוון שבע
שני כפנא: כז הוא פתגמא די
מלילית עם פרעה די יי עתיד
למעבד אחזי לפרעה: כח קא
שבע שנין אתין סבעא(נ"י שבוע)
רבא בכל ארעא דמצרים:
ל ויקומון שבע שני כפנא
בתריהון ויתנשי כל סבעא (נ"י
שבוע) בארעא דמצרים וישיעי
כנפא ית (עמא ד) ארעא:
לא ולא יתידע שבועא (נ"י שבוע)
בארעא מן קדם כנפא ההוא
דיחי בטר פן ארי תקיף הוא
לחדא: לב ועל דאתנית חלמא
לפרעה תרתין זמנין ארי תקין
פתגמא מן קדם יי ואוחי יי
למעבדה: לג וכען יחזי פרעה
גבר סובלתן וחסים ומניה על
ארעא דמצרים: לד יעבד פרעה
וימני מהימנין על ארעא ויגרו ית
ארעא דמצרים בשבע שני
שוכעא (נ"י שבוע): לה ויכנשוין ית
כל עיבור שניא טבן דאתין
האלין ויצרון עיבור תחות ידא
דפרעה עיבורא בקירויא ויטרון:
לו ויהי עבנרא גניז (לעמא
ד) לארעא לשבע שני כפנא די
תהוין בארעא דמצרים ולא

שקיה הדבר מפלג ורחוק, נופל בו לשון מראה:
(ל) ונשפח כל־השבוע. הוא פתרון הבליעה:
(לא) ולא־יודע השבע. הוא פתרון: "ולא נודע
כִּי־בָאוּ אֶל־קַרְבָּנָה": (לב) נכון. מִזְמָן:
(לד) וחמש. פתרגומו: ויגרו, וכן: "וחמשים":
(לה) אֶת־כָּל־אֹכְלֵי. שם דבר הוא, לפיכך, טעמו
בְּאֶלְיָף וְנִקְוֹד בְּפִתְחָא קָטָן (סגול), ואוכל שהוא
פועל, כגון "כי כל אוכל חלב", טעמו למטה בכ'
וְנִקְוֹד קָמִץ קָטָן (צירי): תחת יד־פרעה. ברשותו
ובאוצרותיו: (לו) וְהָיָה הָאֹכֵל. הצבור, כשאר

הָאָרֶץ בְּרַעַב רַשׁ"י: לו וַיֵּיטֵב הַדְּבָר בְּעֵינַי פְּרָעָה
 וּבְעֵינַי כָּל-עַבְדָּיו: לח וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל-עַבְדָּיו
 הַנִּמְצָא כֹּה־אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ רַשׁ"י:
 שְׁלִישִׁי לט וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל-יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ
 אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֶת-כָּל-זֹאת אֵין-נִבּוֹן וְחָכֵם
 כְּמוֹךָ רַשׁ"י: מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל-בֵּיתִי וְעַל-פִּיךָ
 יִשָּׁק כָּל-עַמִּי רַק הַכֶּסֶף אֲגַדֵּל מִמֶּךָ רַשׁ"י:
 מא וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל-יוֹסֵף רְאֵה נָתַתִּי אֹתְךָ
 עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם רַשׁ"י: מב וַיִּסֹּר פְּרָעָה אֶת-
 טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל-יַד יוֹסֵף
 וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי-שֵׁשׁ וַיַּשֵּׂם רֶבֶד הַזָּהָב
 עַל-צוּאָרוֹ רַשׁ"י: מג וַיַּרְכַּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת
 הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר-לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרָהָם וְנָתַן

תשתיצני עמא דארעא בכפנא:
 לו ושפר פתגמא בעיני פרעה
 ובעיני כל עבדוהי: לח ואמר
 פרעה לעבדוהי הישתכח כדין
 גבר די רוח נבואה מן קדם ??
 בה: לט ואמר פרעה ליוסף כתר
 דאודע ?? יתך ית כל דא לית
 סכלתן וחכים כותך: מ את תהי
 ממנא על ביתי ועל מיתך יתנן
 כל עמי לחוד כרסי מלכותא
 הדין איהי יקיר מנך: מא ואמר
 פרעה ליוסף חזי מניתי יתך על
 כל ארעא דמצרים: מב ואעדי
 פרעה ית עזקתה מעל ידה ויהב
 יתה על ידא דיוסף ואלביש יתה
 לבושין דבוץ ושוי מניכא
 דדהכא על צוארה: מג וארכיב
 יתה ברתכא תניתא (נ"י תננא) די
 לה ואכריזו קדמוהי דין אבא

רש"י

נתינת טבעת המלך, היא אות למי שנותנה לו
 להיות שני לו לגדלה: בגדי-שש. דבר חשיבות
 הוא במצרים: רכד. ענק, ועל שהוא רצוף
 בטבעות קרוי רכיד, וכן: (משלי ז) "רכדתי ערש"י",
 רצפתי ערשי מרצפות. כלשון משנה: 'מקף רכדין
 של אבן על הרכד שבעזרה', והיא רצפה:
 (מג) במרפכת המשנה. השניה למרפכתו
 המהלכת אצל שלו: אברך. פתרגומו: 'דין אבא
 למלכא', 'רף' כלשון ארמי 'מלך'. ב'השפתין':
 'לא ריכא ולא בר ריכא'. ובדברי אגדה, (ספרי פ'
 דברים) דרש רבי יהודה: 'אברך, זה יוסף, שהוא
 אב בחקמה ורף בשנים'. אמר לו בן דורמסקית:
 'עד מתי אתה מעות עלינו את הכתובים? אין
 'אברך' אלא לשון ברפים, שהפל היו נכנעין לפניו
 ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר: "ונתון אותו

פקדון הגנוז לקיום הארץ: (לח) הנמצא כזה.
 הנשפך כדין, אם גלף ונבקשנו, הנמצא כמוהו?
 הנמצא, לשון תמיכה, וכן כל ה"א המשמשת
 בראש התבה ונקודה בחטף פתח: (לט) אין-נבון
 וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם, שאמרת -
 'לא נמצא כמוך': (מ) ישק. 'יתון', יתפרנס. כל
 צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו: (לעיל טו) "ובן
 משק ביתי", וכמו: (תהלים ב) "נשקו-בר",
 גרגישו"ן בלע"ז: רק הכפסא. שיהיו קורין לי מלך:
 כפסא. לשון של המלוכה כמו: (מלכים א א) "ויגדל
 את כסאו מכפסא אדני המלך": (מא) נתתי אתך.
 'מניתי יתך', ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו:
 "ולתתך עליון". בין לגדלה בין לשפלות נופל
 לשון נתינה עליו, כמו: (מלאכי ב) "נתתי אתכם
 נבזים ושפלים": (מב) ויסר פרעה את-טבעתו.

אֶתֹּו עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי׃ מִד וַיֹּאמֶר פְּרַעַה
 אֶל־יוֹסֵף אֲנִי פְרַעַה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ
 אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רִגְלוֹ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי׃
 מִה וַיִּקְרָא פְרַעַה שֵׁם־יוֹסֵף צַפְנָת פַּעֲנָח וַיִּתֶּן־
 לוֹ אֶת־אֶסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כַּהֵן אֵן לְאִשָּׁה
 וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּשִׁי׃ מו וַיּוֹסֶף בֶּן־
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעֵמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעַה מִלֶּדֶ־
 מִצְרַיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פְרַעַה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־
 אֶרֶץ מִצְרַיִם׃ מז וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשִׁבְעַ שְׁנֵי
 הַשָּׁבַע לְקַמְצִים כְּשִׁי׃ מח וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכְלֵי
 שִׁבְעַ שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־אֹכְלֵי
 בַעֲרִים אֹכְלֵי שְׂדֵה־הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ גָתָן
 בְּתוֹכָהּ כְּשִׁי׃ מט וַיַּעֲבֹר יוֹסֵף בַּר כַּחֲזֹל הַיָּם
 הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לְסַפֵּר כִּי־אֵין
 מִסְפָּר כְּשִׁי׃ נ וַלְיוֹסֵף יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרָם
 תְּבוּא שְׁנַת הָרַעֵב אֲשֶׁר יָלְדָה־לוֹ אֶסְנַת

למלפא ומני יתה על כל ארעא
 דמצרים: מד ואמר פרעה ליוסף
 אנא פרעה ובר מימרך לא ירים
 גבר ית ידה למיחד זין וית רגלה
 למרפב על סוסיא בכל ארעא
 דמצרים: מה ויקרא פרעה שום
 יוסף גברא דמטמרן גלזן לה
 ויהב לה ית אסנת בת פוטי פרע
 רבא דאון לאתתא ונפק יוסף
 (שליט) על ארעא דמצרים:
 מו ויוסף בר תלתין שנין פד קם
 קדם פרעה מלפא דמצרים ונפק
 יוסף מן קדם פרעה ועבר
 (שליט) בכל ארעא דמצרים:
 מז וכנשו דירי ארעא בשבע שני
 שובעא (נ"י שבעא) עיבורא
 לאוצרין: מח וכנש ית כל עיבור
 שבע שנין די הוו בארעא
 דמצרים ויהב עיבור בקרנא
 עבור חקל קרתא די בסחרנא
 יהב בגוה: מט וכנש יוסף
 עבורא כחלא דימא סגי לחדא
 עד די פסק לממני ארי לית מגנן:
 נ וליוסף אתיליד תרתין בנין עד

רש"י

וגו'": (מד) אני פרעה. שיש זכות בידי לגזר
 גזרה על מלכותי. ואני גזר: ש"לא ירים איש
 את ידו": ובלעדך. שלא ברשותך. דבר אחר:
 "אני פרעה", אני אהיה מלך, "ובלעדך וגו'", וזהו
 דגמת "רק הכסא": את ידו ואת רגלו. כתר גומו:
 (מה) צפנת פענח. מפרש הצפונות, ואין
 לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר,
 ונקרא פוטי פרע על שנסתרס מאליו, לפי שחמד
 את יוסף למשכב זכור (סוטה יג): (מז) ותעש
 הארץ. כתר גומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשיה:
 לקמצים. קמץ על קמץ, יד על יד, היו אוצרים:
 (מח) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן
 בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פרוותיה ונותנין
 בתבואה מעפר המקום, ומעמיד את התבואה
 מלידקב. (נראה לי שהוא דעת רבי נחמיה, ואין
 צריך כלל להגיה ברש"י, כאשר עלה בדעת
 קצתם): (מט) עד כי חדל לספור. עד כי חדל לו
 הספור לספור, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר.
 לפי שאין מספר, והרי 'כי' משמש בלשון דהא':
 (נ) בטרם תבוא שנת הרעב. (תענית יא) מפאן

בַּת־פּוֹטִי פָּרַע כִּהֶן אֲזַן כִּסִּי: נא ויקרא יוסף
את־שם הבכור מְנַשֶּׁה כִּי־נִשְׁנִי אֱלֹהִים אֶת־
כָּל־עַמְלִי וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִי: נב ואת שם
הַשְּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרִנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ
עֲנִי: רביעי נג ותכלינה שבע שני השבע אשר
הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: נד ותחלינה שבע שני
הָרַעַב לָבוֹא כֹּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעַב
בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לֶחֶם:
נה ותרעב כל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־
פֶּרְעֹה לֶלֶחֶם וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לָכוּ
אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמֶר לָכֶם תַּעֲשׂוּ כִּסִּי:
נו והרעב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאֲרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיַּחֲזֹק
הָרַעַב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: נז וכל־הָאֲרֶץ בָּאוּ
מִצְרַיִמָּה לְשֹׁבֵר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרַעַב בְּכָל־
הָאֲרֶץ כִּסִּי: מב א וירא יַעֲקֹב כִּי יֵשֶׁבֶר
בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לְמָה תִּתְרָאוּ כִּסִּי:

רש"י

בָּהֶם. פתרגומו: 'די בהון עבורא: וישבר
למצרים. 'שבר' לשון מכר ולשון קנין הוא. פאן
משמש לשון מכר. "שברו לנו מעט אכל", לשון
קנין, ואל תאמר אינו כי אם בתבואה, שאף בנין
וחלב מציינו: (ישעיה נה) "ולכו שברו בלוא כסף
ובלוא מחיר יין וחלב": (נז) וכל־הָאֲרֶץ בָּאוּ
מִצְרַיִמָּה. אל יוסף לשבר. ואם תדרשהו פסדרו
הִיָּה צָרִיד לכתב: 'לשבר מן יוסף': (א) וירא
יַעֲקֹב כִּי יֵשֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם. ומתיכן ראה, והלא
לא ראה אלא שמע, שנאמר: "הנה שמעתי וגו'"
ומהו 'וירא'? ראה באספקלריא של קדש, שעדין

לא עלת שתא דכפנא דילידת לה
אסנת בת פוטי פרע רבא דאון:
נא וקרא יוסף ית שום בוכרא
מנשה ארי אנשני יי ית כל עמלי
ות כל בית אבא: נב ואת שום
תננא קרא אפרים ארי אפשני יי
בארע שעבודי: נג ושלמת שבע
שני שובעא (נ"י שבעא) די הנה
בארעא דמצרים: נד ושריאת
שבע שני כפנא למיעל כמא די
אמר יוסף והנה כפנא בכל
ארעתא ובכל ארעא דמצרים
הנה לחמא: נה וכפנת כל ארעא
דמצרים וצוח עמא קדם)
לפרעה (על) ללחמא ואמר
פרעה לכל מצראי איזילו לות
יוסף די ימר לכו תעבדון:
נו וכפנא הנה על כל אפי ארעא
ופתח יוסף ית כל (אוצריא) די
בהון עיבורא וזבין למצרים
ותקיף כפנא בארעא דמצרים:
נו וכל דיירי ארעא עלו למצרים
למזון עבורא מן יוסף ארי תקיף
כפנא בכל ארעא: א וחזא יעקב
ארי אית עיבורא מזדבן במצרים
ואמר יעקב לבנוהי למא

שאסור לאדם לשמש מטו
(נה) ותרעב כל־אֶרֶץ מִצְרַיִם. (כ"ר) שהקיקה
תבואתם שאצרו, חוץ משל יוסף: אֲשֶׁר־יֹאמֶר
לָכֶם תַּעֲשׂוּ. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו,
וכשפאו אצל פרעה ואומרים: 'כף הוא אומר לנו'.
אמר להם: 'למה לא צברתם בר, והלא הכריו לכם
ששני הרעב באים? אמרו לו: 'אספנו הרבה
והקיקה'. אמר להם: 'אם כן, כל אשר יאמר לכם
תעשו, הרי גזר על התבואה והקיקה, מה אם יגזר
עלינו ונמות?': (נו) על כל־פְּנֵי הָאֲרֶץ. מי הם
'פני הארץ'? אלו העשירים (כ"ר): אֶת־כָּל־אֲשֶׁר

ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ-שָׁבֵר בְּמִצְרַיִם
 רְדוּ-שָׁמָּה וְשָׁבְרוּ-לָנוּ מִשָּׁם וְנַחֲיָה וְלֹא
 נָמוֹת כְּשִׁי' ג וַיֵּרְדוּ אַחֵי-יוֹסֵף עֵשְׂרָה לְשֹׁבֵר בָּר
 מִמִּצְרַיִם כְּשִׁי' ד וְאֶת-בְּנֵימִין אָחִי יוֹסֵף לֹא-
 שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת-אָחִיו כִּי אָמַר פֶּן-יִקְרָאנוּ
 אֶסּוֹן כְּשִׁי' ה וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְשֹׁבֵר בְּתוֹךְ
 הַפְּאִיִּם כִּי-הָיָה הָרֶעִב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כְּשִׁי' ו וַיּוֹסֵף
 הוּא הַשְּׁלִיט עַל-הָאָרֶץ הוּא הַמְּשַׁבֵּר לְכָל-
 עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אָחִי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲוּ-לוֹ אַפָּיִם
 אֲרֻצָּה כְּשִׁי' ז וַיֹּרֵא יוֹסֵף אֶת-אָחִיו וַיִּכְרַם
 וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אֲתָם קְשׁוֹת וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים מֵאִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן
 לְשֹׁבֵר-אֶכֶל כְּשִׁי' ח וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת-אָחִיו וְהֵם

תתחזוין: ב ואמר הן שמעתי
 אמרין ארי אית עיבורא מזבן
 במצרים חותו לתמן וזבנו לנא
 מתמן ונחי ולא נמות: ג וירדו
 אחי יוסף עשרא למזבן עיבורא
 ממצרים: ד וית בנימין אחוהי
 דיוסף לא שלח יעקב עם אחוהי
 ארי אמר דלמא יערענה מותא:
 ה ואתו בני ישראל למזבן
 עיבורא בגו עליא ארי הוה כפנא
 בארעא דכנען: ו ויוסף הוא
 דשליט על ארעא הוא דזבין
 עיבורא לכל עמא דארעא ואתו
 אחי יוסף וסגידו לה על אפיא
 על ארעא: ז וחזא יוסף ית
 אחוהי ואשתמודעוין וחישיב מה
 דמליל להון ומליל עמהון קשיא
 ואמר להון מנן אתיתון ואמרו
 מארעא דכנען למזבן עיבורא:
 ח ואשתמודע יוסף ית אחוהי

רש"י

בנימין אחי יוסף לא-שלח? אלא לענין האחוה
 היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כלם
 ושנאת כלם שוה לו, אכל לענין: "לשבר בר",
 כלם לב אחד להם (כ"ר): (ד) פן-יקראנו אסון.
 ובפית לא יקראנו אסון? אמר רבי אליעזר בן
 יעקב: 'מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה (כ"ר):
 (ה) בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יפירום,
 לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כלם בפתח
 אחד אלא שיכנסו כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלט
 בהם עין הרע, שכלם נאים וכלם גבורים:
 (ו) וישתחוו-לו אפים. נשתטחו לו על פניהם,
 וכן כל השתחוואה פשוט ידים ורגלים הוא (שכועות
 טז): (ז) ויתנבזר אליהם. נעשה להם פנכרי
 בדברים, לדבר קשות (כ"ר): (ח) ויכר יוסף וגו'.
 לפי שהניחם חתומי זקן (כ"מ לט כתובות כז): והם
 לא הפיריהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן,

יש לו שבר במצרים, ולא היתה נבואה ממש
 להודיעו בפרוש שזוה יוסף: למה תתראו. למה
 תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו
 אתם שבעים, כי באותה שעה, עדין היתה להם
 תבואה. (תענית י) (ולי נראה כפשוטו: "למה
 תתראו", למה יהו הכל מסתפלין בכם ומתמיהים
 בכם, שאין אתם מבקשים לכם אכל בטרם שיכלה
 מה שבידכם?) ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון
 כחישה: 'למה תהיו פחושים ברעב? ודומה לו:
 (משלי יא) "ומרוה גם-הוא יורא": (ב) רדו-שמה.
 ולא אמר 'לכו', רמז למאתים ועשר שנים
 שנשתעבדו למצרים, כמנין רד"ו: (ג) וירדו
 אחי-יוסף. ולא כתב: 'בני יעקב', מלמד שהיו
 מתחרטים במכירתו, ונתנו לבם להתנהג עמו
 באחוה ולפדותו בכל מומן שיפסקו עליהם:
 עשרה. מה תלמוד לומר, והלא פתיב: "ואת-

לא הִכְרָהוּ כְּשִׁי': ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֻמוֹת
 אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מְרַגְּלִים אַתֶּם
 לְרֵאוֹת אֶת-עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם כְּשִׁי': י וַיֹּאמְרוּ
 אֵלָיו לֹא אֲדֹנָי וְעַבְדֶּיךָ בָּאוּ לְשִׁבְר־אֶכֶל כְּשִׁי':
 יא כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ-אֶחָד נַחֲנוּ בְּנִים אֲנַחְנוּ
 לֹא-הָיוּ עַבְדֶּיךָ מְרַגְּלִים כְּשִׁי': יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 לֹא כִי-עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם לְרֵאוֹת כְּשִׁי':
 יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֶּיךָ אֲחִים | אֲנַחְנוּ
 בְּנֵי אִישׁ-אֶחָד בְּאָרֶץ כְּנַעַן וְהִנֵּה הִקְטַן
 אֶת-אֲבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינְנוּ כְּשִׁי': יד וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר
 מְרַגְּלִים אַתֶּם כְּשִׁי': טו בְּזֹאת תִּפְתַּחְנוּ חַי פְּרַעָה
 אִם-תִּתְּצֵאוּ מִזֶּה כִּי אִם-בָּבוֹא אֲחִיכֶם הִקְטַן

ואנון לא אשתמודעה: ט ודכיר
 יוסף ית חלמיא די חלים להון
 ואמר להון מאללין אתון למחזי
 ית בדקא דארעא אתיתון:
 י ואמרו לה לא רבוני ועבדיך
 עלו למזבן עיבורא: יא כלנא
 בני גברא חד נחנא פינני אנחנא
 לא הוו עבדיך אלילי: יב ואמר
 להון לא ארי בדקא דארעא
 אתיתון למחזי: יג ואמרו תרין
 עסר עבדיך אחין אנחנא בני
 גברא חד בארעא דכנען והא
 זעירא עם אבונא יומא דין וחד
 ליתיה: יד ואמר להון יוסף
 הוא די מלילית עמכון למימר
 מאלילי אתון: טו בדא תתבחנון
 חי פרעה אם תפקון מפא אלהין
 במתי אחוכון זעירא הכא:

רש"י

דברות, (ישעיה טז) "ועברתו לא כן בדיו":
 (יב) כִּי-עֲרוֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם לְרֵאוֹת. (כ"ד) שְׁהָרִי
 נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם
 בשער אחד?: (יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנַיִם עָשָׂר עַבְדֶּיךָ
 וגו'. ובשביל אותו אחד שאיננו, נתפזרנו בעיר
 לבקשו: (יד) הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי. הדבר אשר
 דברתי, שאתם מרגלים, הוא האמת והנכון, זהו
 לפי פשוטו, ומדרשו: אמר להם: ואלו מצאתם
 אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה, תפדוהו? אמרו
 לו: 'הן'. אמר להם: ואם יאמרו לכם שלא
 יחזירוהו בשום ממון, מה תעשו? אמרו: 'לכך
 באנו, להרג או ליהרג'. אמר להם: "הוא אשר
 דברתי אֲלֵכֶם", להרג בני העיר באתם, מנחש אני
 בגביע שלי, ששנים מכס החריכו כרך גדול של
 שכם: (טו) חַי פְּרַעָה. אם יחיה פרעה: אם

ועכשו מצאוהו בחתימת זקן. ומדרש אגדה: "ויזכר
 יוסף את אחיו", כשנמסרו בידו, הפיר שהם אחיו
 ורחם עליהם, וזהם לא הפירוהו, כשנפל בידם,
 לנהג בו אחוה: (ט) אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם. עליהם,
 ונדע שנתקומו, שהרי השתחוו לו: עֲרוֹת הָאָרֶץ.
 גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה ליכבש, כמו (ויקרא
 כ): "את מקורה הערה", וכמו: (יחזקאל טז) "ערם
 וערה", וכן כל ערוה שבמקרא, לשון גלוי הוא.
 ותרגום אונקלוס: 'בדקא דארעא, כמו: 'בדק
 הבית", רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר
 לשון המקרא: (י) לֹא אֲדֹנָי. לא תאמר בן, שהרי
 עבדיך באו לשבר אכל: (יא) כִּלְנוּ בְּנֵי אִישׁ-
 אֶחָד נַחֲנוּ. נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו
 עמקם, שאף הוא בן אביהם: בנים. אמתיים, כמו:
 (שמות י) "בן דברת", (במדבר כז) "בן בנות צלפחד

הִנֵּה כְּשִׁי׃ טו שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּקַּח אֶת־
 אַחֵיכֶם וְאִתֶּם הָאֲסוּרוֹ וַיִּבְחֲנוּ דְבָרֵיכֶם הַאֲמַת
 אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פִרְעָה כִּי מְרַגְלִים
 אַתֶּם כְּשִׁי׃ יז וַיֹּאסֶף אֹתָם אֶל־מִשְׁמַר שְׁלֹשֶׁת
 יָמִים כְּשִׁי׃ יח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף בְּיָוִם הַשְּׁלִישִׁי
 וְזֹאת עָשׂוּ וַחֲיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יֵרָא׃ חמישי
 יט אִם־כִּפְנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם אֶחָד יֹאסֶר בְּבֵית
 מִשְׁמָרְכֶם וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ שֶׁבֶר רַעְבוֹן
 בְּתִיכֶם כְּשִׁי׃ כ וְאַת־אַחֵיכֶם הִקְטִין הִבִּיאוּ אֵלַי
 וַיֹּאמְרוּ דְבָרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן כְּשִׁי׃
 כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אָבֵל אֲשֶׁמִּים |
 אֲנַחְנוּ עַל־אָחֵינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ
 בְּהִתְחַנְּנוּ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה
 אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת כְּשִׁי׃ כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם
 לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם | לֵאמֹר אֶל־
 תַּחֲטְאוּ בִּילֵד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה
 נִדְרָשׁ כְּשִׁי׃ כג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף כִּי

טו שְׁלַחוּ מִכֶּם אֶחָד וַיִּדְבֵר יֵת
 אַחוּכוֹן וְאַתְוֹן הַתְּאֲסָרוֹן וַיִּתְבַּחֲנוּן
 פִּתְגָמִיכוֹן הַקְּשׁוּט אַתְוֹן אֲמָרִין
 וְאִם לֹא חֵי פִרְעָה אָרִי מְאֵלִילִי
 אַתְוֹן׃ יז וְכַנֵּשׁ יִתְהוֹן (לְבֵית)
 לְמִטְרָא תִלְתָּא יוֹמִין׃ יח וְאָמַר
 לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא
 עֵיבִידוֹ וְקִיִּמּוֹ מִן קָדָם יֵי אֲנָא
 דְּחַל׃ יט אִם כִּפְנֵי אַתְוֹן אַחוּכוֹן
 חַד יִתְאֲסֶר בְּבֵית מִשְׁרַתְכוֹן וְאַתְוֹן
 אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עֵיבוֹרָא דְחִסְרִי
 בְּכַתִּיכוֹן׃ כ וְיֵת אַחוּכוֹן זְעִירָא
 תִּיתְוֹן לְוֵתִי וַיְהִימְנוֹן פִּתְגָמִיכוֹן
 וְלֹא תִמּוּתוֹן וְעַבְדוֹ כֵּן׃
 כא וְאָמְרוּ גְבֵר לְאַחוּהִי בְּקוֹשְׁטָא
 חִיבִין אֲנַחְנָא עַל אַחוּנָא דִּי
 חֲזִינָא עֲקַת נַפְשָׁה פִּד הָוָה מִתְחַנְּנִין
 לָנָא וְלֹא קִבְלָנָא מִנָּה עַל כֵּן אַתָּא
 לְוֵתְנָא עֲקָתָא הָדָא׃ כב וְאַתִּיב
 רְאוּבֵן יִתְהוֹן לְמִימֶר הֲלֹא אֲמַרִית
 לְוֵתְכוֹן לְמִימֶר לֹא תַחֲבוּן (נִי)
 תַּחֲטְאוּן) בְּעוֹלִימָא וְלֹא קִבְלָתְוֹן וְאָף
 דְּמָה הָא מִתְבַּעִי׃ כג וְאַנּוֹן לֹא
 יָדְעוֹן אָרִי שְׁמִיעַ יוֹסֵף אָרִי
 מִתְרַגְּמוֹן הָוָה בִּינֵיהוֹן׃

רש"י

תִּצְאוּ מִזֶּה. מִן הַמְּקוֹם הַזֶּה: (טו) הַאֲמַת אַתְּכֶם. אִם אַמַּת אַתְּכֶם. לְפִיכָף הִ"א נְקוּד פִּתְ"ח שֶׁהוּא כְּמוֹ בְּלִשׁוֹן תְּמָה, וְאִם לֹא תִבְיֹאוּהוּ: "חֵי פִרְעָה, כִּי מְרַגְלִים אַתֶּם": (יז) מִשְׁמַר. בֵּית הָאֲסוּרִים: (יט) בְּבֵית מִשְׁמָרְכֶם. שִׁמְרֵם אֲסוּרִים בּוֹ עֲכָשׁוּ: וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ. אֶל בֵּית אֲבִיכֶם: שֶׁבֶר רַעְבוֹן בְּתִיכֶם. מַה שֶׁקִּנִּיתֶם לְרַעְבוֹן אֲנָשִׁי בְּתִיכֶם: (כ) וַיֹּאמְרוּ דְבָרֵיכֶם. יִתְאֲמְרוּ וַיִּתְקִימוּ, כְּמוֹ: (במדבר ה) "אָמֵן אָמֵן", וְכֵמוֹ: (מלכים א ח) "יִאָּמֵן נֹא דְבָרְךָ": (כא) אָבֵל. כְּתַרְגוּמוֹ: 'בְּקוֹשְׁטָא.

וְרֵאִיתִי בְּכִרְאֲשִׁית רַבָּה לִישָׁנָא דְרוֹמָאָה הוּא: 'אָבֵל, בְּרָם': בָּאָה אֵלֵינוּ. טַעְמוֹ בְּבִי"ת, לְפִי שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן עֵבֶר, שֶׁכָּבֵר בָּאָה, וְתַרְגוּמוֹ: 'אֵתֵת לָנָא': (כב) וְגַם־דָּמוֹ. אֵתִין וְגַמִּין רַבּוּיִין, דָּמוֹ וְגַם דָּם הַזָּקֵן: (כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שָׁמַע יוֹסֵף. מִכֵּין לְשׁוֹנָם, וּבְכַפְנֵי הָיוּ מְדַבְּרִים כֵּן: כִּי הַמְּלִיץ בִּינְתָם. כִּי כְּשֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ הָיָה הַמְּלִיץ בִּינֵיהֶם, הַיּוֹדֵעַ לְשׁוֹן עֵבֶרִי וְלִשׁוֹן מִצְרַיִ, וְהָיָה מְלִיץ דְּבָרֵיהֶם לְיוֹסֵף וְדְבָרֵי יוֹסֵף לָהֶם. לְכַף הָיוּ סְבוּרִים שְׂאִין יוֹסֵף מִפִּיר בְּלִשׁוֹן עֵבֶרִי: הַמְּלִיץ. זֶה מְנַשֵּׂה בְּנוֹ:

הַמְלִיץ בֵּינְתָם כְּשִׁי: כד וַיֹּסֵב מֵעֲלֵיהֶם וַיִּבְךְּ
 וַיֵּשֶׁב אֱלֹהִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיִּקַּח מֵאֲתָם
 אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֹּאסֶר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם כְּשִׁי: כה וַיֵּצֵא
 יוֹסֵף וַיִּמְלֵאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם בָּרֶ וַלְהֵשִׁיב
 בְּסִפְיָהֶם אִישׁ אֶל־שִׁקּוֹ וְלִתְתָּ לָהֶם צֵדָה
 לַדֶּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־שִׁבְרָם
 עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כז וַיִּפְתַּח הָאֲחֵד
 אֶת־שִׁקּוֹ לִתְתָּ מִסְּפּוֹא לַחֲמָרוֹ בַּמָּלוֹן וַיֵּרֶא
 אֶת־כֶּסֶפוֹ וְהִנֵּה־הוּא בְּכִי אִמְתַּחְתּוֹ כְּשִׁי:
 כח וַיֹּאמֶר אֶל־אָחִיו הוֹשֵׁב כֶּסֶפִי וְגַם הִנֵּה
 בְּאִמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לָבָם וַיַּחְרְדּוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו
 לֵאמֹר מֶה־זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ כְּשִׁי:
 כט וַיִּבְאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֶרְצָה כְּנַעַן וַיִּגִּדּוּ
 לוֹ אֵת כָּל־הַקְּרֹת אֲתָם לֵאמֹר: 5 וַדַּבֵּר הָאִישׁ
 אֲדֹנָי הָאָרֶץ אֲתָנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֲתָנוּ בְּמַרְגְּלִים
 אֶת־הָאָרֶץ: 6 וַנֹּאמֶר אֵלָיו כְּנִים אֲנַחְנוּ לֹא
 הִינּוּ מַרְגְּלִים: 7 שְׁנַיִם־עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי
 אָבִינוּ הָאֵחָד אֵינָנוּ וְהַקְּטָן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ
 בְּאָרֶץ כְּנַעַן: 8 וַיֹּאמֶר אֵלָינוּ הָאִישׁ אֲדֹנָי
 הָאָרֶץ בְּזֹאת אֲדַע כִּי כְנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם

כד ואסתחר מעלוייהון ובכא ותב
 לותהון ומליל עמהון ודבר
 מלותהון ית שמעון ואסר יתה
 לעיניהון: כה ופקיד יוסף ומלו
 ית מניהון עיבורא ולא תבא
 כספיהון גבר לסקה ולמתן להון
 זרדין לארסא ועבד להון כן:
 כו ונטלו ית עיבורהון על
 חמריהון ואזלו מתמן: כז ופתח
 חד ית סקה למתן כסתא לחמרה
 בבית מבתא וחזא ית כספה והא
 הוא בפום טוענה: כח ואמר
 לאחיהי אתותב כספי ואף הא
 בטועני ונפק מדע לבהון ותנהו
 גבר לאחיהי למימר מה דא עבד
 יי לנא: כט ואתו לות יעקב
 אבוהון ארעא דכנען וחויו (נ"י
 וסויא) ליה ית כל דארען יתהון
 למימר: ל מליל גברא רבנא
 דארעא עמנא קשנן (נ"י קשי) ויהב
 יתנא כמאלילי ית ארעא:
 לא ואמרנא ליה פינני אנחנא לא
 הוינא מאלילי: לב תרין עסר
 אנחנא אחין בני אבונא חד
 ליתיהי וזעירא יומא דין עם
 אבונא בארעא דכנען: לג ואמר
 לנא גברא רבנא דארעא כדא
 אדע ארי פינני אתון אחוכון חד
 שבוקו לותי וית עיבורא דחסיר
 בכתיכון סיבו ואזילו:

רש"י

לעניניהם, וכיון שיצאו, הוציאו והאכילו והשקהו
 (ב"ר): (כז) ויפתח האחד. הוא לוי, שנשאר יחיד
 משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו בלילה:
 אמתחתו. הוא שק: (כח) וגם הנה באמתחתי.
 גם הכסף בו עם התבואה: מהזאת עשה אלהים
 לנו. להביאנו לידי עלילה זו, שלא הושב אלא

(כד) ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם, שלא
 יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין:
 את־שמעון. (ב"ר) הוא השליכו לבור, הוא שאמר
 ללוי: "הנה בעל החלומות הלזה בא". דבר אחר:
 נתפון יוסף להפרידו מלוי, שמא יתעצו שניהם
 להרג אותו: ויאסר אתו לעיניהם. לא אסרו אלא

לד ואיתיאו ית אחוכון זעירא
 לותי ואדע ארי לא מאלילי אתון
 ארי כינוי אתון ית אחוכון אתון
 לכון וית ארעא תעבדון בה
 סחורתא: לה ויהו אנון מריקין
 סקיהון והא גבר צריר פספה
 פסקה וחזו ית צררי כספיהון
 אנון ואבוהון ודחילו: לו ואמר
 להון יעקב אבוהון יתי אתבלתון
 יוסף ליתוהי ושמעון לא הוה
 הקא (ליתוהי) וית בנימן תדברון
 עלי הוה כלהון: לו ואמר ראובן
 לות אבוהי למימר ית תרין בני
 תמית אם לא איתנה לותך הב
 יתה על ידי ואנא אתבנה לך:
 לח ואמר לא יחות ברי עמכון
 ארי אחוהי מית והוא בלחודוהי
 אשתאר ויערענה מותא בארעא
 די תהכון בה ותחתון ית שיבתי
 בדרונא לשאול: א וכפנא תקיף
 בארעא: ב והוה פד ספיקו (עין
 רש"י) למיכל ית עיבורא דאיתיאו
 ממצרים ואמר להון אבוהון
 תובו זכוננו לנא זעיר עיבורא:
 ג ואמר לה יהודה למימר
 אסקדא אסקד בנא גברא למימר

האחד הניחו אתי ואת רעבון בתיכם קחו
 ולכו: לד והביאו את אחיכם הקטן אלי
 ואדעה כי לא מרגלים אתם כי בנים אתם
 את אחיכם אתון לכם ואת הארץ
 תסחרו כש"י: לה ויהי הם מריקים שקיהם
 והנה איש צרור כספו בשקו ויראו את
 צרות כספיהם המה ואביהם ויראו כש"י:
 לו ויאמר אלהם יעקב אביהם אתי שבלתם
 יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימן תקחו
 עלי הוה כלנה כש"י: לו ויאמר ראובן אל אביו
 לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו
 אליך תנה אתו עלי ידי ואני אשיבנו אליך:
 לח ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת
 והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר
 תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון
 שאולה כש"י: מג א והרעב כבד בארץ: ב ויהי
 באשר בלו לאכל את השבר אשר הביאו
 מצרים ויאמר אליהם אביהם שבו שברו
 לנו מעט אכל כש"י: ג ויאמר אליו יהודה לאמר

העד העד בננו האיש

רש"י

להתעולל עלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו.
 תסכבו, וכל לשון 'סחרים' ו'סחורה', על שם
 שמתחרים וסוככים אחר פרקמטיא: (לה) צרור
 כספו. קשר כספו: (לו) אתי שבלתם. מלמד
 שחשדן שמא הרגוהו, או מכוהו כיוסף:
 שבלתם. כל מי שבניו אבודים קרוי שכול:
 (לח) לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של
 ראובן, אמר: 'בכור שוטה הוא זה, הוא אומר
 להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני?' (כ"ר):
 (כ) באשר בלו לאכל. יהודה אמר להם:
 'המתינו לזמן עד שתכלה פת מן הבית' (כ"ר):
 באשר בלו. 'כד שיציאו' (והמתרגם: 'כד ספיקו',
 טועה. "באשר בלו הגמלים לשות", מתרגם: 'כד
 ספיקו', כששתו די ספוקם, הוא גמר שתינתם, אבל
 זה: "באשר בלו לאכל", באשר תם האכל הוא,
 ומתרגמין: 'כד שיציאו'): (ג) העד העד. לשון

לֹא־תִרְאוּ פָנַי בְּלִתֵּי אַחֲיֵיכֶם אֶתְכֶם כִּסִּי:
 וְאִם־יִשְׁׁרְךָ מִשְׁלַח אֶת־אֲחֵינוּ אֶתְנוּ גִרְדָּה
 וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֶכְלִ: ה' וְאִם־אֵינְךָ מִשְׁלַח לֹא
 גִרְדָּה כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָנַי
 בְּלִתֵּי אַחֲיֵיכֶם אֶתְכֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְמָה
 הִרְעַתְתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הָעוֹד לָכֶם אָח:
 וַיֹּאמְרוּ שְׂאוּל שְׂאֵל־הָאִישׁ לָנוּ וְלִמּוֹלְדֵתָנוּ
 לֹא־מֵר הָעוֹד אֲבִיכֶם חַי הַיֵּשׁ לָכֶם אָח
 וְנִגְדָּלוּ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַיְדוּעַ גִּדְעַ פִּי
 יֹאמֶר הוֹרִידוּ אֶת־אַחֲיֵיכֶם כִּסִּי: ח' וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שְׁלַח הַנֶּעַר אִתִּי וְנִקּוּמָה
 וְנִלְכָה וְנַחֲיָה וְלֹא נָמוֹת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה
 גַּם־טַפְּנוּ כִּסִּי: ט' אַנְכִי אֶעְרַבְנוּ מִיַּדִּי תִבְקַשְׁנוּ
 אִם־לֹא הִבִּיאתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ
 וְחָטַאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים כִּסִּי: י' כִּי לֹא־
 הִתְמַהֲמַהְנוּ כִּי־עָתָה שָׁבְנוּ זֶה פַעֲמִים כִּסִּי:

לא תחזון אפי אלהין פד אחוכון
 עמכון: ד אם איתך משלח ית
 אחונא עמנא גיחות ונזבן לך
 עיבורא: ה ואם ליתך משלח לא
 גיחות ארי גברא אמר לנא לא
 תחזון אפי אלהין פד אחוכון
 עמכון: ו ואמר ישראל למה
 אבאשתון לי לחנאה לגברא העד
 פען לכון אחא: ז ואמרו משאל
 שאל גברא לנא וללדורתנא
 למימר העד פען אבוכון קים
 האית לכון אחא וחונינא לה על
 מימר פתגמיא האלין המדע
 הוינא ידעין ארי יימר אחיתו ית
 אחוכון: ח ואמר יהודה
 לישראל אבוהי שלח עולימא
 עמי ונקום ונזיל וניחי ולא נמות
 אף אנחנא אף את אף טפלנא:
 ט אנא מערבנא בה מן ידי
 תבענה אם לא איתנה לך
 ואקימנה קדמך ואחי חטי לך כל
 יומיא: י ארי אלולפון בדא
 אתעפכנא ארי כען תכנא דנן

רש"י

ו'אם' משמש בלשון 'אשר', הרי זה שמוש אחד
 מארבע לשונות שמשמש 'כי', והוא 'אי', ש'הרי
 'כי' זה כמו 'אם', כמו: "עד אם דברתי דברי":
 (ח) ונחיה. נצנצה בו רוח הקדש: 'על ידי הליכה
 זו תחי רוחך' שנאמר: "ותחי רוח יעקב אביהם":
 ולא נמות. ברעב, (כ"ר) בנימין ספק ותפש ספק
 לא יתפש, ואנו בלנו מתים ברעב אם לא גלף,
 מוטב שתניח את הספק ותתפש את הודאי:
 (ט) והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת, כי
 אם חי: וחסאתי לך כל־הימים. לעולם הבא:
 (י) לולא התמהמהנו. על ידך, כבר היינו שבים
 עם שמעון, ולא נצטערך כל הימים הללו:

התראה, שסתם התראה, מתרה בו בפני עדים, וכן:
 (דברים לא) "העידתי בכם", (שמות יט) "רד העד
 בעם": לא־תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא
 תראוני בלא אחיכם אתכם, ואונקלוס תרגם:
 'אלהין פד אחוכון עמכון', ישב הדבר על אפנו
 ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא: (ז) לנו
 ולמולדתנו. למשפחותינו, ומדרשו: 'אפלו עניני
 (נ"א עצי) עצי עריסותינו (יש מפרשים לשון עצה
 שמדברים ביחידות, וזהו עצי עריסותינו) גלה
 לנו: ונגדלו. שיש לנו אב ואח: על־פי הדברים
 האלה. על פי שאלותיו אשר שאל הזקנו להגיד:
 פי יאמר. אשר יאמר. 'כי' משמש בלשון 'אם',

תרתין זמנין: יא ואמר להון
 ישראל אבוהון אם פן הכא דא
 עיבדו סיבו מדמשבח בארעא
 במניכון ואוחיתו לגברא
 תקרבתא זעיר קטף וזעיר דבש
 שעף ולטום בטנין ושגדין:
 יב וכספא על חד תרין סיבו
 בידכון וית כספא דאתותב בפום
 טועניכון תתיכון בידכון מאים
 שלו הוא: יג וית אחוכון דכרו
 וקומו תוכו לנות גברא: יד ואל
 שדי יתן לכון רחמין לקדם גברא
 ויפטר לכון ית אחוכון אחרנא
 וית בנימין ואנא כמא דאתפלית
 תכלית: טו ונסיבו גבריא ית
 תקרבתא דא ועל חד תרין
 כספא נסיבו בידיהון ודכרו ית
 בנימן וקמו ונחתו למצרים וקמו
 קדם יוסף: טז ונחזא יוסף עמהון
 ית בנימין ואמר לדי ממנא על
 ביתה אעיל ית גבריא לביתא

יא ויאמר אלהם ישראל אביהם אספן ו
 אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם
 והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש
 נכאת ולט בטנים ושקדים כס"י: יב וכסף משנה
 קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי
 אמתחתיכם תשיבו בידכם אולי משנה
 הוא כס"י: יג ואת אחיכם קחו וקומו שובו
 אל האיש: יד ואל שדי יתן לכם רחמים לפני
 האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת
 בנימין ואני כאשר שכלתי שכלתי כס"י:
 טו ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה
 כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקמו וירדו
 מצרים ויעמדו לפני יוסף כס"י: ששי טז וירא
 יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו

רש"י

שאמר לעולם די, יאמר די לצרותי, שלא שקטתי
 מנעורי: צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה,
 צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם.
 'ויפטר לכון', פתרגומו, יפטרנו מאסורינו, לשון
 "לחפשיי שלחנו", ואינו נופל בפתרגום לשון
 וישלח, שהרי לשם הם הולכים אצלו: את
 אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקדש נזקק בו:
 לרבות יוסף (כ"ר): ואני. עד שובכם אהיה שפול
 מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי.
 מבנימין: (טו) ואת בנימן. מתרגמינן: ודכרו ית
 בנימן, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם
 שנה בלשון ארמי: בדכר הנקח ביד מתרגמינן
 'ונסיב', ודכר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן
 'ודכר': (טז) וטבח טבח והכן. כמו: ולטבח
 טבח ולהכן, ואין טבח לשון צווי, שהיה לו

(יא) אפוא. כל לשון 'אפוא' לשון יתר הוא,
 לתקן המלה בלשון עברי: 'אם פן, אודקק לעשות,
 שאשלחנו עמכם, צריך אני לחזר ולבקש איה פה
 תקנה ועצה להשיאכם'. ואומר אני: "זאת עשו":
 מזמרת הארץ. מתרגם: 'מדמשבח בארעא',
 שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם: נכאת.
 שענה. (בראשית רבה): בטנים. לא ידעתי מה הם.
 וכפרוש א' ב' של רבי מכיר ראיתי פושטציא"ס,
 ודומה לי שהם אפרסקין: (יב) וכסף משנה. פי
 שנים פראשון: קחו בידכם. לשבר אכל, שמא
 הוקר השער: אולי משנה הוא. שמא הממנה על
 הבית שכחו שוגג: (יד) ואל שדי. מעתה אינכם
 חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם:
 ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו וכדי היכלת בידו
 ליתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו, ומדרשו: מי

הבא את־האנשים הביתה וטבח טבח והזן
 כי אתי יאכלו האנשים בצהרים כס"י: יז ויעש
 האיש כאשר אמר יוסף ויבא האיש את־
 האנשים ביתה יוסף: יח וייראו האנשים כי
 הובאו בית יוסף ויאמרו על־דבר הכסף
 השב באמת־חתינו בתחלה אנחנו מובאים
 להתגלל עלינו ולהתנפל עלינו ולקחת אתנו
 לעבדים ואת־חמרינו כס"י: יט ויגשו אל־האיש
 אשר על־בית יוסף וידברו אליו פתח הבית:
 כ ויאמרו בי אדני ירד ירדנו בתחלה לשבר־
 אכל כס"י: כא ויהי כִּי־באו אל־המלון ונפתחה
 את־אמת־חתינו והנה כסף־איש בפי
 אמת־חתו כספנו במשקלו ונשב אתו בידנו:
 כב וכסף אחר הורדנו בידנו לשבר־אכל לא
 ידענו מי־שם כספנו באמת־חתינו: כג ויאמר
 שלום לכם אל־תיראו אלהיכם ואלהי
 אביכם נתן לכם מטמון באמת־חתיכם

רש"י

ולחיותה נופלת עלינו, ואונקלוס שתרגם:
 'ולאסתקפא עלנא, הוא לשון להתעולל,
 כדמתרגמינן: "עלילות דברים", 'תסקופי מלין',
 ולא תרגמו אחר לשון המקרא "ולתגולל",
 שתרגם 'לאתברכא, הוא לשון: (קהלת יב) "גלת
 הזקב", (נחום ב) "והצב גלתה העלתה" שהוא
 לשון מלכות: (כ) בי אדני. (יבמות צז) לשון בעיא
 ותחוננים הוא בלשון ארמי: ביא, ביא! (סנהדרין
 סד): ירד ירדנו. ירדה הוא לנו: (ב"ר) רגילים
 היינו לפרנס אחרים, עכשו אנו צריכים לך:
 (כג) אלהיכם. (תנחומא): בזכותכם, ואם אין

לומר: 'וטבח': בצהרים. זה מתרגם: 'בשירותא',
 שהוא לשון סעדה ראשונה בלשון ארמי, ובלע"ז
 דיזנר, ויש הרבה בגמרא: 'שדא לכלבא
 שירותיה'. 'בצע אכולא שירותא', (ברכות ט) אבל
 כל תרגום של צהרים, 'טיהרא': (יח) וייראו
 האנשים. כתוב הוא בשני יודי"ן ותרגומו:
 'ודחילו': כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר
 הבאים לשבר בר ללון בבית יוסף, כי אם
 בפנדקאות שבעיר: ויאמרו. שאין זה אלא לאספם
 אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוף הבית הזה:
 להתגלל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף

בְּסַפְּכֶם בָּא אֵלַי וַיֹּצֵא אֱלֹהִים אֶת־שְׁמֵעוֹן כַּס"י:
 כד וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֵּן
 מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא
 לַחֲמִירֵיהֶם כַּס"י: כה וַיִּכְנֹו אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא
 יוֹסֵף בְּצַהֲרִים כִּי שָׁמְעוּ כִּי־שָׂם יֹאכְלוּ
 לֶחֶם כַּס"י: כו וַיָּבֵא יוֹסֵף הַבַּיִתָּה וַיָּבִיאוּ לוֹ
 אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בִּידָם הַבַּיִתָּה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ־לוֹ
 אַרְצָה כַּס"י: כז וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר
 הַשְׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הֲעוֹדְנִו
 חַי: כח וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֲבִינוֹ עוֹדְנֵנו חַי
 וַיִּקְדּוּ כַּתִּיב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ קִרִי וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ כַּס"י: כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו
 וַיִּרְא אֶת־בְּנֵי־מִין אָחִיו בֶּן־אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה
 אַחִיכֶם הַקָּטָן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם אֵלַי וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים יַחַדְךָ בְּנֵי כַּס"י: שביעי ל וַיִּמְהַר יוֹסֵף

וּאֶפְיֵק לְוַתְּהוֹן ית שְׁמֵעוֹן:
 כד וַאֲעִיל גְּבֵרָא ית גְּבֵרָא לְבֵית
 יוֹסֵף וַיְהִיב מִיָּא וַאֲסָחוּ רַגְלֵיהוֹן
 וַיְהִיב כְּסָתָא לַחֲמִירֵיהוֹן: כה
 וַאֲתַקִּינוּ ית תְּקַרְבְּתָא עַד דְּעַל
 יוֹסֵף בְּשִׁירוּתָא אַרְי שְׁמְעוּ אַרְי
 תַּמָּן יִיכְלוּן לַחֲמָא: כו וְעַל יוֹסֵף
 לְבֵיתָא וַאֲיִתִּיאוּ לָהּ ית תְּקַרְבְּתָא
 דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לָהּ
 לְאַרְעָא: כז וַשְּׂאִיל לְהוֹן לְשָׁלֵם
 וַאֲמַר הַשְׁלֵם אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי
 אֲמַרְתוֹן הַעַד כְּעַן קָיָם:
 כח וַאֲמַרו שְׁלֵם לְעַבְדְּךָ לְאֲבוּנָא
 עַד כְּעַן קָיָם וַכְּרַעוּ וּסְגִידוּ:
 כט וַזְּקַף עֵינֹוהִי וַחֲזָא ית בְּנֵי־מִין
 אַחֵוהִי כִּר אַמָּה וַאֲמַר הַדִּין
 אַחֵוכוֹן זְעִירָא דִּי אֲמַרְתוֹן לִי
 וַאֲמַר מִן קָדָם יִי יִתְרַחֵם עֲלֶיךָ
 בְּרִי: ל וַאוּחִי יוֹסֵף אַרְי אֲתַגּוּלְלוּ
 רַחֲמוּהִי עַל אַחֵוהִי וַכְּעַא לְמַכְפִּי
 וְעַל לְאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁפָּכָא וַכְּבָא

רש"י

נְכוּתְכֶם כְּדָא, 'וְאֵלֵהִי אֲבִיכֶם', בְּזִכּוֹת אֲבִיכֶם נִתַּן
 לְכֶם מִטְמוֹן: (כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ. הִבָּאָה אַחַר
 הִבָּאָה, לְפִי שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִים אוֹתוֹ חוּץ עַד שֶׁדָּבְרוּ
 אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת, וּמִשָּׂאֵמֶר לָהֶם: "שְׁלוֹם לְכֶם",
 נִמְשְׁכוּ וַכָּאוּ אַחֲרָיו: (כה) וַיִּכְנֹו. הַזְמִינוּ,
 עָטְרוּהוּ בְּכִלִּים נְאִים: (כו) הַבַּיִתָּה. מִפְּרוֹזְדוֹר
 לְטַרְקְלִין (נִרְאָה דִּיּוֹקוּ דְרַש"י מ"הַבַּיִתָּה" בַּתְּרָאָה:
 "וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר בְּיָדָם הַבַּיִתָּה",
 דְּקָשְׂיָא לִיָּה: הֵלֵא כְּכֹר הוֹכָאוּ בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֵלָא
 עַל כְּרַחֲךָ צְרִיף לומֵר, מִפְּרוֹזְדוֹר לְטַרְקְלִין וְדוֹק):
 (כח) וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. עַל שְׂאֵלַת שְׁלוֹם. קִידָה,
 כְּפִיפֶת קָדְקָד, הַשְׁתַּחֲוָּאָה מִשְׁתַּשֵּׁחַ לְאַרְץ:
 (כט) אֱלֹהִים יַחַדְךָ בְּנֵי. בְּשָׂאָר שְׂבָטִים שְׁמַעְנוּ
 חֲנִינָה: "אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדְּךָ", וּבְנֵי־מִין
 עֲדִין לֹא נוֹלַד, לְכָךְ בְּרָכוּ יוֹסֵף בַּחֲנִינָה: (ל) כִּי־

נְכַמְרוּ רַחֲמֵיו. שְׂאֵלוֹ: 'יֵשׁ לְךָ אֵח מֵאִם? אָמַר לוֹ:
 'אֵח הִנֵּה לִי וְאִינִי יוֹדֵעַ הֵיכֵן הוּא'. 'יֵשׁ לְךָ בְּנִים?'
 אָמַר לוֹ: 'יֵשׁ לִי עֲשָׂרָה'. אָמַר לוֹ: 'וּמָה שְׁמֵם?'
 אָמַר לוֹ: 'בְּלַע וּבְכֹר וְגו'". אָמַר לוֹ: 'מָה טִיבְךָ שֶׁל
 שְׁמוֹת הַלְלוֹ? אָמַר לוֹ: 'כָּלֵם עַל שֵׁם אָחִי וְהַצָּרוֹת
 אֲשֶׁר מִצְאוּהוּ: בְּלַע, שְׁנִבְלַע בֵּין הָאֲמוֹת, בְּכֹר,
 שְׁהִיָּה בְּכוֹר לְאִמִּי. אֲשַׁבֵּל, שְׁשָׁבָאוּ אֵל. גְּרָא,
 שְׁנוֹתְגִיר בְּאֲכֻסְנִיָּא, וְנַעֲמָן, שְׁהִיָּה נְעִים בְּיוֹתֵר. אָחִי
 וְרֹאשׁ, אָחִי הִנֵּה, וְרֹאשֵׁי הִנֵּה. מִפִּים, מִפִּי אָבִי לְמַד,
 וְחַפִּים, שְׁלֹא רָאָה חֲפָתִי וְלֹא רָאִיתִי אֲנִי חֲפָתוֹ,
 וְאַרְדֵּי, שְׁיִרְדֵּי לְבִין הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, כְּדָאִיתָא
 בְּמִסְכַּת סוּטָה, מִיָּד נְכַמְרוּ רַחֲמֵיו: נְכַמְרוּ.
 נְתַחֲמָמוּ, וּבְלִשׁוֹן מִשְׁנָה: (ב"מ עד) 'עַל הַכֹּמֵר שֶׁל
 זֵיתִים', וּבְלִשׁוֹן אֲרָמִי: (פסחים נא) 'מִשׁוֹם מְכַמֵּר
 בְּשָׂרָא, וּבְמַקְרָא: "עוֹרְנוּ כְּתַנּוֹר נְכַמְרוּ", נְתַחֲמָמוּ

כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמוֹ אֶל־אֲחִיו וַיִּבְקֹשׁ לִבְכוֹת
 וַיָּבֵא הַחֲדָרָה וַיִּבְכֶּה שְׁמָה כס"י: לא וַיִּרְחֹץ פָּנָיו
 וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפֵּק וַיֹּאמֶר שִׁימוּ לַחֵם כס"י: לב וַיִּשְׁיִמוּ
 לוֹ לִבְדוֹ וְלָהֶם לִבְדָם וְלַמְצָרִים הָאֹכְלִים אֹתוֹ
 לִבְדָם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמְצָרִים לֶאֱכֹל אֶת־
 הָעֵבְרִים לָחֵם כִּי־תוֹעֵבָה הוּא לְמְצָרִים כס"י:
 לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבָּכָר בְּבִכְרָתוֹ וְהַצְעִיר
 בְּצַעֲרָתוֹ וַיִּתְמָהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כס"י:
 לד וַיֵּשֶׂא מִשָּׂאת מֵאֵת פָּנָיו אֱלֹהִים וְתָרַב
 מִשָּׂאת בְּנִימָן מִמִּשָּׂאת כָּלֶם חֲמִשׁ יָדוֹת
 וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ כס"י: מד א וַיֵּצֵאוּ אֶת־אֲשֶׁר
 עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלְא אֶת־אֲמַתְחַת הָאֲנָשִׁים
 אֶכֶל כֹּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שָׂאת וְשִׁים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי
 אֲמַתְחַתּוֹ: ב וְאֶת־גְּבִיעֵי גְבִיעַ הַכֶּסֶף תְּשִׁים
 בְּפִי אֲמַתְחַת הַקָּטָן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ
 כַּדְּבָר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר כס"י: ג הַבֶּקֶר אֹר
 וְהָאֲנָשִׁים שָׁלְחוּ הֵמָּה וַחֲמַרְיָהֶם: ד הֵם יֵצְאוּ
 אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וַיּוֹסֵף אָמַר לְאֲשֶׁר
 עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֵף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהַשְׁגַּתֶּם

תמן: לא ואסחי אפוהי ונפק
 ואתחסיין ואמר שויאו לחמא:
 לב ושויאו לה בלחודיהי ולהון
 בלחודיהון ולמצראי דאכלין
 עמה בלחודיהון ארי לא יכלין
 מצראי למיכל עם עבראי לחמא
 ארי בעירא דמצראי דחלין לה
 עבראי אכלין: לג ואסחרו
 קדמוהי רבא פרביותה וזעירא
 כזערותה ותמהו וגבריא גבר
 לחברה: לד ונטל חלקין מן
 קדמוהי לקדמיהון וסגי חלקא
 דבגנמן מחלקי דכלהון חמשא
 חלקין ושתיאו ורויאו עמה:
 א ופקיד ית די ממנא על ביתה
 למימר מלי ית טועני גבריא
 עיבורא כמה די יכלין למטלי
 ושוי כסף גבר בפום טוענה:
 ב ונת קלידי קלידא דכסףא
 תשוי בפום טוענא דזעירא ונת
 כסף זבינוהי ועבד כפתגמא
 דיוסף די מליל: ג צפרא נהר
 וגבריא אתפטרו אנון וחמריהון:
 ד אנון נפקו מן קרתא לא
 ארחיקו ויוסף אמר לדי ממנא
 על ביתה קום רדף בתר גבריא
 ותדבקנן ותימר להון למה
 אשלמתון בישא חלף טבתא:

רש"י

יששכר וזבלון, בני אם אחת, הסבו כסדר הזה,
 שהוא סדר תולדותיכם, וכן כלם, פינן שהגיע
 לבנימין אמר: זה אין לו אם, ואני אין לי אם,
 ישב אצלי: (לד) משאת. מנות: חמש ידות.
 חלקו עם אחיו, ומשאת יוסף ואסנת ומנשה
 ואפרים: וישפרו עמו. (כ"ד) ומיום שמכרוהו,
 לא שתו זין ולא הוא שתה זין, ואותו היום
 שתו: (ב) גביע. כוס ארץ וקורין לו מדרינ"ש:

ונקטו קמטים קמטים, מפני זלעפות רעב. בן
 דרף כל עור כשמתממין אותו, נקמט ונתפוצץ:
 (לא) ויתאפק. נתאמץ, והוא לשון: (איוב יב)
 "ומזיח אפיקים רפה", וכן: (שם מא) "אפיקי
 מגנים". חוזק: (לב) כִּי־תוֹעֵבָה הוּא. דָּבָר
 שְׁנֵאוֹי הוּא לְמְצָרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעֵבְרִים,
 ואונקלוס נתן טעם לדבר: (לג) הַבָּכָר בְּבִכְרָתוֹ.
 מכה בגביע וקורא: ראובן, שמעון, לוי, יהודה,

וְאָמַרְתָּ אֱלֹהִים לָמָּה שְׁלַמְתָּם רָעָה תַּחַת
טוֹבָה: ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה אֲדֹנָי בּוֹ וְהוּא
נֶחֱשׁ יִנְחֵשׁ בּוֹ הֲרַעְתָּם אֲשֶׁר עֲשִׂיתָם:
ו וַיִּשְׁגֹּם וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנָי בְּדְבָרִים
הָאֵלֶּה חֲלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מַעֲשֹׂת בְּדַבֵּר
הַזֶּה כִּי: ח הֵן כָּסֶף אֲשֶׁר מִצְּאֵנוּ בְּפִי
אִמְתַּחֲתֵינוּ הִשְׁכִּינוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאִיךָ
נִגְנַב מִבַּיִת אֲדֹנֶיךָ כָּסֶף אוֹ זָהָב כִּי: ט אֲשֶׁר
יִמָּצֵא אֹתוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וּמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה
לְאֲדֹנָי לַעֲבָדִים: י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדְבָרֵיכֶם
כִּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם
תִּהְיוּ נָקִים כִּי: יא וַיִּמְהָרוּ וַיּוֹרְדוּ אִישׁ אֶת־
אִמְתַּחֲתוֹ אֶרֶצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אִמְתַּחֲתוֹ:
יב וַיַּחֲפֹשׂ בַּגְּדוֹל הַחֵל וּבִקְטָן כֹּלָה וַיִּמָּצֵא
הַגָּבִיעַ בְּאִמְתַּחַת בְּנִימָן כִּי: יג וַיִּקְרְעוּ שִׁמְלֹתָם
וַיַּעֲמִסוּ אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיֵּשְׁבוּ הָעִירָה כִּי:
יד וַיָּבֵא יְהוּדָה וְאַחִיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדְנוּ שֵׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו

ה הלא דין דשתי רבוני בה והוא
בדקא מבדק בה אבאשתון די
עבדתון: ו ואדביקוון ומליל
עמהון ית פתגמיא האלין:
ז ואמרו לה לה למה ימלל רבוני
כפתגמיא האלין חס לעבדיך
מלמעבד כפתגמא הדין: ח הא
כספא די אשכחנא בפום טועננא
אתיבנוהי לך מארעא דכנען
ואכדין נגנוב מבית רבוני כספא
או דהבא (מנין דכסף או מנין
דדהב): ט די ישתכח עמה
מעבדיך ומית ואף אנחנא נהי
לרבוני לעבדין: י ואמר אף כען
כפתגמיכון כן הוא די ישתכח
עמה יחי לי עבדא ואתון תהון
זכאין: יא ואוהיאו ונחיתא גבר
ית טוענה לארעא ופתחו גבר
טוענה: יב ובלש ברבא שרי
ובזעירא שצי ואשתכח קלידא
כטוענא דבנימן: יג ובזעו
לבושיהון ורמו גבר על חמרה
ותבו לקרתא: יד ועל יהודה
ואחוהי לבית יוסף והוא עד כען
תמן ונפלו קדמוהי לארעא:

רש"י

אעשה לכם לפני משורת הדין: "אשר ימצא
אתו יהיה לי עבד": (יב) בגדול החל. שלא
ירגישו שהיה יודע היכן הוא: (יג) ויעמס
איש על-חמרו. בעלי זרוע היו, ולא הצרכו
לסיע זה את זה לטען: וישבו העירה.
מטרפולין היתה, והוא אומר העירה, העיר כל
שהוא, אלא שלא היתה חשוכה בעיניהם אלא
כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענן
המלחמה: (יד) עודנו שם. שהיה ממתין

(ז) חלילה לעבדיך. חלין הוא לנו, לשון
גנאי. ותרגום: 'חס לעבדיך', חס מאת הקדוש
ברוך הוא, יהי עלינו מעשות זאת, והרבה יש
בגמרא: 'חס ושלום': (ח) הן כסף וגוי.
זה אחד מעשרה קל וחמר האמורים בתורה,
וכלן מנויין בבראשית ובה: (י) גם־עתה
כדבריכם. אף זו מן הדין: אמת, כדבריכם
כן הוא, שפלקם חכים בדבר, עשרה שונמצאת
גנבה ביד אחד מהם, כלם נתפשים. אבל אני

אֲרָצָה כְּשִׁי: טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מִה־הַמַּעֲשֵׂה
הַזֶּה אֲשֶׁר עַשִׂיתֶם הֲלוֹא יִדְעֶתֶם כִּי־נִחַשׁ
יִנְחַשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי כְּשִׁי: טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
מִה־נֹּאמַר לְאֹדְנִי מִה־נִּדְבַר וּמִה־נִּצְטַדֵּק
הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת־עֵינָי עַבְדֶּיךָ הִנְנּוּ עַבְדִּים
לְאֹדְנִי גַם־אֲנַחְנוּ גַם אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגְּבִיעַ
בִּידּוֹ כְּשִׁי: יז וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מִעֲשׂוֹת זֹאת
הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגְּבִיעַ בִּידּוֹ הוּא יִהְיֶה־לִּי
עֶבֶד וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־אֲבִיכֶם: ססס

קמ"ו פסוקים, יהוה"ו סימן.

טו ואמר להון יוסף מה עובדא
הדין די עבדתון הלא ידעתון ארי
בדקא מבדק גברא די כותי:
טז ואמר יהודה מה גימר לרבוני
מה נמלל ומה נזפי מן קדם יי
אשתכח ית חובא בעבדיך הא
אנחנא עבדין לרבוני אף אנחנא
אף דאשתכח קלידא בידה:
יז ואמר חס לי מלמעבד דא
גברא די ישתכח קלידא בידה
הוא יהי לי עבדא ואתון סקו
לשלם לות אבוכון: ס ס ס

רש"י

להם: (טו) הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע
לנחש ולדעת מדעת ומסברא וכינה, כי אתם
גנבתם הגביע: (טז) האלהים מצא. יודעים
אנו שלא סרחנו, אבל מאת המקום נהיתה
להביא לנו זאת. מצא בעל חוב מקום לגבות
שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל
תבה שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר
בלשון מתפעל או נתפעל, נותן טי"ת במקום
תי"ו, ואינה נתנת לפני אות ראשונה של יסוד
התבה, אלא באמצע אותיות העקר, כגון:

"נצטדק", מגזרת צדק, "ויצטבע", מגזרת צבע,
"ויצטירו", מגזרת וציר אמונים, "הצטידני",
מגזרת צדה לדרך. ותבה שתחלתה סמ"ך,
או שי"ן, כשהיא מתפעלת, התי"ו מפרדת את
אותיות העקר, כגון: (קהלת יב) "ויסתפל
החגב", מגזרת ספל (דניאל ז), "משתפל הנות
בקרניא", מגזרת סכל, (מיכה ו) "וישתמר חקות
עמרי", מגזרת שמר, (ישעיה טו) "וסר מרע
משתולל", מגזרת: (איוב יז) "מוליך יועצים
שולל", (שמות טז) "מסתולל בעמי", מגזרת:
(ירמיה יח) "דרךך לא סוללה": חסלת פרשת מקץ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר שם משה לפני בני ישראל:

עזיחיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יהיה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

קריאה למפמיר במדבר ז' א'

גד ביום השמיני נשיא לבני מנישה ומליאל בין פדה צור: נה קרבנו
קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים

שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה:
בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהב מְלֵאָה קְטֹרֶת: ^נ פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: ^{נח} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ^{נט} וּלְזִבְחַ
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָה־צֹר: ^פ בְּיֹום הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לְבָנִי
בְּנִימָן אֲבִידָן בֶּן־גְּדֵעֲנִי: ^{סא} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: ^{סב} בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהב מְלֵאָה
קְטֹרֶת: ^{סג} פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה:
^{סד} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ^{סה} וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵן אֲבִידָן
בֶּן־גְּדֵעֲנִי: ^{סו} בְּיֹום הָעֵשִׂירִי נָשִׂיא לְבָנִי דָן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:
^{סז} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְמִנְחָה: ^{סח} בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהב מְלֵאָה קְטֹרֶת: ^{סט} פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: ^ע שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
^{עא} וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵן אַחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: ^{עב} בְּיֹום עֲשִׂיתִי עֶשֶׂר
יּוֹם נָשִׂיא לְבָנִי אֲשֶׁר פְּגַעִיאֵל בֶּן־עֶכְרֹן: ^{עג} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה: ^{עד} בַּף אַחַת עֶשְׂרֵה זֶהב
מְלֵאָה קְטֹרֶת: ^{עה} פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ
לְעֹלָה: ^{עו} שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: ^{עא} וּלְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עֶתְדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבֵן
פְּגַעִיאֵל בֶּן־עֶכְרֹן: ^{עב} בְּיֹום שְׁנַיִם עֶשֶׂר יּוֹם נָשִׂיא לְבָנִי גַפְתָּלִי
אַחִירֵעַ בֶּן־עֵינָן: ^{עג} קָרְבָּנוֹ קְעֶרֶת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ

מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת
 בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: פ כִּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פא פֶּרֶ
 אֶחָד בֶּן־בֶּקֶר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: פב שְׁעִיר־עִזִּים
 אֶחָד לַחֲטָאת: פג וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בֶּקֶר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים
 חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אַחִירֵע בֶּן־עֵינָן: פד זֹאת |
 חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קָעֹת כֶּסֶף
 שְׁתַּיִם עֲשׂוּהָ מִזְרָק־כֶּסֶף שְׁנַיִם עָשׂוּר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתַּיִם עֲשׂוּהָ:
 פה שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקָּעֵרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל
 כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: פו כַּפּוֹת זָהָב
 שְׁתַּיִם־עֲשׂוּהָ מְלֵאֵת קְטֹרֶת עֲשׂוּהָ עֲשׂוּהָ הַכִּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
 כֹּל־זָהָב הַכַּפּוֹת עֲשָׂרִים וּמֵאָה: פז כֹּל־הַבֶּקֶר לְעֹלָה שְׁנַיִם עָשׂוּר פָּרִים
 אֵילִם שְׁנַיִם־עָשׂוּר כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם עָשׂוּר וּמִנְחָתָם וּשְׁעִירֵי עִזִּים
 שְׁנַיִם עָשׂוּר לַחֲטָאת: פח וְכֹל בֶּקֶר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֲשָׂרִים וְאַרְבַּעַה
 פָּרִים אֵילִם שְׁתַּיִם עֲתֻדִים שְׁתַּיִם כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁתַּיִם זֹאת חֲנֻכַּת
 הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ: פט וּבָבֵא מִשָּׁה אֶל־אֶהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אֹתוֹ
 וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹוֹ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת
 מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹוֹ: פפפ

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
 בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוֹל' פָּנָיו הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרֹת:
 ג וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהֱרֹן אֶל־מוֹל' פָּנָיו הַמְּנוֹרָה הָעֹלָה נִרְתִּיבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יִרְכָה עַד־פְּרֻחָה
 מִקְשָׁה הוּא כַּמְּרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה
 אֶת־הַמְּנוֹרָה: פ

הפטרת מקץ לשמו"ת במלכים א פרק ג

א וַיִּקֶץ שְׁלֹמֹה וַהֲנִיחַ חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֵד | לִפְנֵי | אַרְוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמַיִם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו: ב אִזּוֹ תִבְאֵנָה שְׁתֵּי נָשִׁים זָנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנָיו: ג וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת בִּי אֲדֹנָי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשֶׁבֶת בְּבַיִת אֶחָד וְאֵלֶּךְ עִמָּה בְּבַיִת: ד וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵינֶזְרֵר אֶתְנוּ בְּבַיִת זֹולְתִי שְׁתֵּי־אֲנַחְנוּ בְּבַיִת: ה וַיָּמַת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עִלָּיו: ו וַתִּקֶּם בַּתּוֹד הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנֵי מֵאֲצִלִּי וַאֲמַתָּה יִשָּׁנָה וַתִּשְׁכַּיְבֶהוּ בַּחֲיִקָה וְאֶת־בְּנֵי הַמֵּת הַשְּׁכַיְבָה בַּחֲיָיו: ז וְאִקָּם בְּבֶקֶר לְהִינִיק אֶת־בְּנֵי וַהֲנִיחַ־מֵת וַאֲתוּבוּנָה אֵלָיו בְּבֶקֶר וַהֲנִיחַ לֹא־הָיָה בְּנֵי אֲשֶׁר יִלְדֹתִי: ח וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת לֹא כִּי בְנֵי הָחַי וּבְנֵי הַמֵּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הָחַי וַתְּדַבְּרֵנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: ט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֲמַרְתְּ זֶה־בְּנֵי הָחַי וּבְנֵי הַמֵּת וְזֹאת אֲמַרְתְּ לֹא כִּי בְנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הָחַי: י וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קָחוּ לִי־חֶרֶב וַיָּבֹאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: יא וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחַי לְשָׁנַיִם וְתִנּוּ אֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת: יב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בָּנָה הָחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ פִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֵיהָ עַל־בְּנֵיהָ וַתֹּאמֶר | בִּי אֲדֹנָי תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחַי וְהַמֵּת אֶל־תְּמִיתָהוּ וְזֹאת אֲמַרְתְּ גַם־לִי גַם־לְךָ לֹא יִהְיֶה גִזְרוּ: יג וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תִּנּוּ־לָהּ אֶת־הַיֶּלֶד הָחַי וְהַמֵּת לֹא תְמִיתָהוּ הִיא אִמּוֹ: יד וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חֲכָמָת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט: טו וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמָּרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרה שכת שניה של חנוכה לשמו"ת ולקריאה בציבור במלכים א פרק ז

א וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַפִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְּזֻרְקוֹת וַיְכַל חִירוֹם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה: ב עַמּוּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׁבָכוֹת שְׁתֵּי לְכַפּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים: ג וְאֶת־הַרְמָנִים אַרְבַּע מְאוֹת לְשְׁתֵּי הַשְּׁבָכוֹת שְׁנַיִם־טוּרִים רְמָנִים לְשְׁבָכָה הָאֶחָת לְכַפּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: ד וְאֶת־הַמְּכַנּוֹת עֶשֶׂר וְאֶת־הַפִּירוֹת עֶשֶׂר עַל־הַמְּכַנּוֹת: ה וְאֶת הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבְּקָר שְׁנַיִם־עֶשֶׂר תַּחַת

הַיָּמִים: וְיִאֲתֶהֱסִירוֹת וְיִאֲתֶהֱיָעִים וְיִאֲתֶהֱמִזְרָקוֹת וְיִאֲתֶהֱפְלִים הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם
 לְמַלְךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרֵט: וּבְכַבֵּר הִירְדֵן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ בְּמַעְבַּה הָאֲדָמָה בֵּין
 סְבוֹת וּבֵין צִרְתָּן: הַיּוֹנָח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַפְּלִים מְרַב מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:
 ט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל־הַפְּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־הַשְּׁלֶחָן אֲשֶׁר עָלָיו
 לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: וְיִאֲתֶהֱמִנְרוֹת חֲמֹשׁ מִיָּמִין וְחֲמֹשׁ מִשְּׂמָאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוֹר
 וְהַפְּרָח וְהַנֶּרֶת וְהַמְּלָקָחִים זָהָב: יׁ וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמְרוֹת וְהַמְּזֻרְקוֹת וְהַכְּפֹת וְהַמְּחַתּוֹת זָהָב
 סָגוֹר וְהַפְּתוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים לְדִלְתֵי הַבַּיִת לְהִיכָל זָהָב:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבַדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
 אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּף לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקֹדְשָׁהּ וְלַמְּנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכָּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס